

74.58

E 23

ЕВРИКА - XI

**ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ
НАУКОВИХ ПРАЦЬ**

Івано-Франківськ
2010

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

ЕВРИКА-ХІ

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ

НБ ПНУС

757377

Івано-Франківськ
2010

74.58
F 23

ББК 70.516
М34

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

ФІЛОСОФІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

Рекомендовано до друку Вченою радою Прикарпатського університету імені Василя Стефаника.

ПРОБЛЕМАТИКА ФІЛОСОФІЇ КУЛЬТУРИ У ДОСЛІДЖЕННЯХ
ДМИТРА ЧИЖЕВСЬКОГО

Ленард Ірина,
V курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Гнатюк Я.С.,
кандидат філософських наук, доцент

Редакційна рада: Остафійчук Б.К. – голова, доктор фізико-математичних наук, професор; Васильєва В.А. – доктор юридичних наук, професор; Билиця Я.Т. – кандидат філологічних наук, доцент; Возняк С.М. – доктор філологічних наук, професор; Грещук В.В. – доктор філологічних наук, професор; Кузуняк М.В. – доктор історичних наук, професор; Кульчицька О.О. – кандидат філологічних наук, доцент; Орбан-Лембрик Л.Е. – доктор психологічних наук, професор; Завгородня Т.К. – доктор педагогічних наук, професор; Толошняк Н.А. – кандидат мистецтвознавства, доцент; Ткачук І.Г. – доктор економічних наук, професор; Фрейк Д.М. – доктор хімічних наук, професор; Шийчук О.В. – доктор хімічних наук, професор; Таран І.М. – кандидат педагогічних наук, доцент; Мицкан Б.М. – доктор біологічних наук, професор.

Адреса редакційної ради:

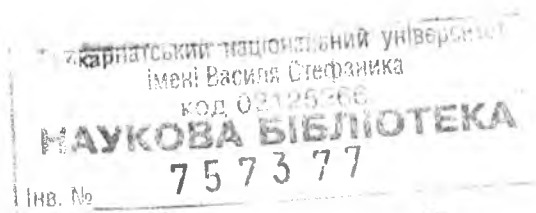
76025, Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.
тел. 59-60-51

М34 **Еврика-ХІ** : збірник студентських наукових праць. – Івано-Франківськ : Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2010. – 278 с.

У збірнику висвітлено результати студентських наукових досліджень із проблем математики, фізики, хімії, біології, екології, економіки, історії, філософії, політології, релігієзнавства, культурології, філології, педагогіки, мистецтвознавства, фізичного виховання і спорту.

Дослідження виконані в наукових лабораторіях та на кафедрах університету.

ББК 70.516

© Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2010

Дмитро Чижевський, безсумнівно, може вважатися не тільки істориком філософії, але й філософом культури. Він розробляв проблематику філософії культури в руслі баденської школи неокантіанства (В.Віндельбанд, Г.Ріккерт). Цей погляд на культуру як на науку “про дух” сприймається Д.Чижевським під час його “університетів” у Німеччині та плідно використовується у його власних культурфілософських дослідженнях.

Для Д.Чижевського культура як “наука про дух” не може створювати “загальні поняття”, що утворюються шляхом установлення “загальних ознак” тих об’єктів, що належать до даної групи, яку “має на увазі дане поняття” [1, с.26]. Культура є для нього конкретною цілісністю, що вміщує в собі різні та різноманітні сфери – політику, мистецтво, літературу, філософію, побожність, які водночас утворюють цю цілісність. Разом із тим кожна культура характеризується своєю відмінністю від інших і тому є неповторною, унікальною та самодостатньою. Виходячи із цього, Д.І.Чижевський вважає, що завданням вченого-культуролога є, по-перше, використання порівняльного методу, котрий дозволяє вивчати різні самобутні культури, що існують у певний період. По-друге, побачивши ці відмінності самобутніх культур, культуролог має вивчати взаємовпливи різних культур, хоча при цьому до самого дослідження впливу ідей, образів, символів, сюжетів тощо, на думку Д.Чижевського, культурологу слід ставитись із пильністю та обережністю.

Іншим об’єктом, що викликав його інтерес, було дослідження історичних епох, котрі мали значний вплив на формування духовної історії певного народу. Зокрема це стосується праць Д.Чижевського, присвячених бароко. Окрім майже досконалої обізнаності з цієї тематики щодо української культури, він робить удачі спроби вивчення загальноєвропейського стилю та досліджує його вплив на весь слов’янський світ.

Зупинимося докладніше на творах Чижевського, котрі мають безпосередній стосунок до дослідження української культури. З таких творів Чижевського, як “Культурно-історичні епохи”, “Історія української літератури”, можна загалом виокремити декілька основних підвалин, відштовхуючись від яких, учений намагався створити загальний опис української культури. Передусім дослідник зазначає, що Україна є частиною європейської культурної цілісності, і тому вона переживає ті самі внутрішні процеси, що й європейська – “лемент самим український культурний розвиток мусимо визнати складовим елементом загальноєвропейського” [2, с.3]. Логічним продовженням цього є думка: якщо євро-

пейська культура переживала певні епохи зі своїми культурно-стилістичними ознаками, то й українська культура також. Утім, з іншого боку, українська культура є цілком самобутньою і має власне глибоке коріння.

І хоча розгляд Д.Чижевським розвитку української культури і самого її феномена спирається, головним чином, на ці два пункти, докладніше дослідження він проводить у таких напрямках: український національний характер та світогляд; окремі епохи, які пережила українська культура та виокремлення цих епох за певними стилевими ознаками; творчість окремих історичних постатей, що мали великий вплив на формування національної культури; культурні впливи на формування української культури [3, с.5].

Д.Чижевський звертає увагу також на характерні риси українського народу – неспокій та рухливість, завдяки яким українці здатні до прийняття нового, і, таким чином, мають тенденцію до зміни своєї психології. Виокремлюючи ці константи української ментальності, Д.Чижевський водночас особливу увагу приділяє найважливішим моментам історичного розвитку українського народу, що мали величезне значення для формування рис його психічного складу. Це, насамперед, надзвичайно сильне, органічне тяжіння людини до землі. Іншим чинником, що вплинув на формування української ментальності, була княжа доба – прийняття візантійського християнства та утворення на його ґрунті писемності. Бароко формує таку нову духовну рису, як “декоративність”, завдяки чому українці більше цінують не глибокий зміст і внутрішню якість, а зовнішню форму, розмах і кількість. Ці явища – князівську добу та добу бароко – Д.Чижевський досліджує у багатьох працях, а, на думку Ю.Бойка-Блохіна, внесок Д.Чижевського у висвітленні епохи бароко не стільки високий, що його дослідження періоду XVII–XVIII ст. ніхто не зможе перевершити [4, с.96].

Давши характеристику української ментальності, її підвалин, що мали характерний вплив на формування та розвиток української культури, Д.Чижевський звертається до другого пункту свого методу – характеристики найбільш значних епох, які пережив український народ. Власне, саме цій проблемі він окремо присвятив працю “Культурно-історичні епохи”.

Таким чином, філософія культури Д.Чижевського представлена розмаїттям поглядів на культуру народу. Вивчення певних взаємозв'язків між культурами європейсько-середземноморського простору відбувається завдяки дослідженням Д.Чижевського. Він намагався виявити як неповторність кожного культурного явища чи культури взагалі, так і віднайти елементи, які були б спільні для багатьох культур.

1. Лісовський В. Дмитро Іванович Чижевський : онтологія, гносеологія, філософія культури / В. Лісовський // Філософська і соціологічна думка. – 1994. – № 5–6. – С. 4–18.
2. Лісовий В. Європейська філософія та інтелектуальна культура слов'янських народів у дослідженнях Д. Чижевського / В. Лісовий // Дмитро Чижевський. Філософські твори. – Т. 3. – К.: Смолоскип 2005. – С. VII – XXIV.
3. Чижевський Д. Початки і кінці нових ідеологічних епох / Д. Чижевський // Історія філософії України : хрестоматія. – К., 1993. – С. 471–473.
4. Кислюк К. Методологічні проблеми дослідження історіософії в українській філософській культурі [Електронний ресурс] / К. Кислюк. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Filo/2008_19/Kusluk.pdf.

5. Валявко І. Інтелектуальна біографія Дмитра Чижевського: спроба наукової ретроперспективи / І. Валявко // Чижевський Д. Філософські твори : у 4 т. – К., 2005 – С. XII.

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Фреїв Наталія,

V курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Пілецька Л.С.,
кандидат психологічних наук, доцент

За останні десятиріччя як у нашій країні, так і за кордоном проблема цінностей і ціннісних орієнтацій набула особливої актуальності. Ці поняття є об'єктом дослідження багатьох наук, зокрема – філософії, психології, соціології, що говорять про їхню складність і багатогранність. Цінності, на думку Миколи Федоровича Головатого, це певні ідеї, погляди, за допомогою яких люди задовольняють свої потреби та інтереси.

Можна говорити про три форми існування цінностей: 1) виступає як суспільний ідеал, як вироблене суспільною свідомістю абстрактне уявлення про атрибути належного в різних сферах громадського життя; такі цінності можуть бути і загальнолюдськими, “вічними” (істина, краса, справедливість), і конкретно-історичними (патріархат, рівність, демократія); 2) з'являється в об'єктивованій формі у вигляді витворів матеріальної, духовної культури або людських учинків (етичних, естетичних, політичних, правових та ін.); 3) цінності соціальні, переломлюючись через призму індивідуальної життєдіяльності, входять у психологічну структуру особистості як особисті цінності – одне із джерел мотивації її поведінки.

Зупинимось на основних властивостях цінностей. Їх можна поділити на три категорії:

1. Ті цінності, які для однієї людини є цінними, інша особа може недооцінювати або зовсім не вважати за цінність. Таким чином, однією із найхарактерніших властивостей цінностей є її суб'єктивність.

2. Пріоритетне значення мають індивідуальні цінності людини над суспільними. Ієрархія індивідуальних цінностей є своєрідною ланкою, яка зв'язує окрему людину й суспільство. Тобто є духовний світ людини і певна культура суспільства, які взаємопов'язані й взаємодіють за допомогою цінностей окремої людини.

3. Ще одна особливість полягає у тому, що ціннісні орієнтації не можуть бути заданими чи нав'язаними кимось іззовні. Вони – результат діяльності конкретної людини. Ціннісні орієнтації – це певна сукупність ієрархічно пов'язаних між собою цінностей, які зумовлюють спрямованість людини.

У ході історичного розвитку сформувався цілий ряд механізмів, за допомогою яких здійснюється передача цінностей через покоління. Серед них чільне місце посідає сім'я, церква, мистецтво, література, культура. Цінності можуть засвоюватися людиною як свідомо, так і несвідомо (людина не може пояснити, чому віддає перевагу одним цінностям над іншими).

Розрізняють і псевдоцінності. Вони не сприяють самореалізації людини і часто бувають перешкодою в досягненні успіху, проте людина може не усвідомлювати цього.

Ціннісні орієнтації особистості не тільки визначають мотивацію індивідуальної поведінки, але й складають світогляд людини. Ціннісні орієнтації молоді формуються в процесі виховання і навчання. Причому навчання має на меті не стільки повідомити конкретні знання в певній галузі, скільки відтворити культурні й історичні нормативи, які сприяють самореалізації особистості. Через виховання здійснюється трансляція (передача) ціннісних орієнтацій від покоління до покоління як на вербальному, так і на невербальному рівнях.

Сучасні соціологічні дослідження свідчать про те, що за останні роки більшість молодих людей починає переорієнтовуватися на матеріальні цінності. Їх досить сильно приваблюють гроші, заробіток, бізнес, участь в управлінських структурах. Саме це, на думку багатьох психологів, і рухає сучасною молоддю і утворює ті мобільні процеси, які є на даний час. Проаналізуємо статистичні дані цінностей і життєвих планів молоді за останні роки на перше місце, поряд із сім'єю була поставлена і кар'єра. Це стосується обох статей.

Ціннісні орієнтації, потреби молоді в цілому визначають життєві плани молодих хлопців та дівчат, які із часом уточнюються і перебудовуються. Планування життя молоддю неможливе без певних мотивів, якими керуються молоді люди. Ці мотиви, як і життєві плани в цілому в різних соціально-професійних і вікових груп молоді, різні, вони змінюються із плином часу, зміною умов життя, місця життя, обставин. Життєві плани молодих людей пов'язані з прагненням зайняти певне соціальне становище, яке дозволить їм задовольняти ще більші й різноманітніші за характером і значимістю потреби, самореалізовуватися як соціальним суб'єктом. Складність життєвих планів молоді людини залежить від багатьох аспектів, але одним із вирішальних є рівень духовного розвитку, свідомості, ступінь сформованості життєвих цінностей як чинника мобільності й руху вперед.

1. Бурлачук В. Віднесення до цінності : зміст і соціальна зміна / В. Бурлачук // Социс. – 2001. – № 10.
2. Гуситнова Л. А. Ціннісні орієнтації : гендерний аспект / Л. А. Гуситнова // Социс. – 1999. – № 5.
3. Паніна Н. Молодь України : структура цінностей, соціальне самопочуття та морально-психологічний стан за умов тотальної аномії / Н. Паніна // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2001. – № 1.
4. Дичевський Л. Сім'я та її місце у ієрархії цінностей молодого покоління європейців. Результати соціологічних досліджень / Л. Дичевський // Ситуація сім'ї у сучасному суспільстві – досвід Центрально-Східної Європи. – Люблін, 2007. – С. 30–45.

ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ У ФІЛОСОФСЬКІЙ КОНЦЕПЦІЇ СЬОРЕНА К'ЄРКЕГОРА

Родчук Дмитро,
III курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Ларіонова В.К.,
доктор філософських наук, професор

Проблема людини була й залишається однією з провідних в історії філософської думки. Вагомий внесок у її вирішення здійснив екзистенціалізм – “філософія кризи”, що стала у XX столітті панівною формою гуманістичної думки [1, с.120]. Вона поставила собі за мету повернути людину до самої себе, відновити справжність її існування. На вирішення цього завдання були спрямовані пошуки видатного данського мислителя, засновника екзистенціалізму Сьорена К'єркегора.

Мислитель відкинув твердження попередньої класичної філософії про те, що людина є раціональною, упорядкованою, закономірною системою. На його переконання, людина – це духовний індивід, унікальна, неповторна істота. Саме таку позицію відстоює К'єркегор у своїх міркуваннях.

Філософ здійснив складне дослідження всіх сторін людської екзистенції. Це прояв унікальної особистісної сутності людини, що втілює в собі духовну, психоемоційну неповторність особи. На думку К'єркегора, такими є ірраціональні почуття: страх, тремтіння, відчай, віра, гріх тощо. Саме вони складають серцевину людини і роблять її унікальною та неповторною. Коротко охарактеризуємо ці екзистенціали.

К'єркегор визначав страх як симпатичну антипатію та антипатичну симпатію. Стосовно філософської антропології це означає, що страхом є глибинне підсвідоме бажання того, чого зазвичай людина боїться більше всього – смерті, небуття, ніщо. Саме ніщо є предметом страху й воно його породжує. Наступним екзистенціалом є відчай. Це неусвідомлення людиною свого духовного призначення, прояв смертельної хвороби духу. З іншого боку, відчай може бути і благотворним, таким, що полегшує людині “прорив до трансцендентного”. Ще однією категорією є гріх. Він, як і відчай, властивий усьому людству. Гріх – це відчай перед Богом [3].

Для того, щоб краще зрозуміти зазначені дефініції, нам необхідно розглянути запропоновані К'єркегором стадії життєвого шляху особистості: естетичну, етичну та релігійну, на яких ці переживання конкретизуються і становлять діалектичну єдність.

На першій стадії існування перебуває естет – людина, яка занурена в чуттєвість, керується в житті принципом гедонізму. Вона любить переважно себе саму й живе для самої себе. Шукаючи різного роду насолоди, тим самим одягає і міняє маски, щоб приховати пороженчу своєї душі. Естет прагне підмінити власне Я іншим, що має відповідні переваги: силу, розум, красу. І тому його гріх – це відчай перед Богом, коли не бажать бути собою, це відчай слабкості [3]. Він боїться долі, тікає від неї, і це ще одна причина міняти маски та уникати вибору. Проте філософ наполягає на необхідності відповідального вибору. “Не раз говорив я тобі і ще раз повторюю, вірніше закликаю: вибір необхідний, вирішуй: “або-або” [2, с.224].

Зневірившись у своєму існуванні та зробивши істотний вибір, естет тим самим переходить на стадію етичну. На цьому етапі екзистенціювання важливим постає інтерес до своєї дійсності, бажання змін. Етик є діяльним і пристрасним. Він спрямовує ці якості на вдосконалення власного Я, вихоплюючи екзистенцію з моря можливостей та актуалізуючи її у виборі. Саме на етичній сходинці людина осмислює своє перебування у світі та значення цього перебування. Тут етика очікує “відчай виклик” [3]. Він пов’язаний із трагічною самовпевненістю особистості, яка переконана, що її людських сил вистачить для втілення Я, це призводить до відчаю, що розуміється, як неспроможність подолати свою кінечність, підвестись до Бога. Тому “гріх людини етичної – це відчай перед Богом, коли бажать бути собою” [3], не покладаючись на Бога. Страх етика полягає у провині. Він боїться через неї втратити свободу, і тому прагне якомога швидше позбутись її замість того, щоб прийняти це відчуття як належне.

Саме так робить релігійна людина, здобуваючи свободу всупереч провині. Провідником на цьому етапі є абсолютний, тотальний відчай. У цьому переживанні в людини виникає відчуття своєї самотності перед Богом. І саме тут “індивід перебуває в абсолютному відношенні до абсолюту, у мовчанні вони розуміють одне одного” [4, с.88]. Незважаючи на таке високе духовне становище, “лишар віри” також може здійснити гріх, його гріх – проти Духа Святого. Тут Я досягає вищої міри відчаю, відкидає від себе християнство як брехню і неправду [3]! Не дивно, що страх цього рівня є страх можливості гріха.

Кожна людина має право на каяття. Останнє не є одноразовим актом, воно тримає екзистенцію в постійній напрузі, яка знаходить свій кінець у смерті. Незважаючи на такі застороги, на думку С.К’єркегора, релігійний стан є найвищим ступенем розвитку екзистенції, бо в ньому людина перебуває з Богом і в Бозі.

1. Щерба С. П. Філософія / С. П. Щерба. – К. : Кондор, 2003.
2. К’єркегор С. Наслаждение и долг / С. К’єркегор. – К., 1994.
3. К’єркегор С. Болезнь к смерти / Серен К’єркегор. – Режим доступа : www.kierkegaardnewmail.ru.
4. Мудрогей Н. С. Проблема человека в иррационалистическом учении С. К’єркегора / Н. С. Мудрогей // Вопросы философии. – 1979. – № 10. – С. 76–86.

МУСУЛЬМАНСЬКІ ВІЙСЬКОВІ КОНФЛІКТИ ХХ СТОЛІТТЯ: ІДЕОЛОГІЯ ТА ВПЛИВ НА РЕЛІГІЙНУ ДОКТРИНУ ІСЛАМУ

Кемінь Олег,
ІІІ курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Ковцуняк С.І.,
кандидат філософських наук, доцент

Актуальність дослідження зумовлена передусім щорічним ростом кількості військових конфліктів, активною популяризацією ісламу у світі та слабким розглядом даної проблеми в Україні.

Ісламська догматика формулює абсолютно особливий підхід до питань війни та миру, жорстокості й пацифізму (боротьби за мир), насильства та його за-

побігання. Війна (араб. “газават”) вважається дозволеною чи необхідною лише в особливих випадках і визначених межах. Зазвичай дозволені чи обґрунтовані війни в ісламі поділяються на два типи: оборонні й наступальні (за ісламською термінологією, елементарні) [2, с.90].

Аналіз мусульманських військових конфліктів ХХ ст. дозволяє поділити їх на громадянські (тобто всередині країни), протистояння між ісламськими країнами та війни між ісламськими й неісламськими країнами.

Протягом ХХ століття відбулося шість значних громадянських воєн в ісламських державах. Сюди належать громадянські війни в Лівані, Афганістані, Югославії, Алжирі, Таджикистані, Боснії [5, с.172].

Війни між мусульманськими країнами в ХХ ст. в основному відбувалися з причини переділу територій, а не релігійних догматів. Під час даних військових конфліктів жодного разу за ХХ ст. не оголошувався Джихад (священна війна в ім’я захисту віри). Найбільша війна між мусульманськими країнами – ірано-іракська війна за провінцію Кувейт.

Війни між мусульманськими та немусульманськими країнами можна розділити на мусульмансько-іудейські та війни між мусульманськими й іншими країнами. Аналізуючи причини і перебіг указаних подій, ми дійшли таких висновків:

- Основною причиною початку окреслених воєн були суперечності про територіальну приналежність тих чи інших земель.
- У випадку вторгнення в мусульманську країну військ країни, що переважає потужністю, війна перетікає в партизанську (алжирська війна, афганська війна, чеченські війни).
- Навіть якщо сили рівнозначні за чисельністю, вогневою потужністю (індо-пакистанські війни), війна протікає не через проведення широкомасштабних військових операцій, а через оволодіння і втримання ключових точок.
- У бойових діях мусульмани не завжди дотримуються релігійних приписів ісламу, про що буде вказано далі.

Війни ХХ століття спричинили до таких наслідків:

- Відродження фанатичної релігійно-політичної течії ваххабізму. Джихад визнаний за священний обов’язок кожного мусульманина, а об’єктом Джихаду вперше визначені невірні або *кафіри*. Кафірами оголошуються не тільки немусульмани, але й будь-які противники ваххабізму. Це вчення через фанатизм послідовників із самого початку стало ідеологією військової експансії та грабіжницького нападу [3].
- Аналізуючи військові конфлікти в Чечні й Афганістані, зауважимо, що мулли (представники мусульманського духовенства), які, згідно з первісними принципами пророка Мухамеда, мали би стримувати агресію й утримувати Джихад у законних рамках, цілком відкидають ці принципи і пропагують жорстокість стосовно як дієздатних солдатів противника, так і полонених, поранених [6, с.35].

• Поява значної кількості впливових теоретиків радикального Джихаду, зокрема: Сейід Кутб, Абд ас-Салаям Фараг, Айман аз-Завахірі, Усама бен-Ладен, Абу Мусаба аз-Заркаві та ін.

• Активний розвиток ідеї створення ісламської держави та глобального Джихаду. Аймаан аз-Завахірі із цього приводу писав: “Не варто вважати, що боротьба за створення ісламської держави є регіональною війною. Альянс хрестоносців і сіоністів, який очолює США, не дозволить мусульманським силам прийти до влади в якій-небудь із мусульманських країн. Потрібно готуватись до того, що ця боротьба не обмежиться рамками одного регіону. Вона буде вестись як проти внутрішнього ворога – віровідступників, так і проти зовнішнього – хрестоносців і сіоністів” [1].

• Ідеологи радикального зразка висловлюються проти приписів Корану і рекомендують своїм прибічникам жорстоке відношення до не-комбатантів: “Термін “мирне населення”, – стверджує аз-Заркаві, – є “брехливим”, оскільки іслам не поділяє людей на військових і цивільних, і єдиним поділом може бути лише поділ на мусульман і невірних. І якщо кров мусульманина заборонена, що б він не робив і де б не знаходився, то кров невірного дозволена, що б він не робив і де б не знаходився, якщо з ним не складена домовленість, або його не пощадили” [1].

Таким чином, вивчення окресленої проблеми важливе для релігієзнавчого аналізу місця та ролі військових конфліктів в утвердженні ідеї домінування ісламу на історичних мусульманських землях.

1. Ayman Muhammad Rabaie al-Zawahiri. Speech about situation on GAZA sector [Електронний ресурс] : промова щодо ситуації в секторі Газа / Аймаан аз-Завахірі // Jihad online library. – 2009. – Режим доступу до сторінки : HYPERLINK “<http://onlinejihad.wordpress.com/2009/01/08/ayman-az-zawahiri-s-speech-english-translation-of-the-jihad-media-brigade/>”
2. Арухов З. С. Экстремизм в современном исламе / Загир Сабинович Арухов. – Махачкала, 1999. – 162 с.
3. Абдуллах И. Вахабизм : история проблемы / Идрис Абдуллах // Мусульмане. – 2000. – № 1(4). – С. 37–38.
4. Клаузевиц К. О войне / Карл фон Клаузевиц. – М. : АСТ, 2009. – 320 с.
5. Нарочницкая Н. А. Великие войны XX столетия / Наталья Алексеевна Нарочницкая. – М. : Айрис-Пресс, 2007. – 248 с.
6. Сажин В. И. К вопросу о цивилизациях, исламе и войнах / Владимир Игоревич Сажин // Ближний Восток и современность. – 1998. – 207 с.

ФОРМУВАННЯ ЕКО-ГУМАНІСТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ ЯК ОДНЕ З ОСНОВНИХ ЗАВДАНЬ ФІЛОСОФІЇ

Сафронова Ольга,
ІІІ курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Гайналь Т.О.,
кандидат філософських наук, доцент

Дослідження, проведені Римським Клубом понад 30 років тому, показали, що суттєво порушено процеси гомеостазу в природі. Внаслідок цього люди зазнають різних захворювань. Відтоді показники здоров'я не стали кращими. Екологи стверджують, що екосистема Землі дедалі деградує, а перед людством кожного наступного року постає комплекс не відомих раніше проблем [3]. На дано-

му етапі ставлення до екології досить суперечливе. З одного боку, увага до неї зростає, з іншого, здається, що предмет екологічних розмов вичерпав себе, оскільки багато відомо про сучасний кризовий екологічний стан, про те, що людство прагне вийти з кризи і про те, що цей вихід є проблематичним. Більшість дослідників сходяться на думці, що причиною загострення екологічних проблем є техногенний вплив на природне середовище людини. Звісно, хоча наука розглядається як причина сучасних проблем довкілля, головне ядро кризи міститься в наявних моральних способах розв'язання суперечливих відносин особистості з навколишнім середовищем [1]. Сьогодні можливість подальшого існування цивілізації, як і самого життя, багато в чому залежить від того, якою мірою людство буде моральним у першу чергу стосовно самого себе. Більшість учених сходяться на думці, що порівняно з будь-якою іншою глобальною проблемою, від якої залежить сучасний екологічний стан (наприклад, із кризою атомної енергетики, з демографічним вибухом, або навіть із продовольчою кризою), найнебезпечнішою є антропологічна криза, тобто втрата в людині людяності [1]. Саме тому, вже не перед природничою наукою, не просто перед класичною екологією, а перед рядом філософських дисциплін постало питання щодо основних принципів людської діяльності, які можуть деструктивно вплинути на навколишнє середовище. Варто зауважити, що філософія завжди відображала проблеми буття людини і природи, прагнула надати певну гармонію їх взаємодії на основі духовного осягнення людиною себе і світу природи.

Сьогодні саме філософія бере участь у формуванні нового світогляду екогуманістичного спрямування, від поширення якого значною мірою залежить формування стосунків людини та суспільства з природою, підходів до вирішення несприятливої екологічної ситуації. Еко-гуманістичний світогляд – це така система, що включає в себе знання про закони природи, формування цілісної наукової картини світу; особистісно-ціннісне ставлення до навколишнього середовища та здорового способу життя; також такий світогляд неодмінно містить у собі соціальні орієнтації, а саме: розвиток громадської активності, практичну спрямованість власних дій для захисту довкілля й особистого здоров'я; ще одним необхідним елементом цього світогляду є культурні орієнтації, тобто естетичне сприйняття природи через поезію, музику, живопис. Розвиток культури поведінки через відчуття прекрасного в природі, неодмінно етичне ставлення до природи; також одною з дуже важливих складових еко-гуманістичного світогляду є духовні орієнтації, до яких відноситься з'ясування мотивації екологічної поведінки, поважного ставлення до всього живого, розширення діапазону емоційно-чуттєвого сприйняття довкілля.

Оскільки серед гуманістичних векторів розвитку людської сутності все більшого значення набуває вектор збереження всього живого на планеті Земля, то, відповідно, відповіддю на питання, як людина повинна ставитись до природи, може слугувати концепція “благоговіння перед життям” запропонована А.Швейцером, який один із перших прийшов до висновку про глибоку кризу європейської культури, виявленням якої є сучасна екологічна криза і низка відчужень людини – від вироблених нею продуктів, від суспільства, від природи. На його думку, критерієм розвитку культури є досягнутий суспільством рівень гуманізму. Отож, самоцінність життя не лише окремої людини, а життя взагалі

мають бути необхідною умовою для утвердження світогляду, який розвивається в умовах нової гуманістичної культури [2, с.962].

Також значними є ідеї Н.Н.Мойсеєва про коеволюцію природи і суспільства, про екологічний імператив. Дотримуватись екологічного імперативу – означає не вступати в протиріччя з природними закономірностями, щоб не викликати незворотних процесів у біосфері [1].

Отже, еко-гуманістичний світогляд прагне подолати традиційне антропоцентричне бачення світу, проте йому не властиві крайнощі біоцентризму. Найбільш адекватним для сучасної цивілізації є коеволюційний підхід, у якому робиться наголос на взаємопов'язаності еволюційних процесів у живому й не живому, соціальному і природному світах.

1. Арсентьева И. И. Феномен ноосферного гуманизма в глобализующемся мире / И. И. Арсентьева, К. А. Стародубцева // Современный гуманизм : проблемы и перспективы. – [Б. г. : б. и.]. – С. 177–178.
2. Історія філософії : словник / [за заг. ред. В. І. Ярошова]. – К. : Знання України, 2006. – 1200 с.
3. Молотова О. М. Формування екобіоетичного світогляду – фактор оптимізації діяльності особистості : філософський альманах / О. М. Молотова. – К. : Центр духовної культури, 2004. – № 44.
4. Железнов Ю. Д. Человек в природе и обществе. Лекция 1 : Экологический императив в системе человек-природа-общество / Ю. Д. Железнов, Э. А. Абрамян, С. Т. Новикова. – Режим доступа : <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/chel-1-1.html>.

СОЦІОЛОГІЯ ЕКОЛОГІЇ

Сафронова Ольга,
III курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Бабій Л.Т.,
кандидат філософських наук, професор

До початку XXI століття людина занадто близько підійшла до меж допустимого втручання в життя природи. Пов'язані з цим реальні й можливі глобальні наслідки та суперечності в системі “людина-природа” спонукають до найшвидшого теоретичного і практичного їх вирішення. Для вирішення конфлікту між суспільством і природою необхідно розглянути їх взаємодію як цілісну систему, яка розвивається за своїми законами. Екологія розвивалась у першу чергу як біологічна наука, предметом дослідження якої є взаємозв'язки живих організмів та їхніх угруповань між собою та довкіллям. Але виявилось, що взаємодію одного з представників живої природи з довкіллям неможливо описати засобами біології. Людина – біосоціальна істота. Її відносини з навколишнім середовищем саме як представника біологічного виду описуються “екологією людини” або “медичною екологією”. Але взаємовідносини людини з природою визначає не біологічне в ній, а соціальне. Саме тому вивчення проблем взаємодії суспільства з навколишнім природним середовищем вимагало появи нової галузі знань, а саме соціології екології.

Так із посиленням антропогенного, а особливо науково-технічного впливу людини на довкілля виникла і з часом конкретизувалася ідея “соціалізації природи”. Зокрема, в середині 30-х років XX ст. представники чиказької школи соціології Р.Парка, Ю.Берджесса і Р.Маккензі висунули концепцію “міста-організму” і суспільства як “глибоко біологічного феномену”. Згідно з цією концепцією, “у суспільстві відбувається перебіг взаємоіснуючих біологічних і соціальних процесів, результатом яких повинна бути “соціальна рівновага”. Цей комплекс проблем лідери чиказької соціологічної школи назвали “соціальною екологією” [5].

Концептуальне оформлення соціології екології почалося в середині 70-х років XX ст., коли стало очевидним, що надмірне зниження ефективності самовідтворювальних механізмів біосфери, спричинене активною діяльністю людини, може мати катастрофічні наслідки, призвести до втрати динамічної рівноваги суспільства з природою. На конгресі соціологів, який відбувся у Варні 1970 р., був створений дослідницький комітет Всесвітнього об'єднання соціологів із проблем соціальної екології. Цю подію можна вважати початком існування соціальної екології як самостійної галузі наукового знання. Наприкінці 80-х років соціологічний підхід до вивчення екологічних проблем у західній соціології отримав назву інвайронментальної соціології (від англ. “environment” – навколишнє середовище), яка виникла під впливом серії докладів Римського Клубу і відповідних ідей комісії ООН із проблем середовища і розвитку. У колишньому Радянському Союзі в результаті виходу робіт Е.В.Гарусова, В.Д.Комарова, Ю.Г.Маркова, Г.О.Бачинського, після проведення у Львові в жовтні 1986 р. Першої Всесоюзної конференції “Проблеми соціальної екології”, закріпилася назва “соціальна екологія”, яка є галуззю знань, що досліджує взаємовідносини людини як соціальної істоти з природою. Окремі дослідники запропонували створити підхід, в основі якого лежить розуміння людини як нерозривної частини природи, а також розуміння природи в нерозривній єдності з соціальними процесами [2]. В енциклопедичному словнику під редакцією Г.Осипова під соціальною екологією розуміють “галузь соціології, яка вивчає закономірності і форми взаємодії суспільства з середовищем спілкування, різноманітність зв'язків соціальних змін зі змінами життєзабезпечуючих матеріальних передумов соціальних процесів” [6]. Отже, соціологія екології – галузь соціології, яка досліджує специфічні зв'язки між людьми та навколишнім середовищем, особливості розвитку і функціонування соціальних спільнот в умовах впливу на їх життєдіяльність антропогенних чинників. До основних завдань соціології екології належать вивчення закономірностей взаємодії суспільства і природи; гармонізація цієї взаємодії; отримання достовірної соціально-екологічної інформації; вивчення суспільної думки щодо стану довкілля та чинників, які на нього впливають; дослідження впливу природного середовища на суспільство; формування екологічної свідомості; забезпечення участі громадян у реалізації державної екологічної політики. Соціологія екології має справу зі складною і багатокомпонентною соціобіотехносферою, центральну роль у якій відіграє людина. Тому всі заходи, спрямовані на збереження і відтворення навколишнього середовища, мають своєю метою створення сприятливих умов для розвитку як індивідів, соціальних груп, так і суспільства загалом за невідмінного збереження та відтворення причинно-наслідкових і зворотних зв'язків між соціальними, технологічними і природними чинниками. Це означає, що соціоло-

гія екології, на відміну від інших галузевих соціологічних теорій, дещо інакше вирішує проблему суб'єкта діяльності. У її теоретичній парадигмі перебувають не тільки людина, суспільство, а й природні об'єкти, екосистеми, які розглядаються як партнери, тобто суб'єкти екологічної взаємодії людини з природою.

1. Когай Е. А. Соціальна екологія як інтегративна наукова дисципліна / Е. А. Когай // Соціально-політичний журнал. – 1998. – № 5. – С. 108–125.
2. Кравченко С. М. Екологічна етика і психологія людини / С. М. Кравченко, М. В. Кострицький. – Л.: Світ, 1992. – С. 7.
3. Основи соціоекології / за ред. О. Бачинського. – К.: Вища школа, 1995. – 240 с.
4. Соціологія: короткий енциклопедичний словник / за заг. ред. В. І. Воловича. – К.: Укр. Центр духовн. культури, 1998. – С. 148.
5. HYPERLINK "http://www.lib.ua-ru.net/content/1595.html" Соціологія: посіб. для студ. вищ. навч. закл.; за ред. В. Г. Горodianенка. – К.: Академія, 1999. – 255 с.
6. Социологический энциклопедический словарь / под ред. Г. В. Осипова. – М.: 1998. – С. 417.

ІДЕЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ЛЮДИНИ, СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ У ФІЛОСОФІЇ ГЕРБЕРТА СПЕНСERA

Зенкова Сєда,

V курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Голянич М.Ю.,
кандидат філософських наук, професор

Проблема співвідношення людини, суспільства та держави була і залишається надзвичайно актуальною. У розробці цієї важливої проблеми визначну роль відіграв видатний британський філософ Герберт Спенсер.

Виникнення людини в процесі еволюції природи і переходу від органічного до надорганічного стану пов'язаний із формуванням її як члена суспільства. Історично суспільство розвивалося від однорідного до різномірного, оскільки спочатку воно виступало як елемент природи (із сімей утворювалися роди, з родів – племена, з племен – нації і т. д.).

У процесі переходу від однорідного простого суспільства до різномірного, складно організованого, величезну роль відігравали інститути, які здійснювали організацію, контроль за допомогою засобів заохочення, тиску чи безпосереднього примусу (морального або фізичного).

Ці інститути розвивалися водночас із прогресом суспільства, а еволюція кожного з цих підрозділів у суспільстві взаємовпливали і формували цілісну систему.

Розвиток соціальних інститутів, на думку Г.Спенсера, відбувається не з волі чи бажання людей, а являє собою такий же природний процес, як формування кореневої системи чи поява листя на деревах.

Система соціальних інститутів складає необхідну умову для переходу суспільства і людини зі стану дикунства, варварства та зоологічного індивідуалізму до цивілізованого суспільного стану, до виникнення співробітництва, кооперації діяльності індивідів у суспільстві та її регулювання державою. Соціальні інститути, на відміну від своїх ранніх форм, не перетворюють людей в одно-

рідність, а навпаки, формують індивіда в суспільну істоту, соціалізують її в умовах, коли ціле – суспільство, держава – слугує людині.

Г.Спенсер у функціонуванні системи інститутів важливу роль відводив державі, яка, на думку філософа, існує для охорони й задоволення інтересів громадян. Мислитель застерігав від надмірної віри в силу і справедливість державної влади. Із цього положення випливає його думка, що несправедливо жертвувати добробутом громадян заради уявного блага держави.

Г.Спенсер скептично ставився до представників влади, парламенту, державних урядовців. На його думку, уряд є не що інше, як простий збір людей, серед яких лише деякі знавці своєї справи. Унаслідок цього, за Г.Спенсером, розумна меншина в конституційному правлінні вельми часто витісняється бездумною більшістю.

Аналіз проблеми співвідношення людини, суспільства та держави дає підставу зробити висновок про концептуальний підхід Г.Спенсера до її розгляду. На відміну від інших мислителів, у питанні про співвідношення людини і суспільства Г.Спенсер дає перевагу особистості, яка існує в суспільстві завдяки праці та іншим видам діяльності.

Він висловлював важливу думку про те, що суспільство існує для блага своїх членів, а не навпаки. Держава ж охороняє вільних індивідів, і головним її завданням є забезпечення дотримання рівної свободи та захист власності громадян.

1. Історія філософії: підручник / В. І. Ярошовець, І. В. Бичко, В. А. Бугров [та ін.]; за ред. В. І. Ярошовця. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2002. – 774 с.
2. Спенсер Г. Опыты научные, политические и философские / Г. Спенсер; пер. с англ. под ред. Н. А. Рубакина. – Мн.: Современный литератор, 1998. – 1408 с.

АНАЛІЗ ПРОЯВУ АКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ У РІЗНИХ ЕГО-СТАНАХ

Гринів Оксана,

III курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Гасюк М.Б.,
кандидат психологічних наук, доцент

Теоретичною основою нашого дослідження стали доробки Еріка Берна, його теорія транзакційного аналізу і сучасні надбання у цьому напрямку [1; 3], а також теорія позитивної психотерапії Носсрата Пезешкіана [2; 4].

У своїй роботі ми переслідували дві мети:

1. Теоретичну: аналіз прояву актуальних здібностей у конкретних его-станах особистості.

2. Практичну: допомога клієнту вирізнити прояв власних его-станів та особливості прояву актуальних здібностей у кожному з них; а при потребі – підсилення важливого для особистості его-стану шляхом розвитку наявних актуальних здібностей.

Завданнями дослідження є такі:

– на основі методу ТА та методики ДАО з Позитивної психотерапії проаналізувати особливості прояву актуальних здібностей особистості в різних его-станах та в стані Дорослого, зокрема;

– дослідити, як саме шляхом розвитку наявних актуальних здібностей можна підсилювати важливий для особистості его-стан, а при потребі змінювати паттерни поведінки та взаємодії.

Ключовою ідеєю нашого дослідження є взаємозв'язок его-станів з актуальними здібностями особистості.

Ми вважаємо, що кожному зі станів Я більшою чи меншою мірою відповідають певні здібності особистості. Шляхом аналізу їх прояву можна дослідити, які з них допомагають адекватно вирішувати різноманітні життєві ситуації, а які потребують розвитку чи корекції.

На думку автора методу позитивної психотерапії Н.Пезешкіана, кожна людина є ресурсною, у кожного від природи закладені дві основні, базові здібності: **здібність любові та здібність пізнання**. На основі базових здібностей у подальшому формуються всі інші актуальні здібності особистості. Н.Пезешкіан виводить первинні та вторинні здібності [2, с.18–20].

Згідно з нашими пілотажними дослідженнями, існує **відповідність актуальних здібностей особистості кожному з его-станів**.

У его-стані **Дитина-Пристосуванець** найбільше проявляються такі здібності, як старанність, наслідування, слухняність, стриманість. Її девіз – “Так правильно, адже від тебе цього очікують!”

Для **Вільної Дитини** характерні прямота, довіра, впевненість в Ок-ейності, надія. Її девіз – “Я так хочу – і так буде!”

Для **Контролюючого Родителя** найбільш характерним є вияв таких здібностей, як пунктуальність, точність, цілеспрямованість, сумнів. Його девіз – “Роби, як треба, щоб було, як має бути!”

Турботливий Родитель найчастіше проявляє любов-прийняття, ніжність, терпіння, надійність. Девіз – “Я тобі допоможу – і так буде краще для тебе!”

У стані **Дорослого**, на нашу думку, найсильніше проявляються такі первинні здібності, як цілісність, контакт, сексуальність, віра, впевненість у здібностях, а також наступні вторинні здібності: справедливість (об'єктивність), обов'язковість (добросовісність), акуратність, охайність, вірність. Девіз дорослого – “Мудра рівновага: хочу, треба, можу!”

Ми також вважаємо, що кожна зі здібностей є характерною для стану **Дорослого**, якщо повною мірою відповідає ситуації, в якій знаходиться особистість. Деякі здібності також можуть відповідати різним его-станам, залежно від ступеня й автентичності прийняття кожної з них особистістю. І саме ті здібності, які партнеру важко прийняти у своїй дорослій позиції, можуть бути причиною внутрішнього дискомфорту і провокувати конфлікт.

Застосувавши гіпотезу незмінності Джека Дюсей про те, що розвиток одного з его-станів спричиняє відтік енергії від іншого [3, с.12], ми також вважаємо, що **розвиток необхідних здібностей, що відповідають бажаному его-стану, забезпечить зменшення інтенсивності прояву інших і посилить той стан Я, який бажає розвивати особистість**.

Висновки

1. У кожному его-стані особистості притаманне виявлення тих чи інших актуальних здібностей, що виражають її в конкретний момент часу.

2. В его-стані “Дорослий” можуть проявлятися всі актуальні здібності, якщо вони виражають адекватне ставлення особистості до наявної ситуації і є спонтанним проявом реакції “тут і тепер”.

3. Дослідження може здійснюватися через аналіз прояву актуальних здібностей особистості в різних его-станах. Це дає можливість переоцінити власні потреби, можливості та ресурси і за рахунок розвитку необхідних актуальних здібностей підсилити важливий для особистості его-стан та побудувати нові, більш конструктивні реакції чи способи взаємодії.

1. Берн Э. Игры, в которые играют люди. Люди, которые играют в игры / Э. Берн. – С. Пб. : М. : Университетская книга, 1998. – 399 с.
2. Пезешкиан Н. 33 – и одна форма партнерства / Н. Пезешкиан ; пер. с нем. – М. : Медицина, 1998. – 228 с. : ил.
3. Стюарт Й. Основи ТА : транзакційний аналіз / Й. Стюарт, В. Джойнс ; пер. з англ. – К. : ФАДА, ЛТД, 2002. – 393 с. : іл.
4. Режим доступу : http://positum.org.ua/ua/?page_id=103.

ЧИ МОЖНА ВВАЖАТИ ЧОРНИЙ ГУМОР ГУМОРОМ

Яремак Анастасія,
IV курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Бабій Л.Т.,
кандидат філософських наук, професор

Вважається, що чорний гумор був “відкритий” сюрреалістами приблизно в 30-х рр. XX ст., хоча існував, як такий, ще задовго до сюрреалістів (варто згадати хоча б англійський вираз “black humour”, що здавна означав меланхолійну жовчність).

Відомий німецький філософ і психолог Е.Фромм, слідуючи З.Фрейду, вважав, що в кожній людині присутні водночас два стремління – до життя і до смерті. Тільки в кожній людині вони присутні в різних пропорціях. Відповідно до цього, Е.Фромм поділяв людей на дві категорії: біофіли – люди, в яких більше виражене стремління до життя і некрофіли – люди, в яких більш вираженим є стремління до смерті. Слід зазначити, що стремління до смерті зовсім не означає стремління до мерти, а, швидше, стремління до всього неживого, цікавість до всього, що пов'язане зі смертю. Тоді як біофіли розглядають світ із точки зору життя.

Саме люди некрофільного складу виказують схильність до чорного гумору. Однією з вагомих причин можна, в такому разі, вважати глибинний інтерес людини до питання смерті.

Ще однією причиною існування чорного гумору (або схильності до нього) варто законно вважати страх смерті, який підтримується і сповнює людину численними іншими страхами (часто деякі страхи навіть переростають у фобії).

Але важливо наголосити, що внутрішнє неприйняття своєї смертності (що проявляється у висміюванні всього, що пов'язане зі смертю) захищає психіку людини, адже смерть виступає як найстрашніший ворог людини. А що слід зробити з ворогом, щоб він не видавався настільки страшним? Висміяти його, звісно ж.

Чорний гумор є найбільш популярним у мирний час – коли люди позбавлені жорстоких реалій, сповнених горя, вони легко дозволяють собі жартувати над подібними речами. Чорний гумор побудований на припущенні, що неправне є поправним, але коли людина в лиху годину пересвідчується в протилежному – то навряд чи вона жартуватиме над смертю.

Чорний гумор можна вважати припустимим, якщо ми маємо справу не із справжніми жахливими подіями, а із вигаданими.

Самі сюрреалісти, незважаючи на гру зі смертю, не приймають “трагічний” аспект гумору. І, як і звичайному гумору, чорному гумору сюрреалістів було притаманно використання засобів дотепності та гри слів; чорний гумор відкриває за низьким високе, за бездумним – мудрість, за смішним – сумне, як і слід гумору. Не варто плутати чорний гумор із чорною сатирою. Об'єктом сатиричного сміху є той (те), що не має права на існування, те, що заперечують цілком і повністю, тоді як гумор спрямований на об'єкт не для знищення, а для удосконалення, висміюючи лише певні конкретні риси.

Грубість і жорстокість чорного гумору (який, як гумор, мав би бути незлобливим ставленням до хиб життєвих явищ чи рис людей) можна пояснити емоційним тоном і культурним рівнем кожної окремої людини, яка жартує і особливостями сприйняття проявів чорного гумору тієї людини, яка сприймає такі жарти.

Людина різко негативно реагує на чорний гумор тоді, коли їй доводилося особисто стикатися зі смертю, жорстокістю, і коли спогади про це ще свіжі або є можливість (реальна можливість), що людина стикнеться з подібним негативом у своєму майбутньому або воно присутнє у її теперішньому. Чорний гумор – це тендітна надія біофіла, яка помирає останньою (як можна припустити, із самим біофілом).

Отож, чорний гумор – це глибоко суб'єктивне ставлення до світу, яке ґрунтується на бажанні людини подолати трагічний бік життя у зв'язку зі страхом перед реаліями трагічного. Тому кожен визначає для себе особисто, зважаючи на свій життєвий досвід, чи є для нього чорний гумор гумором.

1. Шеньє-Жандрон Ж. Сюрреализм / Ж. Шеньє-Жандрон ; пер. с франц. С. Дубина. – М. : НЛО, 2002. – С. 158–165.
2. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности / Э. Фромм. – М. : Республика, 1994. – 447 с.
3. Режим доступу : HYPERLINK <http://www.arthouse.com.ua/notes/168/chernyi-vumor-v-reklame> <http://www.arthouse.com.ua/notes/168/chernyi-vumor-v-reklame>.
4. Режим доступу : HYPERLINK “<http://www.yspu.yar.ru/>”<http://www.yspu.yar.ru/>.
5. Режим доступу : HYPERLINK. “<http://www.proza.ru/2009/12/20/1440>”<http://www.proza.ru/2009/12/20/1440>.

РЕКЛАМА ЯК ЗАСІБ МАНІПУЛЮВАННЯ СВІДОМІСТЮ СПОЖИВАЧА

Духович Ірина,

ІІ курс, філософський факультет.

Науковий керівник – Мішиха Л.П.,
кандидат психологічних наук, доцент

Людина ХХІ ст. перебуває під постійним впливом потужних інформаційних блоків про товари, що знаходяться на ринку, про послуги, що надаються, про можливості, якими можна скористатись для свого блага. Ця вся інформація вливає на свідомість споживача і його потребнісно-мотиваційну сферу. Оцінюючи значення реклами, американський президент К.Кулідж сказав: “Реклама – найпотужніший фактор, що впливає на те, що ми їмо, у що одягаємось, на працю та поведінку всієї нації”.

Реклама – це завжди оцінка товарів, послуг, людей, організацій, і ця оцінка завжди є позитивною [2]. Загалом рекламу прийнято поділяти на три різновиди: комерційну, політичну, соціальну.

Реклама має певні функції, а саме: інформаційна (припускає поширення в масовому масштабі інформації про товар чи послугу); економічна (стимулювання збуту товарів); просвітницька (передбачає пропаганду різного роду нововведень); соціальна (спрямована на формування суспільної свідомості, посилення комунікації і поліпшення умов існування); естетична (націлена на формування смаку споживачів).

Ефективність реклами залежить від поєднання різноманітних механізмів впливу. Можна виділити основні механізми впливу:

1. Задоволення споживчих мотивів людини.

Виділяють такі споживчі мотиви людини: утилітарні (надійність, продуктивність, економічність, простота в експлуатації); естетичні (привабливість форми, оригінальність колірного рішення, можливість гармонійного поєднання з іншими предметами); престижу; досягнення уподібнення [1].

2. Використання постаті лідера.

Певним чином, знамениті та шановані у суспільстві люди проєктують свою популярність та авторитет на товар або послугу, які рекламуються. У цьому випадку йде мова про створення іміджу товару за допомогою асоціацій за суміжністю. Основна причина успіху такої реклами в тому, що споживачі ідентифікують себе із зірками – їхньою красою, багатством або іншими якостями [3].

3. Використання гумору.

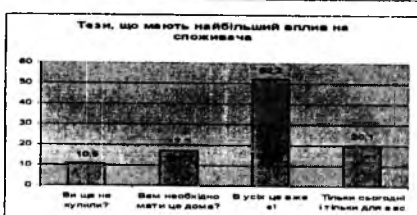
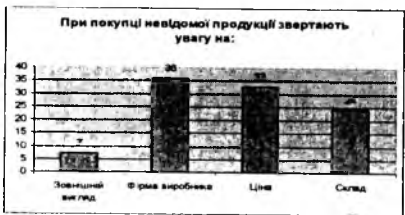
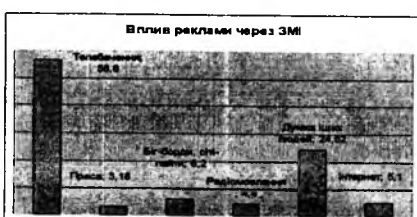
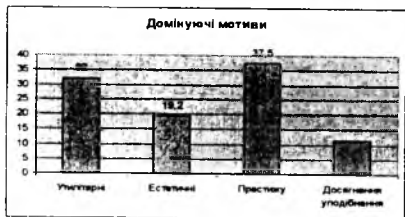
У рекламі гумористичні ситуації можуть реалізовуватися на рівні тексту, у тому числі слоганів, персонажів, комічних ігрових сценаріїв. Гумор передбачає нестандартну ситуацію, яка, як правило, добре запам'ятовується і не викликає неприйняття. Особливістю гумору є його зв'язок із позитивними емоціями, що веде до високої ефективності даного методу в рекламі.

4. Використання слоганів.

Використання різноманітних гасел, слоганів дозволяє сконцентрувати основні особливості, назву або образ рекламованого товару в одній фразі, яка закріплюється у свідомості споживача. При використанні слогана запам'ятову-

ються не стільки особливості конкретного продукту, скільки його ідеалізований і позитивний образ.

Рекламна інформація, що надходить до нас, дуже часто стирає межу між усвідомленням того, що нам дійсно потрібно і того, що стає для нас “бажаним” під впливом реклами. Тому в нашому дослідженні ми намагалися з’ясувати, чим керується людина при купівлі продукції. Як, через що й наскільки ефективно реклама впливає на потребнісно-мотиваційну сферу споживача?

Аналізуючи результати дослідження, можна зробити висновки, що рівень недовіри до реклами досить високий, а її якість досить низька, та попри все вона має значний вплив на споживача через апеляцію до почуттів, зокрема до гідності людини. Найкраще реклама сприймається у візуальній формі і найсуттєвіше впливає через механізм навіювання.

1. Боднарівська Н. А. Людина та реклама / Н. А. Боднарівська. – Психолог. – 2007. – № 30. – С. 22–29.
2. Лебедєв-Любимов А. ЛЗЗ Психологія реклами / А. Лебедєв-Любимов. – С. Пб. : Питер, 2002. – 368 с. : ил. – (Серія “Мастера психології”).
3. Рюмшина Л. И. Манипулятивные приемы в рекламе : учеб. пособие / Л. И. Рюмшина. – М. ; Ростов н/Д. : МарТ, 2004.
4. Феофанов О. А. Реклама : новые технологии в России / О. А. Феофанов. – С. Пб. : Питер, 2000. (Серія “Маркетинг для профессионалов”).

Молодший шкільний вік – особливий період у житті дитини. Як зазначає М.В.Савчин та Л.П.Василенко, зі вступом дитини до школи її самосвідомість набуває нового рівня, проявляється як внутрішня позиція. Учень починає самовизначатися як суб’єкт навчальної діяльності, у нього формується Я-образ – результат усвідомлення глибокої суті людини, що дає змогу відрізнити себе від інших людей (такої, яка успішно або неуспішно навчається, яку хвалять чи карають, з якою хочуть або не хочуть товаришувати) [1].

На думку Л.Виготського, саме в молодшому шкільному віці починає складатися самооцінка дитини, яка опосередковує її ставлення до себе, інтегрує досвід її діяльності та спілкування з іншими людьми. Самооцінка відображає не тільки знання учня про власні можливості у навчальній діяльності, а й ставлення до себе як до виконавця вимог учителя, батьків, як до носія нових особистісних якостей (старанність, наполегливість, акуратність, кмітливість та ін.) [1].

Проблема становлення самооцінки в молодшому шкільному віці висвітлена в значній кількості теоретичних робіт та емпіричних досліджень, зокрема таких відомих учених, як Б.Г.Ананьєв, О.О.Бодальов, Л.І.Божович, А.Г.Ковальов, І.С.Кон, А.І.Ліпкіна, С.Л.Рубінштейн, П.Р.Чамата та ін. На наш погляд, подальшого вивчення потребує питання детермінації особливостей самооцінки учнів молодшого шкільного віку, взаємозв’язку останньої з навчальною успішністю. Особливої значущості набуває дана проблематика у зв’язку із запровадженням змін у системі освіти в Україні, серед яких важливе місце займає впровадження 12-річної середньої освіти та відповідна зміна навчальних планів, відвідування школи молодшими школярами із 6-річного віку тощо.

Саме тому мета нашого дослідження полягає в теоретичному аналізі та емпіричному вивченні особливостей формування самооцінки в учнів початкових класів. Слід зазначити, що, услід за С.Ю.Головіним, під терміном самооцінка ми будемо розуміти оцінку особистістю самої себе, своїх можливостей і місця серед інших людей [2].

Гіпотеза дослідження: самооцінка молодших школярів значуще взаємозв’язана з їхньою навчальною успішністю.

Методи дослідження: методика Будасі; методика А.В.Захарова (спрямована на визначення емоційного рівня самооцінки). Для визначення успішності учнів було взято до уваги оцінку за перший семестр 2009–2010 навчального року з таких основних предметів: “Математика”, “Читання”, “Українська мова”, “Англійська мова” та “Я і Україна”.

Дослідження проводилось у Шевченківській загальноосвітній школі I–III ступенів Долинського району Івано-Франківської області. У дослідженні взяли участь учні 4-го класу (16 осіб: 10 хлопчиків та 6 дівчат). Вік досліджуваних: 9–10 років. Результати дослідження опрацьовувалися за даними статистичного пакета SPSS 17.

Оскільки за критерієм Манна–Уїтні статистично-значущих відмінностей між результатами дослідження хлопчиків і дівчат не виявлено, в подальшому вибірка вважалась однорідною за гендерною ознакою. Нами встановлено, що із загальної вибірки досліджуваних у 50% (8 осіб) наявний високий рівень самооцінки (за методикою Будасі), у 25% (4 особи) – середній та у 25% (4 особи) – низький рівень самооцінки. За методикою визначення емоційного рівня самооцінки А.В.Захарова, лише 25% досліджуваних мають високий рівень самооцінки, 69% (11 осіб) – середній, 6% (1 учень) – низький.

Рівень самооцінки досліджуваних учнів, установлений за методикою Будасі позитивно корелює з навчальною успішністю молодших школярів з “Англійської мови”. Тобто чим вища успішність із цього предмета, тим вищий показник самооцінки за даним тестом (і навпаки). Оскільки кореляція показує двосторонню залежність показників, то правильним є і зворотнє твердження – чим вищий показник самооцінки за методикою Будасі, тим вищою є успішність з “Англійської мови”.

Нами виявлено також позитивну кореляцію між навчальною успішністю з “Читання” та “Я і Україна” і параметром III методики А.В.Захарова. Тобто чим вищими є оцінки з даних предметів, тим вищими є показники вказаного параметра і навпаки.

Таким чином, нами виявлено позитивні кореляційні зв'язки між самооцінкою та навчальною успішністю із вказаних предметів: “Математики”, “Читання”, “Української мови”, “Англійської мови” та “Я і Україна”. Отже, підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що існує тісний взаємозв'язок між самооцінкою учнів молодшого шкільного віку та їхньою навчальною успішністю. Це дає підстави стверджувати, що змінюючи, впливаючи на показники самооцінки учнів, ми з високою ймовірністю можемо сприяти підвищенню навчальної успішності молодших школярів. Та навпаки, сприяючи підвищенню навчальної успішності молодших школярів, ми з високою ймовірністю зможемо покращити самооцінку учня.

1. Савчин М. В. Вікова психологія : навч. посібник / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – К. : Академвидав, 2005. – 360 с.
2. Словарь практического психолога [текст] / сост. С. Ю. Головин. – Минск : Харвест ; М. : Издательство АСТ, 2001. – 800 с.

ОСОБЛИВОСТІ ДИНАМІКИ ПОДРУЖНІХ ВЗАЄМИН У МОЛОДІЙ СІМ'Ї

Овчарик Зоряна,
IV курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Сидорик Ю.Р.,
кандидат психологічних наук

Трансформація соціально-економічних умов життя українського суспільства неоднозначно позначилась на функціонуванні сім'ї як виховному інституті. На думку багатьох науковців, в Україні наявна криза сімейних відносин на

тлі зростання кількості розлучень, ускладнення демографічної ситуації, поширення девіантної поведінки серед дітей і молоді тощо), що зумовлює необхідність пошуку шляхів стабілізації сім'ї, доцільних методів підготовки молоді до сімейного життя, стабілізації подружніх взаємин на різних етапах розвитку сім'ї. Власне це і зумовило вибір теми нашого дослідження “Особливості динаміки подружніх взаємин у молодій сім'ї”.

Предмет дослідження: динаміка взаємин молодого подружжя.

Мета дослідження: виявити особливості динаміки подружніх взаємин у молодій сім'ї (до 9 років після одруження).

Міжособистісні взаємини є однією з найбільш важливих і детально вивчених, як на теоретичному, так і на емпіричному рівні, проблем психології. На даний час накопичений значний фактичний матеріал із цієї проблеми та побудовані відповідні теоретичні моделі [1; 2].

Слід зауважити, що міжособистісні взаємини визначаються вченими як суб'єктивні зв'язки й відносини між людьми, які виникають за умов спільного проживання або виконання спільної діяльності. У процесі їх становлення і розвитку формується система міжособистісних установок, орієнтацій, соціальних сподівань, які залежать від рівня розвитку соціальної групи, згуртованості її членів і змісту виконуваної ними діяльності.

Широке коло питань, пов'язаних із типологією сім'ї, формуванням нових сімейно-шлюбних взаємин, стабілізацією шлюбного союзу, знайшли відображення в роботах І.С.Волги і В.П.Гореліка, В.Д.Дмитровського, В.Т.Зініча, А.П.Хоменко та ін. Проблема типології функцій сім'ї досліджена в роботах С.Д.Лаптенко, А.П.Пономарьова, А.Г.Харчева. Психологічні особливості взаємин між членами сім'ї висвітлені в роботах А.А.Бодальова, О.І.Бондарчук, А.Н.Волкової, С.І.Голода, В.І.Заєпіна, С.В.Ковальова, Н.Н.Обозова й А.Н.Обозової, О.І.Пенькової, С.Раппопорта та ін.

Взаємини між батьками і дітьми в концепції життєвого циклу сім'ї розглядаються в контексті системних характеристик сім'ї на кожному з послідовних етапів її функціонування, протягом яких, на думку Б.Картер і М.Мак-Голдрік, члени сім'ї повинні вирішити певні специфічні завдання розвитку родинних взаємин [3, с.38–43].

У концепції життєвого циклу сім'ї вплив родини на становлення особистості майбутнього сім'янина розглядається в контексті взаємоузгоджених ролевих позицій на кожному з етапів її розвитку. На думку ряду дослідників (М.Бовен, Л.О.Врадт, Дж.Браун, Д.Крістенсен [3]), дитина відіграє ключову роль у контролі дистанції між батьками. З народження дитини та протягом її розвитку подружжя пара автоматично формує “трикутник” взаємин, в якому існуюча дистанція між батьками збільшується або скорочується. У цілому ж завдання сім'ї та особливості взаємин між батьками та дітьми змінюються протягом життєвого циклу сім'ї [3, с.42–44].

З метою емпіричної перевірки даних концептуальних положень нами була використана методика “Взаємини в моїй родині”, яка базується на методі репертуарних решіток Келлі, за допомогою якої ми змогли оцінити особливості взаємин у родині. Метою емпіричного дослідження було виявити особливості подружніх взаємин у молодих бездітних сім'ях і сім'ях із дітьми. Гіпотеза дослі-

дження: відповідно до вищезгаданих концепцій подружні взаємини в молодих бездітних сім'ях і сім'ях із дітьми повинні бути б бути значущо різними.

Результати дослідження. Статистичний аналіз отриманих результатів дослідження дозволяє констатувати, що за критерієм Манна-Уїтні відсутні статистично значущі відмінності між характеристиками подружніх взаємин у досліджуваних нами бездітних молодих сім'ях і сім'ях із дітьми. Таким чином, слід зауважити, що опитані нами респонденти мають практично однакові характеристики взаємин із подружнім партнером незалежно від наявності чи відсутності дітей.

Слід зазначити, що використана нами методика дослідження дає змогу виявити лише усвідомлені характеристики взаємин (на нерепрезентативній вибірці досліджуваних). Тому, на нашу думку, можна стверджувати, що усвідомлені характеристики взаємин ідентичні в обох досліджуваних групах. Проте більшість теоретичних концепцій, які розглядають динаміку зміни родинних взаємин у молодій сім'ї, постулюють високу ймовірність таких змін. Таким чином, ми можемо висунути гіпотезу, що вищеназвані теоретичні концепції можуть описувати неусвідомлювані подружніми партнерами аспекти їх взаємин. Тому для того, щоб перевірити справедливості даних теоретичних постулатів, необхідним є також аналіз неусвідомлюваних досліджуваними характеристик, патернів подружніх взаємин – наприклад, за допомогою проєктивних методик. Власне, це може бути предметом наших наступних досліджень.

1. Андреева Г. М. Социальная психология / Г. М. Андреева. – М. : МГУ, 1980. – 416 с.
2. Браун Дж. Теория и практика семейной психотерапии / Браун Дж., Д. Кристенсен ; пер. с англ. – С. Пб. : Питер, 2001. – 352 с.
3. Гозман Л. Я. Психология эмоциональных отношений / Л. Я. Гозман. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1987. – 176 с.

ІКОНА “АНГЕЛ ГОСПОДСТВА” ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVII ст. В УКРАЇНСЬКОМУ САКРАЛЬНОМУ МИСТЕЦТВІ

Вдовин Ірина,
IV курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Зеліско Л.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Національне відродження, котре охопило всі прошарки культури України, поглиблює зростаючий інтерес до духовних витоків нашого народу.

Смислові духовні зрізи культурних надбань виводять нас на феномен ікони, найпоширенішого виду живопису у нашій духовній культурі, в тому числі і на надбання сакрального мистецтва Галичини.

Сьогодні Івано-Франківський краєзнавчий музей представляє сформовану експозицію відреставрованих галицьких ікон XVII–XIX ст., унікальну збірку давнього образотворчого мистецтва Прикарпаття, неоцінений духовно-естетичний вплив якої ми відчуваємо завдяки здійсненому культурологічному проєктові “Відродження галицької ікони XVII–XIX ст.”.

Проблемою збереження та відновлення художніх шедеврів іконопису цікавилися вчені, митці, культурологи М.В.Канюс, В.А.Овсійчук, М.П.Фіголь, М.І.Гелитович, В.І.Свенціцька.

Зокрема, саме Михайло Канюс за підтримки Михайла Фіголя розпочав реставраційні процеси щодо відновлення давніх ікон XVII–XVIII ст.

Роботу першого реставратора збірки ікон Івано-Франківського краєзнавчого музею продовжив у рамках заявленого проєкту художник-реставратор, завідувач відділу реставрації музею Валерій Твердохліб, який за чотирнадцять років складної професійної праці повернув до життя понад три десятки безцінних шедеврів галицького іконопису.

Однією з перших була відреставрована ікона “Ангел Господства” (друга половина XVII ст., первинне походження невідоме). У 1984 році ікону було знайдено в недіючій церкві Св. Василя в с. Черче Рогатинського району. Вона зберігалася в Івано-Франківському художньому музеї (рогатинське відділення – церква Святого Духа).

У квітні 2003 р. ікону перевезли до Івано-Франківська і за рішенням науково-реставраційної Ради передали на реставрацію в майстерню Івано-Франківського краєзнавчого музею. Уже у вересні 2003 року відбулася презентація цієї відродженої унікальної пам'ятки.

Ікона є рідкісним в українському сакральному мистецтві іконографічним варіантом сюжету “Ангел Господства”. Стилистичні ознаки твору, техніко-технологічні прийоми виготовлення його основи, засоби малярства, іконографічна схема свідчать про те, що ікона, вочевидь, належить до львівсько-жовківської іконописної школи. Досконалість композиційного силуету зображеного ангела, легкість рисунка, гармонійність вишуканих кольорових сполучень, ліризм і поетичність образу наближають живописну манеру невідомого художника до художнього стилю Йова Кондзелевича, одного з найвідоміших представників жовківського художнього осередку. Саме йому належить виконання іконостаса для церкви с. Свистільників на Рогатинщині, нині втраченого [1, с.298].

Композиційні особливості випиляного по контуру на дошці силуету зображеного ангела дають підстави стверджувати, що ікона у внутрішньому ансамблі церкви входила до парної композиції, симетрично розташованої над порталом центральної ікони Дієсусу “Спас на престолі” або на завершенні фронтона пристінного вітаря [2, с.83].

Ікону написано темперою, колорит твору не є яскравим: переважають охристо-зелені, сірувато-білі кольори. На іконі зображений ангел із двома піднятими руками у благословляючому жесті, одягнений у білу сорочку, обшлага котрої, а також перев'язі і німб укриті сусальним сріблом, тонованим лаком жовто-коричневого кольору. На обшлагах і перев'язях простежується орнамент, пояс, написаний червоною вохрою та орнаментований золотою фарбою. Крила жовто-зелені, прописані частково червоною вохрою, лик і руки коричнювато-тілесного кольору з червонуватою фарбою на щоках і вухах, волосся коричневе [2, с.84].

Поєднання духовної й естетичної краси сповнює молоде обличчя особливою божественною благістю, заохоченням до молитви і добрих справ, а світлоносність, багатство відтінків, тремтливості переходів від світла до тіні наближають цей прекрасний образ який вселяє ніжність і надію в наші серця до нас.

Глибинна символічна метафоричність образу ангела, художня досконалість твору в цілому, його наповненість духовною значущістю, гуманістичним змістом засвідчують, що ікона “Ангел Господства” є рідкісним в українській сакральній культурі іконографічним варіантом національного мистецтва і по праву займає, після свого другого народження, достойне місце в духовному житті України.

1. Овсійчук В. А. Майстри українського бароко. Жовківський художній осередок / В. А. Овсійчук – К., 1991. – С. 273–350.
2. Твердохліб В. Ікона “Ангел Господства” 2-ої половини XVII ст. з колекції Івано-Франківського художнього музею / В. Твердохліб // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Станіславівська Колегіата : між минулим і майбутнім”, 9–11 вересня 2003 р. / В. М. Твердохліб. – Івано-Франківськ : Художній музей, 2003. – С. 82–85.

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ІЗ КРИЗОВИХ СІМЕЙ

Дячук Христина,

V курс, Коломийський інститут.

Науковий керівник – Поясик О.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства неухильно зростає соціальне значення сім'ї, яка справляє дедалі відчутніший вплив на формування молодого покоління. Тому актуальною в наш час є проблема педагогічної спрямованості виховної роботи з кризовими сім'ями, допомоги у налагодженні сприятливого мікроклімату.

Спробу побудувати сімейну педагогіку як частину соціальної педагогіки робили ще в 16–18 столітті. Тут і світові класики Ф.Рабле (“Гаргантюа і Пантагрюель”, 1535), Ж.-Ж.Руссо (“Еміль, або про виховання”, 1762), Й. Г.Песталоцці (“Лінгард і Гертруда”, 1795).

Окремі теоретичні та методологічні наукові напрями цієї проблеми відображені в працях К.Ушинського, А.Макаренка, В.Сухомлинського.

Питаннями сімейної педагогіки займалися також Р.Шпіц, Г.Олехнович, І.Трубавіна, О.Максимович.

Кризова сім'я має специфічні умови життєдіяльності, відрізняється своєрідними умовами виховання і соціалізації дітей. Під соціалізацією ми розуміємо розвиток дитини у суспільстві в процесі засвоєння соціальних норм і виробництва культурних цінностей. Сім'я виконує основну роль у процесі соціалізації дитини, оскільки визначає фізичний, розумовий і емоційний розвиток особистості. Відсутність когось із батьків у сім'ї ускладнює дитині не тільки набуття необхідної життєвої компетентності, а й вироблення своєї лінії поведінки.

Особливо це простежується у кризових сім'ях.

Напрямами діяльності з дітьми із кризових сімей є:

1. Формування гуманного ставлення до вихованців, охорона і захист прав та інтересів і здоров'я дітей у педагогічному процесі.
2. Створення обстановки і психологічного комфорту, безпеки особистості дитини в побуті й під час відпочинку.

3. Вивчення особливостей особистості вихованців, їх соціальних ситуацій розвитку, умов життєдіяльності.

4. Вивчення інтересів і потреб, проблем і труднощів дітей і підлітків, відхилень у поведінці, адаптації.

5. Педагогічна підтримка вихованців у процесі соціалізації.

6. Посередництво між вихованцем і закладом, членами сім'ї, які забезпечують розвиток дитини [1, с.99].

Саме тому слід зважати на основні передумови, які мають бути враховані при організації виховного процесу в умовах загальноосвітньої школи. Організуючи виховну роботу, варто пам'ятати, що результативність залежить від:

– створення дієвої системи вивчення дитини, усталених взаємовідносин, розвитку окремих якостей і рис;

– грамотного використання повної, об'єктивної, незалежної інформації для подальшого розвитку кожного вихованця;

– здійснення корекції у стилі поведінки, удосконалення морально-психологічного клімату в мікросоціумі;

– створення соціально позитивної ситуації успіху, захищеності, розуміння, які сприяють розвитку впевненості, комфортності, поваги й довіри, віри в позитивний результат і знаходження відповідного місця у колективі ровесників;

– свідомого прагнення вихователів до налагодження тісних зв'язків між дітьми та колегами-однодумцями [1, с.100].

У роботі з кризовими сім'ями в підлітковому віці доцільно використовувати консультування; тренінгову роботу; практичні заняття з вирішення побутових проблем, зокрема ведення домашнього господарства; профорієнтаційні заняття; індивідуальний соціальний супровід; представництво інтересів; “телефон довіри”, участь у клубах взаємодопомоги.

Таким чином, суспільний прогрес можна оцінювати різними показниками: рівнем економічного зростання, демократизмом державної системи управління, розвитком науки, освіти, засобів масової інформації, соціальним становищем більшості громадян тощо. Україна сьогодні на шляху зростання – це держава контрастів, у якій діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, складають особливий прошарок. Правовий статус цієї категорії громадян чітко визначений, соціальний захист і турботу про них узяла на себе держава, однак риторичним є питання про їх повсякденне життя, вікові та особистісні проблеми, бажання. Держава, безумовно, не здатна повною мірою замінити дитині-сироті батьків, оскільки дах над головою, можливість отримати освіту та професію – лише частина людських життєвих потреб. Стати для цих дітей порадиником, наставником, прикладом для позитивного наслідування – обов'язок кожного вихователя.

1. Довганюк Т. Соціально-педагогічна допомога дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування / Т. Довганюк, Л. Кобилянська // Підготовка соціальних педагогів та соціальних працівників в Україні в контексті Болонського процесу : м-ли наук. практик конф., ЧНУ ім. Юрія Федьковича. – 13–14 груд. 2007 р. – Чернівці, 2007. – 384 с.

ПСИХОДІАГНОСТИКА, КОРЕКЦІЯ І МОЖЛИВОСТІ САМОРОЗВИТКУ СТАРШОКЛАСНИКА

Кіцелюк Ольга,

V курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Гальчук О.Я.,
магістр, старший викладач

Однією з найважливіших проблем у формуванні старшокласника є проблема відповідальності у контексті саморозвитку старшокласника. Саме особистісне та професійне самовизначення і є основним результатом майбутнього.

Відповідальність виступає як особистісний механізм реалізації необхідності. Вищий рівень розвитку відповідальності, її найбільш сформований рівень за своїми механізмами співвідноситься з механізмами саморозвитку та самореалізації особистості. Саморозвиток виступає процесом цілеспрямованих, програмованих змін особистості, детермінованих нею самою, її образом світу, образом “Я”, волею і діями.

Відповідальності не можна навчити, нею не можна оволодіти лише шляхом засвоєння тих чи інших правил і значень.

Людина стає відповідальною в реальних життєвих ситуаціях та обставинах, які несуть у собі моральний конфлікт – сутичку різних смислових рівнів. Це передбачає включення механізмів смислоутворення у процесі прийняття обов'язку. Критерієм прийняття відповідальності є реалізація особистістю необхідного своїми силами, самостійно і згідно з вимогами, поставленими до самої себе.

Важливим чинником, що являє собою зміни внутрішнього світобачення старшокласника, формування відповідальності за власну діяльність і становлення майбутнього в цілому, є проведення психодіагностичної та психокорекційної роботи психолога в школі. Саме психодіагностика дає можливість дослідити внутрішні особливості школярів, виявляти на ранніх етапах причини зниження активності, небажання самореалізації, відсутності мотивації до саморозвитку.

Головною метою психодіагностики стає забезпечення повноцінного психічного та особистісного розвитку людини. У діагностиці необхідно вміти виділити психологічну проблему, правильно поставити запитання. Продовженням даної роботи є психокорекція та підбір основних методів роботи у випадках порушення процесу саморозвитку.

Зміст корекційної роботи повинен бути пов'язаний із найбільш типовими труднощами старшокласників, які несуть собою причини порушення процесу саморозвитку особистості.

Психокорекція орієнтована на клінічно здорову особистість, тобто орієнтується на здорові сторони особистості незалежно від ступеня їх порушень. Психокорекційні впливи спрямовані на зміну поведінки і розвиток особистості.

Отже, саморозвиток старшокласника є основою подальшого професійного успіху особистості. Він включає в себе комплекс особистісних змін та якостей, які формують внутрішній світ школяра. Відповідальність створює психологічний простір для саморозвитку та самореалізації, задає мотиваційно і ситуаційно вивірені орієнтири для розгортання цих процесів. Соціальний інтерес породжує широкую гаму внутрішніх інтересів і мотивацій особистості, стимулює її саморозви-

ток. На подальший саморозвиток і самовдосконалення впливають психодіагностика та психокорекція. Вони є підґрунтям нового способу діяльності та саморозвитку старшокласника.

1. Цимбалюк І. М. Психологічне консультування та корекція : модульно-рейтинговий курс : навч. посібн. / І. М. Цимбалюк. – 2-ге вид., допов. – К. : Професіонал, 2007. – 544 с.
2. Бурлачук Л. Ф. Психодіагностика : учебник для вузів / Л. Ф. Бурлачук. – С. Пб. : Питер, 2005. – 351 с. : ил. – (Серия “Учебник нового века”).

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРИЧИНИ ЛИХОСЛІВ'Я

Назарєць Тетяна,

III курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Микитюк Г.Ю.,
кандидат психологічних наук, доцент

Дослідження лихослів'я передбачає з'ясування причин, що його породжують. Мова – найважливіший фактор соціалізації особистості. Згідно з теорією розвитку вищих психічних функцій (Л.Виготський), мова – це знак, спрямований усередину, у внутрішній світ особистості, і покликаний змінювати його. Якщо ж це слово, цей знак є негативним, тоді й зміни в поведінці особистості будуть також зі знаком мінус.

У лоні сім'ї дитина проходить первинну соціалізацію. Умови сімейного виховання відбиваються на всьому житті і є відправним моментом формування особистості. На прикладі стосунків між членами родини дитина вчиться взаємодіяти з іншими людьми, навчається мовленнєвої поведінки і форм ставлення, які зберігаються і найбільше виявляються в підлітковий період. Діти, які часто спостерігають грубість і образи у спілкуванні між батьками, схильні відтворювати їх у своїй поведінці. Вони вважають це ознакою дорослості. При цьому вони засвоюють ті форми поведінки, які переважали в їхньому оточенні і які найкраще відбилися у пам'яті. Там, де скандали хронічні, у більшості дітей формуються подібні форми спілкування із вживанням усієї гами “лихих” слів.

Про можливий негативний вплив сім'ї на поведінку молоді особистості вказують вітчизняні науковці Н.Максимова, В.Семиченко, В.Заслуженюк, В.Оржеховська. Вони виділяють такі помилки сімейного виховання, які, на наш погляд, прямо впливають на закріплення звички лихословити:

- дефіцит позитивного спілкування батьків із дітьми;
- відсутність у дорослих власних моральних установок;
- організація життя в сім'ї не сприяє формуванню в дитини моральних звичок;
- батьки не знають і не розуміють внутрішнього світу своєї дитини;
- недоброзичливе, грубе ставлення дорослого до дитини.

Нині актуальною є проблема конфліктних стосунків учителя та учня. Учитель є центральною фігурою школи. “Найдосконаліші програми, підручники, технічні засоби не можуть компенсувати душевну черствість, нетактовність, гру-

бість, невідповідність педагога”. Як зазначає І.Козубовська, сьогодні у спілкуванні вчителя з учнями трапляються такі слова: “телепень”, “бовдур”, “недотепа”, “дебіл”, “бидло”, погрози: “вріжу”, “вмажу”, “вилетиш за двері”, а також навіть нецензурна лайка. У 90% випадків вони вживаються у спілкуванні з важковиховуваними дітьми, що аж ніяк не може вплинути на їхнє перевиховання. Таке спілкування навчить лихословити навіть ту дитину, яка не є “важкою”. Жорсткість шкільної обстановки включає не тільки несправедливі оцінки, але й неповагу до дитини: образу, приниження, тиск, крик, повну байдужість. За даними В.Оржеховської, сьогодні помітне падіння загальної культури поведінки вчителів, що негативно відбивається не лише на стосунках з учнями, а й на мікрокліматі в педагогічному колективі.

Видатний український педагог В.Сухомлинський зауважував: “Слово вчителя – насамперед знаряддя людяності, чуйності, толерантності. Будьте обачні, щоб слово не стало батоном, торкаючись ніжного тіла, залишаючи на все життя грубі рубці, саме від цих дотиків отроцтво і здається пустелею...”.

Лайки дитина може навчитися, взаємодіючи з однолітками, особливо з важковиховуваними. Мотивом уживання лихих слів може бути бажання закріпитися у значущому гурті, самоствердитись, відчутти себе дорослим. У підлітків, особливо “важких”, сильно розвинений рефлекс “наслідування”, який спонукає їх не-критично сприймати форми поведінки найзаядбаніших і найзіпсованіших серед них. У таких міжособистісних контактах школярі засвоюють як агресивні, так і неагресивні функції лихослів'я, а ще навчаються використовувати його як спосіб досягнення певної мети.

Отже, причини лихослів'я надзвичайно складні й різноманітні, вони не є ізольованими одна від одної. Між ними існує зв'язок, як між соціальним і біологічним, успадкованим і набутих, фізіологічним і психічним, індивідуальним і суспільним.

1. Василюшина Т. В. Емпатійні здібності вчителів. Психологічний аспект [текст] / Т. В. Василюшина // Практична психологія і соціальна робота. – 1999. – № 5. – С. 18–19.
2. Іванова І. В. Професійна культура майбутнього вчителя [текст] / І. В. Іванова // Педагогіка і психологія – 1995. – № 2. – С. 90.
3. Стародуб Т. Слово – не горобець... Про особливості вживання лайливої лексики в сучасній українській мові [текст] / Т. Стародуб. – Тернопіль, 1995. – № 3. – С. 58–59.

МОДА ЯК КУЛЬТУРНИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

Стецик Оксана,
ІІІ курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Петрів О.П.,
кандидат психологічних наук, доцент

Феномен моди довгий час недооцінювався у філософських та естетичних дослідженнях. Моду часто вважали другорядним явищем культури. Проте в контексті тих трансформацій суспільства і культури, які відбулися у ХХ столітті, саме мода відіграє важливу роль. Універсум модної поведінки, діяльності,

споглядання набуває в наш час особливих ознак. Так, мода як соціокультурний та естетичний феномен стає структуро-утворюючим витоким інновацій в європейській культурі. Більш того, мода теж трансформується, змінює свій імідж, що зумовлює непередбачені зміни в духовній та матеріальній культурі. Світ моди і світ культури в цілому мають певні риси ідентичності.

Світ моди конституюється в досить мобільному, динамічному просторі культури. Мода засвідчує свою присутність ніби в мікроінтервалах культурного життя. Як відомо, мода фіксує динаміку і зміни, інновації, але тією ж мірою вона відображає впорядкованість, лад, систему мір і цінностей культури. Онтологічно суттєвою є саме єдність інновацій і впорядкованості. Філософсько-естетична експлікація феномена моди є актуальною потребою часу. Мода як системне явище, співмірне феномену творчості в його широкому світобудівному розумінні, потребує детального філософського аналізу.

Вивчення моди має і особливу актуальність у зв'язку із новітніми практиками культуротворчості, які виникли і сформувалися наприкінці століття. Так, постмодерністська орієнтація з її постулатами “глобального плюралізму” і “радикальної електики”, “маргінального простору культури” тісно пов'язана з феноменом моди, якщо взагалі не вважати постмодерн певною культурною модою. Мода тут демонструє безмежний поліморфізм, мінливість, спорадичність формоутворень. Але якщо мода втрачає світобудівні інтенції, то вона швидко перетворюється на антисвіт, мімікрує в широкому діапазоні культурних настанов від кітчю до псевдошедеврів постмодерну. З'ясувати стратегії витворення антимоди в сучасній культурі означає також і зрозуміти інтенції формотворень у культурі взагалі, бо ще ніколи мода і культура в цілому не були так наближені один до одного.

Мода – це специфічна й динамічна форма стандартизованої масової поведінки, яка виникає переважно стихійно під впливом домінуючого в суспільстві настрою і швидкомінливих смаків і захоплень.

Моду можна розглядати також як своєрідний соціально-психологічний механізм людського спілкування, який надає йому рухливості, урізноманітнює і змінює її [3, с.161].

Вона досить чітко відчуває та відображає як зміни умов людської життєдіяльності, особливо ріст предметно-виробничої активності людей, так і ріст їх внутрішніх, соціально-психологічних потреб.

Розвиток моди протягом усієї історії знаходиться в тісному зв'язку зі змінами, які відбувалися у всіх сферах суспільного, культурного й економічного життя.

У широкому розумінні мода – це періодична зміна певних форм будь-якої сфери людського життя: мистецтва, науки, економіки, політики, мови, одягу, поведінки й т. ін. У вузькому значенні мода являє собою нетривале панування сформованих у певному суспільному середовищі смаків і вподобань щодо предметів побуту, одягу, взуття та інших елементів предметного середовища, що оточує людину в її повсякденному житті, пов'язане з постійною потребою людини в різноманітності й відтворенні навколишньої дійсності. “Мода” означає також спосіб, правило, манеру триматися й визначає, який костюм і в якій обстановці варто одягати, як поєднати окремі його елементи, яким аксесуарам віддати перевагу і т. ін. Попри своє владне та яскраве вираження, такі зміни не є довговічними, оскільки пов'язані з потребою в новизні й бажанням різноманітності.

Механізм дії моди у своїй основі має створення, передачу і прийом певної інформації, яка циркулює поміж людьми, тобто міжособистісну комунікацію. З точки зору теорії комунікації моди можна розглядати як один із способів оформлення і закріплення нової інформації, яка потрапляє в суспільне користування в процесі соціального розвитку [2, с.32]. Таким чином, мода – це особливий спосіб, образ, міра обробки соціальної інформації.

Як явище масове, яке базується на соціально-інформаційних процесах, мода багатосторонньо пов'язана з такими соціальними явищами, як традиції, звичаї – з одного боку, і суспільна думка і масова комунікація – з іншого.

Мода виступає не лише як естетичний феномен або як категорія науки про прекрасне, але як “універсальний механізм розвитку культури” [1, с.167]. Сутність моди полягає в тому, що вона проникає в будь-які ланки суспільства. Сьогодні “тотальність панування моди безсумнівна” [1, с.168], і універсальність її дії, розповсюдженість виступає однією з форм її специфічної характеристики.

Тому слід зазначити, що мода за своїм характером глобальна. Мода вже стала одним із факторів глобалізації в сучасній культурі. Вона повністю, глобально пронизує людину, стає для неї перепусткою в соціум і практично забирає весь час і простір людського життя [2, с.30].

Мода є відображенням своєї епохи й виконує соціальне замовлення певного суспільства. Таким чином, мода – це цілком конкретні соціальні відносини, породжені конкретними соціальними потребами.

1. Кузнецова Т. В. Феномен моди : естетика і диалектика / Т. В. Кузнецова // Філософські науки. – 1991. – № 6 – С. 167.
2. Парыгин Б. Д. Анатомия общения / Б. Д. Парыгин. – С. Пб., 1999. – С. 161–178.
3. Петров Л. В. Мода как общественное явление / Л. В. Петров. – С. Пб. : Знание, 2004. – 32 с.
4. Ятина Л. И. Мода как фактор формирования стиля жизни / Л. И. Ятина. – С. Пб., 2007.

ШОДЕННИЙ БАЛАНС: ПРАКТИЧНІ ТЕХНІКИ У РОБОТІ КОНСУЛЬТАНТА ЩОДО РАЦІОНАЛЬНОГО РОЗПОДІЛУ РЕСУРСІВ

Шийчук Анна, Дейчаківська Галина,
III курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Дмитерко-Карабин Х.М.,
кандидат психологічних наук, доцент

Психологічне консультування – це процес взаємодії двох чи більше людей в атмосфері довіри, коли спеціальні знання консультанта спрямовані на надання психологічної допомоги клієнту чи групі клієнтів в оперативному розв'язанні проблем, виявленні особистісних ресурсів чи створенні перспективних програм розвитку.

Актуальність даного дослідження полягає в трьох аспектах. По-перше, консультування як самостійна галузь роботи практичного психолога щодня удосконалюється, що стимулює професіоналів до саморозвитку та опанування нових технологічних прийомів. По-друге, аналіз ринку консультативних послуг показує, що робота з розвитком здібностей клієнтів щодо раціонального розпо-

ділу ресурсів є цілком актуальною. По-третє, техніки, аналіз яких здійснюється в даній статті, доступні та корисні не лише в активному діалозі консультант-клієнт, а й у самостійній рефлексивній роботі.

Існує чимало психотерапевтичних шкіл і теоретичних напрямів, які по-різному трактують детермінанти та механізми розвитку особистості. Так, наприклад, класичний психоаналіз підходить із точки зору впливу на життя людини минулого, травмуючого досвіду. Гештальт-терапія розглядає консультування як процес допомоги клієнту в завершенні його незавершених ситуацій, які зумовлюють ту чи іншу поведінку. Системна сімейна психотерапія розставляє акценти на усвідомленні та зміні уставлених патернів поведінки, тобто на консультативній роботі щодо аналізу поведінкового аспекту ситуацій.

Теоретико-практичною базою дослідження стали дві спеціалізовані галузі знань, а саме: позитивна психотерапія (позитум-підхід) як метод роботи консультанта й тайм-менеджмент як основа раціонального розподілу та використання ресурсу часу.

З точки зору Позитивної психотерапії, найбільш ефективним технологічним ключем щодо роботи з розподілом ресурсів є балансна модель Н.Пезешкіана. Дана техніка базується на теорії про те, що життя людини та її ресурси розподіляються по чотирьох сферах, а саме: Тіло-Відчуття, Діяльність-Розум, Контакти-Традиції, Сенси-Інтуїція. Кожна з них уміщує в собі певний спектр явищ, особливостей поведінки та відношень:

- **Сфера Тіло-Відчуття** включає: зовнішній вигляд, режим сну, харчування, дихання, рух, спорт, сексуальну активність, гігієну, наявність захворювань, лікування, профілактику тощо.

- **Сфера Діяльність-Розум** включає: роботу, навчання, професію, бізнес, кар'єру, науку, логіку, розумову активність.

- **Сфера Контакти-Традиції** включає: стосунки з друзями, чоловіком/дружиною, родичами, спілкування з людьми, а також усі традиційні способи структурування життя, пов'язані з контактами і проведенням часу в суспільстві.

- **Сфера Сенси-Інтуїція** включає: мрії, творчі роздуми, інсайти, інтуїтивні натхнення, бачення майбутнього, роздуми щодо сенсу життя, фантазії, сновидіння, віру.

Балансна модель є основою, з якою має можливість співпрацювати великий спектр різноманітних технік. Три, на нашу думку, найбільш ефективні техніки для роботи:

- Аналіз усвідомлення реальної та бажаної картини розподілу часу, ресурсів.
- Аналіз відсоткового співвідношення всіх чотирьох сфер.
- Аналіз взаємодії мікро – та макро-подій за сферами балансної моделі.

Висновки

1. Консультування як метод практичної роботи психолога є корисним та ефективним для розвитку вмінь раціонального розподіляти ресурси як в активному діалозі консультант-клієнт, так і в самостійній рефлексивній роботі.

2. Позитивна психотерапія є багатовекторним способом надання допомоги клієнтам, а також дає широку базу теоретичних знань і технік.

3. Балансна модель Н.Пезешкіана є ефективним механізмом розвитку особистості та інтегральною технікою, що якісно співпрацює з іншими теоретичними підходами.

4. Дані техніки спрямовані на підвищення відчуття ресурсності клієнта та на підтримання оптимального співвідношення розподілу ресурсів, що дає можливість не лише корекційної, а й профілактичної роботи.

1. Глисон К. Оптимизация персональной деятельности / К. Глисон ; пер. с англ. – М. : Олимп-Бизнес, 2001.
2. Калинин С. И. Тайм-менеджмент : практикум по управлению временем / С. И. Калинин. – С. Пб. : Речь, 2006.
3. Кочюнас Р. Основы Психологического консультирования / Р. Кочюнас. – М. : Академический проект, 1999.
4. Пезешкиан Н. 33 и 1 формы партнерства / Н. Пезешкиан ; пер. с нем. – М. : Институт позитивной психотерапии, 2005.
5. Пезешкиан Х. Введение в позитивную психологию и Психо-терапию : метод. м-лы к изучению курса / Х. Пезешкиан, М. Воронов. – Харьков, 2003.
6. Хомич Г. О. Основы психологического консультирования : навч. посіб. / Г. О. Хомич, Р. М. Ткач. – К. : МАУП, 2004.

**МЮНХЕНСЬКА ЗМОВА 1938 р.: ПРИЧИНИ ТА ПЕРЕДУМОВИ
(ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ)**

Самборський Євген,
V курс, Інститут історії і політології.
Науковий керівник – Федорчак П.С.,
доктор історичних наук, професор

Мюнхенська змова, що мала непересічне значення в дипломатичних відносинах міжвоєнної Європи, і сьогодні привертає увагу багатьох дослідників. Підвищений інтерес науковців щодо перипетій розчленування Чехословащини зумовлений прагненням у повному обсязі осягнути всю сутність міжнародних відносин наприкінці 1930-х рр., збагнути причини та наслідки Другої світової війни. Саме тому Мюнхенська угода, як одна зі сходинок до розв'язання війни, знайшла своє відображення на сторінках праць істориків.

Зокрема, радянський дослідник В.Ушаков дійшов висновку, що безпосередньою передумовою Мюнхенської змови була місія лорда Ренсімена в Прагу, мета якої полягала в задоволенні гітлерівських вимог Чехословащиною, відмови її від договору з Радянським Союзом і в кінцевому рахунку – заключення широкого англо-німецького договору [5, с.120–121]. На його думку, вже в лютому 1938 р. чехословацькому уряду було відомо про наміри А.Гітлера захопити ЧСР. Але, замість того, щоб зміцнити пакт про взаємодопомогу із СРСР та потурбуватись про оборону держави, правлячі кола Чехословащини проводили політику змови з Німеччиною. Що стосується Франції і Англії, то вони не чинили ніяких перешкод агресивній політиці нацистів [5, с.106].

Із цією думкою погоджується сучасний російський дослідник М.Стариков, зазначаючи, що фінансування США та Англією А.Гітлера було спрямоване на розв'язання війни Німеччиною проти СРСР: “Бійцівську собаку, викормлену для смертельної сутички, ніхто вбивати до самого бою не збирався” [3, с.173]. Подібні думки зустрічаються і в праці Г.Реутова – “Правда и вымысел о Второй мировой войне” [3]. Зокрема радянський історик підкреслив, що Мюнхен, на думку правлячих кіл західних держав, мав стати поворотним пунктом в об'єднанні капіталістичної Європи проти Радянського Союзу [4, с.47].

Чимало уваги присвятив висвітленню німецько-чехословацьких відносин та кризи 1938 р. американський історик У.Ширер [6]. На думку автора, для А.Гітлера становище німецької меншини було тільки приводом, щоб захопити Чехословащину. Справжня ж його мета – знищити Чехословащину, приєднати її територію і населення до Третього рейху. При цьому Чемберлен і Даладьє щиро вірили Гітлеру [6, с.396]. У.Ширер відкидає тезу багатьох істориків про те, що заслуга збереження миру в Мюнхені належить Б.Муссоліні: “Чемберлен, а не Муссоліні зробив можливим Мюнхен, зберігши такою ціною мир рівно на 11 місяців” [6, с.447].

Оцінюючи Мюнхенську змову, сучасний німецький історик Ф.Гассерт зазначив, що Англія і Франція сподівалися остаточно зрівняти геополітичні інтереси, оскільки тепер були об'єднані всі німецькомовні області [1, с.45].

ЕПІСТОЛЯРНА СПАДЩИНА ВИДАТНИХ ДІЯЧІВ ГАЛИЧИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ КРАЮ

Лихач Наталія,
V курс, Інститут історії і політології,
Науковий керівник – Шологон Л.І.,
кандидат історичних наук, доцент

На думку ж російського історика А.Наумова, головною метою Берліна була дипломатична ізоляція Чехословаччини на міжнародній арені [2, с.270]. Зокрема, автор дійшов таких висновків: 1) Лондон не бажав утручання СРСР, бо вважав що це викличе реакцію у Франції і як наслідок – приведе до війни, якої британський кабінет будь-що намагався уникнути; 2) Франція не була готова до спільних дій із СРСР для порятунку Чехословаччини, оскільки за таких умов Париж ризикував розірвати домовленості з Англією; 3) Радянський Союз не бажав допомогти Чехословаччині.

Таким чином, підсумовуючи історіографічні напрацювання істориків, виділимо головні причини розчленування та краху Чехословаччини:

- прагнення Німеччини до ревізії європейських кордонів;
- нездатність чехословацької еліти в критичний момент проявити мужність, її сліпа віра в допомогу Франції;
- недотримання Францією умов договору 1935 р. у зв'язку з її страхом перед утратою Англії як союзника в майбутній війні. Страх став причиною того, що Даладье “умив руки”, віддавши ініціативу англійцям (місія лорда Ренсімена), тим самим приєднавши Францію до англійської позиції;
- політика Англії носила характер “потурання”, яке випливало з її бажання спрямувати німецьку агресію проти СРСР;
- з вищезазначеного випливає головна причина, яка полягає в намаганні Франції та Англії відтягнути війну ціною так званих “малих” європейських держав.

Проблема ж національних меншин, зокрема судетських німців у ЧСР, стала звичайнісіньким приводом до розчленування, а згодом і включення Чехословацької держави до складу Третього рейху.

1. Гассерт Ф. Недооцененный агрессор. Германский рейх в международных отношениях / Ф. Гассерт // Зюсс Д., Зюсс В. Третий рейх. Расцвет и крах империи. – Х. : Книжный Клуб “Клуб Семейного Досуга”, 2009.
2. Наумов А. Дипломатическая борьба в Европе накануне Второй мировой войны. История кризиса Версальской системы / А. Наумов. – М. : РОССПЭН, 2007.
3. Стариков Н. Кто заставил Гитлера напасть на Сталина / Н. Стариков. – С. Пб. : Лидер, 2010.
4. Реутов Г. Правда и вымысел о Второй мировой войне / Г. Реутов. – М. : Международные отношения, 1967.
5. Ушаков В. Внешняя политика гитлеровской Германии / В. Ушаков. – М. : изд-во ИМО, 1961.
6. Ширер У. Взлёт и падение Третьего Рейха : в 2 т. / У. Ширер. – М. : Военное издательство, 1991. – Т. 1.

Незалежність української держави поставила на порядок денний політичного, економічного і культурного життя української нації ряд нових проблем. Одним із найважливіших завдань у контексті вищезгаданого стало написання нової історії української суспільно-політичної думки та національно-культурного життя народу. У цьому контексті важливим завданням є всебічне комплексне вивчення маловідомих проблем історії окремих регіонів та етнографічних областей України. Зокрема, важливого значення набуває проблема більш глибокого та системного аналізу основних питань розвитку національно-культурного та політичного життя Галичини кінця ХІХ – початку ХХ ст. крізь призму нових джерел та методологічних підходів. У контексті цього багатогранного процесу важливим є нове прочитання епістолярної спадщини українських письменників, культурних та суспільно-політичних діячів, поповнення її новими матеріалами з архівів, публікаціями листів, які довгий час були забороненими і не входили навіть до повних зібрань творів письменників. Дослідження складних процесів національно-культурного життя українців Галичини кінця ХІХ – початку ХХ ст. у світлі епістолярію видатних особистостей того періоду дає можливість по-новому поглянути на складні процеси, що проходили в краї в зазначеному часовому проміжку. Варто зазначити, що приватне листування містить великий інформаційний потенціал. Насамперед, це відомості суспільно-політичного та культурного характеру. Окрім цього, листи можуть як “підняти завісу” над взаєминами двох осіб (автор та адресат), так і висвітлити великий корпус масштабних історичних проблем оточуючого їх життя. Проте для дослідника, що працює з епістолярними матеріалами є важливим уміння вичленити із джерела різні шари інформації – зовнішній, більш придатний для сприйняття і дещо глибший шар – опосередковану інформацію [2, с.25].

У цьому контексті також варто відзначити і той факт, що саме на кінець ХІХ – початок ХХ ст., як на час значного піднесення національно-культурного життя Галичини, припадає й помітна активізація та зростання епістолярної культури. У зв'язку з підцензурною пресою листування відіграло вагомий комунікативну роль, значною мірою сприяло духовному зближенню багатьох письменників і громадських діячів та поширенню серед них прогресивних ідей. Як наслідок, для дослідження історії національно-культурного життя Галичини зазначеного періоду особливої ваги та значення набувають епістолярні джерела таких видатних митців як І.Франко, М.Грушевський, М.Павлик, О.Маковей, В.Стефаник, Л.Мартович, М.Драгоманов, Марко Черемшина та ряд інших, листи яких несуть в собі не лише “сухий набір фактичного матеріалу”, але й часто були літературно-мистецькими витворами. Їх багата епістолярна спадщина дозволяє досліднику з'ясувати непрості сторінки життя письменників, учених та

публіцистів, отримати інформацію про видатних науковців, літераторів, громадських діячів, прослідкувати за їх творчою співпрацею [3, с.79].

З огляду на цей факт, у процесі дослідження даної проблематики, основну увагу ми зосередили на дослідженні трьох головних аспектів національно-культурного життя Галичини кінця XIX – початку XX ст.: літературного життя українців краю, на особливостях процесу видання та тематиці періодичних видань, а також на найхарактерніших рисах розвитку та діяльності українських національно-культурних та громадських товариств Галичини.

Так, зі сторінок листів перед нами постає в найрізноманітніших його проявах увесь літературний процес краю. Завдяки епістолярним джерелам, нам вдалося вкотре переконатися в неабиякому значенні постаті І.Франка для формування літературного процесу Галичини, його вагомому впливу на долю багатьох молодих письменників [5]. Також листування пролило світло на особливості розвитку літератури краю, її основних тенденцій, найпоширеніших літературних напрямів та стилів. Епістолярій не лише показав творчу співпрацю митців у самій Галичині, а також тісні зв'язки галицьких митців із літераторами Наддніпрянщини та Буковини, продемонстрував сфери їх творчих інтересів та галузі спільної діяльності [4, с.320].

Окрім цього, варто відзначити, що листування видатних діячів Галичини кінця XIX – початку XX ст. висвітлює найрізноманітніші аспекти видавничої діяльності краю досліджуваного періоду, показало проблеми тогочасної періодичної преси: значний брак коштів та урядової підтримки. Також епістолярні джерела дозволяють виділити кілька різних напрямів ідейно-політичного змісту серед періодичних видань: народовський, москвофільський та пропольський тощо. Епістолярій дав змогу отримати інформацію про тематику часописів та особливості процесу їх видання. Також він дозволяє досліднику прослідкувати за проблематикою статей, котрі виходили на сторінках періодичних видань. У цьому контексті потрібно відзначити, що видатні діячі Галичини кінця XIX – початку XX ст. неодноразово друкували свої твори в найпопулярніших галицьких виданнях [6, с.60]. Серед найвідоміших з них варто відзначити такі як “Зоря”, “Народ”, “Житє і слово”, “Літературно-науковий вісник”, “Діло”, “Батьківщина”, дитячий журнал “Дзвінок” та ряд інших. Згадана періодика, яка регулярно виходила в Галичині була різноплановою і дозволяла письменникам донести свої ідеї до широких кіл громадськості.

Потрібно також наголосити й на тому, що епістолярій суспільно-політичних та культурних діячів Галичини дає обширну інформацію про діяльність громадських національно-культурних організацій краю, таких як “Просвіта”, “Руська Бесіда”, “Руське педагогічне товариство”, НТШ, студентських товариств “Академічне братство”, “Січ” та “Сокіл”, висвітлює їх значення, активну діяльність та вплив на галицьке суспільство [1, арк.10]. Як засвідчило листування, різноманітні за змістом і формами діяльності суспільні організації краю стали чинниками, що спрямовували енергію широких верств населення на вирішення злободенних проблем галичан.

Таким чином, можемо стверджувати, що епістолярні джерела видатних діячів Галичини кінця XIX – початку XX ст. дозволяють отримати чимало цінної інформації про національно-культурне життя українців краю. Листування засвідчило їх значний вплив на розвиток української суспільно-політичної дум-

ки зазначеного періоду, сприяння формуванню національної свідомості, поняття великого єдиного українського народу, єдиної культури, спільного історичного минулого Батьківщини.

1. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. – Ф. 362, оп. 1, спр. 280. – Листи професора Грушевського Михайла. Т. I. 1894–1928 рр. – Арк. 1–17.
2. Листування Михайла Грушевського Т. II / упоряд. : Р. Майборода, В. Наулко, Г. Бурлака, І. Грирч ; ред. Л. Винар. – К. ; Нью-Йорк : УІТ, 2001. — 412 с.
3. Павлик М. Із переписки М. Драгоманова / М. Павлик // Житє і слово. – 1897. – Т. VI. – Кн. 1. – С. 62–79.
4. Стефаник В. Повне зібрання творів : в 3 т. / В. Стефаник. – К. : Вид-во Академії наук Української РСР, 1954. – Т. 3 : Листи. – 352 с.
5. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / І. Франко. – К. : Наукова думка, 1986. – Т. 48 : Листи (1874–1885) ; Т. 49 : Листи (1886–1894) ; Т. 50 : Листи (1895–1916).
6. Шологон Л. І. Епістолярна та публіцистична спадщина Івана Франка як джерело з історії національно-культурного життя українців Галичини другої половини XIX – початку XX ст. / Л. І. Шологон // Схід: аналітично-інформаційний журнал – 2007. – № 4. – С. 58–62.

КАТАРСЬКИЙ ПАПА: ОСОБИСТІСТЬ СЕРЕДНЬОВІЧНОГО ЄРЕТИКА

Дубчак Сергій,

IV курс, Інститут історії і політології.

Науковий керівник – Волошук М.М.,

кандидат історичних наук, доцент

Упродовж XII–XIII століть у країнах Європи поширилася дуалістична єресь катарів (альбігойців, патаренів, богомолів). Ця дуалістична єресь мала два крила: східне – богомили (перші згадки про них датуються X ст.), та західне – катари (перші згадки з кінця XI – початок XII ст.).

Основними центрами катарської єреси були урбанізовані та економічно розвинені регіони: Ломбардія та Північна Італія, Окситанія (сучасна Південна Франція, Лангедок), частково Кастилія, в певній мірі Шампань, Бургундія, Рейнські землі. При цьому варто зазначити, що Катаризм не був суто бюргським єретичним рухом, а охоплював усі суспільні стани тодішньої Європи.

Найбільш яскраво це виявилось в Лангедоці, де місцева аристократія підтримала катарський рух, і де найбільш яскраво विकристалізувалися ієрархічні відносини в Церкві катарів. Власне в Лангедоці спостерігалася певна єдність у доктринальному та дисциплінарному аспектах. Відчувалися певні спроби домінування Церкви Тулузи. Повну протилежність церквам Лангедоку складали італійські. У них не було практично жодної єдності, а кожна Помісна церква являла собою також і окрему теологічну школу.

“Бог не бажає зла і не може його чинити... Тому нам необхідно визнати, що є інше начало, начало зла, яке найбільш бридко діє проти Бога і його створінь. І це начало, як уявляється, направляє Бога проти його власних створінь і створінь проти їх Бога”, вказаний уривок із “Книги про два начала” найповніше передає теологічну доктрину катарів. При цьому катарська єресь, як така, не являла собою доктринально цілісної структури. Зокрема, папа Інокентій III налі-

чував близько 40 різних катарських сект, що різнилися в доктринальному підході та дисциплінарному підпорядкуванні. За догматичним підходом катарів розрізняли на абсолютних (вірили що є два боги), поширені в Італії і на Балканах та поміркованих (визнавали існування одного доброго Бога), локалізованих в Окситанії та частково Італії.

Незважаючи на дисциплінарні та теологічні розбіжності, західноєвропейських дуалістів об'єднував т. зв. Орден Святої Церкви, ченці-клірики, “досконалі” (perfecti), катарських церков. Власне “Церква” катарів складалася з двох категорій: “досконаліх” (perfecti), що власне й були катарами (“чистими”) та берегли основи віровчення та вірних (credenti), що були слухачами й визнавали духовний і моральний авторитет перших. Саме перша категорія складає змішаний клір – Добрих Чоловіків і Добрих Жінок. Щоб стати “досконалим”, треба було пройти consolamentum (хрещення Святим Духом), яке мав здійснити також “досконалий”. Проміжною категорією були т. зв. “утішені”, які не зобов'язувалися дотримуватися різноманітних заборон, приймали тільки частину consolamentum перед смертю. У разі виживання, “утішений” міг стати “досконалим”, або ж вчинити ритуальне самогубство (рекомендувалася голодна смерть), щоб звільнити дух від полону матеріального тіла.

Perfecti повинні були жити чистим, безгріховним життям: без статевих стосунків (ім заборонялося навіть торкатися представників протилежної статі), заборонялося вживати м'ясо, яйця, молочні та жирні продукти. За порушення одного із табу потрібно було знову проходити consolamentum. Із середовища “досконаліх” виділялися старші, диякони та єпископи, що й склали катарський клір.

Кожну катарську церкву очолював єпископ і його два коад'ютори – старший і молодший сини. Територія діоцезу була поділена між дияконами, що забезпечували духовні потреби віруючих. Із питанням ієрархії катарів пов'язане питання про існування в них інституції – “папи”, як єдиного голови усієї церкви. Існують різні концепції, які можна згуртувати в три групи: перша – інституція папи існувала, друга – такої інституції не існувало, третя – існував певний духовний авторитет балканських церков.

Перші католицькі дослідники, як і більшість полемістів та інквізиторів, приписували катарам організацію маніхейів, і відповідно інститут папи або т. зв. “Царя віри”. Ще одним свідченням наявності інституту папи, може бути собор у Сан-Феліс 1167–1170 рр., де був присутній папа Нікітас з ordo druguriae, що перед тим призначив єпископа в Італії (цей напрям став домінуючим в Італії). На цьому соборі було призначено єпископів для Окситанії, а також єпископ Франції (Шампані, Бургундії) отримав consolamentum. Саме в його особі бачили папу катарів. Нікітас не був найвищим катарським ієрархом – він був одним із балканських єпископів і, так би мовити, духовним авторитетом для місцевих катарів. Через деякий час під впливом балканського perfecti Петрака, відбувся розкол в Італії (йшла мова про не легітимність призначень і consolamentum від Нікітаса). На початок XIII ст. у самій Італії налічувалося близько 10 різних церков та 70 єпископів, 5 церков налічувалося в Лангедоці (причому у доктрині панував поміркований дуалізм), на Балканах теж не існувало єдності в богословському середовищі (там було близько 6 церков). Характерним було те, що церкви Італії та Балкан були надзвичайно різноманітні в доктринах віри (абсолютні та

помірковані дуалісти, люциферіани та інші) й особливо ворожі у ставленні одна до одної. Отже, єдиної церкви не існувало – був цілий ряд церков, різноманітних у доктрині та підпорядкуванню.

Катарські єпископи не мали якогось особливого статусу. Жили вони як звичайні perfecti, дотримувалися таких самих заборон та обмежень. В одязі не виділялися (носили, як і всі “досконалі” темний одяг, довге волосся, бороду). До їхніх обов'язків додавалися, окрім наявних духовно-моральних, ще певні адміністративні та політичні. Як і будь який “досконалий” катар, єпископ був аскетом, що прагнув звільнення.

Підсумовуючи, варто зазначити, що не існувало єдиної катарської церкви, і тому не могло існувати єдиної верховної влади в особі “папи” над усіма катарами. Можна говорити про певний духовний авторитет балканських єпископів (тут прикладом можуть служити італійські церкви та собор у Сан-Феліс). Щодо особистості катарського єпископа, то її слід розглядати в контексті становища членів Ордену Святої Церкви. Адже єпископ і був членом цього Ордену, й уся його особливість проявлялася у виконанні певних політичних, організаторських функцій.

1. Бренон А. Истинный образ катаризма / А. Бренон. – Режим доступа : // <http://wirade.ru/cgi-bin/wirade/YaBB.pl?board=cath;action=display;num=1192526454;start=15>.
2. Дювернуа Ж. Религия катаров / Ж. Дювернуа. – Режим доступа : // <http://wirade.ru/cgi-bin/wirade/YaBB.pl?board=cath;action=display;num=1192526440>.
3. История ересей : сборник / сост. А. Лактионов. – М. : АСТ, 2007. – 572 с.
4. Луиджио Д. Книга о двух началах / Джованни де Луиджио. – Режим доступа : // <http://wirade.ru/cgi-bin/wirade/YaBB.pl?board=cath;action=display;num=1238527125>.
5. Мадоль Ж. Альбигойская драма и судьбы Франции / Ж. Мадоль. – Режим доступа : // http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/madol/02.php.
6. Нелли Р. Повседневная жизнь катаров / Р. Нелли. – Режим доступа : // <http://langedoc.narod.ru/history/cathareslife.htm>.

НІМЕЦЬКИЙ ФАКТОР У ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОМУ КОНФЛІКТІ НА ВОЛИНІ 1943 р.

Мосорко Мар'яна,
IV курс, Інститут історії і політології.
Науковий керівник – Комар В.Л.,
кандидат історичних наук, доцент

Міжнародні конфлікти в ході Другої світової війни привертають увагу багатьох дослідників. Кульмінаційним моментом у польсько-українському протистоянні стали події на Волині 1943 р. У сучасній історіографії не сформувалося однозначної оцінки трагедії 67-річної давності. Тому актуальність даного дослідження полягає в необхідності подолання взаємних негативних стереотипів і створення умов добросусідства між польським та українським народами.

Для об'єктивної оцінки міжнародного конфлікту на Волині 1943 р. необхідно, перш за все, з'ясувати роль зовнішнього фактора. Важливі кроки в цьому напрямку були зроблені українськими істориками В.Трофимовичем [4], І.Льошиним [1], В.Наконечним [2], М.Сивіцьким [3]. З польських дослідників

найбільше наблизилися до розкриття зазначеної теми Ч.Партач [5] та Р.Тожецький [6]. Наша розвідка спрямована на розкриття ролі німецького чинника в міжнцінному кровопролитті, оскільки цей аспект проблеми в працях зазначених істориків висвітлювався побіжно.

Вивчаючи причини польсько-українського конфлікту, доцільно згадати про спадковість історичних традицій, яка проявлялася, насамперед, у політиці польського уряду щодо українських земель. Населення Волині напередодні Другої світової війни стало об'єктом колонізаційної політики польської адміністрації. Вона передбачала не лише культурно-освітню, а й повну територіальну інтеграцію східних кресів у державний організм ІІ Речі Посполитої. Однак, українсько-польський конфлікт 1943 р. відбувався у якісно нових умовах, пов'язаних із ходом Другої світової війни. Саме в цей час вагомим фактором у міжнцінному протистоянні стає так звана "третя сила" – окупанти.

Міжнцінне протистояння було вигідним для німецької окупаційної влади. Після нападу на СРСР у 1941 р., прагнучи до завоювання життєвого простору на Сході й утвердження тут нового порядку, гітлерівці водночас мали на меті й загострення українсько-польських відносин на Волині. Дороговказом у цьому було висловлювання керівництва Третього рейху. Рейхсканцлер А.Гітлер заявляв: "Наша політика стосовно народів, які проживають на широких просторах Росії, повинна полягати в тому, щоб підтримувати будь-які форми ворожнечі і розколу між ними" [2, с.110]. Генерал-губернатор Г.Франк на з'їзді фашистської партії в серпні 1942 р. говорив, що в інтересах Німеччини варто підтримувати напружені відносини в середовищі польського й українського народів, щоб не допустити порозуміння між ними.

Ставлення німецьких владних структур щодо польсько-українських взаємин на Волині зводилося до принципу: "Підтримай слабшого". Чим більшу загрозу гітлерівці відчували у проведеної своєї колоніальної політики з боку автономного населення краю, тим суворіше до нього ставилися і менше дозволяли. Слід погодитися із думкою І.Льюшина, що відмінність у становищі українців і поляків у цьому регіоні була зумовлена різною кількістю присутніх представників двох етносів [1, с.232]. У документах українського підпілля неодноразово зазначалося, що на Волині й Поліссі, де кількісно переважали українці, німці використовували проти них поляків. Така політика окупантів ще більше загострювала відносини між двома народами.

Методи розпалювання міжнцінного протистояння на Волині були різними. По-перше, співпраця певної частини українців і поляків із німцями в поліції значно посилила взаємну ворожнечу. Окупантів на такий крок штовхала необхідність, яка виникла у зв'язку з потребами фронту. Вона полягала в обмеженні кількості залучених до адміністрації німців. Після захоплення західноукраїнських земель, у тому числі й Волині, гітлерівці організували з місцевих мешканців українську допоміжну поліцію, яка повністю підпорядковувалася окупантам. З її допомогою останній час від часу влаштовували облави в лісах, здійснювали репресії проти польського населення. Аналогічна структура була сформована і з поляків – так звана гранатова поліція. "Любо було дивитися на ті підрозділи, хоча і в німецьких мундирах, – писав невідомий автор крайового звіту, – як справно вони марширували з польською пісенкою на вустах" [4, с.377]. По-друге,

німці часто організовували провокації, використовуючи допоміжну поліцію однієї національності проти іншої. Ця система поширювалася також на господарську і цивільну адміністрацію.

Антипольська діяльність української допоміжної поліції стала приводом до розгортання міжнцінного конфлікту спочатку на території Холмщини та Грубешівщини. Звідси він поширився й на Волинь. Наприкінці 1942 р. із метою реалізації плану "Ост" німці готували колонізацію завойованих земель. Ними була створена переселенська комісія. Вона дістала доручення виселити із Замойського повіту місцеве польське населення на захід, а українське – до Грубешівського повіту. Українська допоміжна поліція була залучена до активної участі у переселенських акціях. Крім того, ворожнеча посилювалася ще й тому, що українських селян іноді свідомо залишали, заселяючи їх у звільнені від поляків господарства. У відповідь польські підпільні загони приступили до знищення українців, які виконували адміністративно-поліцейські функції. Конфлікт набрав обертів і перекинувся на Волинь.

Німці не тільки розпалили полум'я, а й різними методами намагалися підтримати його. У "Інформаційному листі про національності" від 11 грудня 1943 р. зазначалося: "Німці у ставленні до українців на Волині ведуть подвійну політику. З одного боку, дивляться крізь пальці на антипольські виступи, а з другого – при кожній нагоді атакують українські збройні відділи і тероризують населення" [3, с.145]. Наприклад, у с. Молодава за одного гітлерівця забито тридцять українців разом із родинами. Для цього було використано польську поліцію. Німці не були зацікавлені у вигнанні поляків із Волині, подекуди підтримували їх бази самооборони, передусім у тих місцевостях, звідки вивозили збіжжя. Часто вони надавали полякам зброю. Конфлікт загострювався також у зв'язку із численними провокаціями, які влаштовували окупанти. Вони одягали шинелі з тризубом і нападали на польські села, спалювали їх. Така практика гітлерівців щодо польсько-українських відносин мала місце і на початку 1944 р.

Отже, німецька окупаційна влада відіграла велику роль у розпалюванні польсько-українського конфлікту. Ворожнеча у відносинах двох народів давала їй можливість нейтралізувати визвольну боротьбу як поляків, так і українців, послабити їхні сили, а, як наслідок, – зміцнити свої власні позиції в регіоні. Результатом такої політики окупантів щодо польсько-українських відносин стало міжнцінне протистояння на Волині 1943 р.

1. Льюшин І. Українська Повстанська Армія і Армія Крайова. Протистояння в Західній Україні (1939–1945 рр.) / І. Льюшин – К. : Кисво-Могиллянська академія, 2009. – 399 с.
2. Наконечний В. Волинь – криваве поле війни / В. Наконечний. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2004. – 144 с.
3. Сивіцький М. Історія польсько-українських конфліктів / М. Сивіцький ; пер. з пол. Є. Петренка. – К. : Видавництво ім. О. Теліги, 2005. – Т. 2. – 358 с.
4. Трофимович В. Третя сила українсько-польського конфлікту. 1941–1943 роки / В. Трофимович // У пошуках правди : зб. матеріалів міжнар. наук. конф. ["Українсько-польський конфлікт на Волині в роки Другої світової війни"]. – Луцьк : Вежа, 2003. – С. 375–392.
5. Partacz Cz. Próby porozumienia polsko-ukraińskiego na terenie kraju w latach II wojny światowej / Cz. Partacz // Polska-Ukraina : trudne pytania. – Warszawa : Karta, 2000. – Т. 6. – 339 с.
6. Torzecki R. Polacy i ukraińcy. Sprawa ukraińska w czasie II wojny światowej na terenie II Rzeczypospolitej / R. Torzecki – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 1993. – 497 s.

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЛАДИ МІСТ ОБЛАСНОГО ЗНАЧЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Стефінів Лілія,
V курс, Інститут історії і політології
Науковий керівник – Марчук В.В.,
доктор історичних наук, професор

Дослідження теорії і практики місцевого самоврядування в Україні, формування його оптимальних моделей розвитку є важливим завданням державотворення суверенної держави. Саме через повноцінне та дієве місцеве самоврядування може реалізуватися найважливіша ідея існування і функціонування основних принципів демократії, а саме – безпосереднє здійснення влади народом. Одним із важливих компонентів місцевого самоврядування є організація влади міст. У містах концентруються як людські, так і всі інші види ресурсів. Міста в Україні були, є і залишатимуться центрами зосередження економічного, політичного і культурного життя. Проте, сьогодні важко навести приклади міст, які добре функціонують і забезпечують для своїх мешканців сприятливі умови життя, яким вдалося досягти рівноваги між економічним розвитком і збереженням навколишнього середовища. Саме тому так важливо розібратися в усіх нюансах організації влади міст, особливо міст обласного значення.

Прийнята 28.06.1996 р. Конституція України закріпила основні принципи місцевого самоврядування в Україні [1]. Майже через рік після прийняття Конституції Верховна Рада України прийняла довгоочікуваний Закон України від 21.05.1997 р. №280/97-ВР “Про місцеве самоврядування в Україні” [2]. Офіційно цей закон обнародували лише 12 червня 1997 року. Відзначимо, що він став важливим кроком на шляху до утворення реального самоврядування в нашій державі. Проте, ці нормативні акти тільки у загальних рисах визначають конституційно-правовий статус міст обласного значення.

У правових джерелах України натрапляємо на два терміни – “місто обласного значення” і “місто обласного підпорядкування”. Зміст поняття “обласне підпорядкування” передбачає чітку ієрархію конституційно-правових відносин. Ця ієрархія простежувалась у часи радянської командно-адміністративної системи. Правові акти про місцеве самоврядування в Україні визначають відносну рівність територіальних громад – жителів села, селища, міста. Тому поняття “обласне значення” вказує на реальний вплив соціально-економічної бази міста на розвиток відповідного регіону. Уведення у вжиток цього терміна є утвердженням нового мислення стосовно формування управлінських відносин на рівні “держава-місто” [3, с.98].

Проаналізувавши становлення і розвиток статусу міст обласного значення в Україні, перейдемо до розгляду регіональних аспектів організації міського самоврядування.

Івано-Франківська область (до 9 листопада 1962 року – Станіславська) розташована на південному заході України, займає північно-східну частину Українських Карпат, Прикарпаття та частково Опілля. Область утворена 4 грудня 1939 року. До складу області входить 15 міст, у тому числі 5 обласного значення.

Статус міст обласного значення мають: Івано-Франківськ, Болехів, Калуш, Коломия, Яремче [4, с.203].

Для Івано-Франківської області характерні проблеми ідентичні іншим регіонам України, наприклад, недостатня інвестиційна привабливість регіону та інноваційна активність у ньому, диспропорції у сфері соціально-економічного розвитку міст, слабо розвинена виробнича та соціальна інфраструктура. Крім того, наявні також специфічні проблеми: великий обсяг викидів джерел забруднення, зменшення кількості населення, неефективність використання земель. Івано-Франківська область стоїть перед необхідністю розробки раціональної моделі економічного, політичного та соціального зростання [5, с.118].

Таким чином, на основі аналізу теоретико-методологічних напрацювань вітчизняних і зарубіжних науковців, а також вивчення практичного досвіду Івано-Франківської області, на наш погляд, можна виокремити такі базові засади вдосконалення організації влади міст обласного значення:

1. Удосконалення законодавства, яке б чітко визначало структуру міських рад, встановлювало її компетенцію та взаємовідносини з підпорядкованими і підзвітними їй органами.

2. Фінансова автономія, яка передбачає право розпоряджатися власними прибутками й самостійно проводити витрати, визначати в межах закону податкові ставки і статті бюджету, заборону державним органам збирати частину податків, які надходять у бюджет території.

3. Здійснення постійного моніторингу ефективності роботи виконавчих органів і самоврядних інституцій незалежними організаціями та здійснення відповідних заходів за результатами моніторингу.

4. Стимулювання експериментів та ініціатив на рівні окремих суб'єктів місцевого самоврядування міста щодо структурної трансформації управлінських та самоврядних систем.

5. Упорядкувати процедуру проведення громадських слухань, загальних зборів громадян за місцем проживання, порядок внесення, розгляду і реалізації місцевих ініціатив.

Реалізація цих та багато інших факторів, як на державному, так і на місцевому рівні, допоможе забезпечити ефективну організацію влади міст обласного значення, а також, як формулює закон, реальну здатність територіальної громади успішно здійснювати свої функції.

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К. : Велес, 2006. – 48 с.
2. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – С. 114–263.
3. Куйбіда В. Конституційно-правові проблеми міського самоврядування в Україні / В. Куйбіда. – Л. : Літопис, 2001. – 375 с.
4. Івано-Франківська область // Лациба М. В. Становлення публічної політики в регіонах України / М. В. Лациба. – К. : УНЦПД, 2006. – С. 203–215.
5. Бойко Є. Моделі економічного зростання Івано-Франківської області / Є. Бойко // Регіональна Економіка. – 2007. – № 2. – С. 117–124.

СТЕПАН БАНДЕРА І НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНА БОРОТЬБА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В 30–50 рр. XX ст.: ДЖЕРЕЛА ТА ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

Колосяк Ірина,
IV курс, Інститут історії і політології.
Науковий керівник – Стефанюк Г.В.,
кандидат історичних наук, доцент

Сьогодні надзвичайно актуальним є питання об'єктивного висвітлення національно-визвольної боротьби українського народу в 30–50 рр. XX ст. Якщо поетапно досліджувати тему, то, звичайно, слід опертися на джерельну базу, яка представлена такими видами: архівні документи, збірники опублікованих документів і матеріалів, матеріали тогочасної періодици, спогади. У 2005 р. в “Історичному журналі” були опубліковані “Документи Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України” (ЦДАВОУ). Дані матеріали можна використати при аналізі становища Західної України в період Другої світової війни, розглянути різні аспекти життя населення, в тому числі й діяльність ОУН.

Вартий уваги збірник документів і матеріалів “Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні” [6]. Пропонований збірник містить 300 документів, які розповідають про криваві злочинства фашистів, расистську і грабіжницьку політику щодо України. Але ця праця, носячи прорадянський характер, опускає досягнення діяльності ОУН.

Для того, щоб об'єктивніше оцінити діяльність ОУН і, зокрема С.Бандери слід звернутись до праці В.Косика “Україна і Німеччина в Другій світовій війні” [4]. Увесь зміст даної праці опертий на величезну документальну базу, яка розкриває нам усю сутність нацистського режиму і боротьбу українців проти окупантів. Велика увага звертається на Акт відновлення державності 30 червня 1941 р. та аналізу руху опору.

Вагомим для досліджуваної проблематики є “Родинний архів С.Бандери” [7]. Праця стала плідним підсумком зібрання документів про життя та діяльність С.Бандери, його батька, братів, сестер у міжвоєнний та воєнний період.

Серед мемуарної спадщини варто відмітити книгу Р.Волчука, присвячену спогадам кінця 1920–1940 рр., які відображають події у Галичині. Книга ілюстрована і переносить нас у період, який ми аналізуємо, а першоджерела відтворюють картини тодішнього життя [2].

Аналізуючи періодичну пресу, то основну увагу акцентуємо на газети “Українське слово” і “Просвіта”. Ці джерела не можна назвати цілком об'єктивними, але тим не менше, вони фіксують основні розпорядження влади, відтворюють особливості розвитку господарства, здобутків культури досліджуваного періоду.

Щоб оцінити “по справедливості” нашу тему, звернемось до аналізу робіт зарубіжних і радянських історіографів. Так, діаспорний дослідник П.Мірчук у монографії “Нарис історії ОУН” зробив спробу узагальнити й систематизувати історію УВО-ОУН, деталізувати фактологічну історію організації від створення до кінця 1939 р., охарактеризувати ідеологічні принципи, стратегію діяльності. Крім того, даний доробок висвітлює діяльність таких провідних постатей націо-

нального руху як Є.Коновальця, С.Бандери, Р.Шухевича. Досить різноплановою є творчість діаспорного науковця З.Книша – публіциста українського національного руху. У праці “При джерелах українського організованого націоналізму” автор ґрунтовно розкрив передумови становлення ОУН, ідеологію майбутнього утворення.

Радянську історіографію, представляє, як зазначено в О.Марущенко, дослідник К.Дмитрук. У його праці “Безбатченки” проаналізовано чимало джерельного матеріалу, але ці цитати часто вирвані із контексту і подані за бажанням автора. Ідеологію ОУН автор називає фашистською, акцентує увагу на її співпрацю із Німеччиною. Чимало цікавої інформації дослідник подає про суттєві організації з Червоною Армією. Аналогічну позицію відстоює В.Масловський, який у своїй праці “В боротьбі с врагами социализма” розвінчує облудну ідеологію українського буржуазного націоналізму, викриває злочини ОУН проти радянської влади. Характеризується “національний бандитизм проти радянської держави” [5].

Щоб детально ознайомитись із життєдіяльністю Бандери, слід проаналізувати ряд статей сучасних вітчизняних дослідників. Зокрема Р.Пастух у статті “Родина Степана Бандери” [8] аналізує українське патріотичне, державницьке і релігійне виховання провідника ОУН. Приклад його батька, священника Андрія, який добровільно згодився до служби в Українській Галицькій Армії, в подальшому і лягло в основу світогляду і справи життя Бандери – визволення рідного народу з ворожої неволі. Якщо розглядати початковий етап діяльності Бандери, то варто зупинитися на статті В.Безпалога “Бандера – політичний портрет”. Автор зазначає, що коли виникає ОУН, то молодий Степан, будучи студентом Львівської Політехніки, одразу вступає у неї, а в 1933 році стає головою організації на західноукраїнських землях. Саме під керівництвом Бандери відбулось об'єднання УВО та ОУН. Дослідник В.Безпалый в публікації “Ще раз про Бандеру” [1] зауважує що С.Бандера був настільки далекоглядним політиком, що розумів підготовку Сталіна до війни за “світову революцію”, а от Гітлер – за “нову Європу”, тобто життєвий простір, у якому Україна посідала б важливе для Німеччини значення. Це стало б шансом самореалізуватися. Дослідник В.Вятрович у статті “Під прапором С.Бандери через країни і кордони” [3] зауважує що цей лідер зумів консолідувати патріотичні сили в боротьбі за самостійну і незалежну Українську державу. Реалізатором планів ОУН стали похідні групи українських націоналістів, які ціною власного життя організували національно-визвольну боротьбу на теренах всієї України.

Надзвичайно цінним доробком, який узагальнює дану тему є всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис “Галичина”, який до сторіччя від дня народження С.Бандери в 2009 р. став підсумком досліджень національно-визвольного руху в Україні в 30–50 рр. XX ст.

Таким чином, дана тема має величезну як джерельну, так й історіографічну базу, і для об'єктивного її висвітлення слід проаналізувати цілу когорту різнопланових робіт. Усі вони надзвичайно цікаві, ґрунтовні і дають нам можливість відчувати дух епохи, яку аналізуємо.

1. Безпалый В. Ще раз про Бандеру / В. Безпалый // Освіта. – 1991. – 12 лютого.
2. Волчук Р. Спомини з передвоєнного Львова та воєнного Відня / Р. Волчук. – К., 2002. – 167 с.
3. Вятрович В. Під прапором С. Бандери через країни і кордони / В. Вятрович // Визвольний шлях. – 1999. – № 6. – С. 657–659.
4. Косик В. Україна в Другій світовій війні у документах : збірник німецьких архівних матеріалів 1941–1942 рр. / В. Косик. – Л. : Львівський державний університет ім. І. Франка ; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України; Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1998. – 383 с.
5. Марушенко О. Висвітлення діяльності УВО-ОУН (1920–1941 рр.) в українській зарубіжній та радянській історіографіїх : порівняльний аналіз / О. Марушенко, Н. Надурак // Галичина. – Івано-Франківськ, 2009. – С. 572–576.
6. Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні : зб. документів і матеріалів. – К. : Держполітвидав УРСР, 1963. – 423 с.

РАДЯНСЬКО-НІМЕЦЬКІ ДИПЛОМАТИЧНІ ВІДНОСИНИ 1939–1941 рр.

Великочий Діана,
 II курс, Інститут історії і політології.
 Науковий керівник – Кройтор В.К.,
 кандидат історичних наук, доцент

Радянсько-німецькі дипломатичні відносини 1939–1941 років – важлива складова взаємодії двох країн на міжнародній арені, яка водночас визначала побудову стосунків в геополітичному форматі, а результат цих відносин мав визначальний вплив на долю країн, що знаходились у сфері їх впливу.

Достатньо вдалу характеристику цьому хронологічному відтинку дав відомий вчений Д.Проктор, наголошуючи на його водночас короткотривалості й насиченості подіями, помилками, прорахунками, зрадливими прогнозами й численними висловлюваннями.

Саме відношення до перерозподілу сфер впливу в Європі насамперед і на інших континентах загалом дозволяє визначити наступні періоди у формуванні цих відносин.

I етап. Умовно окреслимо його січнем – серпнем 1939 року. У цей час відносини між двома суб'єктами зазнали кардинальних змін. Їх динаміку можна означити як перехід від відвертого несприйняття та латентного протистояння (одночасне втручання у внутрішні справи Іспанії, яке каталізувало виникнення в цій країні громадянської війни, призвело до її загострення через інтервенцію), – до юридичного закріплення відносин у статусі рівноправних партнерів. Тому змістом цього етапу, на нашу думку, був процес “зміни парадигм у двохсторонніх відносинах”.

II етап. Його хронологічні рамки умовно окреслимо подіями, що відбувалися у перший період II світової війни з серпня 1939 по січень 1941 і були зумовлені радянсько-німецькими відносинами. Яскравою ознакою цього етапу є, вважасмо, досі неможливе об'єднання представників двох тоталітарних режимів із метою втілення власних імперських інтересів. Така тісна співпраця агресорів була юридично закріплена 23 серпня 1939 року підписанням “пакту Молотова – Рібентропа” із таємним протоколом до нього. Саме таємний додаток

до офіційного договору, як відомо, не лише підтвердив сформовану раніше “традицію” використання подвійних стандартів у дипломатичних відносинах, а й став підставою для втілення намірів територіального розширення через анексування країн Східної Європи.

III етап. Ознаменувався поверненням до політики протистояння двох діаметрально протилежних тоталітарних режимів і безпосередньою підготовкою до бойових дій. Цьому сприяло, з одного боку, підписання потрійного пакту між гітлерівською Німеччиною, фашистськими Японією та Італією, що зміцнювало геополітичні позиції першої. З другого – здобуття СРСР нових стратегічних територіальних плацдармів для розгортання свого впливу на європейській континент. Зазначимо, що приховане протистояння між фашистською Німеччиною і Радянським Союзом було викликане двома чинниками. Вони обидва – полярно різні за формулюванням, і, водночас, – однокореневі за суттю. Зміст цього протистояння – гегемонія світового масштабу. Це ще раз підтверджує тезу про те, що країні праві й ліві тоталітарні режими фактично змикаються у визначенні й досягненні поставленої мети. Перший з цих чинників – намагання Й.Сталіна домогтися втілення в життя ідеї “експорту пролетарської революції” на захід. Другий – намагання А.Гітлера зреалізувати ідею здобуття життєвого простору для арійської раси Третього Рейху на слов'янському сході. Цей етап охоплює рамки від січня по червень 1941 року та завершується випереджувальним нападом Німеччини на СРСР, початком Великої Вітчизняної війни.

Отже, аналіз двосторонніх дипломатичних відносин між гітлерівською Німеччиною та СРСР в перший період Другої світової війни, спонукає до наступного висновку: широка амплітуда в їх засадничості й реалізації призвела до серйозних змін у розстановці політичних сил, до деформації всієї міжнародної ситуації, а згодом – нівелювання й ігнорування версальсько-вашингтонської системи міжвоєнного облаштування світу. Це, в кінцевому результаті, призвело до наймасштабнішого воєнного конфлікту ХХ сторіччя – Другої світової війни.

ДИПЛОМАТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Жерноклеєва Ілона,
 II курс, Інститут історії і політології.
 Науковий керівник – Куравський З.В.,
 кандидат історичних наук, доцент

У цьому повідомленні ми поставили перед собою завдання розкрити основні напрями дипломатичної діяльності Ярослава Мудрого та показати її здобутки.

В епоху Ярослава Мудрого Русь посіла одне із центральних місць у системі міжнародних відносин у Європі. Не завжди ці стосунки були мирними, часом відбувалися й військові сутички, але з жодною європейською країною Русь за часів Ярослава Мудрого не мала тривалого протистояння. Перевага надавалася не силі зброї, а силі дипломатії. Для цього використовувались усі можливості, серед яких одне з чільних місць посідали й міждинастичні шлюби, кожний із яких знаменував собою політичну угоду, мирні та союзницькі відносини із конкретною країною.

Східна політика Ярослава не відзначалась особливою активністю. Щоправда, йому слід зарахувати дві перемоги – над печенігами та перенесення кордону Русі на рубежі річки Рось, а також похід разом із Мстиславом на Кавказ. Постійної уваги печенізька проблема вже не потребувала.

На півночі Ярослав доклав чимало зусиль для розширення політичного впливу своєї держави: значні регіони, заселені фінно-угорськими племенами, фактично ввійшли до складу Русі.

Відносини з одновірною православною Візантією не завжди складались легко. У 1042 р. руський корпус взяв участь в антиурядовому заколоті в Італії, що спричинило антируську лінію імператора Константина IX Мономаха. Син Ярослава, Володимир пішов у похід на Візантію, але зазнав поразки. Мирний договір Русі із Візантією 1046 р. завершив зіткнення 1043 р., а також є припущення, що саме за ним донька Константина Анастасія вийшла за Всеволода Ярославича. В 1051 році відносини Києва й Константинополя знову загострилися через поставлення на київську митрополічу кафедру Іларіона, що означало встановлення автономії Руської православної церкви.

Особливою динамікою відзначалися відносини Русі з Польщею. Захоплення польським князем червенських земель ставило на порядок денний розв'язання міждержавних суперечностей Русі із західним сусідом. Під час німецько-польської війни київська дипломатія встановила тісні контакти з німецьким двором і Русь вступила у війну на боці Німеччини, але вже у 1038 р. Русь та Польща стали союзниками. Казимир одружився на сестрі Ярослава – Марії-Добронізі. Цей союз затвердив за Києвом червенські міста.

У 1042 р. другим на той час за старшинством син Ярослава Мудрого – Ізяслав одружився з Гертрудою-Олісавою, рідною сестрою Казимира I. Це була ратифікація чергового союзного договору. У 1047 р. руське й польське війська здійснили спільний похід і Мазовію було приєднано до Польщі.

Традиційно тісними були відносини Русі зі скандинавськими країнами. У 1019 р. Ярослав Володимирович одружився з донькою шведського короля Олафа Ейріксона – Інгігердою. Не виключено, що таким чином було оформлено антипольську коаліцію. Дослідники Є.Ридзевська й О.Богуславський вважали, що головною метою Ярослава було стабілізувати становище на півночі Русі, обезпечити Ладозьку та Новгородську землі від нападів шведських загонів. Частина дослідників також припускають, що Ярослав був одружений двічі.

У другій дочки Ярослава – Єлизавети – першим чоловіком був норвезький принц Гаральд. Після його загибелі в Англії Єлизавета, імовірно, вийшла заміж за датського короля Свена II Естрідсена (1019–1076 рр.).

Незважаючи на відмову Генріха III прийняти пропозицію руки Ярославової доньки у 1043 р., русько-німецькі відносини зміцніли завдяки шлюбу сина Ярослава – Святослава з Одою (донькою одних із найбільших феодалів Священної Римської імперії).

Письмові джерела свідчать про тісні політичні зв'язки Київської Русі з Угорщиною. Угорські королевичі Андрій і Левент отримали політичний притулок у Києві. Там же Андрій (1013–1060) одружився з дочкою Ярослава – Анастасією. Угорський престол Андрій посідав з 1046 по 1060 рік.

Важливою сторінкою міждержавних відносин Київської Русі був шлюб дочки Ярослава – Анни з королем Франції – Генріхом I (1008–1060) із династії Капетингів. Сватання Генріха I до дочки Ярослава Мудрого засвідчувало визнання французьким королівським двором шонайменше рівнорядності Русі із Францією. Анна Ярославна була коронована в Реймсі, а після смерті чоловіка вона стала опікункою сина Філіпа I.

Таким чином, на середину XI ст. завершилося формування основ геополітики Київської держави: провідними для Русі окреслилися центрально- і західноєвропейський, скандинавський та візантійсько-балканський дипломатичні вектори. Русь жила напруженим міжнародним життям, а її зовнішня політика XI–XII ст. – це передусім, як слушно зазначив М.Алпатов, “зустрічний рух великої європейської держави на Захід”.

1. Повість минулих літ // Літопис руський / пер. з давньорус. Л. С. Махновця ; відп. ред. О. В. Мишанич. – К. : Дніпро, 1989. – С. 1–178.
2. Овсій І. О. Зовнішня політика Київської Русі / І. О. Овсій // Зовнішня політика України. – К., 2002. – С. 6–57.
3. Толочко П. Міжнародні зв'язки Русі за часів Ярослава (Мудрого) / П. Толочко // Володимир Святий. Ярослав Мудрий. – К., 1996. – С. 195–204.
4. Уривалкін О. Таємничі грані історії / О. Уривалкін. – К. : КНТ, 2007. – 340 с.
5. Зінченко А. Дипломатія Київської Русі та Галицько-Волинської держави / А. Зінченко // Історія дипломатії : від давнини до Нового часу : навч. посібник. – К., 2005. – С. 301–332.
6. Головченко В. Дипломатична історія України (від найдавніших часів до XIX ст.) : навч. посібник / В. Головченко, В. Матвієнко. – К. : Київський університет, 2007. – 512 с.

ЗАГАРБАННЯ ТЕРИТОРІЇ БІЛОРУСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ РОСІЙСЬКОЮ ІМПЕРІЄЮ ПІД ЧАС ТРЬОХ ПОДІЛІВ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ

Генза Ольга,
IV курс, Інститут історії і політології.
Науковий керівник – Дебенко В.З.,
кандидат історичних наук, доцент

Остання третина XVIII століття ознаменувалася важливими подіями для історії Європи, зокрема трьома поділами Речі Посполитої. Із політичної карти зникла незалежна країна, територія якої була насильно розподілена між сусідніми державами: Пруссією, Австрійською та Російською імперіями. Ця акція була заздалегідь спланована і підготовлена, про що свідчать міжнародні угоди укладені попередньо. Кожна із держав мала свою зовнішньополітичну концепцію, у якій польські землі займали певне місце. Амбіційна імператриця Катерина II (1762–1796 рр.) брала активну участь у керівництві зовнішньою політикою і сама особисто приймала важливі для імперії рішення. “Я хочу керувати сама і хай про це знає Європа!” – заявляла вона [4, с.360]. Під час правління Катерини II першочерговими завданнями зовнішньої політики Росії були висунуті такі: 1) повернути у Польщі українські та білоруські землі, які колись входили до Київської Русі і становили так звану “давньоруську спадщину”; 2) закріпити своє становище на

берегах Балтійського моря; 3) утвердитися на узбережжі Чорного моря та ліквідувати небезпеку з боку Туреччини і Кримського ханства [2, с.195].

Для кращого розуміння зовнішньополітичної ситуації даного хронологічного періоду важливо встановити суть деяких дефініцій. Коли говоримо “загарбання”, то маємо на увазі насильницьке захоплення чого-небудь, а “загарбником” буде держава, яка насильно захоплює певні територіальні володіння. Коли тема поділів Речі Посполитої досліджується в історіографії, то деякі вчені схильні вважати, що Російська імперія тільки повертала українські та білоруські землі і не приєднала ні п’яді польської території. Щоб встановити історичну істину потрібно детально прослідкувати процес поділу Речі Посполитої та умови приєднання білоруських земель до Російської імперії.

У другій половині XVIII ст. перед російським урядом постала польська проблема. Вона була важливою у зовнішній політиці Російської імперії і протягом попередніх століть. Формально незалежна Польща мала стати, у планах Катерини II, “буфером” на західних кордонах держави, а це б дало можливість розв’язати війну з Османською імперією за береги Чорного моря [3, с.174]. Ситуація склалась сприятливо для вирішення намірів Російської імперії, адже Польська держава знаходилась у внутрішньополітичній кризі досить тривалий час та була маріонеткою в руках російського уряду. Тому Росія отримала можливість приєднати до своїх володінь білоруські землі – таке приєднання дало б їй не тільки нові територіальні володіння, а й економічну та політичну вигоду [4, с.361].

Щоб отримати привід для втручання у внутрішні справи Польсько-Литовської держави, Катерина II висунула уряду Речі Посполитої декілька вимог, скориставшись болючим релігійним питанням. Імператриця вимагала, щоб дисидентська шляхта (для Російської імперії дисидентами були православні, а для Пруссії – протестанти) обиралась в суди, отримувала посади у провінційній адміністрації, а сейм – на третину складався із дисидентів. Православний архієрей повинен був засідати в Сенаті [3, с.177–178].

Сучасний російський дослідник В.І.Виноградов вказує на те, що в цих вимогах не було нічого нездійсненного: віротерпимість, заборона захоплення православних храмів, допущення дисидентської шляхти до суддівських та державних посад і, в обмеженій кількості – до сейму. Але нездійсненні для держави, яка знаходиться під зовнішньополітичним тиском інших [1, с.120].

Унаслідок анархії, яка тривала у Речі Посполитій протягом тривалого часу та дипломатично-згаджених дій сусідніх держав 5 серпня 1772 р. було підписано договір про поділ Польщі між Австрійською імперією, Пруським королівством та Російською імперією. 1772 року в результаті першого поділу Речі Посполитої до Росії відійшли білоруські території – велика частина Полоцького воєводства (по правому березі Західної Двіни), майже все Вітебське воєводство, Мстиславське і східна частина Речитського повіту Мінського воєводства із Рогачовим, Пропойськом, Чечериком і Гомелем [2, с.198]. На цій території проживало близько 1 млн 227 тис. осіб. Новий кордон між Росією та Річчю Посполитою проходив по річках Західній Двіні, Друті і Дніпру.

У листопаді 1792 р. Катерина II погодилась із вимогами Пруссії про новий поділ Польщі, який відбувся 12 січня 1793 р. Росія отримала такі білоруські землі – Полоцьке воєводство на лівому березі Двіни, частини Вітебського і Мсти-

славського воєводства, Мінське воєводство, східні частини Новогрудського і Берестейського воєводств, Брашлавський і Ошмянський уїзди [2, с.200]. Одним із аргументів другого поділу Польщі, Катерина II у маніфесті від 27 травня 1793 р. висувала своїм одноплемінникам наступне: “Поміж... насильств та незгод, безперестанно республіку польську роздираючих, з особливим співчуттям на ті утиски... дивилась... православну християнську віру... сповідуючи, піддані були (вони)”. Свій протест проти поділу Речі Посполитої білоруси висловили у формі повстання під поводом Тадеуша Костюшки. Генерал О.Суворов розбив повстанців під Варшавою в 1794 р. [5].

3 січня 1795 р. був підписаний російсько-австрійський договір, а 13 жовтня Росія, Пруссія і Австрія підписали конвенцію про демаркацію, яка стала третім поділом Речі Посполитої [3, с.196]. Росія отримала західну частину Білорусії, Литву, Західну Волинь і Курляндське герцогство. Польща як держава перестала існувати. Польський народ опинився під гнітом російського і австрійського імператорів та прусського короля [5].

У результаті трьох поділів Речі Посполитої білоруські землі опинились у складі Російської імперії. Було вирішено споконвічне зовнішньополітичне питання, яке здавна непокоїло російський уряд. Російський історик XIX ст. – В.О.Ключевський розглядаючи значення поділів Польщі для Російської імперії, писав: “Належало возз’єднати Західну Русь; замість того розділили Польщу. Це різні по суті акти – першого вимагав життєвий інтерес російського народу; другий був справою міжнародного насильства. Рішення не відповідало завданню. За розділами увійшла з російського боку Західна Русь, але... під іншим політичним титулом... як частка в загарбницькій операції трьох сусідніх держав в ім’я права сили” [4, с.362].

1. Виноградов В. И. Дипломатия Екатерины Великой / В. И. Виноградов // Новая и новейшая история. – 2001. – № 6. – С. 109–136.
2. История Белорусской ССР Т. I. : С древнейших времен до 1917 г. / под ред. В. Н. Перцева, К. И. Шабуня, Л. С. Абцедадарского. – Мн. : Из-во политической литературы, 1954. – 340 с.
3. История внешней политики России. XVIII век (от Северной войны до войн России против Наполеона). – М. : Международные отношения, 1998. – 304 с.
4. История дипломатии. – М. : Государственное изд-во политической литературы, 1959. – Т. I. – 896 с.
5. Мартос А. Беларусь в исторической, государственной и церковной жизни / А. Мартос // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.kursmda.ru/books/belarus_athanasv_martos.htm
6. Хрестоматия по истории СССР. – Т. I. (период 1682– 1856 гг.). – М. : Просвещение, 1949. – 960 с.

ПОБУТ НАСЕЛЕННЯ КАРПАТ У НАРОДНИХ КАЗКАХ

Мишолович Наталія,
IV курс, Інститут історії і політології.
Науковий керівник – Дрогобицька О. Я.,
кандидат історичних наук, доцент

Для кожного народу важливими є традиційні та звичасві цінності, які нерідко виступають основою суспільного життя етнічної спільноти. Однак значна частина таких традицій втрачається та стає пережитком. Саме тому, для аналізу певних деталей побуту сучасні етнографи користуються багатим спектром джерел, серед яких важливе місце займають народні казки. Вони акумулюють різнобарвний життєвий досвід народу, який прослідковується у повчальних сюжетах.

Зважаючи на те, що родину можна вважати найголовнішою підвалиною у структурі суспільного життя етнічної спільноти, ми пропонуємо через призму казки розглянути весь спектр родинних відносин, який є невід'ємною частиною побутового життя. Адже саме родина виконує такі важливі соціальні та етнокультурні функції як відтворення етносу, виховання членів родини, створення певних культурно побутових стереотипів, міжпоколінна передача етнокультурних традицій. Етнографічний аналіз народної казки допомагає пізнати внутрішній механізм шлюбно-сімейних відносин, їх історичний характер, соціально-економічну зумовленість і, головне, віками накопичений досвід сімейної культури, її якісні здобутки, ціннісні пріоритети та орієнтири [1, с.346].

Населення Карпатського регіону, зокрема, гуцули, закріплювали всі сімейні цінності своїми нащадкам ще у дитячому віці – у формі народної казки. Саме тому народна казка може слугувати важливим матеріалом при вивченні уявлень, вірувань, даних із побутового життя. Такі дані дуже добре помітні в так званих “подорожуючих” казках, де один і той самий мотив прослідковується і в етнічних спільнот, у тому числі й у гуцулів, але відрізняється певною специфікою побуту [4, с.480]. Зокрема, працюючи над народними казками Гуцульщини, важко не помітити таких аспектів сімейного життя як:

- важке життя пасербиці чи невістки (“Про багатих дочок і бідну доярку”, “Пригоди царівни”, “Безрука та її син”), що не рідко простежується у казках інших народів (російська народна казка “Дванадцять місяців”);
- жіноча невірність (“Про царя Василька і його зрадливу жінку”, “Про доброго чоловіка і зрадливу жінку”, “Як обдурили жінки чоловіка”);
- сварливість та лінивість жінок (“Як чоловік лихої жінки позбувся”, “Про сварливу жінку і дідові дарунки”, “Як жінка слабувати перестала”, “Як жінка до роботи взялася”);
- мудрість та щирість чоловіка (“Хто має бути старшим?”, “Як чоловік біду побачив”);
- вірність хлопця і дівчини та нерівні шлюби (“Сім-Раз-Люба”, “Казка про вірність”);
- відносини батьків і дітей, виховний аспект (“Найманий батько”, “Проданий син”, “Про батька, сина і онука”, “Роби як сам вважаєш за потрібне”);
- взаємостосунки батьків та сестер (“Дванадцять братів”, “Юсип і його брати”, “Два брати і Біда”, “Як сестра для брата княгиню шукала”) [3, с.25–324].

Таким чином, у народних казках Гуцульщини прослідковується уся різнобарвність родинних відносин, які, у свою чергу, є частиною побуту даного етнографічного регіону та свідчать про ментальні особливості, а також про звичай та моральні норми в сімейних відносинах гуцулів. Аналізуючи народні казки Гуцульщини, спостерігаємо чоловічу та жіночу невірність; теплі взаємостосунки братів та сестер; чітко розподілені обов'язки чоловіка та жінки у сім'ї; негативну роль мачухи або свекрухи; нерівноправні шлюби; повагу до власного роду; виховання та повчання дітей.

Огже, можемо зазначити, що народні казки розкривають різні аспекти шлюбно-сімейних відносин і, загалом побутового життя Гуцульщини, дають певні уявлення про їх загальні та локально-кінцеві особливості, а також показують традиційно-звичасві правові нормативи, механізми, якими переважно регулювався у народному середовищі весь комплекс сімейних взаємин [2, с.2]. Однак, використовувати казку як етнографічне джерело варто із великою обережністю, адже вона містить сліди різноманітних нашарувань, впливів і переробок. Лише досвідчений фахівець зможе відокремити в ній древнє від більш нового. Саме тому не можна вивчати народні казки народу чи етнічної спільноти без озайомлення з його побутом та віруваннями з інших джерел. Крім того, велике значення для дослідження має те, наскільки казка належить тому народу, що її розповідає. Казка може бути як запозиченою, так і такою, що самостійно виникла в певному регіоні. Та разом із тим завдяки народній казці можливо зафіксувати вже давно втрачені моральні та звичасві цінності, а також особливості побутового життя будь-якої етнічної спільноти.

1. Етнографія України : навч. посібн. / за ред. проф. С. А. Макаруча. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Л. : Світ, 2004. – 520 с.
2. Мушкетик П. Людина та її доля в народних казках українських Карпат / П. Мушкетик // Народна творчість та етнографія. – 2007. – № 5. – С. 3–10.
3. Українські народні казки / запис, упорядк. і літ. опрац. М. Зінчук. – Тернопіль : Богдан, 2006. – Кн. 3 : Казки Гуцульщини. – 456 с.
4. Харузина В. Етнографія : лекції / В. Харузина. – С. Пб. : Тропа Троянова, 2007. – 520 с.

ВІЙСЬКОВО-ПОВІТРЯНІ СИЛИ СРСР: БОРОТЬБА ЗА ПАНУВАННЯ В ПОВІТРІ (ЛІТО–ЗИМА 1941 р.)

Дердюк Мирослав,
V курс, Інститут історії і політології.
Науковий керівник – Щербін Л.В.,
кандидат історичних наук, доцент

“Нам потрібно тільки грюкнути в двері, – сказав Адольф Гітлер, – і вся прогнила наскрізь Радянська Росія розвалиться”. Німецьке командування розраховувало, що війна із СРСР триватиме від шести до восьми тижнів. Головними цілями німецької армії були Ленінград, Москва і Київ. Розробка плану “Барбаросса” почалась у липні 1940 р., а її основні цілі були уточнені директивою фюрера №21 від 18 грудня 1940 р. Приготування до нападу отримали кодову назву

Aufbau Ost (“Зосередження на Схід”). У травні–червні 1941 р. відбувалося приховане зосередження біля кордонів СРСР піхоти, танків, авіації і артилерії [3].

Гітлерівське командування кинуло на знищення радянської авіації до 50% авіасил зосереджених біля німецько-радянського кордону. 1-й повітряний флот генерал-oberста А.Келлера підтримував групу армій “Північ”, яка наступала вздовж Балтійського моря через Литву, Латвію та Естонію; 2-й повітряний флот генерал-фельдмаршала А.Кессельрінга із відданими йому 8 і 2 авіакорпусами складав основну ударну силу авіації, яка була спрямована на підтримку наступу групи армій “Центр” на Смоленськ між Прибалтійськими державами і Прип’ятськими болотами; на півдні 4-й повітряний флот генерал-oberста А.Льора із 5 і 4 авіакорпусами підтримував наступ групи армій “Південь” на фронті від Прип’ятських боліт до Румунії. На початковій стадії наступу діяло не менше 2770 літаків із 4300 [2, с.227–228].

До початку війни із Німеччиною в частинах фронтової авіації прикордонних округів було 1317 літаків нових типів (МиГ-1, МиГ-3, Як-1, ЛаГГ-3, Пе-2). Це складало 18% чисельності груп літаків зосереджених біля західних кордонів СРСР. За планом командування радянських військово-повітряних сил (ВПС) СРСР, з наявних до літа 1941 р. 106 винищувальних авіаполків передбачалося переозброїти на нову техніку 22 полки. Насправді, до початку війни готовими вважалися 8. На 22 червня 1941 р. радянська авіація мала в прикордонній зоні 9917 літаків (не рахуючи допоміжної авіації), які могли вступити в бій [6, с.32–36]. О 3.30–4.00 22 червня 1941 р. німецько-фашистська авіація розпочала масовані нальоти на аеродроми, вузли залізниць, військово-морські бази, групи військ і міста Мурманськ, Каунас, Мінськ, Київ, Одеса, Севастополь. Повітряних нальотів зазнали 66 аеродромів, на яких базувалося 65% західних прикордонних округів, у тому числі 26 аеродромів Західного, 23 – Київського, 11 – Прибалтійського особливих округів і 6 аеродромів Одеського військового округу. У результаті радянські ВПС у перший день війни втратили близько 1200 літаків. Особливо великі втрати понесла авіація Західного і Київського особливих військових округів, де було знищено у перший день війни 1015 літаків [5, с.36–37].

Незважаючи на це, радянські пілоти уже 22 червня збили більше 200 ворожих літаків. Багато льотчиків-винищувачів вичерпавши бойовий запас ішли на таран. Лише за перший день війни таранними ударами збили фашистські літаки пілоти Л.Бутелін, О.Данилов, І.Іванов, Д.Кокорев, А.Мокляк, П.Рябцев, С.Гудімов, Є.Панфілов, А.Протасов [4, с.27]. Протягом 18–27 вересня 1941 р. група армій “Південь” оточила Київ. На півночі до 15 вересня фінські і німецькі сили повністю оточили Ленінград, і місто опинилось у блокаді [3]. 2 жовтня 1941 р. почався німецький наступ на Москву, який отримав кодову назву “Тайфун”. Й.Сталін заявив, що залишиться в Москві. Цьому рішенням сприяли такі причини: погодні фактори (внаслідок дощів і снігопадів дороги перетворились на трясовину, якою не проходили навіть німецькі танки; у день радянського контрнаступу температура впала до -15° за Цельсієм); Й.Сталін знав, що Японія відмовилась від нападу на СРСР, а це дало змогу перекинути з Далекого Сходу 750 тис. солдат для посилення виснажених військ; Червона армія з наймовірною швидкістю за 6 місяців сформувала 143 нові дивізії, а 84 були відновлені. Люфтваффе не могли допомогти своїм наземним силам: щоб піднятися у повітря, літакам по-

трібно було у середньому 5 годин, і то за умови підтримування вогню під двигунами всю ніч, щоб вони не замерзли [1, с.80; 82].

Головна увага в розгромі фашистів під Москвою відводилась Західному фронту під командуванням генерала Г.Жукова. Для дій у зоні Західного фронту було виділено 80% всієї авіації зосередженої під Москвою. У складі авіації було 1200 машин, а в противника – 700. 5 грудня 1941 р. перейшли в контрнаступ війська лівого крила Калінінського фронту, а 6 грудня ударні групи Західного і Південно-Західного фронтів. 9 грудня 1941 р. повітряна розвідка встановила початок масового відходу противника по дорозі Клин–Тиряєва Слобода, а 15 грудня повітряний десант (400 чоловік) перерізав відхід ворога. Контрнаступ військ трьох фронтів продовжувався 33 дні. Радянські ВПС у важких метеоумовах здійснили 16 тис. бойових вильотів. У результаті спільних дій військ фронтів і авіації на кінець грудня 1941 р. ударні групи фашистів були розгромлені на підступах до Москви [5, с.69–72].

Отже, із перших днів війни радянська авіація зазнала колосальних утрат, що було зумовлено як несподіваним ударом ворожої авіації, так і незадовільним становищем у військово-повітряних силах СРСР. Ситуацію погіршувала відсутність достатньої кількості нових типів літаків і слабка підготовка радянських пілотів у 1941 р. Проте поразка Вермахту під Москвою стала підтвердженням здатності Червоної армії до швидкого відновлення і вдосконалення тактичних прийомів ведення повітряних боїв, чому сприяла кількісна перевага радянських авіасил.

1. Бишоп К. Эскадрилья Люфтваффе 1939–1945 : краткий справочник-путеводитель самолетов / К. Бишоп ; пер с англ. В. Феоклистой. – М. : Эксмо, 2007. – 192 с.
2. Боевые операции Люфтваффе : взлет и падение гитлеровской авиации / пер с англ. П. Смирнова – М. : Яуза-прес, 2008. – 608 с.
3. Воздушная война на восточном фронте. Наступление на Москву // Мировая авиация Полная энциклопедия – Ф. 0579. – Лист 1.
4. Горбачев В. А. Применение Советских ВВС в начальном периоде Великой Отечественной войны / В. А. Горбачев // Военно-исторический журнал. – 1983. – № 1. – С. 25–33.
5. Кожевников М. Н. Командование и штаб ВВС Советской Армии в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг. / М. Н. Кожевников. – М. : Наука, 1977. – 287 с.
6. Хазанов Д. Б. 1941 Борьба за господство в воздухе / Д. Б. Хазанов. – М. : Яуза, Эксмо, 2008. – 608 с.

ВІДОБРАЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСАХ УКРАЇНИ

Козлов Станіслав,
IV курс, Інститут історії і політології.
Науковий керівник – Генік М.А.,
кандидат історичних наук, доцент

Дослідження виборчих процедур, як лакмусового папірця, у перевірці рівня політичної культури демократичного механізму формування інститутів влади – не є новим для політичної науки, зокрема вітчизняної. Отже, об’єктом мого дослідження є рівень політичної культури українського суспільства.

Метою дослідження є виявлення основних причин низького рівня політичної культури під час виборчих процесів в Україні. Основні завдання: а) проаналізувати рівень свідомості участі громадян у виборах; б) виявити основні технології ведення передвиборчих кампаній кандидатів та політичних сил, які негативно впливають на рівень політичної культури; в) запропонувати шляхи вирішення кризи політичної культури.

Кожне суспільство має свою конфігурацію політичної культури. Це залежить від його історії, соціально-класової структури, типу й характеру політичної системи, економічних підвалів та інших обставин. Зважаючи на історичну долю формування української державності, на специфіку протистояння політичних акторів із протилежними ідеологічними векторами, та ментальність української нації, що відіграє значну роль, політична культура учасників вітчизняного політичного процесу вимагає особливого підходу щодо свого вивчення.

Досвід проведення виборчих кампаній, які відбувалися за роки незалежності України, висвітлив проблему необхідності підвищення політичної культури учасників виборчого процесу. При цьому актуальними є питання щодо підвищення політичної культури не лише виборців, а й прямих учасників виборчого процесу – кандидатів і політичних сил.

Виборчі процеси в незалежній українській державі характеризувалися перманентними змінами виборчого законодавства, зокрема й самої системи виборів. Україна 1991 року ступила на шлях перехідного суспільства, поставивши перед собою завдання сформувати демократичну процедуру передачі політичної влади на основі участі у виборах відповідальних політичної еліти та свідомого населення держави. Тому боротьба політичних акторів, коло яких зростало із кожними наступними виборами, полягала в площині завоювання думки виборців. Під час виборів активізується політична участь населення, проявляється виборча культура кандидатів та виборців, розкриваються їх соціально-політичні орієнтації, відбувається безпосередня реалізація народовладдя [1, с.122].

Українська політична культура поєднує різні системи цінностей, часом несумісні політичні орієнтації та діаметрально протилежні типи політичної свідомості, позитивні і негативні характеристики, містить в собі раціональні та ірраціональні чинники. В Україні існують серйозні відмінності в політичних уподобаннях різних поколінь [3, с.296]. Загравання лідерів із народом, популістські гасла, намагання сподобатись всім групам населення – це технології, які з успіхом використовувались в усіх виборчих перегонах в Україні.

Учасники вітчизняних виборчих кампаній, починаючи із президентських виборів 1994 року, вибрали за основний метод досягнення успіху шлях критики своїх опонентів, зведення до нуля поля його електорату, яскравий вираз використання “брудних” методів боротьби, шлях який веде в обхід закону, та масові спроби маніпулювання думкою виборців на основі формування політичних міфів. Актори виборчих перегонів не націлювали свою роботу на переконання виборців у правоті своїх дій, у правильності та логічності своїх пропонуванних програм виходу із проблемних та кризових ситуацій, а вливали свої ресурси в першу чергу на “знищення” свого опонента. Вважається, що виборці – це примітивні машини, яких можна легко передбачити і направити, тому боротьба ведеться проти конкурентів, а не за голоси виборців.

Боротьба за голоси та уподобання виборців змушує політиків шукати такі комунікативні стратегії, завдяки яким вдалося б завоювати якомога більше електорату. За таких умов дуже важко втримуватися від спокуси і не використовувати популістські гасла, риторичку, та так званий “чорний PR”. Цей підхід вимагає від політтехнологів, які працюють на кандидатів, задіяння усіх можливих методів, зокрема й маніпулювання думкою виборців, свідоме оперування невідповідним реальності фактам, зрештою – методи практичних фальсифікацій результатів виборів. Використання таких методів у передвиборчих перегонах, свідчать як про низький рівень політичної культури учасників виборів, так і про низький рівень політичної свідомості виборців, які не здатні виявляти ці процеси.

Політична культура окремого політика – важливий показник його підготовленості до активної і свідомої політичної діяльності. Політична свідомість виборців є системою ідейно-теоретичних поглядів, настанов та емпіричного ставлення до явищ і процесів політичного життя суспільства, а також політичного розуміння, політичного усвідомлення. Ці два явища політичної реальності і забезпечують якість виборчого процесу та рівень прямого народовладдя [2].

За роки незалежності Україна значно оновила структурні елементи політичної культури, цінності, навички, орієнтації, методи і прийоми політичної діяльності. Політичні події кінця 2004 року неабияк вплинули на формування культурно-політичних цінностей суспільства. Проте тієї високої культурної планки не досягли ані політична система, ані саме суспільство, ані головні актори політичної системи. Така ситуація неодмінно створює напругу у суспільстві і ставить під сумнів легітимність влади незалежно від її політичних прапорів.

Отож, проблема кризи політичної культури, що особливо проявляється під час виборчого процесу, залежить від двох важливих компонентів: а) використання політичними акторами підходу спрямованого не на здобуття підтримки виборця за рахунок пропонування себе та своєї платформи, а за рахунок нищівної критики своїх опонентів; б) низький рівень політичної свідомості виборців, який дозволяє політ-технологіям кандидатів нав'язувати підсвідомо необ'єктивну точку зору. Подолання цих двох бар'єрів, активна участь громадянського суспільства у виборчих процесах та професійна робота ЗМІ дозволять політичній системі українського суспільства перейти на вищий рівень політичної культури.

1. Гавриленко І. Вибори як суспільно-історична ситуація : теоретичні моделі виборчого процесу / І. Гавриленко, А. Литвин // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2000. – № 3. – С. 119–129.
2. Грабовський С. Верхи ще можуть, а низи вже хочуть, або Культура політиків і політична культура / С. Грабовський // Сучасність. – 2002. – № 5. – С. 68–73.
3. Політична свідомість. Політична культура // Політологія : наука про політику. – К., 2002. – С. 291–312.
4. Політологічний енциклопедичний словник : навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів. – К. : Генеза. – 1997. – 400 с.
5. Сипко О. С. Політична свідомість і політична культура сучасної України : регіональні особливості в контексті проблеми формування української політичної нації / О. С. Сипко // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна “Питання політології”. – 2001. – № 518. – С. 73–82.

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЛЕМКІВ (НА ПРИКЛАДІ ПІДГАСЬЦЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Свінціцький Дмитро,
ІІІ курс, Інститут історії і політології.
Науковий керівник – Паньків М.І.,
кандидат історичних наук, доцент

Глобалізаційні процеси у світі наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. зумовили зростання інтересу істориків і пересічних громадян до історії своєї держави, народу не тільки в процесі свого розвитку, як окремого елемента суспільного життя, характеризуючи це низкою недоведених фактів, але через призму загальноєвропейських подій, які безперечно впливали на формування нових держав, їх територій, а також на свідомість населення. З іншого боку, дані процеси викликали пошук Європоцентристських настроїв серед елітних кіл суспільства та пропаганди закордонних, не завжди об'єктивних досліджень, як наслідок, появи безлічі публіцистичних матеріалів різнобічного плану у країнах Східної Європи, їх активний піар у мас-медіа, а також використання безглузких тверджень у політичних кампаніях наших політиків.

Однією із таких болючих тем для сучасного наукового дослідження залишається проблема національної ідентичності, яка давно вже вийшла за рамки науки і тому потреба її вирішення безперечно залишається актуальною. Особливо гостро дана проблематика торкається питання етнографічної групи лемків, оскільки поміж усіх етнографічних груп українського народу (зокрема бойків і гуцулів) воно є найбільш складним, а дослідження по даній темі здебільшого загальним або не підкріпленим належними фактами і матеріалами. Це можна пояснити декількома аргументами, які вплинули на формування національної ідентичності лемків.

Лемки – це найбільш західне (за територією проживання) українське плем'я [1, с.1275]. Лемки складають невід'ємну частину українського народу, а саме є його етнографічною групою. Як аргумент, на рахунок даної тези можна розділити думку українського краєзнавця, етнолога М.Паньківа, який стверджує, що етнографічна група – це територіальна частина етносу, яка вирізняється особливостями традиційної, матеріальної і духовної культури, побуту, діалектом [2, с.9].

Таким чином, лемки – етнографічна група українського народу, яка географічно витіснена найдалі на захід і проживала на території від річки Попрад на заході до річки Сян на сході [3, с.98]. Лемки до 1918 р. перебували під владою Австро-Угорської імперії, а саме – південна частина під угорським впливом, а північна частина під польським. Події, які відбулися 1918–1919 рр. знову розділили територію Лемківщини за сферами впливу нових країн: північна частина залишилася під впливом польської влади, а південна перейшла під сфери впливу Чехословацького уряду. Тобто територіальний фактор є вирішальний у даній проблемі, оскільки історично склалося, що територія на якій проживали лемки була завжди під впливом іноземних держав, які проводили політику денационалізації населення регіону і ця політика не завжди була толерантною.

Безперечно, перебуваючи у складі різних держав, у лемків по-різному формувалася національна ідентичність. На дану тему досить ґрунтовне дослідження з урахуванням переконаних аргументів і на широкій джерельній базі зроблено українським дослідником лемків І.Любчиком [4], який у своїх працях проаналізував політику урядів держав, у складі яких перебували лемки: “Ізольованість лемків від компактного проживання українців, а разом з тим високий відсоток польського населення у галицькій та словацького у закарпатській частині Лемківщини, що не створювало сприятливий ґрунт для становлення української національної ідентичності. З іншого боку, утвердженню міцної національної ідентичності на Лемківщині значною мірою перешкоджає недостатній націоналістичний ресурс, що в свою чергу не дозволяло розвинути високу національну свідомість. Користуючись такою ситуацією, урядові кола намагались використати етнографічну специфіку регіону і нав'язати лемкам штучну етнонаціональну ідентичність” [3, с.103].

Новим етапом у процесі формування лемківської ідентичності стало насильницьке переселення лемків із своїх етнічних земель у 1944–1947 рр. на територію СРСР (здебільшого на територію України), тобто українська етнографічна група потрапила в українське середовище, в якому вона отримала можливість повністю або хоча б частково послабити тиск польського шовіністичного впливу, що дало можливість самим лемкам розібратися хто вони є, і саме значення місцевого українського середовища допомогло лемкам вирішити проблему із національною ідентичністю (як би пафосно це не звучало).

Але все проходило не так гладко як того хотілося б. Беручи за приклад Підгаєцький район Тернопільської області в якому досить висока кількість переселенців, що проживають в самому місці чи у селах (с. Білокриниця, с. Голгоча, с. Сільце та ін.), зробивши деякі польові дослідження й опитавши не лише лемків, але й місцеве населення можна стверджувати, що лемків-переселенців не завжди сприймали у селах і ставилися до них непривільно. Зокрема, як приклад у місцевого населення побутує вислів: “Ти що – лемко?!” (як образа), а також, як пригадує Г.Шийка, коли вони прийшли в село і оселилися в зруйнованій хаті і все потрібно було починати із самого початку, то місцеві жителі називали їх дикими [5].

Це безперечно вплинуло як на самих лемків, так і на процес встановлення їх ідентичності, оскільки на сьогодні, опитавши близько 17 респондентів лемків-переселенців (вік переселення в Підгаєцький район – 8–15 років), не всі себе вважають українцями: 10 осіб називають себе лемками (це здебільшого с. Білокриниця, с. Сільце, с. Литвинів, с. Голгоча – зазвичай ті села, де кількість переселенців перевищує 50%, тобто вони могли протиставити свою громаду місцевою населенню і не так швидко асимілюватися, розчинитися в ньому), 7 осіб – українцями (це пов'язано із тим, що вони проживають у селах, де місцеве населення є домінуючим, а лемки-переселенці складають невелику частину (10–20%), тому вони швидко піддалися асиміляції. Деколи це пов'язано з досить молодим віком переселення (8–10 років). Такі особливості у самоідентифікації лемків-переселенців на Підгаєччині можна пояснити висловом М.Петручак: “Я лемко, а мої діти українці”, тобто тут проявляються асиміляційні процеси,

які частково торкнулися лемків-переселенців (часткова трансформація культур) і повне сприйняття місцевої культури їхніми нащадками [6].

Отже, незважаючи на різноманітні чинники, які безпосередньо впливали на встановлення і формування національної ідентичності лемків, що протягом усього процесу розвитку поглиблювалася, а також незважаючи на наявність суперечностей не лише серед українських науковців з іноземними дослідниками Лемківщини, але й поміж українських дослідників, де немає сталої думки щодо ідентифікації лемків – дана проблема залишається відкритою для наукових розробок, та дослідження узагальнюючих праць з історії лемків. В цьому, безпосередньо, полягає практичне значення даної статті.

1. Кубійович В. Лемки / В. Кубійович // Енциклопедія Українознавства. – Л., 1994. – Т. 4. – С. 1275–1280.
2. Етнос. Соціум. Культура : регіональний аспект. – К. ; Івано-Франківськ, 2006. – С. 9.
3. Любчик І. Становлення національної ідентичності лемків / І. Любчик // Київська старовина. – 2006. – № 3. – С. 98–104.
4. Любчик І. Національна самоідентифікація лемків на тлі етнополітики Польщі та Чехословаччини в 30-х рр. ХІХ ст. / І. Любчик // Київська старовина – 2007. – № 5. – С. 93–108.
5. Польові записи Д. Свінціцького. Респондент : Фурда Ганна Онуфріївна, 1931 р. н. у с. Королик-Польський Краківського повіту; проживає в с. Галич Підгаєцького району Тернопільської області.
6. Польові записи Д. Свінціцького. Респондент : Петрунчак Марія Михайлівна, 1928 р. н. у с. Королик-Польський Краківського повіту; проживає в с. Білокриниця Підгаєцького району Тернопільської області.

ФІЛОЛОГІЯ

ЕКЗИСТЕНЦІЯ КОХАННЯ У РОМАНАХ “ГУДЗИК” ІРЕН РОЗДОБУДЬКО ТА “САМОТНІСТЬ В МЕРЕЖІ” ЯНУША ВИШНЕВСЬКОГО

Пискливець Марія,
ІV курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Медицька М.С.,
кандидат філологічних наук, доцент

Екзистенціалізм – одна із найбільш поширених світоглядно-мистецьких течій ХІХ століття, що має своє продовження і в наступному – ХХ ст. Це філософування думаючої людини, її пошуку шляху до щастя чи бодай сенсу страждання, її намагання вижити [2; 12]. Письменники по-різному трактують це поняття. Так, за Сартром, екзистенційна людина приречена бути вільною. Камю називав екзистенційний стан нудьгою і тугою.

Риси екзистенціалістської філософії присутні у творах багатьох сучасних авторів. Серед них Ірен Роздобудько і Януш Вишневський, які прагнуть збагнути справжні причини трагічної невдачі та успіху людського життя. У обох авторів основою романів став класичний мотив подорожі. Але сучасні письменники переносять його на новий рівень – рівень психоаналізу. У Роздобудько – це подорож людськими почуттями у пошуку найсправжнішого, реалізувати яку авторці допомагає художня деталь. Вишневський у своєму творі використовує найсучаснішу форму подорожі – віртуальний простір.

Як польський, так і український автори в розумінні екзистенції пропонують бачення цього поняття Пауло Коельо, який стверджує: “Життя – це постійний ризик. Перше, що маємо зробити, якщо ми зіткнулися із стражданням і розгубилися, – прийняти все як належне”.

Дозволимо собі зауважити, що у жодному із романів, як й у міркуваннях авторів відкрито про це не йдеться. Але як образи, так і почуття героїв доводять саме те, що основою життя є прагнення його ж докорінно змінити, а не прийняти таким, яким воно є. У Я.Вишневського герой, не маючи можливості реалізуватися у реальному житті, спочатку пробує із ним покінчити. Адаже не випадково Якуб вибирає фатальну зупинку – метро Ліхтенберг. Тим самим він заперечує тезу Коельо, мабуть тому так його приваблює звук потягу, дратує перехожий, бо своєю присутністю він змінює його рішення. Тільки звернувшись до віртуального світу Якуб приймає життя таким, яким воно є насправді, хоча не на довго. У парадигму психологічного роману вплітається екзистенційний принцип сприйняття дійсності через почуття кохання, хоча й у незвичайній формі – спілкування за допомогою мережі інтернет.

Характер героя зв'язаний із чітко описаною ситуацією. Лише почуття диктують вчинки Якуба. Екзистенційні почуття (страх, кохання, спогад) замикають світ героїв на власних переживаннях. Реальний зовнішній світ існує для героя роману “Самотність в мережі” у формі замкнутого простору, виходу з якого не існує взагалі. Та тільки не для цього героя. Якуб, що все життя шукає, й у цій ситуації знаходить вихід. На жаль, він фатальний – смерть. Це теж один із проя-

вів філософії екзистенціалізму. Герой увесь час утрачає найдорожче для нього. Кожна втрата робить його сильнішим, кращим. Утрачене кохання в сюжеті набирає нової форми, із ним пов'язані нові люди, які з'являються в його житті. У романі Роздобудько таким самим фатальним персонажем, який розчарувався в житті й шукає порятунку є Денис.

Змальовуючи чоловіків, і польський, і український автори зображають їх слабкими. Їх герої не можуть самостійно жити в реальності, їм потрібна підтримка, тому у двох романах на підсвідомому рівні реалізується гендерна ідея. Для героя чоловіка потрібна жінка, вона є його знахідкою й порятунком у кожному з романів. Вона з'являється в сюжетах творів, щоб урятувати вибраного нею героя своїми почуттями, даруючи йому кохання.

Вишневський запозичує епістолярний стиль для презентації психологічних переживань своїх героїв. Почуття кохання передаються у творі лаконічними фразами, недомовками й намаганнями героїв у віртуальному просторі дочекатися, достукатися, зрозуміти. Герой Ірен Роздобудько характеризується постійним пошуком – утративши одне кохання, намагається знайти життя в протилежному, тому й повертає його увагу інша жінка – Ліка, така знайома й водночас незнайома. Герой підсвідомо відчуває її близькість із жінкою, яку кохав все своє життя, хоча на фізичному рівні про таку близькість ніщо не нагадує. Це стане відомим тільки згодом.

Як у Вишневського, так і в Роздобудько страждання є основним елементом, яке приводить героїв до кохання – як основної сутності життя.

1. Герасименко Н. Особливості творчої манери І. Роздобудько / Н. Герасименко // Слово і час. – 2005. – № 11. – С. 36–40.
2. Пахаренко В. Биття об стінку буття. Екзистенціалізм : спроба найзагальнішого огляду / В. Пахаренко // Українська мова та література. – 2006. – № 32. – Серп. – С. 3–17.
3. Роздобудько І. Мій сьогоднішній стан – щасливе божевілля [інтерв'ю] / І. Роздобудько // Друг читача. – 2007. – № 17. – С. 6–7.
4. HYPERLINK. – Режим доступу : <http://www.kut.org.ua/> Максим <http://www.kut.org.ua/> Максим Кузьмин. Януш Вишневський. Одиночество в сети.
5. HYPERLINK. – Режим доступу : <http://www.zaxid.net/> <http://www.zaxid.net/> Про мережеву самотність.

ЕМОТІКОН ЯК НЕОГРАФЕМА В ДИСКУРСІ МОВЛЕННЯ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Голодюк Ярослав,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Голянич М.І.,
доктор філологічних наук, професор

Останнім часом комунікація в мережі Інтернет все більше викликає цікавість у лінгвістів, психологів, соціологів. Дослідженням Інтернет-комунікації займаються Т.Ю.Виноградов, Н.Б.Мечковская, В.А.Михайлов, С.В.Михайлов, І.С.Шевченко, Ф.Кодогне, С.Греггер та ін. Інтернет як універсальний медіум розвинув у собі особливий тип мовлення, що характеризується великою кількістю

репрезентантів. Одним із таких репрезентантів є емотікон, який майже не аналізований у сучасному мовознавстві, що і зумовило актуальність нашої роботи.

Метою нашого повідомлення є дослідити особливості вживання емотіконів, основні тенденції в їх використанні, проаналізувати графічно-семантичний та контекстуальний аспект емотікона :-).

У своїй роботі ми дійшли до висновку, що упровадження Інтернету зумовило появу якісно нових знаків, за допомогою яких трансмісори передають невербальні засоби (міміку, жести), важливі у писемній комунікації. Таким чином мовці можуть надавати повідомленню бажаної конотації, зменшуючи водночас технічний час реалізації власного висловлення.

Емотікон (*емограма*, або *смайлик*) – це неографема, що виникла у процесі семіозису для передачі на письмі екстралінгвальних засобів усної комунікації – міміки, жестів.

Історія виникнення та поширення емотіконів свідчить, що спочатку (з 1972 р.) емотікони записувалися за допомогою знаків пунктуації, символів латинського алфавіту, арабських цифр та спеціальних символів (*емотікони графічного типу*). Наприклад: :), :-P, :-(-. Згодом (починаючи з ХХІ ст.) емотікони трансформувалися у міні-зображення міміки чи жестів (*емотікони іконічного типу*): ☺, ☹, ☹. Разом із тим, нами помічена тенденція до неповної заміни емотіконів графічного типу знаками іконічного типу. Вживання емограм іконічного типу, хоч і стало превалювати, проте не змогло витіснити вживання таких поширених графічних емотіконів як :- (з алогографами :) та)), :-((з алогографами :(та ()), :-P (з алогографом :P) та ін.

У виступі (матеріал роботи – форум hurtom.com та чат lolit.eleks.lviv.ua) акцентуємо увагу на найбільш поширеному емотіконі – :- (значення: “посміхаюсь”).

У ході проведеного дослідження з'ясовано, що у будь-якого емотікона графічного типу присутні власне значущі елементи (інтенціонал – ядерні, стрижневі компоненти, за якими відрізняють цей емотікон від інших) та периферійні елементи (екстенціонал – компоненти, які можна редукувати, при цьому не змінюючи значення емотікона). Нами помічена така тенденція: у зв'язку з динамікою та економією часу технічної реалізації висловлення в мовленні мережі Інтернет, трансмісори часто вдаються до редукації екстенціональних частин емотікона. Так, для емотікона :- (інтенціональним є компонент “:”), оскільки лише за цим компонентом можемо його відрізнити від емотікона :-((значення: “мені сумно”). Екстенціональними для названих емотіконів, відповідно, є компоненти “:,” та “-”. Коли емотікон :-) лише вводився, мовці переважно використовували повну його форму, потім частіше спостерігалась форма з редукацією екстенціонального “-” – :). Зараз набула значної популярності форма з повною редукацією екстенціоналів –). Порівняймо (орфографія та пунктуація прикладів збережена):

• “На мою думку достатньо мати житло, на сім'ю, на те щоб вивести дітей в люди, (на інет:-)))” (повна форма емотікона) [Olexandri; 13.05.2008, 23:24; форум hurtom.com].

• “Я не був там, але цікаво де порядок?:) Судячи з показників рівня життя то порядок не дуже” (редукція одного екстенціонала) [Hytro; 20.01.2009, 01:20; форум hurtom.com].

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТІВ “СВІТЛО”/“ТЬМА” (“ŚWIATŁO”/“CIEMNOŚĆ”) У РЕЛІГІЙНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Женчук Ольга,

У курс, Інститут філології.

Науковий керівник – Лазарович О.М.,
кандидат філологічних наук, доцент

• “Кохання не треба шукати десь, воно саме вас знайде)))” (редукція обох екстенціоналів) [Дмитро; 18.12.2007, 00:00; форум hurtom.com].

• “Суперово)” (редукція обох екстенціоналів) [devid_blaine; 9.11.2009, 20:47; форум hurtom.com].

Часто інтенціонал емотікона редуєлюється необмежену кількість раз, що підсилює експресивізацію контексту, в якому вживається емотікон:

• “Суперово)” (низький ступінь експресивізації) [devid_blaine; 9.11.2009, 20:47; форум hurtom.com].

• “Мені подобасця тату, особливо коли в дівчини на животіку)))” (високий ступінь експресивізації) [fozzy; 3.12.2009, 23:59; форум hurtom.com].

Уважасмо, що говорити про семантику того чи іншого емотікона можна лише відносно. Існують спеціальні квазісловники, в яких пояснюється найбільш поширене значення того чи іншого емотікона, але справжню семантику його можна визначити лише в певному контексті, адже, за Парсом, значення знака не міститься в ньому самому, а визріває в процесі інтерпретації. Для прикладу, емотікон :) може сприйматись амбівалентно залежно від контексту. Порівняймо:

• “Я не поет, просто маю звичку вчити сценарії вертенів, в яких беру участь))” (конотація радості) [Mephisto; 15.01.2009, 15:56; чат lolit.eleks.lviv.ua].

• “Як не як всі це говорять і не всі розуміють...:))” (конотація іронії) [fatous37; 28.05.2009, 22:52; форум hurtom.com].

• “Погано щось без любові... Помираю:)” (функціональна експресивізація контексту) [ЖеньоK88; 01.01.2008, 02:35; форум hurtom.com].

Тут доречно згадати поняття “фреймінг” Е.Гофмана. Під процесом фреймінгу дослідник розуміє обрамлення мовцями ситуації певним чином, щоб упевнитися, що реципієнт зможе правильно реінтерпретувати її та зрозуміти так, як і трансмісор. Саме в цьому процесі мовці використовують емотікони.

Отже, в проведеному дослідженні ми з’ясували природу вживання емотіконів, визначили основні тенденції в їх використанні та проаналізували деякі аспекти семантики емотікона :-).

1. Мечковская Н. Б. История языка и история коммуникации : от клинописи до Интернета / Н. Б. Мечковская. – М. : “Флинта”, 2009. – С. 404–407.
2. Соссюр Ф. Курс загальної лінгвістики / Ф. Соссюр. – К. : Основи, 1998. – 324 с.
3. Режим доступу : <http://www.hurtom.com>.
4. Режим доступу : <http://www.lolit.eleks.lviv.ua>.

Вивчення значення лексем певного народу ґрунтується на концептологічному аспекті, що допомагає виявити і зрозуміти семантичну структуру слів, які представлені у певній картині світу. Концепти конструюють наше знання про живі істоти та об’єкти, що є базою когнітивної сутності, яка дозволяє пов’язати зміст зі словом, яке ми вживасмо. Дослідження у межах когнітивної лінгвістики (А.Вежицька, Т.А.Космеда, Ю.С.Степанов, В.Н.Телія) вказують на те, що концепт тісно пов’язаний з асоціативним простором лексеми і проявляється в певному співвідношенні до мовної картини світу, в даному випадку релігійної.

Для концепту характерна складна, багата структура. Цей термін, поширений у філософії та логіці, в останні десятиліття переосмислювався в соціальній, психологічній та культурній парадигмі. Концепти відтворюють досвід конкретної людини та всього людства, це носії культурної пам’яті народу, які поступово переходять із чуттєвого образу в мисленевий. Концепт – це “оперативна змістова одиниця пам’яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку, всієї картини світу, відображеної в людській практиці”.

Релігійна картина світу тлумачиться здебільшого як сукупність знань, думок, уявлень про світ, які відображаються, на думку Г.В.Колшанського, у “особливостях пізнавальної діяльності людини, пов’язаної із різними географічними, історичними, виробничими факторами тощо” [4, с.96]. Вона знаходить своє відображення у релігійних текстах, Біблії, молитвах, середньовічних текстах, де репрезентуються і з якими асоціюються досліджувані нами лексеми “світло” / “тьма” (“światło” / “ciemność”).

Семантико-сміслові трансформації навколо опозиції концептів “світло/тьма” (“światło/ciemność”) найчастіше асоціюються в нашому уявленні в опозиціях: “добро”/“зло”, “рай”/“пекло”, “життя”/“смерть”, “надія”/“безнадія”. “Світло” у релігійній тематиці сприймається насамперед як відкритий простір (тобто “життя”), як чистота і непорочність (тобто “добро”), як зразок для наслідування (тобто “рай”), як прояв надії. І навпаки, лексема “тьма” сприймається свідомістю як закритий простір (тобто “пекло”), як гріх (тобто “зло”) чи як закінчення життєвого шляху (у значенні “смерті”) або ж зневіра (тобто “безнадія”).

Великий тлумачний словник сучасної української мови за ред. В.Т.Бусла подає визначення лексем “світло” і “тьма” [3, с.207; 243], які частково співпадають з визначеннями “światło” і “ciemność” у польському словнику за редакцією В.Дорошевського [5, с.980; 1333]. Це свідчить про те, що кожен етнос має свою мовну картину, яка характерна саме для нього.

У Біблії лексема “тьма” (“ciemność”) найчастіше набуває таких значень:

- “глибока, суцільна темрява”:

А земля була пуста та порожня, і темрява була над безоднею... (1-ша кн. Мойсеева, Буття, Створення світу, 1.1).

*Ziemia zaś była bezładem i pustkowiem: ciemność była nad przepaścią...
I Бог назвав світло : "День", а темряву "Ніч"... (1-ша кн. Мойсеєва, Буття, Створення світу, 1.5).*

I nazwał Bóg światło dniem, a ciemność nazwał nocą...

- невідомість, незнання (*ciemność*):

"Народ, що в темноті сидів, світло велике побачив, а тим, хто сидів у країні смертельної тіні, засяяло світло" (Новий Заповіт, Єв. від св. Матвія, 5.16).

"Lud, który był w ciemności, ujrzał światło wielkie, i mieszkającym ciemniej krainy śmierci, światło wszedło".

- "ciemność" в значенні "зло":

"Я Світло для світу. Хто йде вслід за Мною, не буде ходити у темряві тої, хто матиме світло життя"... (Новий Заповіт, Єв. від св. Івана, 8.12).

"Ja jestem światłością świata. Kto idzie za mną, nie będzie chodził w ciemność, lecz będzie miał światło życia"...

"...дякуючи Отцеві, що вчинив нас достойними участі в спадщині святих у світлі, що визволив нас із влади темряви й переставив до Царства Свого улюбленого Сина..." (Новий Заповіт, Послання св. апостола Павла до колосян, 1.12–13).

"... dziękując Ojcu, który nas uzdolnił do uczestniczenia w dziele świętych w światłości. On uwolnił nas spod władzy ciemności i przynosił do królestwa swego umiłowanego Syna...".

Лексема "світло" ("światło") вживається у значенні:

- "добро":

I побачив Бог світло, що добре воно, – і Бог відділив світло від темряви... (1-ша кн. Мойсеєва, Буття, Створення світу, 1.3).

Bóg widząc, że światłość jest dobra, oddzielił ją od ciemności...

- "напрям, дорога":

Ви світло для світу. Не може сховатися місто, що стоїть на верховині гори. І не запалюють світильників, щоб поставити його під посудину, але на свічник, – і світить воно всім у домі. Отак ваше світло нехай світить перед людьми, щоб вони бачили ваші добрі діла та прославляли Отця вашого, що на небі... (Новий Заповіт, Єв. від св. Матвія, Проповідь на горі, Завдання апостолів, 5.14).

Wy jesteście światłem dla całego świata. Nie może się ukryć miasto położone na górze. Nie zapala się też światła i nie stawia pod korcem, ale na świeczniku, aby świeciło wszystkim, którzy są w domu... Tak niech świeci wasze światło przez ludzi aby widzieli wasze dobre uczynki i chwalili Ojca waszego, który jest w niebie...

Стає очевидним, що репрезентація лексем "світло"/"тьма" ("światło"/"ciemność") в релігійній картині світу не вичерпується тільки мовними засобами, "відмінною особливістю реалізації систем у мові є водночас той факт, що один і той самий зміст може бути переданий у мові альтернативними засобами" [2, с.162]. Як бачимо, досліджувані лексеми мають системний характер відношень, набуваючи при цьому переносні чи навіть контекстуальні значення. Вони не існують і не творяться окремо, а взаємодіють між собою, в деяких випадках доповнюють значення одне одного, допомагають зрозуміти їх семантичне навантаження.

У результаті нашого дослідження ми дійшли висновків, що семантика лексем "світло"/"тьма" ("światło"/"ciemność") виконує своєрідну роль у релігійній картині світу. Відкриваються перспективи подальшого лінгвістичного аналізу

лексем в конкретних мовно-комунікативних і прагматичних вимірах на базі національної культури та релігійної картини світу.

1. Барабаш О. Проблематика мовної картини світу в поглядах сучасних польських лінгвістів / О. Барабаш // Актуальні проблеми дослідження граматики та лексикології : м-ли міжпар. наук.-теорет. конф. – Вінниця, 2006. – 252 с.
2. Вежицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов / А. Вежицкая. – М., 2001. – С. 161–165.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. В. П. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2004. – С. 276.
4. Колшанский Г. В. Соотношение субъективных и объективных факторов в языке / Г. В. Колшанский. – М., 1975. – С. 182.
5. Słownik języka polskiego / pod. red. W. Doroszewskiego. – Warszawa : PWN, 1958–1969. – Т. I–XI.

"РИТУАЛ" ЯК МІФОЛОГІЧНА ПРОЕКЦІЯ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ МАРИНИ ТА СЕРГІЯ ДЯЧЕНКІВ)

Хороб Соломія,

II курс, Інститут філології.

Науковий керівник – Голод Р.Б.,
доктор філологічних наук, професор

Міфологія як свідомість, світосприйняття цікавила і цікавить увагу багатьох дослідників, особливо у сфері відбиття первісних форм в існуючих сучасних. Ці залишки творіння, на думку Е.Б.Тейлора, сьогодні потрібно відшукувати у різновидах фольклору, в народних забобонах, давніх легендах, у думках та іноказаннях, у тих чи інших старих світоглядах [6, с.45]. У 90-х роках ХХ століття в українському літературознавстві виникає інтерес до міфологічної (архетипної) критики (Я.Поліщук, М.Моклиця, Т.Мейзерська, О.Турган, І.Зварич, Л.Скупейко, Р.Піхманець, О.Слоньовська тощо), крізь яку інтерпретація художніх творів "дозволяє з'ясувати динаміку форм через окреслення першооснов, культурних кодів, архетипів, міфологем" [5, с.5]. У цьому ракурсі чи не центральним постає поняття міфу, з яким органічно взаємопов'язане поняття ритуалу. У свій час у контексті проблеми "міфологія – релігія" якраз найбільш дискусійним уважалось питання про співвідношення міфу й обряду. Науковці-міфологи, релігієзнавці доводили, що багато міфів слугують ніби поясненням, коментарем до релігійних обрядів, ритуалів. То ж що первинне – міф чи ритуал? Над цією проблемою працювали вчені різних шкіл (Фрезер, Гаррісон, Корнфор, Кук чи Веселовський, Реглан, Леві-Строс та ін.).

Читаючи "чарівний роман для юнацтва" "Ритуал" чи не найталановитіших в сучасній Україні письменників-фантастів, лауреатів багатьох міжнародних премій Марини та Сергія Дяченків, одразу звертаємо увагу на заголовок, який інтригує, адже, за "Енциклопедією містичних термінів", ритуал – це "послідовність дій, що виконуються за певних обставин... Будь-який містичний ритуал складається з жестів та слів, котрі наділені глибоким символічним або містичним значенням..." [1, с.6]. Корені ритуалу як міфологічного відображення у

контексті вказаного роману слід починати шукати з міфу саме про сотворення світу. До цього спонукає центральний герой роману – дракон, якого можна віднайти у будь-якій розвиненій міфології, а він, як знаємо, є символом першопочатку. За різними “Словниками символів” дізнаємось, що дракон є подальшим розвитком образу змія, це символ посередництва між небом і землею, який, за китайською легендою, вважався прямим нащадком імператора і володів головою людини і тілом дракона. Власне, дракон вважається одним із найголовніших дев’яти символів китайських імператорів [4, с.26]. Урешті, споконвіку дракон у свідомості людей асоціюється з нечистою силою, водною та, звичайно, вогняною стихіями. Центральний образ поданий у цікавій авторській інтерпретації і може виступати як авторський міф в аналізованому романі.

Отож, головний герой твору – Арман, він же Дракон-перевертень Арм-Анн із славетного роду, що має здатність до трансформації в людину. Основна суть магістрального ритуалу в осмислюваному творі така: кожен дракон у певний період життя повинен виконати деякі усталені дії, канонізовані обряди, які споконвіку ними виконуються: він має викрасти принцесу з найближчого королівства, принести її до свого замку і в ритуальній кімнаті з’їсти. Але трагічний для нещасної жертви фінал має єдиний можливий варіант її виживання: мужній лицар, переважно принц, майбутній король може показати або засвідчити свою сміливість, знайшовши володіння дракона і визволивши її (найчастіше це закоханий у красиву принцесу принц або смільчак славетного роду, якому невідьниця дракона дуже подобається завдяки її чарівній зовнішності). Отож тут мусить бути протистояння, битва людини із драконом. Та, оскільки ритуал “застосовується як особливий психічний засіб, за допомогою якого відбувається особистісна трансформація, що супроводжує перехід людини з одного статусу в інший” (Ю.Ковалів), то письменники зуміли майстерно передати це на прикладі як двісті першого нащадка Армана, так і некрасивої принцеси Юти, яка через помилкове викрадення драконом не тієї, найкрасивішої, а найнепривабливішої із сестер опинилася в кігтях дракона. Однак, завдяки свіжості й багатства авторської вигадки, уміння будувати постійно інтригуючі сюжетно-фабульні перипетії, творення надзвичайно цікавих реальних і фантастичних характерів, Дяченки все ж вносять корективи в існуючий Закон-ритуал. Арм-Анн відчуватиме себе “виродком”, “самотньою потворою”, “відступником”, бо, знаючи про те, що мусить виконати ритуал смертебвиства для процвітання і продовження роду драконів, він не може цього зробити через свій м’який, якийсь не драконівський характер.

Дяченки пішли за легендами Сходу, а не Заходу, бо там дракони є символами позитивних рис, наприклад, мудрості й сили. І загалом на Далекому Сході все, що пов’язане із драконами, є благословенне, а китайці називають себе “нащадками Дракона”.

Поступове, без форсування, без натяжок, а мотивоване зародження, народження й утвердження справжніх почуттів настільки вдало передає одну із ланок ритуалу – перехід – у інший психологічний стан центральних героїв, інший статус, що читач наче забуває про первісну зооморфну природу Армана, а сприймає його як людину, якій притаманні й людські почуття й відчуття. Не випадково на це вказує і його портретна характеристика в тому періоді, коли він перетворювався в людину (“вужьколиций темноволосий чоловік, невисокий, ху-

дорлявий, чимось пригнічений і приголомшений”) [3, с.8]. Адже “стійка символіка тварин викликана тим, що вони тривалий час служили наочною парадигмою, відносини між елементами якої могли використовуватись як модель життя людського суспільства і природи. У міфопоетичній свідомості тварини виступають одним із варіантів міфологічного коду, на основі якого можуть складатися цілі комплекси повідомлень умовно-символічного характеру” (О.Турган. Міфопоетична семантика зооморфних образів у художній системі Лесі Українки).

І хоч дракон, здавалося б, більше характерний не для слов’янського, зокрема українського фольклору та міфології (його можна віднайти в єгипетських і американських міфах насамперед), все ж і на матеріалі наших народних казок встановлено такі типи зміїв, риси яких передано і в центральному героєві роману Дяченків. Бо ж він “пов’язаний з водою, з горами, він – (...) охоронець кордонів (у творі – своєї території, переданої йому у спадок від прашурів), викрадач” [2, с.193]. Врешті, він змії-спокусник, бо все-таки закохав у себе принцесу Юту, теж поллюбивши її всім своїм неспокоїнним серцем. Письменники подають читачеві деконструкцію, порушення, нищення традиційного ритуалу, завдяки своєму талантові вони інтерпретують власний варіант міфологічного часу і простору (впродовж якого відбувається в самотньому тисячолітньому замку драконів перехід в іншу іпостась) засобами поетики фантастичного твору як міфологічного героя-дракона, так і казкової принцеси. Відтак художній твір акцентує на приматі ритуалу, у фіналі роману – на органічному переплетенні міфу й ритуалу й створення нового-старого міфу про кохання.

1. Цит. за : Берлик Г. Громоваця. Знаки Карпатської магії. – К., 2006.
2. Войтович В. Українська міфологія / Валерій Войтович. – К.: Либідь, 2002. – 664 с.
3. Дяченко М. Ритуал / Марина Дяченко, Сергій Дяченко; авториз. перекл. з рос. Л. Люлика. – [Б. м.], 2006. – 280 с.
4. О’Коннелл М. Знаки и символы : иллюстрированная энциклопедия / Марк О’Коннелл, Раджи Эйри; [пер. И. Крупичевой]. – М., 2007. – 256 с.
5. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму : монографія / Я. Поліщук. – 2-е вид. допов. і переробл. – Івано-Франківськ, 2002. – 392 с.
6. Тайлор Э.-Б. Миф и обряд в первобытной культуре / Э.-Б. Тайлор; пер. с англ. Д. А. Коробчевского. – Смоленск : Русич, 2000. – 624 с.

МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ І ВИДИ ДОКОРУ В РОМАНІ МАРІЇ МАТІОС “СОЛОДКА ДАРУСЯ”

Перепічка Іванна,

IV курс, Інститут філології.

Науковий керівник – Голянич М.І.,
доктор філологічних наук, професор

Сучасна лінгвістика взяла орієнтир у бік комунікативно-функціональних досліджень. Дедалі частіше мовознавці звертають увагу на компоненти і форми комунікації, засоби мовного коду в комунікації, на характеристику одиниць спілкування, до яких відносять мовленнєві жанри. Суттєвою проблемою лінгві-

стичної генеології є виокремлення й опис мовленнєвих жанрів розмовного дискурсу. Уперше до проблеми мовленнєвих жанрів звернувся М.Бахтін, акцентуючи на індивідуальному характері кожного, взятого окремо, висловлювання [2, с.23]. Дослідженням цього питання займалися й інші зарубіжні лінгвісти (А.Вежицька, Б.Болезька, С.Гайда та ін.), в Україні – Ф.Бацевич [1], розглядаючи такі мовленнєві жанри, як *заспокоєння, втішання, привітання, звинувачення* тощо. Наше дослідження спроектоване на характеристику мовленнєвого жанру докору, вербалізованого в романі Марії Матіос “Солодка Даруся”, що не було предметом спеціального лінгвістичного аналізу. Мета роботи – розкрити засоби вираження докору в названому романі та вказати його види.

Мовленнєвий жанр *докору* активно функціонує у певному комунікативному просторі, що представляє міжособистісні стосунки – інтеракцію, яку Л.Е.Орбан-Лембрик вважає “простором намірів і цілей учасників комунікативного процесу; відносин і позицій партнерів; взаємозв’язків, взаємозалежностей, взаємовпливів, взаєморозуміння” [5, с.131].

Ф.Бацевич вважає докір неконфронтативною формою спілкування, яка не має на меті приниження, висміювання когось [1, с.162]. У тлумачному словнику читаємо: *докір* – “невдоволеність, несхвалення або звинувачення, висловлене комусь” [3, с.744]. Отож, *докір* визначаємо як м’яку форму звинувачення, інтенційно висловлену адресатові, яка базується на емоційному стані адресанта й може бути виражена без прямих доказів вини в імпліцитній формі. Матеріал нашого дослідження показує, що у тексті роману умовно можна виділити такі засоби вираження *докору*:

1. Докір-замовчування.

– *Я виджу, Марійо, ви коло цих двох і собі якось як причмелена стали. Воно й не дивно: сусідство...* [4, с.35].

2. Докір-запитання.

... *А ти куди, Михайле – сину Петра, зібрався? – в’яло поцікавився Дідусенко* [4, с.170].

3. Докір, виражений за допомогою окличних речень.

– *То ви тепер такий хитрий, Петре! – чихвостич коваля* [4, с.55].

4. Докір, виражений за допомогою питально-окличних речень.

– *А ви, Михайле, розумієте, що робиться?! – кричала і плакала Матронка, б’ючи головою в стіну. – Ви розумієте?! Як ми тепер вийдемо з цього?* [4, с.172].

5. Докір-рефрен (повторення).

– *Газдику гречний, я знав, що ви газда, але ніколи би не подумав, що ви так фальшиво дитину вчите! Встидали би ся! Встидали!* – і плюнув собі під ноги [4, с.18].

6. Докір, у складі якого є вигук.

– *Йой, Іване... Іване... Не треба було тобі це робити... йой... не треба було* [4, с.77].

7. Докір, у складі якого наявні частки.

– *Ну, не всім же, Варко, ходити до причастя лиш до церкви* [4, с.41].

8. Докір, семантика якого посилюється лексемами, що вказують на паралінгвальні засоби спілкування.

Як давно тут не була! Як безстыдно запустила татову оселю! Надламани вітром, жовтіючі пасма густої трави кивають голівками: давно, ой давно, доню [4, с.26].

Комунікатор, докоряючи адресатові, у своєму мовленні може водночас використовувати різні мовні засоби, які увиразнюють *докір* як мовленнєвий жанр (найчастіше у досліджуваному тексті так і відбувається: жанр *докору* формується синкретично). Гірвіняймо:

– *Встидалися би таке говорити про сироту, газдо! [фразеологізована сполука “встидалися би таке говорити”, антонімічне протиставлення “сирота – газда”, оклична інтонація, виражена відповідним типом речення] – похитав головою [паралінгвальний засіб]. Цвичок. Сам у хаті своїх трьох дівулиць маєш, то краще за ними пускай очі, а не пасеш чужого... [обірване речення, фраземи з відповідною антонімічною семантикою, що увиразнюють оцінний вимір жанру: “добре” – “погано”]. Та й хто тобі, Николаю, сказав, що Даруся слаба на голову? [докір у формі питального речення, підсилений “та й”]. А-ну, подивись, деякі молодіци в селі витворяють таке, що зразу видно, що вони слабі на передню свою голову і на голову, що на в’язах, – і ніхто на них пальцем не покаже [докір посилюється вигуком “а-ну”, фраземами, фразеологізованими сполуками]* [4, с.58].

Докір завжди інтеційно спрямований, оскільки має чітку концепцію адресанта й адресата. Беручи до уваги характер спрямування комунікації, у тексті роману виділяємо такі основні види *докору*:

1. Автокомунікативний – докір, який спрямований на власне “Его”:

А я собі подумала, може, й гірше подумала, але мусить бути справедливість на світі, мало я через тих Куриків набідувалася? [4, с.132].

2. Моноадресатний – докір, спрямований на когось, тобто має одного визначеного адресата.

– *Михайлюню, чи я вас не просила допізна не колоти мені дрота? – питає з докором, допомагаючи чоловікові роздягатись* [4, с.81].

(Для визначення характеру цього жанру важливо, коли в його складі є лексема “докір”. Наприклад, “сказала з докором”).

3. Полікомунікативний, або аудиторний – докір, спрямований на необмежену кількість адресатів.

– *Агій на таке чудо! Усі допитуються, у кого взяла та в кого... ще наврочать мені врожай, – не розгинаючись від грядки відповідає – нібито сердиться – Марія* [4, с.4].

4. Докір-синтез, або докір-взаємодія. Це поєднання вищезгаданих видів *докору*. Наведемо приклад синтезу моноадресатного і аудиторного *докорів*, які плавно переходять один в одного:

– *Казала вам, кумко, пам’ятає, тому пару часу вже буде... [моноадресатний]. А хто мене слухав?! Казала дивиться, люде добрі, вони вдень ... хату на замку серед літньої днини тримають [аудиторний]* [4, с.93].

Матеріал проведеного дослідження дає підстави виділити такі основні функції мовленнєвого жанру *докору* в аналізованому романі: волонтеративну, стимулятивну, емотивну, текстотвірну.

Таким чином, *докір* визначаємо як інтенціональний, односпрямований мовленнєвий жанр, який має свої засоби вираження, види і форми, виконує у художньому дискурсі відповідні функції і в процесі мовленнєвої інтеракції завжди є включеним у співвідношення “адресат – адресант”.

1. Бахтин М. Проблема речевих жанрів / М. Бахтин // Михаил Бахтин. Эстетика словесного творчества. – 2-изд. – М.: Искусство, 1986. – С. 237–280.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Флорія Сергійович Бацевич. – К.: Академія, 2004. – 344 с.
3. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В. Т. Бусел; уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: Перун, 2002. – 1440 с.
4. Матіос М. Солодка Даруса / Марія Матіос. – Л.: Піраміда, 2007. – 188 с.
5. Орбан-Лембрик Л. І. Комунікативний простір міжособистісних відносин / Л. І. Орбан-Лембрик // Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки. – Івано-Франківськ, 2003. – Вип. IV. – С. 130–136.

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЄСЛІВ РУХУ В СУЧАСНІЙ ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

Островська Марія,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Лесюк М.П.,
кандидат філологічних наук, доцент

Дієслова руху типу *iść – chodzić* позначають найелементарнішу форму руху суб'єкта в просторі й належать до найбільш уживаних дієслів будь-якої мови. Названі кореляти і похідні від них мають широкі можливості сполучатися з іншими словами, брати участь у побудові майже всіх можливих конструкцій, які виражають просторові відношення.

Традиційно рух виражається кількісно обмеженою групою дієслів, які означають фізичне (механічне) переміщення суб'єкта в просторі й відрізняються від інших дієслів своєю парністю” або кореляцією, семантичним і морфологічним співвідношенням двох членів протиставлення (*iść – chodzić*). Кожна пара містить два дієслова: дієслово, яке означає рух в одному напрямку (дієслово односпрямованого руху), і відповідне йому дієслово, яке означає рух у різних напрямках або в різний час (дієслово неспрямованого руху).

Семантичне співвідношення корелятивних пар основ виявляється в тому, що кожен із членів дієслівної пари означає один і той самий спосіб переміщення (*chodzenie, bieganie*), і кожна пара по-своєму “стилізує” процес із точки зору переміщення у просторі [3]. Різниця між дієсловами типу *iść – chodzić* в характері дії – спрямованості. Під нею розуміємо “характер просторового відношення між предметом, відносно якого відбувається переміщення, і суб'єктом дії” [3]. “Сильним” членом називають дієслова зі спрямованим характером дії (типу *iść*), “слабким” членом – дієслова неспрямованого характеру дії (типу *chodzić*). У “сильному” члені протиставлення (тип *ja idę*) міститься однозначна вказівка на те, що рух протікає в одному напрямку. У “слабкому” члені протиставлення (тип *ja chodzę*) немає жодної вказівки на спрямованість руху. Однак,

не виражаючи прямої ознаки односпрямованості, дієслова серії “*chodumi*” можуть означати і такі реальні акти руху в просторі, які протікають в одному напрямку. Наприклад, у реченні *Ja chodzę do szkoły* на напрямок руху вказано досить чітко, але він не міститься у семантиці самої дієслівної форми, а виражений лексично – прийменниково-відмінковою формою іменника “*do szkoły*”.

Зберігаючи загальне і незмінне значення неспрямованого руху в просторі, дієслова серії “*chodumi*” можуть мати: 1) значення “повторюваної” або “звичайної” дії: *Oni chodzą do pracy*; 2) значення “тривалості дії”: *On cały dzień chodził po pokoju, myśląc co robić dalej*; 3) значення “здатність суб'єкта виконувати певну дію” (для дієслів *biegać, lazić, latać, pełzać, chodzić*): *Mały Piotrek już pełza, a Jakubek już chodzi i nawet biega*; 4) значення “характерної ознаки суб'єкта”: *Ptak lata, ryba pływa, wąż pełza, człowiek chodzi*; 5) значення “руху в просторі в двох напрямках”: *I co tam z tym wszystkim robić – myślał Roman chodząc wzdłuż i wpoprzek drogi* [4].

Усі досліджувані безпрефіксальні дієслова руху мають категорію недоконаного виду і є неперехідними (граматично їх характеризує відсутність зв'язку зі знахідним об'єктом, але вони можуть приєднувати знахідний міри часу і міри простору).

У сучасній польській мові виділяють три семантичні категорії, які притаманні досліджуванім дієсловам (у їх прямому значенні):

1) спосіб руху, 2) сфера руху, 3) темп руху [5].

Кожна із цих семантичних категорій членується на конкретизуючі (диференційні) ознаки.

В інших переносних значеннях дієслів ідея руху стирається зовсім, і синтаксична сполучуваність дієслів руху в переносному значенні не тотожна такій сполучуваності цих дієслів у прямому значенні:

Dziewczęta chodziły w spódniczkach i bluzeczkach.

Кількісно і якісно розгалуженими є синонімічні ряди дієслів руху. Одним із найбільш розгалужених і численних у польській мові є синонімічний ряд із стрижневим словом *iść*: *maszerować, kroczyć, postępować, przebierać nogami, stapać, czułgać się, powłoczyć nogami, taszczyć się, telepać się, toczyć się, kułykać, ciapać, szastać, dyrdać, pedalować, drałować, włoczyć się, ciągnąć się, deptać, plątać się, waleśać się, szwendzać się, przemierzać* т. ін.

У синонімічних рядах усі синоніми дієслів руху або принаймні частина їх диференціюються між собою:

1) емоційним забарвленням, 2) значеннєвими відтінками, 3) семантичним обсягом, 4) уживаністю та мірою активності в мові, 5) здатністю сполучатися з іншими словами в реченні [5].

Сполучуваність має надзвичайно важливе значення у з'ясуванні семантики синонімічного слова та для характеристики синонімічних відношень між словами.

Дієслова руху поєднуються з певними формами іменників. Із факторів, які впливають на сполучуваність дієслів руху з іменниками, насамперед відзначимо семантику дієслів – загальне значення руху суб'єкта. Саме семантикою дієслова визначається лексичне коло іменників, здатних входити з ним у сполучення.

- 1 Лесюк М. П. Словообразовательные гнезда корней со значением движения в современном украинском языке : автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. филол. наук / М. П. Лесюк. – К., 1982.
- 2 Орлова Т. М. Семантична структура та лінгвостилістичні можливості назв руху в сучасній українській мові / Т. М. Орлова. – Запоріжжя, 1999.
- 3 Bojar B. Opis semantyczny czasowników ruchu oraz pojęć związanych z ruchem / В. Bojar – Warszawa, 1979.
- 4 Grochowski M. Eksplikacje znaczeń czasowników ruchu / М. Grochowski // Semiotyka i struktura tekstu – Wrocław, 1973.
- 5 Włodarczyk H. Czasowniki ruchu a kategoria aspektu w języku polskim / Н. Włodarczyk. – Polonica, 1980. – № 6. – S. 49–56.

ЗНЕВАЖЛИВЕ СТАВЛЕННЯ ДО ЖІНКИ, ЯК АРХЕТИП МЕНТАЛЬНОСТІ СЛОВ'ЯН

Кашуба Антоніна,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Пелехата О.М.,
кандидат філологічних наук, доцент

Темою нашого наукового дослідження є вивчення зневажливого ставлення до жінки, як архетипу ментальності слов'ян на прикладах фразеологізмів польської та української мов.

Гендерна нерівність в Україні сприймається за норму через відсутність розуміння, що таке гендерніст і для чого вона потрібна.

Французький історик і публіцист, представник романтичної історіографії, автор дуже суб'єктивних трактатів з історії, Жюль Мішле, стверджує: “Виховувати дівчинку – це виховувати саме суспільство, тому що воно виходить з родини, де душею є жінка” [3]. Тому жінка є домінуючою особою при вирішенні гендерних питань нерівності.

Культурологічний стереотип про жінку: берегиня домашнього вогнища, мати, продовжувачка роду [1]. Проте всупереч цьому в суспільстві відчутне упереджено-зневажливе ставлення до особи жіночої статі.

Роль борця українських та польських чоловіків у визвольних змаганнях нації та загибель у розквіті сил, на бойових фронтах імперії, внаслідок чого вони переставали існувати як потенційний чи реальний творець своєї нації [2].

Аналіз фразеологізмів на позначення зневажливого ставлення до жінки в польській та українській мовах дозволяє запропонувати наступну класифікацію:

а) негативні риси характеру:

Деякі чоловіки запевняють, ніби до чортового кагалу належать жінки. “*Біда бабу породила, а біду чортова мама*”, – розмірковують українці. “*Baba gorsza niż diabeł*” – підказують поляки. І в українського зятя і в польського зięця, який посварився з тещою, думка на цей рахунок однозначна: “*що біс, що баба – одна у них мама*” – “*zaprzędać się babie a dziabłu, na jedno wychodzi*”. За чаркою чоловіки люблять ділитися життєвим досвідом: мовляв, “*жінка перша – від Бога, друга – від людей, а третя – від чорта*”. Так уважають і поляки “*Pierwsza żona od Boga, druga od ludzi, a trzecia od diabła*”. “*Бабу і чорт не*

змудрує”, “*Z babą nigdy nie wujdziesz na swoje*”. У кінці ж теплої розмови, коли час розходитися додому, в усіх готовий один невтішний висновок: і “*так на світі багато всакої нечисті, а Бог ще й жінок наплодив [4]*”. І, що найсумніше, – “*ні від чортів, ні від жінок нікуди не дітисся*” підсумовують разом.

б) відсутність розуму:

“*Жіноча річ коло печі, а нам, козакам, чарка та шабля*” – кажуть, самостверджуючись українські чоловіки, а польські заперечують сучасним емансипованим жінкам: “*Babska droga od pieca do proga*”. Коли щось іде не таким плином, як би хотілося чоловіку і він не взмозі переконати жінку фактами, тоді існує більш радикальне переконання, яке виключає будь-які заперечення “*Кожно й доброму й ледачому потрібні віжки, а жінці й хороші і поганій – різки*”. Польський аналог “*Kiedy mąż żony nie bije, to w niej wątroba gnije*”. І ті й ті чоловіки переконують, що “*Іле białych wron, tyle mądrych żon*”. І стверджують, що не варто догоджати жінкам, бо “*Jeszcze nikt się taki nie narodził, co by babie we wszystkim dogodził*”. “*Жіноча логіка – це як час. Всі знають, що існує, але ніхто не в змозі пояснити, що це таке. Так і з жіночою логікою*”.

в) жіноча балакучість та підступність.

І нарешті: чоловіки і жінки сходяться на одному “*ні ти, ні інші не довіряють жінкам*”; “*baby się calują, będzie padać*”. А українські додають, що жінки не вміють тримати язик за зубами і завжди розказують “*сім міхів хитроців*”. Проте жінки можуть колективно заперечити і відповісти, що “*неправда, що жінки не вміють зберігати таємниці, просто треба пам'ятати, що це нелегка справа і жінки зазвичай справляються з нею колективно*”. Польські часописи про зневажливе ставлення чоловіків пишуть: “*Śmierdzi żona od Boga przyznaczone*”. Саме цей фразеологізм підкреслює, що людській природі ніколи не догодити.

Аналіз фразеологізмів на позначення зневажливого ставлення до жінки дозволяє зробити висновок, що українські чоловіки більш зневажливо ставляться до жінок, ніж польські.

1. Білоусова І. А. Жінка і суспільство: нерівний шлюб... / І. А. Білоусова // Україна. – 1999. – № 11. – С. 26–27.
2. Межерєн В. О. Про роль жінки в історії / В. О. Межерєн // Безпека життєдіяльності. – 2003 – № 8. – С. 45–47.
3. Мишле Ж. Вєдьма. Жєнщина / Ж. Мишле ; под ред. В. Сапова. – М. : Ексмо, 2007. – 496 с.
4. Режим доступу : http://rodova-knuga.narod.ru/center_list_0080.html.

ІМПРЕСІОНІЗМ У ТВОРЧОСТІ ІВАНА ФРАНКА

Мазничка Оксана,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Голод Р.Б.,
доктор філологічних наук, професор

Будь-яка перехідна доба в літературному процесі, поряд із традиційними принципами організації естетичної дійсності, завжди випробовувала нові форми, завдяки яким старі моделі художньої картини світу розгорталися в напрямку все більшого зближення з індивідуальним контекстом внутрішнього світу людини.

Значна частина шедеврів малої прози І.Франка має фрагментарну й мозаїчну форму викладу. Письменник вдало поєднує фрагментарність із циклічністю. Першою спробою такого письма є оповідання “Лесишина челядь”. М.Легкий висловлює думку, що ця новація І.Франка в такій викладовій формі була не вельми вдалою, оскільки “письменникові не вдалося остаточно абстрагуватися від традиційних повістувальних манер” [3, с.134]. З іншого боку, сам І.Франко зазначає: “Яких курйозних осудів були ми свідками! Моєї “Лесишиної челяді” не могли зрозуміти – не для того, щоб там були які загадки, а для того, що се “заповідається як ідилія, а кінчиться дідько знає як” [4, т.4], с.497]. Водночас письменник вважав, що “се навіть ліпше так, бо письменник у таких ескізах може передати безпосереднє живе враження дійсності, не потребуючи накручувати, докомпоновувати та фальшувати, щоб дотягти твір до рам заокругленої повісті” [4, т.33, с.401].

І.Денисюк характеризує “Лесишину челядь” як “незаокруглений” настроєво-фрагментарний твір” [2, с.216]. На думку цього науковця, “наприкінці ХІХ ст. навіть у письменників-побутовістів спостерігається намагання спробувати свої сили в техніці імпресіоністичного психологізму” [2, с.127].

У літературознавців інколи виникали проблеми із жанровою дефініцією “Лесишиної челяді” через недотримання Франком усіх канонів ідилії, бо у твір було введено гострий соціальний момент і це присутньо перетворювало його на антиїдилію. Водночас Р.Голод вважає, що “елементи ідилії у творі таки присутні і вони легко абсорбують у себе поетику імпресіонізму” [1, с.238].

Одну із головних функцій у творі виконують порівняння, як елементи словесної реалізації сюжету. Порівняння у мові твору – це засіб типізації, спрямований на створення образу в широкому розумінні цього слова – на створення емоційного відображення дійсності. Для творчості письменника характерним є використання порівнянь як завершального акорду до цілої, раніше створеної, картини:

“Жито мов золото. Колосся, наче праники, аж похилилося під вагою зерна та перлових крапель роси, що позвисали з кожної стебелинки. Де-не-де видніється з-посеред того золотого, шумливого та пахучого моря синє чаруюче око блавату, або квітка куколю, або дівоче паленіюче лице польового маку” [4, т.14, с.254].

У функції порівняння Франко використовує розгорнуту картину, яка й сама є своєрідним емоційно-оцінним образом. Автор оживив природу, щоб передати її вічну красу і неповторність. А емоційно-настроєвий момент у творі передається типово імпресіоністичними засобами, а саме: апелюванням до зорових, слухових відчуттів, які всі разом здатні створювати відповідне живе асоціативне враження. Посилюється символічна роль кольору при описі вечірнього заходу сонця, автор робить спробу вирватися з людських “рамок життя” і злитися із природою:

“Вечоріло. Сонце пишно закотилося за сині гори. Мряка зачала налягати на луки і клубитися чимраз ширше сивими туманами. З-під неї, мов дитина з-під теплої перини обізвалися деркачі. Вітер повіяв від мочарів теплом та запахом сирого лепеху і татарського зілля. Любо якось та легко ставало на серці” [4, т.14, с.261].

Аналізуючи це оповідання, Р.Голод зазначає, що “кольористичному багатству “Лесишиної челяді” не поступається багатство звукове. Накладання, повторення, комбінування великої кількості звукових відчуттів створюють вражен-

ня багатоплощинної динамічної поліфонії... Таким чином, стилістичні особливості твору теж указують на його причетність до імпресіонізму” [1, с.240].

У новелі “Вільгельм Телль” поряд із зовнішнім з’являється й внутрішній сюжет, який дає змогу авторові просвічувати, як на рентгенівській світліні, хід психічного процесу головної героїні твору. Новела цікава й особлива ще тому, що автор не цікавиться передісторією стосунків між молодими людьми так само, як і тим, що буде після описаного інциденту. Франка цікавить не історія, а “момент” і тому він обирає фрагментарний жанр оповіді. Портрет в імпресіоністичному творі майже зовсім неінформативний, він складається з кольорів або колористичних, а також звукових деталей, до нього вводяться подробиці, які викликають певні почуття, емоції в того, хто сприймає героя. У “Вільгельмі Теллі” тло також оживає багатобарвністю. Автор у зображенні надає перевагу емоціям, почуттям, враженням внутрішнього світу, що сприяє вірному відображенню мінливого настрою героїні.

І.Денисюк, аналізуючи схожі описи у творі, зазначає: “Звертають на себе увагу в новелі Франка асоціативні малярсько-музичні «внутрішні пейзажі» своїм синтетизмом засобів, почерпнутих із різних мистецтв. Пластично-опуклі, мальовничо-візуальні й водночас звукові, вони особливо настроєві” [2, с.142].

На думку І.Франка, митець “для dokonання сугестії (навіювання. – О.М.) мусять розворушити цілу свою духовну істоту, зворушити своє чуття, щоби пережите могло вилитися в слова, якнайбільше відповідні дійсному переживанню”, щоб ті його слова будили “в душі читача суголосні тони...” [4, т.31, с.45–46].

Творення і передача художньої інформації, як бачимо, зумовлені складними психічними процесами збудження і сугестії, які неможливо здійснити без активної роботи асоціативного механізму.

Таким чином, можна виділити такі ознаки імпресіонізму в розглянутих творах письменника:

1. Об’єктивність світовідчуття: автор фіксує миттєве враження від об’єкта, наближаючись до “правди дійсності”.
2. Своєрідність хронотопу: часопростір ущільнюється і кожне найменше враження набуває самодостатньої цінності.
3. Специфіка психологізму: І.Франко передає моменти, які розкривають у героєві риси, несподівані для нього самого.
4. Композиційні аспекти: сюжет як ланцюжок зовнішніх подій втрачається, а стержнем у творі стає настроєвість, розкриваються визначальні почуття, стани героя.

1. Голод Р. Іван Франко та літературні напрями кінця ХІХ – поч. ХХ ст. / Р. Голод. – Івано-Франківськ, 2005. – 284 с.
2. Денисюк І. Розвиток української малої прози ХІХ – поч. ХХ ст. / І. Денисюк. – Л., 1999. – 280 с.
3. Легкий М. Форми художнього викладу в малій прозі Івана Франка / М. Легкий ; відп. ред. Л. П. Бондар. – Л., 1999. – 160 с.
4. Франко І. Зібрання творів: у 50 т. / І. Франко. – К., 1978

СЛОВА-СИМВОЛИ НА ПОЗНАЧЕННЯ КОСМОГОНІЧНИХ ЯВИЩ У ПОЕЗІЇ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Рис Галина,
III курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Джочка І.Ф.,
кандидат філологічних наук, доцент

В основі символізації багатьох назв лежать такі чинники: оживлення, одухотворення та олюднення. Символи якраз і народилися внаслідок первісних вірувань, будувалися на вірі в надприродні сили та пов'язані як із матеріальним, так і з духовним життям людей.

Український фольклор ґрунтується на постійному успадкуванні традицій, і символи тут набувають яскраво вираженого національного спрямування. Саме в символах відбиваються народні традиції, звичаї, обряди, вірування, національні риси характеру, українська ментальність [1].

Новий імпульс в осмисленні мовної символіки надали українські письменники. І першим серед них є Тарас Шевченко, який відкрив для нашої літератури фольклорну символіку як джерело високої поетичності, як неповторний світ людського життя, переживань, мрій і прагнень. Будучи найталановитішим і найгеніальнішим митцем, він по-своєму переосмислив її, закрив міцні підвалини розуміння цього явища як важливого чинника творення національної картини світу [4].

Слова-символи не існують ізольовано, а утворюють групи, певні символічні композиції. Розміщуючись у певному порядку, вони пов'язуються між собою, частково доповнюючи один одного. Ми досліджуємо словесні групи символів у поетичному мовленні Тараса Шевченка, які позначають назви космогонічних (небесних) явищ. Саме ці групи, на нашу думку, передусім виявляють риси національного характеру українців, сприяють встановленню зв'язків національної символіки із народним світобаченням і світосприйняттям [2].

Найбільш чітко символічне значення виявляють іменники, адже імена самою своєю назвою передають внутрішню (символічну) сутність речей (не випадково “поетами імені” називають символістів [3, с.636–637]).

Із давніми уявленнями наших предків пов'язаний культ астральних явищ – сонця, місяця, зірок, неба та ін.

В уявленнях українців зберігаються залишки культу *Сонця* як життєдайної сили; на *сонці* молилися, із ним пов'язували надії на врожай, добробут. Сонце сприймається як вияв Божої благодаті [5, с.21].

У сучасному сприйманні *сонце* усвідомлюється передовсім як джерело життя, радості; що-небудь світле. Звідси слово *сонце* виступає символом щастя, злагоди, добра. Із сонцем пов'язуються піднесений настрій, позитивні емоції: “*Весело сонечко ховалось / В веселих хмарках весняних / Святее сонечко зійшло... / Неначе сонце засіяло, / Неначе все на світі стало / Мос... лани, гаї, сади!*...” [6].

У творчості Т.Шевченка *сонце* символізує кращі прояви людського життя, воно *веселе* і навіть *святе*, а ще воно – *сонечко*. Та водночас поняття *сонця* містить відчуття грізної сили, і тоді вже цей образ не раю, а пекла. Порівняймо звернення до сонця: “... *Сонце, / Спали мене на самоті, / Або не грій і не світи!*”; “*Сиротині сонце світить / (світить, та не гріє) – / Люде б сонце заступили, /*

Якби мали силу!”; “*Прощалось ясне сонце / З чорною землею / Сонце пресвяте / На землю радість принесло / І людям і землі. Мосі! / Туги-нудьги не розвелю*”. Компоненти символічного значення іменника *сонце* (*сонечко*) – “тепло”, “світло”, “добро”, “злагода”, “врожай”, “надія”, “щастя”, “гнів”, “грізна сила”.

Місяць зберігає у народній свідомості залишки давніх уявлень про нього як про “Божу силу”, що визначає життя і смерть людини. Здавна до місяця зверталися із проханням допомогти в коханні, у подоланні хвороб, відвернути біду. Місяць в українців – добрий знак, показник сприятливих обставин. Місяць – це образ-символ добра, щастя, долі. До місяця звертаються, як до живої істоти; із теплом і ніжністю: “*Місяченьку! / Наш голубоньку! / Ходи до нас вечеряти!*”.

За давньою українською традицією, *світлий місяць* – це батько, господар, *світла зоря* – рідна мати, отож із цими образами пов'язувалися уявлення про найбільш близьких людей – батьків.

Слово-образ *місяць* у мовній тканині поезії Кобзаря несе й символічне значення: він зазначає дорогу, чекання милого, передчуття змін: “*Місяцю мій ясний! / З високого неба / Сховайся за гору, бо світу не треба; Сховайся, мій друже, щоб не довелося / На старість заплакати...*”

Ліричний герой звертається до *місяця*, як до найдорожчого друга, довіряє йому свої таємниці. Як і в уснопоетичній народній творчості, так і в поезії Т.Шевченка, місяць часто називається блідим, білолицим, круглолицим, червоним: “*І блідий місяць на ту пору / Із хмари де-де виглядав...*”; “*Зорі сяють; серед неба / Горить білолиций!*”; “*Біліс місяць; люде сплять...*”; “...*Червоніє, круглолиций, / Горить, а не сяє. / Червоний місяць аж горить, / З-за хмари тихо виступає!*”.

Багате розмаїття символічного значення іменника *місяць*: “кохання”, “щастя”, “доля”, “добро”, “таїна”, “дорога”, “чекання”.

Не менше магічних властивостей надавалось ще одному небесному тілу – *зірці*. *Зірка* усвідомлювалась як носій чистішої душі; із смертю людини її зірка згасає. Розглядаючи зірку, як “свічку душі”, українці називали *зіркою*, *зорею* кохану, близьку людину, а також порівнювали з нею дівочі очі: “*І Оксану, мою зорю, / Мою добру долю, / Щодень Божий умивали...*”; “*Увечері, мов зоря тая, / Марія з гаю виходжає заквітчана!*”.

У поезії Т. Шевченка великого поширення набув символ *зірки і зорі*.

Зірка – це не лише краса небосхилу, яка впливає на уяву людини, це також таїна, що відчувається за її мерехтінням. *Зірки*, котрі сяють на нічному небі, ніби вказують на велич Творця. Появу Христа на землі було оголошено трьом мудрецам зі Сходу через появу зірки. Існує переконання, що зірки є символом створеної Богом гармонії космосу, яка виявляється для людини в циклі Зодіака. Такі зірки символізують суд Божий.

У творах Тараса Шевченка простежуємо також образ вранішньої зорі, який уособлює початок нового дня: “...*Моя зоре досвітня, / Єдина думо... / Спасибі, зіронько!*”

Не менш багатим на асоціації є образ вечірньої зорі із поетичною формою повної нестягненої форми прикметника: “*Моя зоре вечірня! / Я буду витати / Коло тебе і за тебе / Господа блазати!*”; “*Зоре моя вечірня, / Зійди над горою, / Поговорим тихесенько / В неволі з тобою!*”.

У символічному значенні слів *зірка, зоря* найчастіше виражається щаслива доля, надія, мрія, що живлять людину. Із зорею також пов'язуються почуття суму, журби, неподіленого кохання: “*На синє небо виходить зоря. / О зоре, зоре! – і слюзи кануть. / Чи ти зійшла вже і на Україні?*”.

Тут компонентами символічного значення *зори (зір)* є складові “доля”, “щастя”, “вдача”, “сум”, “дівчина”.

Тема взаємозв'язку Шевченкової поезії із фольклорними джерелами невичерпна, і найголовніше в ній – народнопоетичний символізм, який служить засобом узагальнення та емоційного вираження людських думок, почуттів, народного світосприймання. Досліджувані нами словесні групи символів у поетичному мовленні Т.Шевченка на позначення космогонічних явищ передусім виявляють риси національного характеру українців. Розглядаючи кожну групу слів-символів у поетичному мовленні Тараса Шевченка, ми простежили, що символи мають не одне символічне значення, а декілька, і таке розмаїття символічних значень відкриває нові можливості для визначення національної специфіки як словесного символу, так і лексичного багатства української мови.

Безсмертна муза Тараса Шевченка дуже близька і співзвучна нашому часові і є символом справжнього народного розуміння, що “знати, од Бога і голос той і ті слова...”

1. Булашов Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах і віруваннях / Г. Булашов. – К., 1992.
2. Грабович Г. Шевченко як міфотворець : семантика символів у творчості поета / Г. Грабович. – К., 1991. – С. 119–125.
3. Літературознавчий словник-довідник. – К : Академія, 1997.
4. Слухай Н. Архетипи в неослажності Шевченкового космосу (творчість) / Н. Слухай // Слово і час. – 1999. – № 3. – С. 6–11.
5. Содомора А. Ген у висотах є шлях... (слова-образи, що поєднують земне і небесне) / А. Содомора // Урок української. – 2002. – № 2. – С. 20–22.
6. Шевченко Т. Кобзар : повна збірка / Т. Шевченко. – Х. : Школа, 2005. – 688 с.

ОСОБЛИВОСТІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ФУНКЦІЇ ОЦІННИХ ІМЕННИКІВ У РОМАНІ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА “РЕКРЕАЦІЇ”

Бахматюк Інна,

У курс, Інститут філології.

Науковий керівник – Василевич Г.Я.,

кандидат філологічних наук, доцент

Оцінний аспект взаємодії дійсності та людини знаходить своє відображення у мові і закріплюється в ній. Зв'язок мови із життям і психологією людини передовсім проявляє себе у формуванні категорії оцінки та її вираженні мовними засобами.

Однією з актуальних проблем сучасної лінгвістики є проблема особливостей вираження оцінності у художньому тексті. Вивчення лексико-граматичних класів слів з оцінним компонентом значення у тканині художнього твору значно розширює інтерпретаційно-категоріальні ознаки оцінності загалом. Пого-

джуємось із думкою О.Потебні щодо оцінки у проекції на художній текст, який вважав, що оцінне значення слова необхідно тлумачити, тільки опираючись на контекст, у якому слово функціонує. У своїй праці “Думка і мова” вчений зазначав, що розум, почуття та воля знаходять своє відображення у слові (мовленні) і логічно поєднуються. Його попередження яскраво доводять, що “почуття не тільки супроводжують думку, але й залежать від неї” [4, с.98].

У художньому мовленні слово піддається багатогранним трансформаціям: збагачується його смисл, ускладнюються емоційно-оцінні характеристики, змінюється взаємовідношення з іншими одиницями мови, відкриваються нові образні можливості. Саме номінативний аспект вивчення категорії оцінки, на думку Т.Космеди, “дає змогу описати різні типи оцінних ситуацій та способів позначення їх у мові” [3, с.270]. Через постійну потребу емоційного вираження думки письменник не задовольняється лише об'єктивно-номінативною функцією слова, він намагається поєднати її із суб'єктивно-оцінними характеристиками.

Юрій Андрухович, талановитий український письменник, культуролог, у своєму романі “Рекреації” робить спробу переосмислити певні цінності, традиції, наявний стан культури. А мовно-стилістичні особливості його твору характеризуються злиттям експресії, жаргону, ідіолекту, традиції, при цьому “народжується і відбувається як естетичне явище іронічний суб'єкт, крихка, проблематична цілісність якого потребує для її підтримки постійних наративних зусиль, текстотворчої кмітливості” [2, с.134–135].

Семантичне розгортання роману “Рекреації” проектує самостійні частини мови, особливо іменники, які мають яскраво виражену ознаку оцінності. Специфіка використання оцінної лексики у цьому романі полягає у спрямованості мовлення на виразне, образне, впливове вираження думки, яке здійснюється шляхом оригінального найменування осіб, предметів та явищ.

Серед множинності номінативних слів з оцінним компонентом значення передовсім виділяються такі семантичні групи із назвами осіб: 1) з позитивними характеристиками (за зовнішністю, родовими ознаками): *красунчик, студентик, дружинонька, рибонька, дідусь, татусь, бабуся, Остапчик, Мартуся, Оксанка, дівчатка, хлопчики* та ін.; 2) з негативним значенням: *чолов'яга, хлопчисько, дівуля, волоцюга, дурена, наскуда, тварюка, одоробло, поросля, орангутанг* та ін. У процесі оцінювання постає проблема вибору: якщо необхідно оцінити поведінку індивіда як позитивну чи негативну, то потрібне знання поведінкових стандартів. У художньому тексті для вираження негативної оцінки вживання слів із суфіксом *-усь* створюється особливий емоційний ефект іронії, порушуючи логічний зв'язок між причиною і наслідком, який із неї випливає. Звернімося до контексту: “... *я навіть дітей навчила багатьох його віршів дурнуватих, бідні діти, за що лиш вони мучаться з таким татусем...*” [1, с.83]. Виділений іменник є засобом імпліцитного інформування, що дає змогу виділити справжнє ставлення до персонажа. І це стає комунікативно вагомим, адже в ньому виявляється в емоційно-експресивній прихованій формі оцінка автора.

Можна виділити ще такі семантичні групи: 1) назви частин тіла людини (*зубка, зубки, носик, язичок, вушко, пальчик, рученька, долонька, правця; писок, рило, мармиза, хавальник*); 2) назви деяких приміщень або його частин (*віконечка, кімнатчина*); 3) назви предметів особистого вжитку (*носовичок, записни-*

чок); 4) назви предметів одягу (*вдяганка, манатки*); 5) назви часових понять (*годинка, днина*); 6) назви сукупностей осіб (*компанійка, друзяки, зборище, звіринець, юرمىсько*) та деякі інші. Іменники кожної із груп функціонують у романі як ключові слова, оцінно-емоційне значення яких підсилюється змістовим простором тексту.

Отже, оцінні іменники поєднують у своїй семантиці назву об'єкта оцінки, мотивуючу ознаку та вираження суб'єктивного ставлення до об'єкта оцінки і розкривають оцінне називання осіб, предметів та явищ навколишнього світу.

1. Андрухович Ю. Рекреації / Юрій Андрухович – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1997. – 104 с.
2. Борис С. Проблема самотворення суб'єкта в дискурсі іронії (на матеріалі прози Юрія Андруховича) / С. Борис // Українознавчі студії. – 2001. – № 3. – С. 134–144.
3. Космеда Т. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки / Т. Космеда. – Л. : ЛНУ, 2000. – 350 с.
4. Потебня А. А. Мысль и язык / А. А. Потебня. – К. : СИНТО, 1993. – 192 с.

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕФЕРЕНЦІЙНО ТОТОЖНИХ НОМІНАЦІЙ ІСУСА ХРИСТА В САКРАЛЬНОМУ ТЕКСТІ

Брошко Валерія,

V курс, Коломийський інститут.

Науковий керівник – Куриляк Л.П.,

кандидат філологічних наук, викладач

Кореферентність є однією із стрижневих текстотвірних категорій. Кореферентні взаємовідношення в різних аспектах досліджували Н.Арутюнова, І.Беллерт, Т.Булигіна, А.Вежицька, В.Гак, Н.Гуйванюк, Л.Куриляк, О.Падучева, М.Селезньов, О.Фатєєва та інші [див.4, с.225].

У сакральному тексті співвіднесення кореферентів є специфічним засобом репрезентації та концептуалізації інформації. Специфіка кореферентних співвіднесення номінативних одиниць у Святому Письмі полягає в тому, що різні за семантикою і структурою номени позначають спільний індивідуальний референт.

Аналіз кореферентних одиниць ключової епістеми сакрального тексту дає підстави визначити їх семантичні взаємовідношення як різновид контекстуальної референційної тотожності. Доказом цього насамперед є різне денотативне значення більшості номенів Ісуса Христа, які поза контекстом не сприймаються як референційно тотожні. Порівняймо для прикладу такі одиниці із фрагмента кореферентного ряду: “*Син Людський – Учитель Добрий – Наставник – Цар Юдейський – Первенець Син – Месія – Спаситель – Пророк*”. Наведені кореференти акцентують на різних іпостасях образу Ісуса Христа. Номінація “*Людський Син*” представляє Ісуса як Сина, народженого від Діви Марії. У такий спосіб підкреслюється звичайне народження Ісуса, який насправді був із плоті і крові, як і всі ми – люди, і одночасно підтверджується старозавітне пророцтво стосовно “*Месії, що має народитися*”.

Номінативно-кваліфікативне словосполучення “*Учитель Добрий*” називає “особу, яка навчає, викладає який-небудь навчальний предмет”, “людину, яка є

авторитетом у якій-небудь галузі, яка впливає на інших, передає свій досвід, знання, служить для них прикладом” [2, с.640], яка “доброзичливо, приязно, чуйно ставиться до людей”, для “якої характерна взаємна прихильність, симпатія” [2, с.563–564]. Якісна ознака “*Добрий*” стає присвійною, релевантною ознакою індивідуального референта. Саме таким є образ Ісуса Христа у спогадах і трактуваннях: “*Я Учитель Добрий! Добрий кладе життя власне за інших*”. [Ів. 9, 14], “*Учитель Добрий має прийти*” [Іс.7, 8].

За денотативним значенням *наставник* – це “той, хто дає поради, навчає; порадник і учитель” [2, с.309]. Саме Христос є тим єдиним учителем, який наставляє всіх християн на правильну путь: “*І не звіться наставниками, бо один вам Наставник, Христос*” [Мт. 10, 23].

У ролі кореферентних називань у сакральному тексті виступають і займенникові слова, особливо особові та вказівні у прямих і непрямих відмінкових формах. Займенники *Він, Отой, Його, Я, Ти* у змістовому просторі Святого Письма сприймаються як референційно визначені, бо називають здебільшого особу Ісуса Христа.

У структурному аспекті кореферентні номінації найчастіше виражаються такими граматичними моделями:

1) однослівними лексемами номінативного типу, серед яких виділяємо власні назви і загальнономініативні одиниці, що переходять у розряд власних: “*Ісус*”, “*Христос*”, “*Учитель*”, “*Цар*”, “*Пророк*”;

2) дволексемними номінаціями (“прикметник + іменник”), де прикметник не просто характеризує предмет, а акцентує на визначальній референційній ознаці, яка стає постійною дескриптивною ознакою кваліфікативного характеру: “*Великий Пророк*”, “*Син Божий*”;

3) різнотипними описовими конструкціями: “*Син Мій Улюблений, Якого Я вподобав*” [Лк. 3, 22], “*Такий, Хто шукає та судить*” [Ів. 8, 50]. Частим засобом називання ключової епістеми в сакральному тексті виступають конструкції, опорним словом яких є займенниковий іменник чи прикметник, а підрядна частина висвітлює його референційну визначеність, порівняймо: “*Оцей, що богоневагу говорить*” [Лк. 5, 21], “*Той, хто має прийти*” [Лк. 7, 16];

4) реченневими номінативними одиницями із різною комунікативною оформленістю: “*Чоловік Цей був справді Син Божий*”. [Мр. 15, 39], “*Він Назаряннин буде званий*” [Мт. 2, 23], “*Оце Агнець Божий, що на Себе гріх світу бере!*” [Ів. 1, 19], “*Це Син Мій Улюблений, що Його Я вподобав!*” [Мт. 3, 17], “*Чи Ти Той, Хто Має прийти, чи чекаєти нам Іншого?*” [Лк. 7, 19].

Таким чином, референційно тотожні номінації в сакральному тексті виступають одним із важливих образів – і текстотвірних чинників, є ознакою мовистілю біблійного тексту, репрезентують глибину сутності епістеми Ісус Христос.

1. Біблія або Книги Святого Письма Старого і Нового Завіту / [дослівний переклад із мови др.-свр. і грец. на укр.]. – М. : Видання Московського Патріархату, 1988. – 1523 с.
2. Великий тлумачний словник української мови / укл. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь, 2003. – 1440 с.
3. Гуйванюк Н. В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць / Н. В. Гуйванюк. – Чернівці : Рута, 1999. – 336 с.

4. Куриляк Л. П. Різномасштабні інтерпретації проблеми кореферентності / Л. П. Куриляк // Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія. – 2006. – Вип. 276–277. – С. 224–229.
5. Шевченко Л. Л. Лінгвістична інтерпретація імені Ісуса Христа / Л. Л. Шевченко // Мовознавство – 2006. – № 2–3. – С. 153–162.

СКЛАДНІ РЕЧЕННЯ З ПОЯСНЕННЯМ ОБ'ЄКТА ДІЇ ОПОРНОГО ПРЕДИКАТА (на матеріалі повісті Г.Хоткевича “Довбуш”)

Вірстюк Ігор,
 У курс, Коломийський інститут.
 Науковий керівник – Ковальчук М.П.,
 кандидат філологічних наук, викладач

Синтаксична система української мови фіксує структурно-семантичні типи складних речень, які по-різному трактуються у граматичних працях. До таких синтаксичних одиниць можна віднести і складні речення із значенням пояснення, які в синтаксисі української мови виділяють як серед сполучникових складних речень, так і в межах безсполучниковості. При цьому виявляється неоднорозмірність поглядів синтаксистів на сполучникові і безсполучникові складні речення з пояснювальною семантикою. Зокрема, серед сполучникових складних речень їх розглядають як складносурядні [5, с.625], як складнопідрядні [6, с.300], або ж як синкретичні з ознаками сурядності і підрядності [2, с.345]. Безсполучникові пояснювальні речення визначають як конструкції з різнофункціональними частинами, до яких відносять деякі семантичні типи [3, с.56].

Спільні для безсполучникових і сполучникових речень критерії ідентифікації синтаксичного зв'язку і семантико-синтаксичних відношень, а також внутрішньої типології, було представлено, зокрема, в дослідженнях складних речень з пояснювальною семантикою в староукраїнській мові [1, с.19; 4]. За пропонованою концепцією пояснювальні речення визначено як перехідні між підрядним і дворядним синтаксичним зв'язком в межах гіпотаксису. Визначальним граматичним показником для встановлення синтаксичного зв'язку і смислових відношень у пояснювальних конструкціях є семантико-граматична взаємодія опорного слова у відповідній функції і постпозитивної частини, яка конкретизує його загальне значення. На матеріалі повісті Г.Хоткевича “Довбуш” нами проаналізовано один із граматичних різновидів пояснювальних конструкцій – складні речення із поясненням об'єкта дії опорного предиката. Художня мова цього твору відзначається багатством і різноманітністю виражальних засобів, зокрема наявністю діалектизмів, які можуть виступати опорними словами в пояснювальних реченнях.

У препозитивній частині пояснювальних конструкцій об'єкт дії предиката передбачає семантичне середовище для конкретизації загального значення (опорні слова виділено): – *А Білоголовий з того дістав велику славу: називали го ватак “ватаг-воївода”!* [6, с.107]. *Можже, якби не панщина, то поменшало б злиднів: там би приспорив чоловік, а воно і йшло би все у купку* [6, с.64]. У цих конструкціях розміщена у постпозиції щодо опорного слова частина розкриває його загальне лексичне значення у конкретній мовленнєвій ситуації. При цьому в деяких випад-

ках опорний об'єкт дії може мати при собі означення, яке вже у препозитивній частині звужує загальне значення іменної опорної лексики: *мав велику славу – називали “ватагом-воїводою”* (пояснювальні відношення встановлюються у цій мовленнєвій ситуації на рівні семантичної взаємодії синтаксем *велика слава* – “*ватаг-воївода*”). У другому прикладі пояснювальну семантику складного речення передбачає сполучення предикативної основи із формально непрямым об'єктом дії – *поменшало б злиднів*. На основне значення пояснення тут накладаються додаткові відношення причини, способу дії, що зумовлено насамперед семантико-синтаксичним складом постпозитивного пояснювального компонента.

Пояснювальні відношення у виявлених і проаналізованих складних реченнях реалізуються двома граматичними способами: через пояснення опорного прямого об'єкта дії і через пояснення опорного непрямого об'єкта дії. На основі цього можна виділити два відповідні граматичні варіанти речень із поясненням об'єкта дії опорного предиката.

У реченнях першого варіанта дія опорного предиката спрямовується безпосередньо на об'єкт: *Август відразу міняє всю політику: він уже не марить про інші корони* [6, с.320]. *Збирають коштовності: що у сундуки, а що у всякі свої укромні місця* [6, с.390]. *Приїхавши до хати на Джорджі, Олекса застав новини: Крицкова поховали* [6, с.399]. Речення з поясненням прямого об'єкта дії більшою мірою фіксують риси підрядності, додатково позначаючи означальні відношення: *новини* (які?); *коштовності* (які?). Менш проявляються інші відношення причини, місця, притаманні дворядному зв'язку із відношеннями дво-спрямованої взаємозалежності між частинами: *міняє політику* (чому?).

У реченнях другого граматичного варіанта пояснюється непрямий об'єкт дії препозитивного предиката: – *Бо то ви, баби, все за мушшину* (літературне значення *за чоловіка – І.В.) ховаетеси: ми і до воська, ми і до рала* [6, с.94]. *Колі єврей іде до крескенина, то вже напевне з лихою думкою: драча якась нова ци біда го знає, що... жиди з панями вигадали* [6, с.239]. У цих конструкціях більшою мірою проявляються ознаки дворядного синтаксичного зв'язку, реалізуються у додаткових відношеннях причини, наслідку, місця, умови.

Таким чином, наявні в повісті Г.Хоткевича “Довбуш” складні речення із поясненням об'єкта дії у проаналізованих граматичних варіантах по-різному виражають ознаки підрядного та дворядного синтаксичного зв'язку в межах відношень граматичної залежності між предикативними частинами.

1. Барчук В. М. Складні безсполучникові речення в староукраїнській мові : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 – українська мова / В. М. Барчук. – Івано-Франківськ, 1996 – 24 с.
2. Вихованець І. Р. Граматика української мови : синтаксис / І. Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.
3. Дорошенко С. І. Складні безсполучникові конструкції в сучасній українській мові / С. І. Дорошенко. – Х., 1980 – 152 с.
4. Ковальчук М. П. Складні речення з недиференційованими типами зв'язку із значенням пояснення в староукраїнській мові / М. П. Ковальчук // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства : зб. наук. пр. – Ужгород, 2005. – Вип. 8. – С. 378–386.
5. Сльнко І. І. Синтаксис сучасної української мови : проблемні питання / І. І. Сльнко, Н. В. Гуїванюк, М. Ф. Кобилянська. – К. : Вища шк., 1994. – 670 с.
6. Хоткевич Г. Авірон. Довбуш. Оповідання / Гнат Хоткевич. – К. : Дніпро, 1990. – 560 с.
7. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови / К. Ф. Шульжук. – К. : Академія, 2004. – 408 с.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ТРАНСФОРМАЦИИ ЖАРГОННОЙ ЛЕКСИКИ В МОЛОДЕЖНОМ СЛЕНГЕ

Ященко Елена,
V курс, Институт филологии.
Научный руководитель – Мельник Я.Г.,
кандидат филологических наук, доцент

Молодежный сленг – одна из самых подвижных и открытых систем в современном русском языке: он постоянно пополняется как за счет семантических переосмыслений исконно русских слов и иноязычных заимствований, так и за счет активного процесса словообразования. Особое внимание мы хотим уделить процессу проникновения арготизмов и жаргонизмов в лексику молодежной субкультуры.

Молодежный сленг имеет разные пути пополнения, но самым продуктивным, по нашему мнению, является процесс перехода в лексику молодежи единиц, которые принадлежат другим лексическим системам. В первую очередь, это переход лексических единиц криминального мира в лексику молодежи. При этом, лексемы воровского жаргона подвергаются в новой социокультурной среде заметным семантическим трансформациям [1, с.42].

Арготические слова и выражения являются полисемичными, т. е. одна лексема способна служить для обозначения разных предметов и явлений действительности. При этом, когда слово из воровского жаргона попадает в лексику молодежи, то за частую полисемичность утрачивается и одно из значений попадает в молодежный сленг.

Рассмотрим примеры в составленной таблице 1:

Таблица 1

Лексема	Значение в криминальном жаргоне	Значение в молодежном сленге
Капуста	1) болезнь гомосексуалистов;	1) деньги;
	2) деньги;	
Туфта	1) подделка;	1) ложь, чепуха;
	2) ложь, чепуха;	
	3) игра в карты без денег;	
Телка	1) развратная женщина;	1) девушка, женщина;
	2) телогрейка	
Балдеть	1) пьянеть от наркотиков;	1) смеяться, шуметь, веселиться;
	2) употреблять длительное время спиртные напитки;	
	3) смеяться, шуметь, веселиться;	
Быдло	1) физически крепкий человек;	1) грубый, неотесанный человек;
	2) хорошо работающий в ИТУ;	
	3) грубый, неотесанный человек;	
	4) человек с ненормальной психикой;	
Жлоб, жмот	1) жадный;	1) жадный;
	2) не из воровской компании;	
Намыливаться	1) бежать;	1) бежать;
	2) дактилоскопироваться;	
Малина	1) воровской притон;	1) беззаботная жизнь
	2) беззаботная жизнь;	
	3) группа воров	

Таким образом, арготизмы активно проникают в речь молодежной субкультуры, тем самым стремительно пополняя словари молодежного сленга. В процессе перехода из одной лексической системы в другую разговорная единица подвергается семантической и эмоционально-экспрессивной трансформации. Жаргонизмы утрачивают предельную степень напряженности, которой они обладали в лексике криминального мира. Этот процесс объясняется в первую очередь тем, что молодежный сленг богат на мнимые, избыточные синонимы, одностильные варианты обозначения одного и того же понятия, отличающиеся только варьированием образности (квазисинонимические отношения) т. е. для фактов и понятий, особенно актуальных в молодежном быту и сознании, сленг вырабатывает обозначения, детализирующие то, что не имеет отдельных обозначений в воровском жаргоне. Также не мало важное значение на изменение эмоциональности и напряженности лексемы оказывает среда, в которой оказался носитель языка. Человек, который оказывается в маргинальной среде, лишен привычных условий существования, находится в стрессовом состоянии и в языке интуитивно ищет способы разрядки эмоциональной напряженности. Грубая экспрессия арготических слов частично компенсирует отрицательные эмоции. Попадая в молодежный сленг потребность в такой компенсации отпадает.

Влияние речи криминального мира на лексику молодежного сленга является фактом, который должен стать предметом самостоятельного исследования. В связи с этим, на наш взгляд, современная лингвистика должна попытаться тщательно зафиксировать новые тенденции в развитии как литературного, так и разговорного языка.

1. Ставицька Л. Арго. жаргон, сленг : соц. диференціяція укр. мови / Л. Ставицька. – К., 2005.
2. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови / Л. Ставицька. – К., 2003.

ОСОБЛИВОСТІ СТИЛЮ ТА ТЕХНІКИ РОБЕРТА ХАЙНЛАЙНА

Павлюк Ульяна,
V курс, факультет іноземних мов,
Науковий керівник – Петренко Л.Я.,
кандидат філологічних наук, доцент

Кожен письменник має свій власний стиль. Письменник з індивідуальним стилем письма має більше шансів зацікавити читачів, ніж письменник, який пише, як тисячі інших.

Що відрізняє стиль Хайнлайна від будь-якого іншого письменника-фантаста – це його простота, така, що можна навіть сказати, його стиль є “невидимим”.

Хайнлайн став у галузі наукової фантастики законодавцем мод. Мова його книг була результатом майстерного змішання сленгу, соковитої народної афористичності, винесеної ним ще з дитинства, з Батлера і Канзас-Сіті, з берегів Міссурі (недарма його улюбленим письменником все життя залишався Марк Твен), і того технічного жаргону, який іменують “інженерітом”.

Хайнлайна звинувачували в шовінізмі і мілітаризмі. Його твори провокаційні і часто – це дивне поєднання традиційного і духовно вільного мислення. Він часто ставить під сумнів наші сліпо-соціально прийнятні звичаї. Політика, релігія, сексуальність, економіка і наука – це гра за правилами.

Уже на рубежі 30–40-х років стиль Хайнлайна став еталоном у цеху фантастів. Уміння створити сплав динамічної і глибоко психологічної прози, пікантна недомовленість і самотні мови, ретельне моделювання фантастичної реальності, одягненої у чітку філософську концепцію – усе це відіграло значну роль у зміцненні популярності Хайнлайна.

Роберт Хайнлайн був більше, ніж просто компетентним автором наукової фантастики. У першу чергу він був великим оповідачем, який не дозволив футуристичним або чужоземним особливостям заважати розвитку сюжету із легкістю та вишуканістю. Він ніколи не гаяв час читача деталізованими поясненнями технічного пристрою або незнайомих культурних тенденцій. Усе це передавалося діалогами і фрагментами експозиції, що дозволило йому створити цілісне уявлення про світ у читача мінімальними зусиллями. Ніяких надлишкових фраз, які б захарчували шлях до кульмінації.

Роберт Хайнлайн, імовірно, кращий творець персонажів у жанрі наукової фантастики. Його герої уперше в американській науковій фантастиці заговорили, як живі люди. Персонажі, які населяють його розповіді – розумні та винахідливі. Навіть його другорядні персонажі справляють незабутнє враження на читача. Багато критиків звинувачують письменника в тому, що його герої використовують занадто багато сленгу, але насправді це лише розмовна мова. Причому, у творі “Зоряний десант” Роберт Хайнлайн вживає слово-сленг “skinny”, для того щоб описати ворожих інопланетян, які були схожими на людей, але відрізнялися тим, що були дуже худими та завшишки вісім футів: “*I listened to the fourth squad call off while I inventoried my remaining firepower and lobbed one bomb toward a skinny who poked his head around a corner*”.

Проте, Хайнлайн, виступаючи в ролі авторської третьої особи, ніколи не використовує сленг.

Варто підкреслити, що новаторством хайнлайнівського стилю стало й те, що він якщо й не найпершим, то, принаймні, одним із перших в американській науковій фантастиці підійшов до Слова як до феномену, трансформував принципи внутрішньої супідрядності між Словом і Ідеєю-сюжетом. А, говорячи інакше, Хайнлайн зробив вдалу спробу трансформувати простір сюжету в простір мови.

Хайнлайн не приділяв особливої уваги індивідуальності мови – його герої завжди звучали дуже схоже. Зокрема, у ранніх творах тільки деякі персонажі були благословенні можливістю розмовляти жвагими, яскравими, розумними метафорами. Інші говорили простою, утилітарною англійською мовою.

Із другого боку, Хайнлайн усе ж таки звертається у своїх творах до різних мовних зворотів, вдається до яскравих метафор. У ранніх творах, ця яскравість з'являється більше в оповідах, ніж у діалогах. Візьмемо, наприклад, уривок опису ситуації із твору “За горизонтом”: “*The poor degenerate starveling descendants of the once-mighty Builders of Mars can hardly be described as intelligent – except in charity. A half-witted dog could cheat them at cards*”.

Характеризуючи стиль Хайнлайна, варто звернути увагу на те, що його навряд чи турбує зовнішність його персонажів. Ось як він описує трьох секретарів у романі “Чужий в чужій країні”: “*Anne was blonde, Miriam red-headed, and Dorcas dark; they ranged, respectively, from pleasantly plump to deliciously slender. Their ages spread over fifteen years but it was hard to tell which was the eldest*”.

Незаперечним фактом є те, що фони Хайнлайна – добре розвинені, хоча й не виразні. Кімнати, ландшафти, міста – усе подається лише в загальному, а не в деталях. Ось як зображена природа, в тому місці куди потрапили герої роману “Вільне володіння Фарнхема” після бомбової атаки: “*Karen was below him on a slope that ran down to a stream. Across it the land rose and was covered with trees. On this side was a semi-clearing. The sky was blue, sunlight warm and bright, and there was no sign of war's devastation, nor any sign of man-not a building, a road, a path, no contrails in the sky. It was wilderness, and there was nothing that he recognized*”.

Отже, Роберт Хайнлайн умів бути дуже різним. Він знаходив абсолютно несхожі теми та сюжети, примудрявся змінювати стиль і мову, навіть ідеологію своїх книг. Часто протягом своєї кар'єри автор намагався заперечувати те, що він робив більше, аніж просто писав звичайні оповідання, призначені для розваги. Чим більше Хайнлайн заперечував те, що він не писав “Літератури” і, звичайно, філософії, тим менше йому вірили. Ні раніше, ні пізніше, наукова фантастика не мала більш яскравого представника, який би подав свої ідеї, як одночасно грамотні, усвідомлені й захоплюючі. Усі зацікавлені науковою фантастикою не можуть знайти кращого письменника для наслідування; не можуть дозволити собі ігнорувати “Майстра” епохи фантастичних романів про міжпланетні подорожі.

- 1 Брандис Е. Научная фантастика и человек в сегодняшнем мире / Е. Брандис // Вопросы литературы. – 1977. – № 6. – С. 97–126. – Режим доступа : HYPERLINK “http://www.fandom.ru/about_fan/brandis_10.htm” http://www.fandom.ru/about_fan/brandis_10.htm.
- 2 Балабуха А. 1993 Хайнлайн Р. : собр. соч. / А. Балабуха – С. Пб. : Изд-во “Terra Fantastica” компании “Корвус”, 1993. – Т. 2. – С. 5–12.
- 3 Цех фантастов: фантастические повести : альманах / сост. И. В. Можейко. – М. : Моск. Рабочий, 1991. – 285 с.
- 4 Харитонов Е. 1993. Библиография / Е. Харитонов. – 1993. – № 5. – С. 61–65.

ЕМОТИВНІСТЬ ДІАЛОГІЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ У РОМАНІ Ф. БЕГБЕДЕРА “99 ФРАНКІВ”

Цюк Тетяна,
IV курс, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Білас А.А.,
кандидат філологічних наук, доцент

Актуальність обраної теми визначається загальною спрямованістю сучасних лінгвістичних досліджень на розгляд особливостей репрезентації знань у мові, а також за допомогою тексту. Вивчення емотивності в семантико-когнітивному аспекті є актуальним тому, що дозволяє розкрити нову грань дослідницької парадигми лінгвістики тексту, висвітлюючи залежність імовірного емоційного впливу художніх текстів від текстової репрезентації емоційних знань.

Дослідження емотивності є цікавим, адже емоції людини є особливою, своєрідною формою пізнання і відображення реальності. Емоційна людина виступає одночасно об'єктом і суб'єктом пізнання, тобто емоції пов'язані із потребами людини, що є основою мотивів її діяльності. Емоції людини і механізми їх лінгвістичного забезпечення завжди були предметом наукових досліджень у різних галузях: психології, фізіології, соціології, філософії, етиці, медицині, біохімії, лінгвістиці, літературознавстві тощо.

Можна говорити про мову опису емоцій і мову вираження емоцій. На мовному рівні емоції трансформуються в емотивність, тобто емоції є психологічною категорією, а емотивність – мовною.

Окремі питання емотивності тексту досліджували Л.Бабенко [2], Е.Береговська, А.Калита, М.Крупа, М.Ступак [5], В.Шаховський та інші.

Емотивність актуалізується в художньому тексті за допомогою сукупності текстових компонентів – показників емотивності, тобто вплетених у текстову тканину емотивно навантажених слів, фраз, речень тощо, які прямо або опосередковано вказують на характер авторських емоційних інтенцій, моделюють імовірне емоційне реагування читача на текстову дійсність та/або предметністю фрагменти знань про світ, що є чи стають емоціогенними [3].

Емотивно марковані діалогічні єдності виділяються у тканині художнього тексту своєю особливою знаковістю. Показники емотивності характеризуються симптоматичністю, тобто здатністю вказувати на відхилення від мовної та мовленнєвої норми й, таким чином, стимулювати емоційні реакції читача, іконічність (картинність) або символічність.

У цілісному тексті номінації почуттів утворюють ядро емотивного змісту тексту. Так, точка зору персонажа, його почуття та думки вважаються диктальними, а почуття, які виражаються автором, – модальними [3].

Діалогічні конструкції включають лексичні та семантичні різновиди емотивного змісту. До семантичних змістів, які зумовлені об'єктом оцінки, можна віднести персонажний, ситуативний та приватно-подійний [4, с.78].

Прикладом персонажного емотивного змісту компонента діалогу слугує епізод, коли автор зображує за допомогою емотивних засобів тексту ставлення одного героя до іншого, наголошуючи на емоціях, які викликає в головного героя Альфред Дюлер: – “...*Il me donne envie de gerber : pour quelqu'un qui bosse dans l'alimentaire, c'est embêtant. Je l'imagine, le matin, en train de se raser, de nouer sa cravate, de traumatiser ses enfants avec son haleine, d'écouter France-Info vachement fort, de lire Les Echos en buvant son café debout dans la cuisine. Il ne touche plus sa femme depuis 1975 mais ne la trompe même pas (elle, si). Il ne lit qu'un livre par an, et en plus il est d'Alain Duhamel. Il enfille son costard, croit sincèrement jouer un rôle crucial au sein de son holding, possède une grosse Mercedes qui fait vroum-vroum dans les embouteillages et un cellulaire Motorola qui fait pilim-pilim dans son étui accroché au-dessus de l'autoradio...*” [1, с.24].

Ф.Бегбедер використовує ситуативні емотивні змісти в діалозі для емоційної оцінки конкретної текстової ситуації, зображує ставлення головного героя до цієї ситуації: *Alfred Duler commence tous ses meetings par la même phrase: “Nous ne sommes pas ici pour nous faire plaisir mais pour faire plaisir au consommateur”* [1, с.24].

Приватно-подійні змісти діалогічних єдностей використовуються для вираження емоцій, викликаних особистими подіями. Ф.Бегбедер завдяки словам, які він укладає в уста Октава, характеризує стан його душі, його переживання, емоції: “...*tu dinais avec elle au restaurant, quand soudain elle t'annonce qu'elle est enceinte de toi. Ce flashback n'est pas un bon souvenir. Soudain un long monologue, impossible à arrêter, est sorti de ta bouche... – Je voudrais tellement qu'on se quite... Je te demande pardon... Je t'en supplie ne pleure pas... Je ne rêve que d'une chose c'est qu'on se sépare... Je crèverai seul comme une merde...*” [1, с.69].

Можна зробити висновок, що емотивність – це одна з основних категорій художнього тексту. Ф.Бегбедер у своєму романі “99 франків” застосує персонажні, ситуативні та приватно-подійні емотивні змісти як конотативні елементи діалогічних конструкцій із метою конкретного емотивного впливу тексту на читача. Завдяки емотивним змістам письменник надає словам певну емоційну тональність.

- 1 Beigbeder F. 99 francs / F. Beigbeder. – Paris : Grasset, 2002. – 283 p.
- 2 Бабенко Л. Г. Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика : практикум : учебник / Л. Г. Бабенко, Ю. В. Казарин. – 2-е изд. – М. : Флинта : Наука, 2004. – 496 с.
- 3 Гоца Н. М. Емотивний простір у лінгвістично-стилістичному аналізі художнього тексту : образ персонажа та образ автора / Н. М. Гоца // Режим доступу : HYPERLINK “http://www.rusnauka.com” http://www.rusnauka.com.
- 4 Кухаренко В. А. Интерпретация текста / В. А. Кухаренко. – М., 1988. – 387 с.
- 5 Ступак М. Г. Емотивні значення та їх лексична маніфестація / М. Г. Ступак // Режим доступу : http://intkonf.org.

КОМУНІКАТИВНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТЕКСТІВ ІНТЕРВ'Ю В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ ПРЕСІ

Корольова Наталія,

У курс, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Турчин М.М.,
кандидат філологічних наук, доцент

Тенденція до дослідження текстів преси різних жанрів, вивчення їх соціальної, комунікативної та прагматичної значущості є характерною ознакою сучасного мовознавства. Саме тому нашою метою було дослідження комунікативно-прагматичного аспекту текстів інтерв'ю в сучасній німецькій пресі шляхом виокремлення їх структурних, жанрових та стилістичних особливостей. У зв'язку із цим було вирішено ряд завдань: розглянуто інтерв'ю як сучасний метод набуття інформації та жанр текстів преси; визначено комунікативну ситуацію та основні складові прагматики текстів інтерв'ю, дано їх загальну характеристику та встановлено ознаки мовленнєвої взаємодії журналіста-інтерв'юера та респондента.

Нами проаналізовано тексти інтерв'ю сучасних періодичних німецьких видань, виокремлено їх структурні та жанрові компоненти.

Зауважимо, що останнім часом інтерес дослідників концентрується, окрім іншого, на вивченні інтерв'ю як окремого жанру текстів масової комунікації [3]

та на проблемі їх класифікації [2]. Спостерігається також актуалізація досліджень іншомовної преси [1].

Результати нашого дослідження, що проводилося на фактичному матеріалі сучасної німецької преси, засвідчили, що тексти інтерв'ю подаються колективними авторами – журналістом-інтерв'юером та респондентом. Основними складниками комунікативної ситуації, на підґрунті якої виникають тексти інтерв'ю в сучасній німецькій пресі, є адресант інформації (автор), адресат, код і канал комунікації.

У вищезгаданих текстах ознаками взаємодії є мовна диференціація: адресант інформації може асоціюватися із займенником я (ich) або ми (wir), адресат – із займенниками ти (du) та ви (sie).

Комунікативно-прагматична модель текстів інтерв'ю у сучасній німецькій пресі представлена комунікативними блоками, а саме: комунікативним блоком-рубрикою, комунікативним блоком-заголовком, послідовністю діалогічних комунікативних блоків, комунікативним блоком-посиланням на інтерв'юера, допоміжними мовними, візуальними та змішаними комунікативними блоками.

Ознаками діалогічних комунікативних блоків текстів інтерв'ю є зв'язок реплік-запитань із репліками-відповідями, який може реалізовуватися через: відносини уточнення (ретроспективний зв'язок) відповідей, що проявляється у запитаннях журналіста, призначенням яких є уточнення попередньо наданої респондентом інформації; відносини конкретизації попередніх реплік інтерв'юера, що вступають у дію, коли журналіст має потребу деталізувати для респондента поставлене ним запитання, цим самим створюючи передумови для надання у відповідь адекватної інформації; відносини узагальнення, характерною рисою яких є цільова направленість реплік респондента на закінчення розмови на дану тему; сегментацію реплік інтерв'юера, реалізація яких є доречною, коли необхідно наголосити на певних деталях; репліки інтерв'юера, що підтримують респондента, метою яких є спонукання респондента до надання більш конкретної та вичерпної відповіді й полемічні репліки, призначення яких у сприянні появи нової інформації, як відповіді на двозначність зауваження журналіста.

У діалогічних комунікативних блоках інтерв'юери вживають мовленнєві акти кількох типів. Першу групу складають питально-мовленнєві акти з нерозповідною синтаксичною організацією та питально-спонукальні із прагматичною настановою. До цієї групи належать загальні, спеціальні, суб'єктивовані, модалізовані та спонукальні питально-мовленнєві акти. Загальні питальні мовленнєві акти вимагають відповіді “так”, “ні”, “згоден”, “не згоден”, оскільки у запитанні журналіста вже є подана певна інформація і тому від респондента є достатньою однозначна відповідь, яка ґрунтується на реакції згоди або незгоди:

– *Und Sie sind Schriftstellerin und könnten vielleicht sich da einmischen?*

– *Nein! Ich kann nicht mehr schreiben. Ich traue mich nicht mehr, ich seziere jedes Wort [Stern, 2008. – № 39. – S. 152].*

Спеціальні питальні мовленнєві акти передбачають вузьку за комунікативною та тематичною спрямованістю, але більшу за обсягом відповідь.

– *Warum waren Sie fast fünf Wochen im Basislager auf 3950 Meter Höhe?*

– *Wir haben uns sehr intensiv vorbereitet. Wir haben jeden Felsvorsprung studiert, jeden der Seraes, der riesigen Eisstürme [Stern, 2008. – № 33. – S. 44].*

Суб'єктивовані питальні мовленнєві акти містять вказівку на суб'єкт або джерело очікуваної відповіді-реакції. Модалізовані питальні мовленнєві акти, крім запита інформації, містять посилання на ступінь вірогідності факту.

Другу групу мовленнєвих актів журналіста-інтерв'юера представляють формально питальні мовленнєві акти, які містять водночас запит та подання інформації. Необхідно розрізнити оповідні та стверджувальні мовленнєві акти, що вживаються як формально питальні мовленнєві акти.

Отже, репліка є функціональною одиницею інформативної єдності, вагомим внеском у процес взаємно зорієнтованої комунікації.

Що ж стосується діяльності інтерв'юера-журналіста, то вона полягає передусім у творчому підборі та формулюванні доцільних запитань, користуючись якими він направляє матеріал, не даючи йому вийти поза задані межі. Творчий внесок респондента значною мірою залежить від вміння інтерв'юера лаконічно та обґрунтовано спонукати особу, яка дає інтерв'ю, до розмови на доречну у даній ситуації тему, що, у свою чергу, пов'язано із фоновими знаннями журналіста-інтерв'юера та можливістю їх практичного застосування.

1. Гапотченко Н. Е. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. 10.02.05 / Н. Е. Гапотченко; Київ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2005. – 19 с.
2. Ла Рош В. Вступ до практичної журналістики: навчальний посібник / В. Ла Рош; за заг. ред. В. Ф. Іванова та А. Коль. – К.: Академія Укр. преси, 2005. – 264 с.
3. Пельт В. Д. Информационные жанры газетной публицистики: хрестоматия / В. Д. Пельт, М. З. Тузова. – М.: МГУ, 1986. – 295 с.
4. Großes Deutsch – Russisch Wörterbuch / von Edmund Dauen Redaktion. – Berlin: Langenscheidt, 1995. – 734 s.
5. Stern. – 2008. – № 33. – S. 164–166.
6. Stern. – 2008. – № 39. – S. 96–98.

РЕАЛЬНИЙ ТА ФІКТИВНИЙ КОНЦЕПТ ЧАСУ ТА ПРОСТОРУ У ФРАЗЕОЛОГІЇ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Олексин Олена,

У курс, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Остапович О.Я.,
кандидат філологічних наук, доцент

Мета даного дослідження полягає у вирішенні таких завдань: визначити ролі одиниць фразеологізмів із елементами значень простору і часу в системі фразеологізмів німецької мови, розподілити дані одиниці за класами, враховуючи загальновідомі критерії класифікації фразеологізмів, установити їх кількісне співвідношення, особливості структури та функціонування, визначити їх здатність до утворення варіацій.

Мовним матеріалом дослідження послужили словники фразеологізмів українського та німецького видавництва, а також періодичні інтернет-видання.

Наукова новизна роботи полягає у дослідженні особливостей функціонування таких фразеологізмів у текстах (зокрема в текстах періодичних видань),

класифікації даних фразеологізмів за їхньою семантикою, а також за їх відношенням до бази або периферії, дослідженні їх структури та розрахунку кількісних співвідношень.

Фразеологізми, що виражають фіктивний час можна умовно розділити на наступні підвиди:

- 1) міфологічні: *vor Olims Zeiten, da die Leute klug waren;*
- 2) релігійні: *auf den Juden Christtag, aus der Arche Noah, wenn Ostern und Pfingsten auf einen Tag fallen, wenn der Papst lutherisch wird;*
- 3) штучно-фіктивні: *auf Sankt – Barthel – Nimmermehr, am Mimmerlestag;*
- 4) природно-надзвичайні: *wenn der Himmel einfällt, wenn mir Haar in der Hand wächst, wenn es Salz regnet;*
- 5) історичні: *aus der Zeit der stehenden Halskragen, es ist nicht mehr um die Zeit, da man den Wein um vier Pfennige ausrufte.*

Щодо класифікації фіктивних фразеологізмів простору за семантичним ознаками, вона матиме такий вигляд:

- 1) міфологічні: *in Morpheus Armen ruhen, aus der Szylla und Charybdis geraten, zum Orkus hinabsenden;*
- 2) релігійні: *das Paradies auf Erden, in Teufels Küche bringen, beim Teufel seiner Großmutter werden, beim Teufel auf der Rinne wohnen;*
- 3) штучно-фіктивні: *leben wie im Schlaraffenland, j-n ins Pfefferland wünschen, ein Schloss im Mond.*

Слід зазначити, що існує багато фразеологізмів часу, які перебувають у кількох групах одночасно, представляють собою комбінацію семантичних компонентів, наприклад: релігійні + природно-надзвичайні: *wenn Weihnachten und Pfingsten auf einen Tag fallen, zu Ostern, wenn die Böcke lammen*, штучно-фіктивні + природно-надзвичайні: *am Nimmerleinstag, wenn die Schnecken bellen.*

Проаналізувавши кількісне співвідношення фразеологічних одиниць фіктивного часу та простору, ми визначили, що фразеологізми зі значенням часу переважають та значно продуктивніші щодо варіацій. Із 188 досліджених фразеологізмів частка 87,2% припадає на фразеологізми часу, частка 12,8% на фразеологізми простору. Час сприймають за його відношенням до людини. Відповідно, фіктивний час концентрується навколо мікрополя минулого та майбутнього, які пов'язані зі святами, тваринами, персонажами, природними явищами: змінами пір року, властивостями живих та неживих елементів природи (вигадааних чи реальних) – всім, що оточує людину. Ці концепти є універсальними та зрозумілими для більшості народів й етносів і тому утворюють синонімічні ряди, що збільшує їх кількість.

Щодо фразеологізмів фіктивного простору, то вони зазвичай мають у своїй структурі топонім, що є характерним для певного народу, нації, менталітету – отож не є зрозумілим для будь-якого індивіда із будь-якого суспільства, або стосуються географічних реалій, що були вигадані письменниками того чи іншого етносу, й тому не утворюють синонімічних рядів. Тобто фразеологічні одиниці простору більш унікальні, та менш відтворювані, фразеологічні одиниці часу є універсальними і тому частіше і легше відтворювані.

Під час подальшого дослідження дана теорія була частково верифікована: фразеологізмів часу справді більше, та їх частота вживання значно менша у по-

рівнянні із фразеологізмами простору. Ми визначили частоту вживання цих фразеологізмів у контекстах через пошукову мережу Google, взявши за поле для підрахунку – 10 перших сторінок результату пошуку (частота вживання фразеологізмів фіктивного простору становить 26,1%, часу – 4,7%).

Це зумовлено великою кількістю фразеологізмів часу, які фактично повторюють одне одного, зберігаючи лише незначні відмінності.

Слід зауважити, що ми розмежували базовий та периферійний час, а також базовий та периферійний простір і встановили абсолютно кількісні співвідношення між центром та периферією, що дає можливість розширити поле дослідження вищезазначених фразеологічних одиниць.

1. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології / М. Ф. Алефіренко. – Х., 1987. – 198 с.
2. Чернышева И. И. Немецкая фразеология и принципы ее научной систематизации / И. И. Чернышева // Бинович Л. Э. Немецко-русский фразеологический словарь / Л. Э. Бинович Н. Н. Гришин ; под ред. д-ра Малиге-Клаппенбах и К. Агрикола. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Русский язык, 1975. – 656 с.
3. Бинович Л. Э. Немецко-русский фразеологический словарь / Л. Э. Бинович, Н. Н. Гришин ; под ред. д-ра Малиге-Клаппенбах и К. Агрикола. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Русский язык, 1975. – 656 с.
4. Гавриш В. І. Німецько-український фразеологічний словник / В. І. Гавриш, О. П. Пророченко. – К. : Радянська школа. – 1981.
5. Режим доступу : HYPERLINK “<http://www.zeit.de/index>” <http://www.zeit.de/index>.
6. Режим доступу : HYPERLINK “<http://www.sueddeutsche.de>” <http://www.sueddeutsche.de>.

СТИЛІСТИЧНІ ФУНКЦІ ПРОСТОРІЧНОЇ ЛЕКСИКИ У РОМАНІ АННИ ГАВАЛЬДИ “ПРОСТО РАЗОМ”

Яремак Ірина,

IV курс, факультет іноземних мов.

Науковий керівник – Яцків Н.Я.,
кандидат філологічних наук, доцент

Мета наукової розвідки – дослідити стилістичні функції просторічної лексики у романі Анни Гавальди “Просто разом”, виявити її смислове та експресивне навантаження на рівні діалогів та монологічних висловлювань; проаналізувати функції даних мовних явищ у ідентифікації персонажів (зокрема, на прикладі мови одного із головних героїв Франка). Актуальність теми зумовлена тим, що творчість відомої у європейському просторі французької письменниці Анни Гавальди залишається недослідженою в Україні, а аналіз просторічної лексики дає можливість розширити словниковий діапазон не тільки дослідника французької мови, але й рідної, української.

Жодна літературна мова, якою б співучою та мелодійною вона не була, не може виступати єдиним засобом спілкування між членами певного соціуму. Процеси появи і формування таких відмінностей відбувалися внаслідок задоволення лінгвістичних потреб різних прошарків суспільства через соціальні або культурні причини [2, с.13]. Так, у творі Анни Гавальди зустрічаємо велику кількість стилістично зниженої лексики: *être dans la merde* (знаходиться у важ-

кому становиці), *un pote* (друг, друзяка, братан), *être à la bourre* (запізнюватись, поспішати), *faire chier qqn* (набридати, надокучати комусь, виводити когось з себе), *c'est fishu* (все пропало, все коту під хвіст), *le pochetron* (п'яниця, алкоголь), *se barrer* (втікати, накивати п'ятами), *se casser* (йти геть, забиратися з-перед очей), *la tête à claque* (неприємне обличчя, пика) та інші, які підкреслюють соціальний статус їх носіїв – це молодь, яка розчарована своїм існуванням та життя якої супроводжується самотністю й депресією. Вчені-лінгвісти часто зосереджують свою увагу на таких “відхиленнях” від мовної норми, зупиняючись на аналізі та вивченні такого явища як *langue des banlieues* (інша назва – *langue des cités*) – специфічного молодіжного сленгу [2, с.13]. Аналізуючи усі вищезгадані проблеми, погоджуємось із думкою, що молодіжне середовище – це одне із найпродуктивніших для виникнення саме цих відхилень від літературної норми [2, с.173]. Молодіжний сленг є частиною мовної картини світу молоді, він стає атрибутом молодіжної культури.

На прикладі даного роману підтверджуємо це, беручи до уваги мову одного із головних героїв – Франка. У висловлюваннях цього персонажа дуже часто зустрічається даний мовний феномен. Сленг постійно супроводжує його мовлення. Можемо простежити мовну та емоційну еволюцію героя – спочатку висловлювання Франка досить короткі та обрубані, речення обірвані, а думка ніби не закінчена до кінця. Автор уживає досить знижені та навіть пейоративні варіанти, щоб відтворити душевний стан героя, показати його соціальний статус, професію, інтелектуальний рівень, уподобання та навіть психологічний та душевний стан – це втомлений життям та жорстокою дійсністю індивід: **лайливі слова** – *putain* (чорт забирай, прокляття, от тобі і маєш), *bordel* (чорт забирай, що за безлад), *merde* (чорт, от дідько, а бодай тобі...), *c'est con* (як це по-дурному), *la saloperie* (от мерзота, гидота, підлість); **образливі слова** – *t'es vraiment chiant* (ну ти і зануда), *tu es nulle* (ти нічого собою не представляєш, ти нуль без палички, ти нікому не потрібна), *ne t'en tape pas* (не пхай носа не у свої справи); **знижену лексику** – *bouffer* (не напихатися, їсти, об'їдатися), *la came* (наркотик, барахло, непотріб), *une clope* (косяк, сигарета), *faire la gueule* (сердитися, дутися, хмуритися), *bosses* (дуже важко працювати, працювати як віл, не покладаючи рук), *facter* (тріпати язиками, точити ясики-балаандраси, базикати), *la plombe* (година); **вигуки** – *tiens, ben, ah, hein, garç v'la, hé c'est bon, chut* (от тобі й та, маєш тобі; ну добре..., ага, ну, от тобі й на, еге, ну добре..., цить...) і т. ін. Усі дані приклади дають нам негативне уявлення про Франка та його світогляд; **обірвані слова** – у романі багато слів такого типу як от: *un intello* (похідний субстантив від прикметника *intelligent*), *un dico* (скорочено від *dictionnaire*), *le beauf* стають набагато яскравішими, коли втрачають своє закінчення [1].

Усі вищенаведені приклади репрезентують Франка у світі, він сам позиціонує себе як дещо негативну особистість і підсилює це своїми “фразами-кліше”: *con, merde, putain, bordel* і т. д. Для нього пріоритетним є виставити себе саме у цьому світлі, щоби не показати своєї симпатії до Камілі – молодій дівчини, яка несподівано з'являється в його житті. Головними комунікативними намірами мовця є виразити, охарактеризувати себе, заявити про свою індивідуальність за допомогою мовних засобів. Отже, мова сленгу чітко усвідомлюється і використовується як засіб самоствердження [3, с.265–266]. Поступово герой починає

розкривати свою внутрішню суть, ставати добрішим і всі ці зміни спостерігаються саме на прикладі його реплік у романі. Розвиток інтриги, характеру героя виражається передусім через його мову. Ускладнення душевних переживань, поглиблення усвідомлення прямо передається через мову – це виражається у конструкції речень, які стають логічними та закінченими, у словниковому складі поступово місце знижених та грубих висловлювань займають стилістично нейтрально забарвлені варіанти, мова стає чистішою, зустрічаємо лише натяки на сленгову лексику. Отже, сленг є вторинною, похідною мовною системою, якому властиві знижений стиль, відкритість, здебільшого негативна оцінність та експресивність [3, с.267].

1. Gavalda A. Ensemble, c'est tout / Anna Gavalda. – Le dilettante, 2004.
2. Макарова О. Причини появи і розвитку французького молодіжного сленгу / О. Макарова // Вісник КНУ. Серія : Іноземна філологія. – 2007. – № 41. – С. 18–19.
3. Русановська Т. Архетипні типи сленгових вторинних номінацій (на матеріалі української та німецької мов) / Т. Русановська // Вісник КНУ. Серія : Філологічні науки. – 2008. – № 80. – С. 264–270.

АКТУАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ “FAITH” У РОМАНАХ ДЕНА БРАУНА “АНГЕЛИ І ДЕМОНИ” ТА “КОД ДА ВІНЧІ”

Петруняк Романія,
магістрант кафедри англійської філології.
Науковий керівник – Романишин І.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Когнітивна наука набула широкого розвитку в кінці ХХ на початку ХХІ ст., коли дослідження різних аспектів пізнавальної діяльності людини, її мислення і досвід, а також їх відображення в мові опинилися в центрі сучасної лінгвістики. Когнітивна наука є порівняно новою галуззю, що вивчає роль інформаційних структур, розташованих між мовою та світом, та інтегрує дані психології, лінгвістики, філософії та комп'ютерології.

Когнітивна лінгвістика (від англ. cognition “знання, пізнання”, “пізнавальна здатність”) – це новий лінгвістичний напрям, у центрі уваги якого знаходиться мова як когнітивний механізм, задіяний у репрезентації (кодуванні) та передачі інформації [2, с.109]. Когнітивна лінгвістика вивчає питання, пов'язані із характером функціонування мови не як особливої знакової системи, а як особливої когнітивної здатності людини до специфічної мовної діяльності, у тому числі і здатності до багаторазового використання мовного знака в різноманітних функціях. Становлення сучасної когнітивної лінгвістики пов'язують із роботами американських авторів Джорджа Лакоффа, Рональда Лангакера, Рея Джакендофа, Леонарда Талмі. Також проблеми когнітивної лінгвістики досліджували відомі вчені Олена Кубрякова, Олександр Потєбня, Йосиф Стернін.

У когнітивній лінгвістиці великого значення надається вивченню природи концепту. Концепт розглядають як одиницю ментального процесу, яка кодується в мові та відображає передусім елементи категоризації світу. Концепти вва-

жають мінімальними одиницями картини світу. Згідно із визначенням О.С.Кубрякової, концепт – це одиниця “ментальних чи психічних ресурсів нашої свідомості й тієї інформаційної структури, що відбиває знання та досвід людини” [3, с.146]. Концепт по-різному визначається вченими і поки що не має однозначного визначення. Під ним розуміють ментальний прообраз (нерозчленоване уявлення про об’єкт), ідею поняття і навіть саме поняття. Він має двоїсту сутність – психічну та мовну.

У мові концепт може бути вербалізований окремими словами і словосполученнями, фразеологічними одиницями, реченнями і навіть текстами [1]. Кожен концепт, що є квантом структурного знання, можна встановити через словникові дефініції, які охоплюють різні мовні засоби репрезентації. Як стверджує О.О.Селіванова, його ознаки під час вербалізації постають як семи, що набувають загальнонаціонального, варіантного, групового й індивідуального характеру, закріпленого за певним способом мовної реалізації, який фіксує, зберігає й передає концептуальні та емоційно-оцінні уявлення конкретного суспільства чи особи про навколишній світ [2, с.102].

На основі дефініцій словників Longman Dictionary of Contemporary English Language, Macmillan English Dictionary, The American Heritage Dictionary of the English Language, Webster’s New World Dictionary, Random House Dictionary ми побудували концептосферу “faith”. Вона представляє систему концепта із його субконцептами, яка може бути вербалізована семантичним полем. Відповідно, концепт “faith” має такі значення, як: *belief/trust in God, religion, trust/confidence, loyalty, belief, belief/trust in smb, fidelity to one’s promise, allegiance, set of principles, body of dogma*.

Побудувавши концептуальне поле лексеми “faith” згідно з дефініційним аналізом, ми бачимо, що його ядром є компонент “*belief/trust in God*”; до складу першої периферії входить – “*trust/confidence*”, до складу другої – “*religion*”, “*loyalty*” “*belief*”, до третьої – “*belief/trust in smb*”, “*fidelity to one’s promise*”, “*allegiance*”, “*body of dogma*”.

У романах Дена Брауна “Ангели і демони” та “Код да Вінчі” концепт “faith” найчастіше актуалізується такими лексичними одиницями як *religion, God, church, belief, miracle* та їхніми синонімами. Розглянемо деякі приклади на підтвердження вищесказаного.

“*Aringarosa had never been comfortable with the Vatican’s historical need to dabble in science. What was the rationale for fusing science and faith? Unbiased science could not possibly be performed by a man who possessed faith in God. Nor did faith have any need for physical confirmation of its beliefs*”. У першому випадку наведеного приклада лексема “*faith*” уживається в значенні “*religion*”, “*faith in God*” – у значенні “*belief/trust in God*”. В останньому реченні “*faith*” вжите в концептуальному значенні У наступному прикладі “*faith*” вжите в значенні “*belief*”: “*The measure of your faith is the measure of the pain you can endure, the Teacher had told him*” [4]. Тут “*faith*” виражається значенням “*belief/trust in God*”. А в прикладі “*Since the beginning of history*”, Langdon explained, “*a deep rift has existed between science and religion*” “*religion*” має значення “*faith*”, а в “*Her father had lived for moral responsibility – careful science, accountability, faith in man’s inherent goodness*” [5] лексема “*faith*” виражає “*belief/trust in smth/smb*”.

Аналіз більше тисячі прикладів із романів Дена Брауна “Код да Вінчі” та “Ангели і демони” виявив зміни у концептуальному полі “*faith*”, складеному на основі романів, а саме: ядром концепту стало “*belief*”; водночас зменшилася з трьох до двох кількість периферій, де перша – “*religion*”, а друга – “*belief/trust in God, belief/trust in smth/smb*”, що, на нашу думку, зумовлено як тематичною спрямованістю романів, так і радше “документальним”, аніж художнім характером творів.

1. Положин М. М. Функціональний і когнітивний аспекти англійського словотворення : [монографія] / М. М. Положин. – Ужгород : Закарпаття, 1999. – 240 с.
2. Селіванова О. О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд) / О. О. Селіванова. – К. : Вид-во Українського фітосоціологічного центру, 1999. – 148 с.
3. Краткий словарь когнитивных терминов / сост. Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац ; [под. общ. ред. Е. С. Кубряковой]. – М. : МГУ, 1996. – 245 с.
4. Brown D. The Da Vinci Code / Dan Brown. – New York : Anchor Books, 2003. – 608 p.
5. Brown D. Angels and Demons / Dan Brown. – New York. – Режим доступу : HYPERLINK “<http://en.wikipedia.org/Publisher>” to “[Publisher](http://en.wikipedia.org/Publisher)” Pocket Books, 2000. – 480 p.

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ
ГРОШОВИХ НАДХОДЖЕНЬ СТРАХОВИКІВ**

Кохан Ірина,
V курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Кропельницька С.О.,
кандидат економічних наук, доцент

Фінанси господарюючого суб'єкта реалізуються в рамках певних організаційних принципів, властивих конкретній правовій формі і галузі підприємницької діяльності. Ураховуючи специфічні сторони страхового бізнесу і опираючись на основи сучасної фінансової теорії страхова організація в процесі кругообігу грошових коштів отримує певні надходження – як результат відносин між нею та іншими суб'єктами фінансових відносин [4, с.50].

Склад грошових надходжень страховиків обумовлюється двоїстим характером діяльності страховика: головною складовою надходжень є страхові премії, отримувані від страхувальників за укладеними договорами страхування, але, разом із тим, не менш важливими є надходження від розміщення та інвестування тимчасово вільних власних коштів і коштів страхових резервів. Співвідношення між цими двома видами надходжень змінюється залежно від специфіки діяльності конкретної страхової організації, рівня її капіталізації та терміну функціонування на страховому ринку.

Сума грошових потоків від операційної діяльності є ключовим показником того, якою мірою операції суб'єкта господарювання генерують грошові кошти, достатні для погашення зобов'язань, підтримки операційної потужності суб'єкта господарювання, виплати дивідендів та здійснення нових інвестицій без залучення зовнішніх джерел фінансування.

Основною діяльністю підприємства вітчизняне законодавство визнає операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу. Для страхової організації це – операції зі страхування та перестраховування, а основним джерелом доходів від основної діяльності виступають страхові премії від цих операцій.

Найбільшу частку у грошових надходженнях від операційної діяльності страховика складають страхові премії за укладеними договорами страхування та перестраховування. Страхові премії виступають основним джерелом грошових надходжень страховика від страхової діяльності.

Страхова премія визначається залежно від суми, на яку укладається договір страхування (страхової суми), і страхового тарифу (страховий тариф ще називають ставкою страхової премії). Розмір і порядок визначення страхової суми, а також рівень страхових тарифів – це найважливіші елементи договору страхування, адже вони є фінансовою основою взаємовідносин між страховиком і страхувальником, оскільки безпосередньо впливають на ціну страхової послуги.

Залежно від галузі страхування (майнове, особисте, страхування відповідальності) обирається той чи інший підхід до визначення страхової суми.

У майновому страхуванні страхова сума встановлюється в межах вартості майна за цінами і тарифами, що діють на момент укладення договору, якщо інше не передбачене договором страхування або умовами обов'язкового страхування. На практиці дійсна вартість майна зазвичай обчислюється як вартість придбання майна за вирахуванням зносу. Знос вираховується через те, що страхування за своєю сутністю призначене лише для компенсування реальних збитків і не може бути для страхувальника джерелом отримання додаткових доходів.

В особистому страхуванні розмір страхової суми не лімітується. Об'єктом страхування тут є життя, здоров'я і працездатність людини, які не мають вартісної оцінки. Тому страхова сума, на яку укладаються договори особистого страхування, теоретично може бути як завгодно великою. Проте на практиці її розмір обмежується здатністю страхувальника сплачувати відповідні премії, адже розмір страхової премії обчислюється множенням страхової суми на страховий тариф.

При укладанні договорів страхування відповідальності визначити страхову суму і, відповідно, розмір страхової премії особливо складно. Адже ці договори пов'язані з компенсацією збитків, завданих страхувальником життя, здоров'ю і майну третьої особи. У договорах страхування відповідальності зазвичай встановлюється лише ліміт страхової суми, який може й не відповідати розміру заподіяних збитків, але який обмежує розмір страхових виплат з боку страховика за кожним конкретним договором.

Важливу роль відіграє страховий тариф: його розмір залежить від переліку подій, на випадок яких відбувається страхування; ступеня ризику згідно із фізичними властивостями об'єкта страхування; терміну дії договору тощо. Тобто страховий тариф відбиває індивідуальні характеристики кожного конкретного договору страхування.

Крім доходів від операційної (страхової) діяльності – страхових премій – страховик отримує доходи, а, відповідно, і грошові надходження, від інвестиційної та фінансової діяльності. Основними у цьому складі для страховика є доходи від інвестиційної діяльності, тобто від інвестування і розміщення тимчасово вільних власних коштів і тимчасово вільних коштів страхових резервів.

Питання організації та управління інвестиційною й фінансовою діяльністю страхових компаній є недостатньо розробленими, основна увага приділяється операційній, власне страховій, діяльності. Проте ефективне управління страховою компанією неможливе без урахування особливостей усіх складових її діяльності – операційної, інвестиційної та фінансової, тісно пов'язаних між собою, тому наукова розробка даного напрямку є досить актуальною і має велику практичну значущість.

Існує точка зору, що особливості фінансів і кругообігу фондів страхової організації зумовлюються специфікою страхування як економічної категорії та його особливостями як виду господарської діяльності [2, с.18–19].

Свобода дії страховика у сфері інвестиційної та фінансової діяльності безпосередньо пов'язана із джерелом походження коштів, що використовуються для інвестування. Страховик має в розпорядженні дві групи коштів:

- 1) перша група – власні кошти у вигляді статутного фонду (капіталу), додаткового капіталу, резервного капіталу, нерозподіленого прибутку;
- 2) друга група – залучені кошти у вигляді страхових резервів.

Інвестування коштів, що належать до першої групи, законодавчо не регламентується і здійснюється страховиком на власний розсуд. Виняток становить статутний фонд. Так, Закон України “Про страхування” вимагає формування статутного фонду новоствореного страховика або збільшення статутного фонду вже діючого страховика за рахунок внесків виключно у грошовій формі. Єдиним винятком із цього правила є внески до статутного фонду страховика у вигляді цінних паперів, що випускаються державою. Закон допускає такі внески у межах 25% загального розміру статутного фонду. Таким чином, йдеться про непряме спонукання вкладати до 25% статутного фонду саме в цінні папери, що випускаються державою. Обмеження загального розміру внесків страховика до статутних фондів інших страховиків України (не більш як 30% його власного статутного фонду, у тому числі внесок до статутного фонду окремого страховика – не більш як 10%) означає регулювання фінансових вкладень у корпоративні права. Заборона формувати статутний фонд нематеріальними активами виключає можливість вкладання його коштів у ці види активів.

Інвестування коштів страхових резервів жорстко регламентується. Тим самим регламентується можливість отримання певних видів доходів. Регламентування пов’язане із тим, що ці кошти не є власністю страховика, тому розпоряджатися ними він повинен особливо обережно. Обсяг цих коштів відповідає обсягу страхових зобов’язань компанії. Щоб у будь-який момент мати змогу виконати свої зобов’язання перед страхувальниками, страховик повинен тримати кошти страхових резервів у диверсифікованих, прибуткових, надійних активах, які характеризуються достатньо високим рівнем ліквідності.

Забезпечення грошових надходжень, які потрібні для відшкодування витрат, своєчасне виконання фінансових зобов’язань перед державою, банками та іншими суб’єктами господарювання, формування доходів і прибутку є найважливішою стороною діяльності будь-якого суб’єкта підприємницької діяльності, в тому числі і страхових компаній. Тому, грошові надходження забезпечують страховикові можливість виконувати свою господарську діяльність; сплачувати страхувальникам страхове відшкодування; створювати у необхідних розмірах страхові резерви; забезпечувати вимоги законодавства щодо запасу платоспроможності; розміщувати та інвестувати тимчасово вільні кошти у різноманітні фінансові інструменти; отримувати прибутки.

1. Василенко А. Інвестиційна діяльність страхових компаній України : стратегія та пріоритети / А. Василенко, В. Тринчук // Страхова справа. – 2006. – № 3(23).
2. Мамедов А. А. Категорія “финансы” в фінансово-правовому регулюванні в сфері страхування / А. А. Мамедов // Страховое дело. – 2004. – № 5. – С. 18–22.
3. Сініцина Т. Співпраця з компаніями із управління активами як інвестиційна діяльність страхових компаній / Т. Сініцина // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2008. – Вип. 105. – С. 54.
4. Фінанси підприємств : підручник / кер. кол-ву авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – 5-те вид., перероб. та допов. – К. : КНЕУ, 2004. – 546 с.
5. Фурман В. М. Ризики в інвестиційній та фінансовій діяльності страховика / В. М. Фурман // Страхова справа – 2008. – № 5. – С. 110–113.

ВИТРАТИ ПОДВІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ОБЛІКУ

Климончук Христина,
ІІІ курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Гнатюк Т.М.,
кандидат економічних наук, доцент

Поняття “Витрати подвійного призначення” добре відоме більшій частині економістів, та об’єднує цілу низку витрат підприємств, які для платників податку на прибуток є знайомими і звичними. До них, зокрема, належать витрати на: охорону праці (придбання спецодягу, спецхарчування тощо), навчання (підвищення кваліфікації), гарантійний ремонт, рекламу (оголошення у пресі, рекламні ролики на телебаченні, роздача подарунків, прізів та зразків продукції), страхування, відрядження працівників, тощо. Не варто більше деталізувати суть даного словосполучення.

Для платників податку на прибуток такі витрати можуть зменшувати об’єкт оподаткування лише за певних обставин або лише у визначеній сумі, що не перевищує максимальної величини, установлені податковим законодавством.

Означення “витрат подвійного призначення” в Законі України “Про оподаткування прибутку підприємств” №335/94-вр від 28.12.94 (в редакції Закону №440-IV від 16.01.2003) (далі по тексту Закон про прибуток) зустрічається лише один раз: п.5.4 ст.5 Закону називається “Особливості віднесення витрат подвійного призначення до складу валових витрат платника податку” [1]. Проте, на нашу думку тлумачення даного поняття не зовсім коректно лімітувати рамками Закону про прибуток, навіть незважаючи на те, що у правовій площині воно зустрічається лише у цьому нормативному документі.

Здебільшого, ті витрати, які названо витратами подвійного призначення, стосуються не тільки підприємства, яке здійснило ці витрати, але й фізичних осіб. Достатньо взяти для прикладу кілька видів витрат, перелічених у різних підпунктах п.5.4 ст.5 Закону про прибуток:

- витрати на придбання спеціального одягу та спеціального взуття, продуктів спеціального харчування (пп.5.4.1);
- витрати на передоплату спеціалізованих періодичних видань (пп.5.4.2);
- витрати на гарантійний ремонт та гарантійні заміни товарів (пп.5.4.3) та ін.

Так званими “споживачами” усіх цих витрат є фізичні особи (працівники чи інші платники податку на прибуток). Тобто “подвійне призначення” витрат, окрім різних умов та обмежень, полягає також у тому що, з одного боку, це витрати підприємства, а з іншого – це, можливо, доходи фізичних осіб.

Також у списку “витрат подвійного призначення” є витрати, які не зазначені в п.5.4 та “не споживаються” фізичними особами. До таких “штучних” витрат подвійного призначення можна сміливо зарахувати витрати на проведення маркетингових досліджень, витрати на інформаційно-консультативне обслуговування, витрати на зв’язок та Інтернет. Річ у тім, що отримання цих послуг належить до найбільш проблемних операцій із точки зору обґрунтування правомірності відображення їх вартості у складі валових витрат.

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА

Лукан Александра,

III курс, економічний факультет.

Науковий керівник – Пілько А.Д.,

кандидат економічних наук

Особливий інтерес до витрат на ці та подібні до них послуги проявляють фіскальні органи. Платникам податку на прибуток інколи ставляться необґрунтовані вимоги, які найчастіше зводяться до того, щоб максимально зменшити валові витрати підприємства і “підвести” під базу оподаткування ПДВ, податку із доходів фізичних осіб та податку із прибутку згаданих витрат (як таких, які належать до витрат подвійного призначення згідно із Законом про прибуток, так і ті, які не входять до їх розряду за законодавством). Така ситуація склалася тому, що придбання послуг вважається безтоварною операцією, а отже може бути задіяне у схемі відхилення від оподаткування. У такому випадку нагальним питанням для підприємства є ведення документів (внутрішніх наказів, розпоряджень, первинних документів) так, щоб усі податково-облікові претензії інспектора були зведені до мінімуму.

Щодо документального підтвердження валових витрат існує ще одна вимога, яку встановлено пп.5.3.9 ст.5 Закону про прибуток. Так, згідно із названим підпунктом “не належать до складу валових витрат будь-які витрати, не підтверджені відповідними розрахунковими, платіжними та іншими документами, обов’язковість ведення і зберігання яких передбачена правилами ведення податкового обліку”. Проте, увесь період існування цієї норми (з липня 1997 р.) законодавець так і не спромігся розробити правила ведення податкового обліку. І навіть спеціальна стаття Закону (ст. 11), яка так і називається “Правила ведення податкового обліку”, не містить жодних правил документального освідчення витрат подвійного призначення. У ній наведено тільки дати виникнення валового доходу та валових витрат.

Тому, для обґрунтування валових витрат та їх документального оформлення платники податку на прибуток повинні використовувати три типи документів: підготовчі (накази, розпорядження, доповідні та ін.); первинні (платіжні документи, накладні, акти приймання–передачі матеріальних цінностей, та ін.); обґрунтовуючі (різноманітні зведені таблиці та звіти).

Отже, тільки наявність повного комплексу документів із усіх перелічених вище груп буде гарантом того, що під час перевірки усі здійснені витрати, які включено до складу валових витрат, будуть документально підтверджені і не матимуть негативних податкових наслідків для платників податків.

1. Бухгалтерський облік : хрестоматія : зб. систематизованого законодавства / уклад. В. Батищев ; ЗАТ “Бліц-Інформ”. – К. : Бліц-Інформ, 2007. – Вип. 1. – 226 с.

В умовах стрімкого скорочення попиту та обсягів реалізації продукції на рівні підприємств усе частіше виникають питання стосовно ефективності існуючої системи маркетингових комунікацій, а також чинників, що впливають на цю ефективність. У ситуації, що склалася, керівництво підприємства прагне отримати об’єктивну інформацію про те, наскільки витрачені кошти на маркетинг і розвиток каналів збуту відповідають отриманим результатам за кожен звітний період.

Проведений аналіз існуючих підходів щодо послідовності робіт із формування системи маркетингових комунікацій [1; 2], дав змогу визначити алгоритм формування системи маркетингових комунікацій та управління нею. Алгоритм передбачає виконання наступних дій: 1. аналіз ситуації; 2. визначення комунікативної цільової аудиторії; 3. визначення комунікативних цілей; 4. розробка стратегії маркетингових комунікацій; 5. формування бюджету маркетингових комунікацій; 6. моніторинг рівня ефективності управління інвестиціями в комунікації.

Принципово новими є запропоновані в рамках проведеного дослідження підхід до оцінки та управління маркетинговими комунікаціями в контексті забезпечення економічної безпеки підприємства, а також можливий підхід до визначення рівня економічної ефективності системи маркетингових комунікацій підприємства, який передбачає: діагностування фактичного рівня ефективності каналу системи маркетингових комунікацій та визначення рівнів безпеки в кожному окремо взятому звітному періоді та групування каналів за рівнем безпеки.

Для формалізованого представлення даної проблеми введемо наступні позначення. Нехай підприємство може використовувати m каналів маркетингових комунікацій, рівень ефективності яких можна дослідити за допомогою системи показників x_1, x_2, \dots, x_n , які утворюють множину J . Тоді показники i -каналу можна представити об’єктами $P_i(x_{i1}, x_{i2}, \dots, x_{im}), i = \overline{1, m}$. Для оцінки рівня ефективності i -каналу маркетингової комунікації оцінюємо міру близькості між об’єктами:

1. $P_i(x_{i1}, x_{i2}, \dots, x_{im})$ та $P_0(x_{01}, x_{02}, \dots, x_{0n}), i = \overline{1, m}$ – ідеальним об’єктом у багатовимірному просторі, координати якого можна знайти:

$$x_{0j} = \max_i x_{ij}, \text{ якщо зростання значення } j \text{ – показника ефективності стимулює}$$

зростання загального результату системи маркетингових комунікацій випереджаючими темпами з урахуванням лагового впливу, $j = \overline{1, n}$ $x_{0j} = \min_i x_{ij}$, якщо зростання значення j – показника ефективності стимулює зростання загального результату системи маркетингових комунікацій уповільнюючими темпами або ж гіпотетично стримує загальний ефект із урахуванням лагового впливу, $j = \overline{1, n}$;

2. $P_i(x_{i1}, x_{i2}, \dots, x_{im})$ та $P_c(x_{c1}, x_{c2}, \dots, x_{cn})$ – об’єктом у багатовимірному просторі, координати якого відповідають середнім значенням системи показників ефективності по підприємству за період інвестування в маркетингові комунікації;

3. $P_i(x_{i1}, x_{i2}, \dots, x_{in})$ та $P_u(x_{u1}, x_{u2}, \dots, x_{un})$ – об'єктом у багатовимірному просторі, координати якого відповідають значенням системи показників на міжнародному рівні (інформація отримується із результатів досліджень провідних консалтингових фірм).

У процесі визначення рівнів ефективності засобів маркетингових комунікацій було використано зважено евклідову відстань. При цьому розрахунки проводились із урахуванням можливої лінійної залежності пояснювальних змінних між собою. Формули для визначення часткових та інтегральних оцінок міри близькості між вище перерахованими об'єктами наведено в праці А.Д.Пілько [3].

У такому випадку справедливими будуть твердження на основі визначених інтегральних оцінок D :

1. чим меншим є значення D_{i0} , тим вищим є рівень ефективності i – го каналу і навпаки;

2. чим меншим є значення D_{ik} , та D_{iu} , тим ближчим за рівнем ефективності відповідно до середнього по підприємству та міжнародного рівня є i – ий канал маркетингових комунікацій і навпаки;

3. у випадку $D_{iu} > D_{ik}$ – за рівнем ефективності i – ий канал відстає від аналогічних показників ефективності на міжнародному рівні;

4. у випадку $D_{i0} > D_{iu}$, $D_{i0} > D_{ik}$ – через інвестицію в i – ий канал за досліджуваній період відбувалися процеси уповільненого росту або навіть скорочення сумарного ефекту від інвестицій у маркетинг порівняно.

Урахування позитивних аспектів запропонованого в даній роботі підходу до оцінки ефективності каналів комунікацій із подальшим його удосконаленням дозволяє по-новому підійти до планування структури бюджету маркетингу на підприємстві та більш ефективно вкладати кошти в розвиток маркетингових комунікацій.

1. Кочкіна Н. Оцінка ефективності рекламної кампанії : вдосконалення наявної методики / Н. Кочкіна // Маркетинг в Україні. – 2007. – № 5. – С. 16–18.
2. Пілько А. Д. Моделювання механізму визначення оптимальної структури витратної частини бюджету рекламної кампанії / А. Д. Пілько // Економіка : проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2008. – Вип. 232. – Т. IV. – С. 1004–1009.
3. Пілько А. Д. Модель рівня економічної безпеки регіональної системи / А. Д. Пілько // Модели управления в рыночной экономике : сб. науч. тр. / общ. ред. и предисл. Ю. Г. Лысенко, Донецкий нац. ун-т. – Донецк : ДонНУ, 2003. – Вып. 6. – С. 107–120.

ПРИНЦИПИ АУДИТУ ЯК ОСНОВНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ

Івасишин Іван,
IV курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Василюк М.М.,
кандидат економічних наук, доцент

Методологія аудиту базується основними принципами, що визначають головні засади, на яких здійснюється його функція. У МНА №3 “Основні принципи, що регулюють аудит” визначені такі принципи аудиту: цілісність; об'єктивність; незалежність; конфіденційність; майстерність і компетентність; робота,

яка виконується іншими аудиторами; документація; планування; аудиторські свідчення; система обліку і внутрішній контроль; аудиторський висновок і складання звіту.

У спеціальній економічній літературі не розглядаються питання щодо визначення принципів внутрішнього аудиту або якою мірою запропоновані МНА і національними нормативами аудиту (ННА) принципи відносяться до даного виду аудиторського контролю. На мою думку, ряд принципів внутрішнього аудиту потребує дещо іншого трактування, ніж це визначено МНА і ННА. До таких принципів належать: незалежність, відповідальність перед клієнтом за виконану роботу, звітність за підсумками аудиту, поінформованість клієнта.

Для зовнішнього аудиту принцип незалежності означає незалежність аудитора від керівника суб'єкта перевірки, а для внутрішнього – від керівників структурних підрозділів підприємства.

Принцип відповідальності перед клієнтом стосується зовнішнього аудиту. Щодо внутрішнього аудиту, то більш правильним буде сформулювати цей принцип як відповідальність перед керівництвом. Зміна даного формулювання принципу відповідальності внутрішнього аудитора має не формальний характер, але і змістовний. Відповідальність зовнішнього аудитора перед клієнтом часто полягає у матеріальній відповідальності, а відповідальність внутрішнього аудитора більшою мірою зводиться до адміністративної відповідальності. Щодо принципу звітності за підсумками аудиту, то для зовнішнього аудитора є обов'язковим складання висновку та акта виконаних робіт, а для внутрішнього аудитора, замість висновку складається акт перевірки.

Ряд принципів зовнішнього аудиту, які сформульовані у МНА і ННА, взагалі не можуть бути принципами внутрішнього аудиту. Це – відповідальність перед третіми особами, оцінка аудиторського ризику.

Розглянуті вище принципи аудиту доцільно поділити на такі групи: професійної етики, правові, організаційні, методологічні.

До групи принципів професійної етики відносимо: цілісність, об'єктивність, незалежність, конфіденційність, компетентність.

До правових – відповідальність аудитора за роботу, виконану іншими аудиторами перед замовником, перед третіми особами.

Група організаційних принципів включає: планування, документування процесу аудиту, звітність за підсумками аудиту, взаємодія аудиторів, поінформованість клієнта.

У МНА і ННА та у працях вітчизняних і зарубіжних авторів не виділяють такі важливі принципи аудиту, як матеріальність (суттєвість) та адекватність використання аудиторських процедур.

Матеріальність є не тільки важливим принципом бухгалтерського обліку, але і принципом аудиту. Цей принцип в аудиті означає, що аудитор повинен у першу чергу звертати увагу на суттєві події та факти, а несуттєві, здебільшого, ним не беруться до уваги. Цей принцип має важливий вплив на методологію і методику аудиту.

Принцип адекватності використання аудиторських процедур вимагає від аудитора, залежно від отриманих результатів оцінки системи обліку і внутрішнього контролю, вміло використати потрібні аудиторські прийоми для збору

необхідних свідчень про об'єкти аудиту. На методологію й методику аудиту мають також суттєвий вплив такі принципи: аудиторські свідчення, система обліку і внутрішній контроль, оцінка аудиторського ризику.

Отже, до методологічних принципів внутрішнього аудиту можна віднести: матеріальність, адекватність використання аудиторських процедур, систему обліку та внутрішній контроль, аудиторські докази. Одним із основних методологічних принципів є принцип доказовості – стержневий у формуванні засад методології аудиту, як системи пізнання та доказовості.

Таким чином, у більшості принципи аудиту, сформульовані у МНА і ННА, визначають основні засади, на яких здійснюється не тільки функція зовнішнього аудиту, але й внутрішнього.

Під час здійснення функції внутрішнього аудиту потрібне, на відміну від зовнішнього аудиту, дещо інше трактування таких принципів, як незалежність, відповідальність за роботу, виконану перед клієнтом, звітність за підсумками аудиту, поінформованість клієнта.

До принципів внутрішнього аудиту не можна віднести принципи відповідальності перед третіми особами та оцінку аудиторського ризику.

Принципи матеріальності (суттєвості) й адекватності використання аудиторських процедур доцільно включити в групу методологічних принципів як базові концепції, які складають основу здійснення внутрішнього аудиту.

1. Бодюк А. Принципи й вимоги до організації аудиту / А. Бодюк // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 12. – С. 46–52.
2. Грицак Н. Організація внутрішнього аудиту витрат автотранспортних підприємств / Н. Грицак // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 2. – С. 37–41.
3. Козацький В. П. Теоретичні основи аудиту / В. П. Козацький // Економіка. Фінанси. Право. – 2009. – № 1. – С. 29–31.
4. Костюченко В. Внутрішній аудит у системі управління холдингом / В. Костюченко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 2. – С. 19–26.
5. Розмежування функцій внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту в банках України // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 2. – С. 5–9.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ В УКРАЇНІ

Шпак Андрій,
ІІІ курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Плещ І.І.,
асистент

Актуальність проблеми. Необхідність дослідження фінансів акціонерних товариств зумовлена тим, що сьогодні переважна більшість підприємств мають низьку ефективність фінансово-господарської діяльності через високий рівень зносу основних фондів та обмеженість власних фінансових ресурсів для модернізації і технічного переозброєння виробництва. Тому особливу роль слід приділяти питанням пошуку шляхів залучення фінансових ресурсів у діяльність акціонерних товариств та визначення напрямів підвищення ефективності їх використання.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти функціонування фінансів акціонерних товариств розглядалися у працях вітчизняних учених-економістів: В. Андрущенко, М. Білик, І. Бланка, А. Гальчинського, А. Даниленка, М. Коробова, В. Кравченка, О. Мозгового, В. Опаріна, В. Суторміної, О. Терещенка, В. Федосова та інших.

Позитивно оцінюючи результати досліджень названих авторів, необхідно зазначити, що в науковій літературі ще не знайшли належного відображення і вимагають подальшої розробки питання складу і структури ресурсів акціонерних товариств.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення управління фінансами акціонерних товариств. Для реалізації вказаної мети необхідно проаналізувати наступні напрями:

- дослідити економічну природу і суть фінансів акціонерних товариств;
- визначити особливості функціонування фінансів в акціонерних товариствах;
- проаналізувати джерела утворення фінансових ресурсів акціонерних товариств;
- розглянути методологічні підходи до визначення оптимальної вартісної структури капіталу акціонерних товариств;
- оцінити напрями підвищення ефективності використання основного та оборотного капіталу підприємств;
- визначити основні напрями розробки фінансової стратегії акціонерних товариств.

Дослідження джерел утворення фінансових ресурсів акціонерних товариств та розрахунок їх структури встановило, що структура внутрішніх фінансових ресурсів більшості акціонерних товариств не є оптимальною, оскільки велику питому вагу займають амортизаційні відрахування і незначну частку становлять фінансові ресурси, які формуються за рахунок прибутку. Тому, на нашу думку, доцільним є застосування пільгового оподаткування, включаючи повне звільнення від податків власних коштів підприємств, які направлені на інвестування виробничої сфери, що дало б можливість створити на підприємствах базу власних фінансових ресурсів, яка б мала достатні умови для розширеного відтворення.

Використання позикових капіталів підприємствами має свої труднощі через обмеження строку позики, у більшості випадків кредитним договором, та високий рівень позикового проценту. Для подолання названих проблем пропонується створення сприятливих умов для банківського кредитування підприємств, шляхом дотації до ставки процента за кредит, яка надається державою комерційним банкам за умови кредитування пріоритетних галузей і підприємств, а також створення банків довгострокового кредитування, які надають кредити, забезпечені державними гарантіями, які вкладаються в об'єкти, що є визначальними для економічного піднесення країни.

Фінансовий стан підприємства залежить від ефективності використання основного та оборотного капіталу: рентабельність оборотних коштів залежить від їх оборотності, а рентабельність основних засобів залежить від ступеню їх використання. На підставі аналізу ефективності використання основного та

оборотного капіталу можна зробити оцінку фінансового стану акціонерного товариства. Одним із шляхів поліпшення фінансового стану на підприємстві може бути зниження величини активів. Для цього необхідно розглянути можливість продажу чи списання обладнання, що неефективно використовується; зниження запасів сировини, матеріалів, незавершеного виробництва, готової продукції; зменшення дебіторської заборгованості.

Необхідно при управлінні поточними активами основну увагу приділити на збільшення показників оборотності, але при управлінні кредиторською заборгованістю та поточними пасивами в цілому необхідно наскільки це можливо “затягувати” платежі, а відповідно зменшувати показник оборотності.

Дослідження проблемності залучення фінансових ресурсів акціонерними товариствами дає можливість зробити висновок, що в інвестиційній сфері нагальною постає проблема удосконалення правових і економічних основ стимулювання вітчизняних та іноземних інвестицій в економіку недержавного сектора.

1. Закон України “Про господарські товариства” від 19.09.1991. – № 1576-ХП // Закони України, 1996. – Т. 2. – С. 189–212.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV.
3. Закон України “Про акціонерні товариства” № 514-VI від 17.09.2008.
4. Козак В. Г. Аналіз фінансового стану акціонерного товариства / В. Г. Козак, Г. Я. Козак. – К. : Аграрна наука, 2006. – 172 с.
5. Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент : підручник / В. М. Шелудько. – К. : Знання, 2006. – 439 с.

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Шелюжак Марія,
IV курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Сус Т.Й.
кандидат економічних наук, доцент

Розвиток ринкових відносин вимагає активізації нових структур, здатних активно реагувати на зміни фінансово-економічних умов, нарощувати виробництво продукції, товарів та послуг, створювати нові робочі місця, оперативного відгукуватися на зміни споживчого попиту. Всім цим вимогам відповідають підприємства малого і середнього бізнесу (МСБ). Розвиток підприємництва забезпечує стабільний розвиток держави, економіки в цілому.

Тому розв’язання проблеми функціонування підприємств є необхідним у сучасних умовах.

Вагому соціальної ролі підприємництва визначає його здатність до швидкого і масштабного створення нових робочих місць. Середньорічна кількість найманих працівників малих підприємств становила 42603 особи, що на 93 особи більше, ніж у попередньому році.

Слід звернути увагу на те, що для Івано-Франківщини є характерним поступове збільшення чисельності малих підприємств, проте останні п’ять років тенденція значного приросту кількості підприємств малого бізнесу призупинилась.

Це пов’язано із тим, що ринок насичений імпортованими товарами, а для виробництва вітчизняних, конкурентоздатних – відчутний брак професійних кадрів.

Розглядаючи структуру малих підприємств Івано-Франківської області, варто відмітити тенденцію до зростання кількості підприємств невиробничої сфери у порівнянні із кількістю підприємств виробничих галузей. При зростанні кількості підприємств малого бізнесу у минулому році зменшилася питома вага підприємств, що фактично займалися виробничою діяльністю.

Питання розвитку малого підприємництва займає особливе місце в комплексі проблем, що постають перед економікою як України в цілому, так і окремих її регіонів, на шляху формування і налагодження механізму ефективного функціонування ринкових відносин.

Проблеми, які сповільнюють розвиток підприємництва:

1. Недосконалість фінансово-кредитного регулювання підприємницької діяльності;
2. Високі ставки кредитування;
3. Фінансова криза;
4. Незавершеність та недосконалість на державному та регіональному рівні організаційної побудови комплексної і дієвої системи підтримки малого підприємництва та цілковита недостатність її ресурсного забезпечення;
5. Труднощі при реєстрації;
6. Незначна кількість об’єктів інфраструктури підтримки підприємництва у малих містах і сільській місцевості.

1. Балакірева О. М. Розвиток підприємництва в Україні : інституційне дослідження та громадська думка населення / О. М. Балакірева, А. М. Ноур // Економіка і прогнозування. – 2008. – № 2. – С. 7–23.
2. Збарський В. К. Тенденції розвитку малого підприємництва / В. К. Збарський, В. П. Камінський // Економіка АПК. – 2009. – № 8. – С. 50–53.
3. Про стан і перспективу розвитку підприємництва в Україні : національна доповідь // Економіст. – 2009. – № 5. – С. 13–59.
4. Статистичний збірник Івано-Франківської області за 2008 рік. – Івано-Франківськ, 2009. – 387 с.
5. Угрин М. В. Розвиток малих підприємств регіону : сучасний стан і тенденції / М. В. Угрин // Вісник Прикарпатського університету. Економіка. – 2008. – Вип. 6. – С. 113–117.

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙ У СИСТЕМУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Кельбас Оксана,
IV курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Крпельницька С.О.,
кандидат економічних наук, доцент

Одним із видів інвестицій у людський капітал є витрати на освіту, включаючи і підготовку за місцем роботи. Адже освіта формує робочу силу, яка стає більш кваліфікованою і продуктивною.

Для розрахунку зисків у освіту із плином часу слід провести прогресивне дисконтування вигід, очікуваних у майбутньому.

Розрахунок ефективності інвестицій у вищу освіту випускника – майбутнього викладача ВНЗ (за умов реальності)

Показник	Період, t									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Сума інвестицій, скоригована на величину прямих матеріальних витрат при інвестуванні, Сt, грн	6450	7550	8650	11150	18150					
Дохід від інвестицій у людський капітал у період t (скоригований на величину поточних витрат), Вt, грн	4272	4272	4272	4272	4272					
Індекс інфляції, %	115,9	115,9	115,9	115,9	115,9	115,9	115,9	115,9	115,9	
Ставка дисконту, %	16,4	16,4	16,4	16,4	16,4	16,4	16,4	16,4	16,4	
Скоригований дохід (із урахуванням інфляції), грн	4272	4951	5738	6651	7708	8934	10355	12001	13909	
Дисконтовані вигоди, грн	3670	3654	3639	3623	3607	3592	3577	3561	3546	
Дисконтовані витрати, грн	5541	5572	5485	6074	8494					
Чиста приведена вартість, NPV						-12973	-5804	-5804	-2243	1303

Введемо поняття дисконтування “вигід”. Вигоди, які отримуються у майбутньому, завжди мають меншу цінність порівняно із тими вигодами, які отримуються сьогодні, з огляду на ряд причин психологічного характеру. Людині властиво оцінювати наявні блага вище, ніж майбутні з огляду на можливість передчасної смерті, зміни обставин життя, падіння значимості одиниці споживання при зростанні його загального обсягу.

Отже, незалежно від того, як люди збираються використати свої доходи, вони будуть оцінювати теперішню вартість (цінність) своїх майбутніх доходів, тобто коригувати цінність вигід плином часу. Цей процес називається дисконтуванням майбутніх доходів.

Різниця між дисконтованими величинами витрат і вигід – “чиста приведена вартість NPV” – вважається найточнішим критерієм доцільності будь-якого інвестиційного проекту:

$$NPV = \sum_{t=0}^n \frac{B_t}{(1+r)^t} - \sum_{t=0}^n \frac{C_t}{(1+r)^t}$$

де NPV – чиста приведена вартість;

B_t – дохід від інвестицій у людський капітал у період t;

C_t – величина витрат у період t;

n – кількість періодів часу;

r – ставка дисконтування.

Розглянемо розрахунок ефективності інвестицій у вищу освіту на конкретному прикладі. А саме: у першому випадку визначимо, які зиски отримає випускник економічного факультету – майбутній викладач ВНЗ. Уведемо деяке припущення, що його витрати на навчання складатимуть 4200 грн на рік за контрактом, без витрат на харчування і витрат, які виникають зі зміною житла (табл. 1). У цьому випадку інвестовані кошти повернуться за 2 роки.

Якщо враховувати, що студент буде нести витрати на харчування, витрати на оплату житла (наприклад, гуртожитки тощо), а також те, що майбутній працівник буде сам себе утримувати (без допомоги батьків), термін окупності триватиме близько 9 років (табл. 2).

Таблиця 1

Розрахунок ефективності інвестицій в освіту випускника – майбутнього викладача ВНЗ (за ідеальних умов)

Показник	Період, t				
	1	2	3	4	5
Сума інвестицій, Сt, грн.	4200	4200	4200	4200	9050
Дохід від інвестицій у людський капітал у період t, Вt, грн.	13200	13200	13200	13200	13200
Індекс інфляції, %	115,9	115,9	115,9	115,9	115,9
Ставка дисконту, %	16,4	16,4	16,4	16,4	16,4
Скоригований дохід (з врахуванням інфляції), грн	13200	15299	17731	20551	23818
Дисконтовані вигоди, грн.	11340	11291	11243	11195	11147
Дисконтовані витрати, грн.	3608	3100	2663	2288	4235
Чиста приведена вартість, NPV					40322

Третій випадок розглядаємо за умов, що майбутній випускник економічного факультету працюватиме у банку при середньомісячній заробітній платі 2000 грн, урахувавши величину прямих матеріальних витрат. Термін окупності становитиме 2,5 роки.

Таблиця 3

Розрахунок ефективності інвестицій в освіту випускника, майбутнього працівника банку (за умов реальності)

Показник	Період, t				
	1	2	3	4	5
Сума інвестицій, скоригована на величину прямих матеріальних витрат при інвестуванні, Ст, грн	6450	7550	8650	11150	18150
Дохід від інвестицій у людський капітал у період t (скоригований на величину поточних витрат), Vt, грн	15072	15072	15072	15072	15072
Індекс інфляції, %	115,9	115,9	115,9	115,9	115,9
Ставка дисконту, %	16,4	16,4	16,4	16,4	16,4
Скоригований дохід (із урахуванням інфляції), грн	15072	17468	20246	23465	27196
Дисконтовані вигоди, грн	12948	12893	12837	12782	12727
Дисконтовані витрати, грн	5541	5572	5485	6074	8494
Чиста приведена вартість, NPV					33022

Можемо зробити висновок, що нагромадження населенням знань, навичок і досвіду потребує величезних витрат матеріальних і трудових ресурсів і від держави, і від підприємств, і від громадян як у сфері освіти, так і поза нею. Ці витрати можна врахувати лише частково, але і такі розрахунки (здійснені в розвинутих країнах) показують, що вартісна оцінка нагромадженого людського капіталу перевищує розміри матеріального нагромадження. Більше того, темпи нематеріального нагромадження перевищують матеріальні і визначають темпи економічного розвитку країни.

Отже, збереження і розвиток освітнього потенціалу населення України ми вважаємо стратегічною передумовою відродження національної економіки.

1. Бондаренко В. И. Человеческий капитал как показатель уровня общественного развития / В. И. Бондаренко // Социологические исследования. – 1999. – № 9. – С. 89–101.
2. Грішнова О. А. Людський капітал : формування в системі освіти і професійної підготовки / О. А. Грішнова. – К. : Знання, 2001.
3. Димків О. Соціальний капітал / О. Димків // Соціологія теорія, методи, маркетинг. – 2004. – № 4. – С. 54–65.
4. Нейстик Т. Культурний, соціальний і символічний капітал / Т. Нейстик // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2005. – № 4. – С. 124–147.
5. Соціологія : короткий енциклопедичний словник / уклад. В. І. Волович, В. І. Тарасенко, М. В. Захарченко [та ін.] ; за заг. ред. В. І. Воловича. – К. : Укр. центр духовн. культури, 1998.
6. Шматко Н. А. Анализ культурного производства в генетическом структурализме Пьера Бурдьё / Н. А. Шматко // Вестник социологии РАН. – 2001. – № 2. – С. 302–322.

МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЛІКВІДАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Будько Оксана,
V курс, магістрант, економічний факультет.
Науковий керівник – Кондур О.С.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент

В умовах кризового стану економіки більшість підприємств працює збитково або знаходяться на межі банкрутства. У зарубіжній практиці давно вже розроблено методи управління кризовими явищами підприємства, проте їх досвід неможливо повністю застосувати для вітчизняних підприємств. Ураховуючи галузеву специфіку, зокрема підприємств лісопромислового комплексу України, зауважимо, що важливою проблемою діагностики можливості банкрутства є оцінка параметрів кореляційно-регресійних прогнозних моделей. Проведений аналіз можливості застосування різних моделей такого роду (двофакторної американської, Альтмана, Спрінгейта) показав, що найменше підходить для оцінки можливості банкрутства в лісопромисловій галузі і є офіційно рекомендована в Україні – модель Альтмана. Найбільш придатною моделлю оцінки можливості банкрутства для суб'єктів господарювання у цій галузі є модель Спрінгейта:

$$\lambda = 1,03\chi_1 + 3,07\chi_2 + 0,66\chi_3 + 0,4\chi_4,$$

де χ_1 – частка оборотних активів у валюті балансу; χ_2 – відношення операційного прибутку, суми податків, відсотків за користування позиченим капіталом до загальної вартості активів; χ_3 – відношення операційного прибутку до суми податків та короткострокової заборгованості; χ_4 – оборотність всього капіталу підприємства. Якщо $\lambda < 0,862$ – фінансовий стан підприємства не стабільний і воно є потенційним банкрутом, то при $\lambda > 2,45$ – загроза банкрутства є мінімальною [1]. Модель Спрінгейта орієнтована на оцінювання рівня використання доходів підприємства. Похибка прогнозу можливості банкрутства за цією моделлю не перевищує 10%, що є допустимим для правильного обґрунтування рішень з управління фінансовими ресурсами, зокрема у процесі трансформації, яка є однією із умов сучасного забезпечення ефективності діяльності підприємств на ринку. Процес регулювання трансформації, як процес пристосування підприємства до існуючих або передбачуваних змін у своєму оточенні, включає такі складові: реструктуризація персоналу, застосування механізмів корпоративного управління та механізмів галузевого кооперування.

Із точки зору результативності трансформацій важливою є модель українського економіста О.Терещенка [2]:

$$Z = 1,04x_1 + 0,75x_2 + 0,15x_3 + 0,42x_4 + 1,8x_5 - 0,063x_6 - 2,16,$$

де x_1 – коефіцієнт покриття; x_2 – коефіцієнт фінансової незалежності; x_3 – оборотність вкладеного капіталу; x_4 – коефіцієнт рентабельності операційних продажів за грошовими потоками; x_5 – рентабельність активів; x_6 – коефіцієнт оборотності позикового капіталу. Граничні значення: $Z < -0,55$ – фінансовий стан підприємства є незадовільним; $Z \in [-0,55; 0,55]$ – необхідний додатковий експертний аналіз; $Z > 0,55$ – фінансовий стан підприємства є задовільним.

О.Терещенко стверджує, що успішному застосуванню методології дискримінантного аналізу для прогнозування банкрутства вітчизняних підприємств перешкоджає те, що деякі показники фінансової звітності суб'єктів господарювання є викривленими.

Оцінка результатів діяльності підприємства виробляється на підставі даних минулих періодів і тому може виявитися важким завданням екстраполювати майбутній розвиток підприємства. Фінансовий аналіз не повинен відповідати на запитання самого факту банкрутства, а має бути спрямований на майбутнє. Необхідно враховувати, що рішення, прийняті на підставі проведеного фінансового аналізу, можуть впливати тільки на майбутні результати діяльності.

1. Благун І. С. Проблеми неплатоспроможності і банкрутства підприємств в економіці України / І. С. Благун, Ю. С. Копчак // Економіст. – 2004. – № 9.
2. Терещенко О. Дискримінантна модель інтегральної оцінки фінансового стану підприємства / О. Терещенко // Економіка України. – № 8 (501), 2003. – Серп.

МЕХАНІЗМ УДОСКОНАЛЕННЯ ТА УПРАВЛІННЯ МІЖНАРОДНИМИ ТРАНСПОРТНИМИ ПЕРЕВЕЗЕННЯМИ

Атаманюк Вікторія,
У курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Гринів Л.В.,
кандидат економічних наук, доцент

Актуальність теми полягає в тому, що транспортна система є основою для забезпечення нормальної діяльності економіки і її суб'єктів як у середині країни, так і у міжнародному плані.

Постановка проблеми. Одним із першочергових завдань у вирішенні питання підвищення конкурентоспроможності держави на світовому рівні є створення ефективної міжнародної транспортної системи України. Сьогодні Україна значно відстає у створенні власних транспортних коридорів, що негативно впливає на формування конкурентоспроможності нашої держави та вітчизняних промислових підприємств. Напрямок створення міжнародних транспортних коридорів є одним із пріоритетних у державній транспортній політиці на шляху її інтеграції у міжнародну економічну систему. Це реальна можливість для країни вийти на новий рівень соціально-економічного розвитку, підвищити свою роль у процесах глобальної і регіональної інтеграції.

Основний зміст матеріалу. Розташування України у центрі Європи, на перехресті головних транспортних напрямів континенту, обумовило проходження через її територію міжнародних транспортних коридорів, напрям яких збігається зі старовинними транзитними шляхами Схід–Захід та Південь–Північ. Місце розташування України є перспективним із точки зору міжнародних транспортно-економічних зв'язків, по-перше – завдяки вигідному географічному положенню, по-друге – Україна розташована на перехресті залізничних, автомобільних, повітряних, трубопровідних трас, які з'єднують східні регіони Росії, Казахстану, країни Середньої Азії та Закавказзя із країнами Центральної і Південної

Європи, а також північні та центральні райони Росії, Фінляндії, Польщі, країни Балтії із країнами Чорноморського басейну.

Автомобільний транспорт України займає друге місце за вантажообігом і пасажирообігом, після залізничного. Загальна довжина автомобільних шляхів в Україні становить 210 тис. км.

Найважливіші автомагістралі: Київ – Житомир – Рівне – Львів – Ужгород; Київ – Полтава– Харків; Київ – Умань – Одеса; Харків – Запоріжжя – Сімферополь.

Великими транспортними вузлами є Київ, Харків, Дніпропетровськ, Донецьк, Запоріжжя, Умань, Львів. Зростає роль автомобільного транспорту у перевезеннях на далекі відстані та у міжнародному сполученні. Основні “виходи” з України – автошляхи із Ковеля, Львова, Ужгорода, Чернівців, Одеси, Ізмаїла, Маріуполя, Харкова, Сум, Глухова, Чернігова.

У перспективі транспортна мережа все тісніше інтегруватиметься у високорозвинену європейську комунікаційну систему. Зокрема, передбачається будівництво транс'європейської автостради Київ – Мадрид. Важливе значення для зовнішніх перевезень мають т. зв. “транспортні коридори”.

Динаміка обсягів зовнішньоекономічних вантажопотоків через кордони України протягом 2001–2009 рр., насамперед транзитних вантажів, свідчить про їх невелике, але збільшення в останні роки на 13,3%. Британський Інститут “Rendall” визначив коефіцієнт транзитності України на рівні 3,11, що є найвищим показником серед країн Європи. Потенційними конкурентами України у боротьбі за транзитні потоки є Росія, Білорусія, країни Балтія і Румунія. Тому Україна повинно приділяти увагу розвитку МТК, що дасть змогу залучити транзитні вантажопотоки із Росії, Китаю, Монголії, Кореї та Японії, країн Середньої Азії, Ірану, Пакистану.

Розвиток мережі МТК та створення сприятливих умов для вільного проходження транзиту є передумовою залучення міжнародних товарних потоків на територію України. Так, обсяги перевезень вантажів усіма МТК, які проходять територією України (табл.1), свідчать, що обсяг перевезень коридором Європа–Азія є вищим, ніж по інших коридорах. Обсяги перевезень залізничним транспортом у цілому коридорами, що розглядаються, становлять від 62,5 до 214,8 млн т або 80,4–90,7% загальних перевезень наземними видами транспорту, а по коридору Європа – Азія 214,8 млн т, або 84%.

Таблиця 1

Обсяги перевезень вантажів залізничним та автомобільним транспортом

Найменування коридору	Перевезення автомобільним та залізничним транспортом	У тому числі			
		залізничним		автомобільним	
		Млн т	%	Млн т	%
Коридор №3	115,9	99,0	85,4	16,9	14,6
Коридор №5	69,5	62,5	89,9	7,0	10,1
Коридор №9	121,4	97,6	80,4	23,8	19,6
Коридор Балтика – Чорне море	111,6	94,2	84,4	17,4	15,6
Коридор Європа–Азія	253,5	214,8	84,7	38,7	15,3
Коридор ЧСС	201,9	183,2	90,7	18,7	9,3
Всього по Україні	473,1	414,4	87,6	58,7	12,4

ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ РЕГІОНУ ЯК ЗАСІБ ЗМІЦНЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІЙ

Бойко Вікторія,

У курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Михайлів Г.В.,
кандидат економічних наук, доцент

На мою думку, першочергове значення для розбудови транспортного і промислового комплексу України має МТК Європа–Азія, який пов'язує регіони з розвинутою промисловістю та сільським господарством, через регіональні промислово-економічні вузли: Київський, Луганський, Донецький, Дніпропетровський, Черкаський, Кіровоградський, Житомирський, Рівненський, Вінницький, Тернопільський, Хмельницький, Львівський, а також великі центри: Львів, Київ, Дніпропетровськ.

Коридор відповідає центральному широтному ходу Донбас–Кривбас–Карпати та характеризується високою пропускнуною спроможністю. Територія тягіння коридору Європа–Азія в Україні знаходиться на шляху найважливіших транзитних сполучень, які забезпечують основні транспортні зв'язки України та інших країн із країнами західної Європи та розглядаються як важливе джерело експорту товарів та послуг, валютних надходжень до бюджету, створення додаткових робочих місць.

Рис. 1 Основні напрями транзитних вантажопотоків територією України

Висновки і пропозиції. Інтеграція України через міжнародні транспортні коридори в міжнародне співтовариство дасть нашій країні і її регіонам підґрунтя динамічного розвитку економіки, створить умови підвищення якості та ефективності зовнішньоекономічних зв'язків країни, підвищить ефективність використання транзитного потенціалу, поліпшить соціально-економічне положення у регіонах розбудови МТК, створить умови для підвищення конкурентоспроможності національного виробника.

Підбиваючи підсумки, можна сказати, що Україна просто “приречена” на прискорене будівництво національної мережі МТК. Саме завдяки цьому кроку Україна закріпиться на ринку транспортних послуг у напрямі з Європи на Південно-Східну Азію, створюючи тим самим незворотні передумови реальної власної інтеграції в Європейське співтовариство.

1. Дикань В. В. Залучення інвестицій у розвиток міжнародних транспортних коридорів / В. В. Дикань // Вісник економіки транспорту і промисловості : зб. наук. праць. – Х. : УкрДАЗТ, 2004. – Вип. 5–6. – С. 196–199.
2. Погребиський М. Л. Роль транспорту та системи міжнародних перевезень у забезпеченні зовнішньої торгівлі держави / М. Л. Погребиський // Держава та регіони. – 2006. – № 2. – С. 190–194.
3. Міжнародні транспортні коридори : короткий інформаційно-аналітичний огляд ; Міністерство транспорту України. – К., 2008. – С. 24–29.

Актуальність теми. Розвиток світової економіки на сучасному етапі характеризується глобалізацією ринків, посиленням конкуренції, інтенсифікацією міжнародних економічних зв'язків. Визначальною метою кожної країни за таких умов стає нарощення економічного зростання, збільшення ваги в економічному просторі розвинених держав, покращення інвестиційного клімату і, як результат, підвищення її конкурентного статусу, в основі якого лежить конкурентоспроможність її регіонів.

Оцінка та підвищення рівня конкурентоспроможності економіки регіонів України дозволить визначити основні стратегічні засади соціально-економічного розвитку, збільшити ефективність економіки та підвищити конкурентний статус країни та її регіонів на міжнародних ринках.

Постановка завдання. Визначити особливості формування іміджу регіону та його вплив на конкурентоспроможність територій.

Виклад основного матеріалу. Тема регіоналізації та регіоналізму для сучасного українського суспільства має особливе значення, адже порозуміння між населенням різних регіонів, подолання регіональних соціально-економічних нерівностей наразі стає актуальним в економічному, політичному та соціальному аспектах. Визначення короткострокових і стратегічних завдань політики регіонального розвитку в Україні не може розглядатися як остаточне і завершене без розробки технологій формування іміджу конкретного регіону. У сучасних умовах саме імідж регіону може розглядатися як важливий конкурентний ресурс, його формування стає одним із шляхів подолання наслідків кризових явищ в соціально-економічному житті регіону. Конструювання іміджу регіону, розробка принципів формування дають можливість створити привабливість регіону для інвестицій, що, у свою чергу, може стати підґрунтям соціально-економічного зростання на новому якісному рівні.

У той же час, необхідно зауважити, що імідж регіону, як елемент нижчого рівня від іміджу країни, не може бути вищим за імідж держави, але він є елементом вищого рівня стосовно іміджу міста, галузей промисловості, комерційних організацій, товарів та послуг і має визначальний вплив на формування іміджу елементів нижчого рівня.

Хоча регіональна тематика досить активно розробляється науковцями, власне праця із питань формування іміджу регіонів бракує. Останнім часом ця тематика актуалізується, проте дослідники все ще віддають перевагу вивченню концептуальних засад створення іміджу особистості, підприємства, дослідженню механізмів формування іміджу переважно всієї країни, а не окремого регіону. Слід відзначити при цьому праці Е.Г.Галумова [1], В.Королька [2], Л.М.Авраменко [3].

Відомо, що слово “імідж” багатозначне: образ, роль, маска, фасад, лицедійство, мотив, ампула, типаж, настанова, репутація, прогнозоване очікування та ін.

При цьому імідж акумулює у себе різні культурно-історичні значення, адже він включає візуальний і вербальний компоненти, дає більш повне уявлення про когось або про щось. Імідж регіону свідчить про його економічну міць, силу, багатство, рівень розвитку культури. Він є показником авторитету місцевої влади й успішності регіону на рівні країни та на міжнародному рівні. Існують численні класифікації іміджу. Звернемо увагу на таку: а) об'єктивний, реальний імідж – враження про регіон, котре є у громадськості; б) імідж суб'єктивний – уявлення лідера регіону, його оточення про те, яким чином сприймається регіон в очах громадян, або уявлення громадян регіону про те, яким їх регіон видається за його межами; в) імідж, який моделюється – той образ, який намагається створити команда керівника або спеціально запрошені іміджмейкери [3, с.107–108].

Випробуванням можливостей регіону певним чином стала соціальна-економічна криза, яка змушує шукати нові конкурентні переваги кожного окремого регіону.

Дослідження іміджу регіону – вимога нашого часу, яка актуалізується під час кризової ситуації в економіці країни (регіону). До основних функцій іміджу регіону найчастіше зараховують такі: 1) ідентифікація (забезпечує аудиторії сприйняття інформації про позитивне в життєдіяльності регіону); 2) ідеалізація (забезпечує режим найбільшого сприяння образу регіону); 3) протиставлення (будується на основі іміджових образів інших регіонів або минулого свого регіону); 4) номінативна (відрізняє регіон за конкретних умов у середовищі інших регіонів, демонструє відмінні його риси); 5) естетична (покликана гармонізувати враження, яке справляє регіон на громадськість); б) адресна (зв'язок між іміджем регіону та цільовою аудиторією, для якої він створювався). Імідж регіону може бути як первинний (комплексне уявлення про регіон як певну систему, органічну цілісність), так і вторинний, котрий виникає тільки в процесі конкурентної (політичної, економічної, інформаційної та ін.) боротьби з іншими регіонами. При цьому характерні риси й ознаки іміджу регіону можуть презентувати його як об'єктивне явище, оскільки наявні такі закономірності: імідж спрощений порівняно зі своїм об'єктом, портретом якого він є, він підкреслює специфічність та унікальність об'єкта (у т. ч. регіону); імідж конкретний, але він може коректуватися; імідж може ідеалізувати об'єкт; імідж може існувати за власними законами відповідно до ментальних рис мешканців регіону; імідж займає місце між реальним і бажаним, штучно розширює сприйняття об'єкта [4, с.108–109].

У структурі іміджу регіону доцільно виділяти: імідж місцевої влади; імідж регіональної економіки; імідж соціальної політики регіональних органів влади та управління.

Висновки

Імідж регіону – система образів і оцінок, яка існує у свідомості тих чи тих суб'єктів, він стає не тільки засобом, інструментом управління регіональним розвитком, але й об'єктом управління. Успішний процес формування іміджу регіону вимагає планування, організації, контролю. Створення іміджу ефективне, коли відбувається на основі стратегічного підходу, саме тоді цей імідж відповідає вимогам адекватності. Взагалі імідж регіону може бути позитивним, негативним, нечітким. При цьому позитивний імідж підвищує конкурентоспроможність регіону, він привертає увагу партнерів, інвесторів, роботодавців, праців-

ників, а також полегшує доступ регіону (органів влади та управління) до різних ресурсів: фінансових, інформаційних, людських, матеріальних, що особливо важливо під час пошуку регіональною владою шляхів виходу із соціально-економічної кризи. Формування конкурентоспроможності регіонів виступає важливою умовою підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Дослідження конкурентоспроможності регіону буде ефективно сприяти вирішенню складних соціально-економічних проблем, із якими стикається Україна. Набуття регіоном статусу конкурентоспроможного на світовому рівні повинно починатися із підвищення рівня конкурентоспроможності в межах національної економіки. Такий підхід дозволить аналізувати і вдосконалювати більш конкретні щодо регіону чинники зростання міжнародної конкурентоспроможності.

1. Галумов Э. А. Международный имидж России : стратегия формирования / Э. А. Галумов. – М. : Известия, 2003. – 112 с.
2. Королько В. Г. Імідж України: стан і чинники формування / В. Г. Королько // Українське суспільство : десять років незалежності. Соціологічний моніторинг та коментар науковців / [за ред. В. М. Ворони, М. О. Шульги]. – К. : Ін-т соціології НАН України, 2001. – С. 246–259.
3. Діловий імідж України. Інтеграція у світовий економічний простір // Іміджевий альманах / гол. ред. Л. М. Авраменко. – К. : Діловий партнер, 2004. – 719 с.
4. Транскордонне співробітництво як фактор активізації євро інтеграційних процесів : м-ли XVII Міжнар. наук.-практ. конф., 7–8 трав. 2008 р. – Чернівці, 2008. – 496 с.

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ І ОРГАНІЗАЦІЙ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ В ПЕРІОД ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Папач Ірина,

IV курс, економічний факультет.

Науковий керівник – Кривий М.В.,

заслужений економіст України, доцент

Складовими зовнішньоекономічної діяльності є зовнішня торгівля товарами, послугами та інвестиційна діяльність. Зовнішня торгівля є основним джерелом валютних надходжень, поповнення обігових коштів підприємств та доходів бюджету, переваги розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. Головною умовою проведення зовнішньоекономічної діяльності є її ефективність. У сучасних умовах поняття ефективності зовнішньоекономічної діяльності має комплексний і багатоаспектний характер. Воно може відображатись за допомогою різноманітних економічних показників, більшість яких демонструє в області науки і техніки, розширенню номенклатури продукції.

Постановка проблеми. Сьогодні світова економіка переживає серйозні зміни. Економіка як Івано-Франківщини, так і всієї України в цей час характеризується нестабільністю зовнішнього середовища, розривом налагоджених виробничих зв'язків, зміною форм власності та реструктуризацією підприємств. Це вимагає перегляду існуючих стереотипів управлінського мислення і переходу до нових форм і методів системи управління підприємством.

Проблемам управління діяльністю підприємств у кризових ситуаціях присвячено ряд досліджень українських науковців, серед них слід зазначити праці таких учених, як О.Терещенка, Л.Лігоненко, М.Долішнього, В.Гончарова, С.Бойка, В.Петренка, В.Василенка, О.Тридіда, І.Лукінова, О.Третяка, та ін. Цими дослідниками вивчається методика використання управлінських інструментів, які б дозволили проводити швидку діагностику із визначення причин кризового стану підприємств та виходу їх із кризи.

Мета дослідження. Проаналізувати зовнішньоекономічну діяльність підприємств і організацій Івано-Франківщини в період фінансово-економічної кризи та визначення актуальних методів управління підприємством у кризових умовах.

Виклад основного матеріалу. Світова фінансово-економічна криза, яка розпочалася наприкінці 2008 року, негативно позначилася на економіці Івано-Франківщини, а саме: скороченням обсягів промислового виробництва, капітального будівництва, ростом безробіття, зменшенням експортно-імпортних операцій, запровадженням на підприємствах міста режиму неповного робочого часу, зниженням рівня оплати праці і, як наслідок, зменшенням надходжень до бюджетів та зростанням заборгованості із виплати заробітної плати на економічно-активних підприємствах міста.

Обсяг експорту та імпорту товарів і послуг підприємств й організацій області за 2000–2009 роки характеризуємо так:

Таблиця 1

Динаміка зовнішньої торгівлі області (млн дол. США)

	2000	2005	9 місяців		
			2007	2008	2009
Експорт – усього	204,3	828,1	762,7	641,5	242,2
Товарів	192,3	815,1	748,5	624,6	229,1
Послуг	12,0	13,0	14,2	16,9	13,1
Імпорт – усього	143,3	580,7	554,9	683,8	188,0
Товарів	142,2	573,5	544,4	669,4	175,9
Послуг	1,1	7,2	10,5	14,4	12,2
Сальдо зовнішньої торгівлі	61	247,4	207,8	-42,3	54,2

Детальніше охарактеризуємо тенденції, які відбулися в ЗЕД області за 9 місяців 2009 року, притаманні й у цілому за рік. У зовнішній торгівлі суб'єктів господарювання області товарами та послугами, яка протягом 9 місяців 2009 року здійснювалася з нерезидентами зі 110 країн світу, відбулося зменшення обсягів як експортних так і імпорتنних операцій. Зокрема, обсяги експорту становили 242,2 імпорту – 188,0 млн дол. США, що склало у порівнянні до рівня 9 місяців 2008 р. відповідно 37,7% та 27,5%. Сальдо зовнішньої торгівлі в поточному році склалося позитивне.

За 9 місяців 2009 року промисловими підприємствами основного кола міста реалізовано продукції на суму понад 1,7 млрд грн, що на 0,1 млрд грн більше, ніж за 9 місяців 2008 р. Однак збільшення досягнуто, в основному, за рахунок виробництва та розподілення електроенергії, газу та води. Разом із тим, після деякого спаду набирають темпів виробництва такі підприємства, як ВАТ “Хлібокомбінат”, ЗАТ “Солід”, ВО “Карпати”.

Значне скорочення виробництва у порівнянні з 9 місяцями 2008 р. на підприємствах хімічної і нафтохімічної промисловості на (71,2%), машинобудування (на 59,2%), легкої промисловості (на 38,3%) обумовило і зміни у товарній структурі експорту області.

Серед міст і районів області за показниками обсягів експорту та імпорту послуг місто посіло перше та третє місця. В експорті та імпорті послуг близько 87% обсягів припадало на країни Європи. У загальному обсязі експорту послуг, як і в 2008 році, найбільшу питому вагу займали транспортні послуги (60,4%), в імпорті – послуги готелів і ресторанів (42,1%) та транспортні послуги (40,7%).

Методик підготовки до можливих глобальних кризових явищ – не існує. Розглядаючи різні антикризові заходи, до яких удаються сьогодні сучасні підприємства, найпоширенішими та найактуальнішими можна назвати:

1. *Скорочення витрат.*
2. *Горизонтальна й вертикальна інтеграція.*
3. *Жорсткість контролю всіх видів альтернативних витрат.*
4. *Оптимізація технологічних процесів.*
5. *Перегляд організаційної структури.*

Використовуючи ці методи, власники підприємств зможуть виявити зайві витрати й віднайти резерви для зниження собівартості продукції.

Висновки

Зовнішньоекономічна діяльність суб'єктів господарювання області у січні–вересні 2009 р. була віддзеркаленням змін, що відбулися в економіці. Значне скорочення виробництва на підприємствах хімічної та нафтохімічної промисловості обумовило зменшення обсягів експорту продукції цих галузей та деяку зміну структури відвантажень за межі країни. Зростають обсяги експорту та імпорту послуг, а також їх питома вага у зовнішній торгівлі послугами. Це свідчить про те, що, хоча підприємства ще не вийшли повністю із кризового стану, але є тенденція покращення порівняно з 2008 роком.

Підводячи підсумки, варто сказати, що кризові ситуації приводять до закриття нерентабельних виробництв, вивільнення ресурсів, залучених у неконкурентоспроможні виробництва, втрати працівниками робочих місць. Усе це приводить до загострення ситуації, зростання напруженості на ринку праці. У той самий час аналіз показує, що безвихідних ситуацій немає. Кризу необхідно розглядати в широкому розумінні. Її треба розглядати як переломний момент у розвитку економіки, який відкриває простір новому витку економічних змін. Криза радикально оновлює економічну систему. Після неї наступає економічне зростання, але вже в основному на новому технологічному рівні. Це ідеальний момент відкриття власної справи.

1. Айвазян З. А. Антикризове управління : суть стабілізаційної програми / З. А. Айвазян, В. В. Кириченко // *Експерт*. – 2001. – № 8.
2. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством / В. О. Василенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005.
3. Головне управління статистики в Івано-Франківській області, 2009.
4. Мороз В. Палійчук М. : 2009-й видався вдалим : [екон. підсумки 2009 р.] / В. Мороз // *Галичина*. – 2010. – № 7. – С. 3.
5. Статистичний щорічник Івано-Франківської області за 2008 рік.
6. Режим доступу : [HYPERLINK http://www.if.gov.ua](http://www.if.gov.ua) <http://www.if.gov.ua>

ВПЛИВ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Червінський Андрій,
IV курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Васильченко В.С.,
кандидат економічних наук, доцент

Прикарпаття – це край, чії рекреаційні можливості, історична та культурна спадщина є колосальними ресурсами сталого розвитку всієї держави. Особливо це стосується тих місць, які найменше постраждали від техногенних навантажень індустріальної епохи. Область має сприятливі кліматичні умови, а також високий природно-рекреаційний і курортний потенціал, який багато в чому визначає соціально-економічний профіль краю та привабливість його як для українських, так і для іноземних туристів.

Туристична діяльність в області сприяє розвитку тих територій, де наявні рекреаційні ресурси й немає перспектив для роботи об'єктів промисловості. У зв'язку з наведеними чинниками туризм визначено пріоритетним напрямом у стратегії економічного розвитку регіону. Адже в Івано-Франківській області існують усі передумови для створення відпочинкових комплексів у сільській місцевості, який можна розглядати “як специфічну форму підсобної діяльності у сільському середовищі з використанням природного та культурного потенціалу регіону, або як форму малого підприємництва, що дає можливість вирішити проблему зайнятості сільського населення, покращити його добробут” [2, с.250].

Туристична індустрія, що інтенсивно розвивається в області, позитивно впливає також на розвиток інших галузей господарства, що прямо не пов'язані із туризмом, таких як будівництво, транспорт, зв'язок, комунально-побутове господарство. Вона сприяє розбудові цілих регіонів, стимулюючи розвиток місцевої промисловості, сільського господарства, сфери послуг, відроджуючи місцеві традиції, народні промисли, підвищуючи загальний благоустрій місцевих жителів. Безпосередньо розвиток зеленого туризму забезпечує приплив коштів до регіону, і зокрема до місцевих бюджетів у вигляді курортних зборів і податків, таким чином збільшуючи прибутки населення. Зростання обсягів туризму сприяє створенню нових робочих місць – що дає можливості для працевлаштування людей у місцевих галузях господарства, що пов'язані із туризмом лише опосередковано, а також для найму сезонних робітників. Зелений туризм – це сфера, яка не вимагає великих капіталовкладень, але за умови успішного розвитку даватиме фінансові надходження до державної скарбниці області.

Існуюча база рекреаційних закладів усіх форм власності (119 одиниць на 12,5 тис. місць) дає можливість нарощувати лікувально-оздоровчі, туристичні, спортивні послуги, у тому числі й для іноземних туристів, а одержані за них кошти є істотним надходженням до бюджету області.

Із кожним роком зростає інтерес населення до зайняття туристичною діяльністю. Так, кількість ліцензованих туристичних підприємств в Івано-Франківській області за період з 1998 до 2008 року зросла з 25 до 157. Жорстка конкуренція та нестабільність сучасного ринку стосується також галузі зеленого туризму, яка потребує оперативних організаційних рішень, які дали б змогу

швидко адаптуватися до зростаючих запитів ринку. Тому, власникам приватних зелених садиб потрібно постійно дбати про позитивний туристичний імідж не тільки власної оселі а й усього Карпатського регіону.

У цьому контексті особливого значення набуває цільова зовнішня допомога, залучення професійності та досвіду відомих міжнародних дослідницьких інституцій із питань формування бачення майбутнього розвитку регіонів; створення програм регіонального та місцевого розвитку на базі власних ресурсів; синхронізація стратегічних зусиль партнерів із розвитку (держава, місцеве самоврядування, бізнес).

За результатами досліджень, в області спостерігається стійка тенденція до збільшення чисельності туристів, які з певних причин надають перевагу відпочинку в господарствах сільських жителів. Так, станом на кінець 2006 р. чисельність відпочивальників у сільському зеленому туризмі становила 28,9 тис. осіб – це практично вдвічі більше порівнюючи із 2002 р. Такому зростанню сприяє диверсифікація туристичних послуг та поступове кооперування господарств населення у сфері зеленого туризму, що спрямовані на задоволення потреб споживачів. Однак через недосконалу систему оподаткування більша частина власників зелених садиб надає послуги неофіційно, уникаючи проблем, пов'язаних із ліцензуванням та оподаткуванням.

Туризм в області повинен стати сферою реалізації ринкових механізмів, джерелом поповнення державного та місцевих бюджетів, засобом загальнодоступного і повноцінного відпочинку й оздоровлення, а також ознайомлення з історико-культурною спадщиною та сьогоденням нашого народу і держави. Розвиток сільського зеленого туризму – це оптимальний спосіб подолати депресивність гірських районів, бідність, безробіття.

До найважливіших причин, що на наш погляд негативно впливають на розвиток сільського зеленого туризму, як форми підприємницької діяльності можна віднести: недосконалість нормативно-законодавчої бази, відсутність досвіду підприємницької діяльності, нестача початкового капіталу, недостатній рівень державної підтримки. Ідентифікація причин, що стримують розвиток галузі зумовила визначення можливостей та розробку заходів щодо їх усунення. За таких умов сільський зелений туризм у майбутньому стане основою економічного розвитку та зайнятості населення в регіоні.

1. Закон України “Про туризм” від 15.09.1995 р. – № 324/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 32. – 242 с.
2. Кифяк В. Ф. Організація туризму / В. Ф. Кифяк. – К., 2008. – 344 с.
3. Школа І. М. Розвиток туристичного бізнесу регіону / І. М. Школа. – Чернівці, 2007. – 292 с.

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Копчук Петро,

III курс, економічний факультет.

Науковий керівник – Стефінін В.В.,

кандидат економічних наук, доцент

Набуття Україною конкурентоспроможності у сучасному світі нерозривно пов'язане з модернізацією її економіки. Як засвідчує міжнародний досвід, важливою складовою мобілізації інституційних чинників зміцнення конкурентоспроможності національної економіки є підприємництво.

За роки незалежності національної економіки в Україні поступово відбувалося ствердження сектора малого та середнього підприємництва, в якому зайнята майже половина працюючого населення країни. Позитивній динаміці його розвитку сприяли запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва, низка прогресивних норм регуляторної політики, реформування дозвільної системи тощо [2, с.162].

На сучасному етапі економічного розвитку України, коли її визнано країною з ринковою економікою, необхідно також звернути увагу на аналіз існуючих проблем розвитку підприємництва з урахуванням вступу нашої держави до Світової організації торгівлі (СОТ) і формування нових механізмів співпраці з Європейським Союзом [1, с.20].

Аналіз стану підприємництва за роки незалежності, свідчить, що в його внутрішньому середовищі домінують чинники, які відтворюють сталі негативні процеси: розлад і порушення порядку системи та неможливість саморозвитку. Серед головних із них слід визначити наступні:

– Технологічний стан сучасної української економіки знаходиться у межах другого та четвертого технологічних укладів, граничні технологічні можливості яких для росту економіки вже вичерпані. Країни-лідери світової економіки конкурують у межах п'ятого технологічного укладу та формують базу переходу до наступного шостого укладу. На такому технологічному підґрунті неможливо акцентувати сучасну економіку України на інноваційному аспекті її розвитку.

– Становлення ринкових відносин у транзитивній економіці України відбувається за умов формування нового інституту приватної власності та виникнення на цій базі класу підприємців-власників, які є провідниками розповсюдження та утвердження ринкових відносин.

– В умовах транзитивної економіки невід'ємною складовою процесу стимулювання засад для формування ринково орієнтованої економіки є політика інституційної розбудови держави, адекватної вимогам ринкового господарства. Одним із головних державних інститутів перехідної економіки є Інститут законодавства.

– Основний принцип забезпечення конкурентоспроможності України в глобальній економіці – це невідкладне формування умов для організації й реалізації амбітної інноваційної політики. Така політика може бути реалізована тільки в рамках розробленої, прийнятої та усвідомленої українським суспільством стратегії економічного розвитку країни [3, с.50].

– Пріоритетними напрямками розвитку підприємництва в Україні мають бути такі три блоки інновацій, розвиток яких є акцентованим на розбудові власної, національної інноваційно-технологічної бази.

Перший найважливіший блок – технології життєзабезпечення: дешеві і якісні продукти, житло, ліки, дороги, зв'язок. Це можна розглядати як програму боротьби із бідністю.

Другий значний блок – це розвиток імпортозамінних технологій, що одночасно є програмою підтримки вітчизняного виробника.

Третій блок – це інноваційні ніші для розвитку малого бізнесу, виникнення яких можливе лише при послідовному дотриманні алгоритму розробки та впровадження інноваційної стратегії, викладеному вище.

– Визначення макротехнологічних пріоритетів галузевої спрямованості інноваційного розвитку України, необхідних обсягів запозичень новітньої техніки, технологій та менеджменту, формування і розбудова власної, національної інноваційно-технологічної бази вимагає провести конверсію всієї діючої, на даний час, системи державного управління економічними процесами в напрямі забезпечення відповідності кожної інституційної структури параметрам економіки, що інноваційно розвивається

– Пріоритетні напрями розвитку інноваційного підприємництва вимагають докорінних змін у підходах до освіти. Основною рушійною силою в інноваційній сфері є творча еліта, яка має якісну освіту, вмє втілювати знання у конкретні проекти, товари, послуги і яка володіє організаційними навичками, необхідними для інноваційної діяльності. Мова повинна йти про закладання основ формування нової суспільної інноваційно-підприємницької ментальності на основі перманентності преференції знань [3, с.62].

Аналіз останніх досліджень показує що підприємницька діяльність в Україні перебуває на початковому етапі розвитку і характеризується високим рівнем неефективності. За теперішньої ситуації розвиток підприємницької діяльності в Україні повинен стати вирішальним чинником для вдосконалення економічних механізмів: цей напрям потребує ефективної державної підтримки, яка повинна бути спрямована на створення позитивного економічного та правового клімату.

1. Вдовиченко І. А. Проблеми розвитку підприємництва в Україні / І. А. Вдовиченко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – № 7.
2. Основи малого бізнесу і підприємницької діяльності / В. К. Васенко, С. Б. Комісар, І. В. Малікова [та ін.]. – Суми : Козацький вал, 2002. – 185 с.
3. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні : національна доповідь / К. О. Вашенко, З. С. Варналій, В. С. Воротін [та ін.]. – К. : Держкомпідприємство, 2008. – 226 с.

СМЕРТНА КАРА В УКРАЇНІ: ЗА ЧИ ПРОТИ?

Харишин Христина,
II курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Смушак О.М.,
старший викладач

Однією з проблем у кримінальному праві, що хвилює не тільки юристів, але і все суспільство, була й залишається проблема смертної кари. Сьогодні її актуальність пов'язана також і з тим, що зараз багато держав ведуть курс на декриміналізацію законодавства, при цьому скасовуючи і смертну кару. У зв'язку з цим виникає питання про правомірність та допустимість застосування смертної кари, а також про її необхідність та доцільність.

Метою моєї роботи є вивчення смертної кари в ході її історичного розвитку, аналіз правомірності її застосування, порівняння аргументів прихильників та противників цієї міри покарання, а також вираження моєї суб'єктивної думки. Смертна кара – вища, виняткова міра покарання. Добро це чи зло? Справедлива відплата або невинувата жорстокість?

Різні думки висловлюються ученими, юристами-практиками, громадськими та політичними діячами, письменниками, журналістами, громадянами. І практично всі виступають за скасування смертної кари.

Слід зазначити, що дослідження смертної кари в історичному руслі кримінального законодавства України попередніх епох надало мені велику кількість цікавих фактів. Цей вид покарання в Київській Русі взагалі не використовувався, за винятком декількох задокументованих випадків (Троїцький літопис [1, с.134], "Поучення дітям Володимира Мономаха" [2, с.24], "Слово про закон і благодать Іларіона" [3, с.78]). Це пояснювалося насамперед моральним фактором. У Запорізькій Січі смертна кара мала на меті, у першу чергу, підтримання порядку серед козаків, утримання їх у повазі до закону та до козацького товариства [4, с.25]. Якщо розглядати період перебування України у складі СРСР, то одразу кидається в очі значна кількість випадків застосування смертної кари. Така тенденція спостерігалася до початку періоду "десталінізації" (1953 р.). Потім СРСР вже перебував під пильним оком світової спільноти і, відповідно, вже не міг застосовувати смертну кару так широко, як раніше. Узагалі, станом на 1 січня 1991 року було закріплено 32 злочини, за які призначалася смертна кара [5, с.246].

Новим етапом певного розвитку смертної кари як найвищої міри покарання, став період вже незалежної України. Одним із кроків, який раціонально змінив національне законодавство у зв'язку із адаптацією до міжнародних правових норм, стало скасування смертної кари, як найтяжчого покарання в історії людства.

Україна була серед країн із найвищою кількістю страт на рік, що викликало занепокоєння світової громадськості. У 1995 р. це питання порушили на рівні Комітету з прав людини ООН. Після заслуховування періодичної доповіді про стан політичних і громадянських прав в Україні Комітет дав відповідні рекомендації, спрямовані на негайне скасування смертної кари. У листопаді того самого року Україна взяла на себе зобов'язання перед ПАРЄ запровадити мораторій на виконання смертних вироків.

Головну роль у скасуванні смертної кари відіграв КСУ. 30 грудня 1999 року Конституційний Суд України визнав, що смертна кара суперечить Конституції України, чим остаточно заклав шлях до її відновлення. У зв'язку із цим, 2000 року Верховна Рада України внесла зміни до Кримінального Кодексу України, якими остаточно вилучила поняття "смертна кара" з офіційного списку кримінальних покарань України [6, с.34].

Але на цьому тема не закрита. Зараз проявляються тенденції до відновлення смертної кари. Яскравим прикладом став законопроект Комуністичної партії України щодо встановлення такого покарання за певні види злочинів. Законопроект ухвалений не був. Багато соціопитувань також свідчать про бажання населення України побачити у списку можливих покарань смертну кару [7, с.35].

Сьогодні це питання досліджує багато вчених, зокрема, Ю.Анісімов, О.Тунченко, У.Лісова, А.Малько, З.Яковлева. Як бачимо, проблема смертної кари цікавить не лише вчених-правознавців та практикуючих юристів, а й журналістів та інших фахівців, які працюють із людьми та з потенційними злочинцями

Тому потрібно поставити на шальки терезів аргументи прихильників і противників смертної кари, де аргументами прихильників є соціальна справедливість, механізм стримування, потреба в очищенні суспільства. Відповідно, аргументами супротивників стали такі, як недосконалість законодавства, економічна нестабільність країни, втрата суспільної гуманності, винність самого суспільства, релігійний аспект.

Отже, ми бачимо, що самих аргументів "проти" набагато більше, ніж аргументів "за". Хіба потрібно ще щось говорити?

Попри все, ми вважаємо, що смертна кара в жодному разі не може себе виправдати. Заповіді Божі нас учать: "Не вбий!". Заповідь стосується як злочинця, так і особи, що виконує покарання у вигляді смертної кари. Тобто кат прирівнюється до вбивці. Крім того, законодавство України побудоване на ряді принципів, визначальним з яких є гуманізм. Таким чином, найвищою соціальною цінністю в Україні є людина, її життя і здоров'я, честь і гідність (ст. 3 КУ). Ст. 27 Конституції України гарантує кожному право на життя, це абсолютна цінність світової цивілізації, воно утворює першооснову всіх інших прав і свобод, що складаються у цій сфері, бо всі інші права втрачають сенс у випадку загибелі людини. Тобто, поновивши смертну кару держава автоматично порушує основне право людини і вчиняє той же злочин, від якого вона повинна захищати людину.

Отже, я дотримуюсь думки, що в загальновідомій фразі: "Стратити не можна помилювати", кому потрібно ставити після слова "не можна". Адже в протилежному випадку зводяться нанівець усі досягнення цивілізації. Боротися зі злочинністю можна іншими способами, не позбавляючи злочинців життя.

1. Троїцький літопис // Хрестоматія давньої української літератури. – К.: Рад. школа, 1949. – С. 478
2. Мономах В. Поучення / Володимир Мономах. – Львів: Фенікс, 2001. – С. 93.
3. Іларіон. Слово про закон і благодать / Іларіон // Хрестоматія давньої української літератури. – К.: Рад. школа, 1949. – С. 478.
4. Антонович В. Розповіді про запорізьких козаків / В. Антонович. – К., 1991. – С. 89.
5. Хрестоматія по історії державства і права СРСР. Дооктябський період. – М., 1985. – С. 367.

6. Кримінальний кодекс України. – К.: СКІФ, 2009. – С. 67.
7. Смертна кара : за і проти : за результатами опитування служби “СОЦІС-Геллап” // Голос України. – 1996. – 29 лют.

ДОГОВІР АНДЕРРАЙТИНГУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Масевич Станіслав,
ІІІ курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Корольов В.В.,
асистент

Інтеграція цивільного законодавства у сфері регулювання фінансових послуг до європейських стандартів об’єктивно зумовлює потребу імплементації нових моделей договорів. Таким договором став наразі договір андеррайтингу, досі невідомий як цивілістичній доктрині, так і законодавству України. Саме Закон України “Про цінні папери та фондовий ринок” від 23.02.2006 р. приніс законодавче закріплення андеррайтингу, який у ч.4 ст.17 зазначеного Закону визначається як розміщення (підписку, продаж) цінних паперів торговцем цінними паперами за дорученням, від імені та за рахунок емітента. Проте через відсутність належного досвіду укладення даного договору, наявності лише Типового договору андеррайтингу і відсутності іншого регулювання, в тому числі і в Цивільному кодексі України дає підстави врахувати іноземний досвід, зокрема американський, адже саме США є батьківщиною андеррайтингу.

Тож яка суть андеррайтингу в США? Договір андеррайтингу (underwriting agreement) укладається тоді, коли емітент (організація, що випускає цінні папери) не бажає самостійно здійснювати розміщення (продаж) цінних паперів на ринку і має намір діяти через посередника – андеррайтера. Майже весь епіцентр андеррайтингу відбувається на двох фондових біржах – на Нью-Йоркській фондовій біржі (New York Stock Exchange, NYSE), де торгують майже 2600 компаній та першій у світі електронній біржі – Національна асоціація дилерів цінних паперів (NASDAQ), де котуються акції близько 3300 компаній. Перед укладенням договору андеррайтингу сторони підписують так званий лист про наміри (letter of intent), що містить умови, які згодом увійдуть у договір. Після підписання цього листа емітент не може найняти послуги іншого андеррайтера, поки не відшкодує збитки [1, с.128]. Андеррайтер (underwriter) зацікавлений в отриманні не лише плати за послугу (комісійні андеррайтеру – take-up fee; underwriting commission), але й в отриманні вигоди через різницю між ціною, за якою він викупує цінний папір в емітента та ціною за якою він розміщує цей цінний папір. Ця різниця формує прибуток – так званий спред андеррайтингу (spread) чи гарантійним спредом. У фінансовій практиці андеррайтером може виступати як фізична особа – підприсмець, що має ліцензію видану Комісією із цінних паперів і фондового ринку на провадження професійної діяльності на фондовому ринку так як й інвестиційний банк, або спеціальний синдикат андеррайтерів (underwriting syndicate) [2, с.405]. Останній являє собою групу інвестиційних банків, що створена на невизначений строк для забезпечення продажу цінних паперів і яку очолює передовий андеррайтер. У США ця форма являється

ся поширеною, адже дозволяє зменшити ризики при веденні даного бізнесу, тим більше при старті бізнесу на ринку. Утворення такої групи відбувається на підставі договору між андеррайтерами (agreement among underwriters). А група у свою чергу назначає головного андеррайтера (managing underwriter), який також може називатись leading underwriter чи syndicator manager або просто manager із фактичною участю декількох андеррайтерів, без юридичного об’єднання. Яскравим прикладом може бути випуск акцій The Walt Disney Company й укладення договору андеррайтингу від 22 березня 1996 р. із розміщення своїх акцій на європейських фондових біржах на суму 1300 млн \$ різними компаніями, серед яких Deutsche Bank AG London, Goldman, Sachs & Co.

1. “The Investment Banking Handbook” by J. Peter Williamson. – 1988. – Underwriting Contracts. – P. 128. – ISBN 0471815624.
2. “The Law of Securities Regulation” by Thomas Lee Hazen. – 1996. – P. 405. – ISBN 0314085874.

ВИКОНАВЧА ВЛАДА В КОНТЕКСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ

Гуляк Ольга,
ІІ курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Ославський М.І.,
кандидат юридичних наук, доцент

З проголошенням незалежності Україна одержала в спадщину від колишньої радянської системи державного управління адміністративний апарат, неспроможний у нових умовах забезпечувати повноцінне становлення, функціонування та подальший розвиток держави. І, як зазначає М.І.Ославський: “без докорінних змін у відносинах влади та управління подальший розвиток української революції в нашому суспільстві також є неможливим” [4, с.13].

Сьогодні у сфері виконавчої влади України відбуваються зміни, викликані як здійснюваним переходом до нової форми правління – парламентсько-президентської, так і “європеїзацією” національної системи державного управління. Важливим чинником виступає незавершеність триваючої адміністративної реформи, концепція якої зараз потребує оновлення [2, с.4].

Розглядаючи правовий статус Кабінету Міністрів України, можна сказати, що міністерства виступають своєрідним “продовженням уряду” і повинні займатися головним чином розробленням і організацією упровадження урядової політики. Вони не мали б входити до однієї структурної ланки – “центральні органи виконавчої влади” (далі ЦОВВ) – нарівні із державними комітетами та ЦОВВ зі спеціальним статусом. Останнім часом створення ЦОВВ зі спеціальним статусом набуло неконтрольованого характеру. Наприклад, на сьогодні кількість таких органів більша, ніж міністерств (23 проти 21), і це об’єктивно призводить до невиправданого звуження сфери впливу уряду на функціонування деякої частини органів виконавчої влади. Хоча, згідно із вимогами Концепції

і чинного законодавства ЦОВВ “зі спеціальним статусом” та інші види ЦОВВ мають суворо розмежовуватись [3, с.22].

Проблема виникає ще і в тому, що після конституційної реформи повноваження щодо утворення, ліквідації та реорганізації міністерств перейшли від Президента до Верховної Ради України. При цьому всі вони продовжують діяти на підстав Положень затверджених Указами Президента. Тому ще одним актуальним завданням адміністративної реформи слід вважати утвердження законодавчим шляхом у спеціальному Законі “Про міністерства” – особливого місця і ролі міністерств порівняно із ЦОВВ. На думку Авер’янова, за доцільне буде ліквідувати загалом такий вид органів, як ЦОВВ зі спеціальним статусом, а перетворити їх в окремих вид органів виконавчої влади, але без віднесення їх до категорії “центральної” [1, с.223].

Ключовою зміною адміністративно-територіальної реформи повинна стати ліквідація багатоступеневості трансферів із державного бюджету на користь безпосередніх контактів між державним бюджетом з бюджетами базових самоврядних одиниць та залишенням зібраних місцевих податків на первинному рівні. Запропонована модель організації територій дозволяє забезпечити створення та укрупнення базових адміністративно-територіальних одиниць, а також ліквідацію на місцевому і районному рівні місцевих державних адміністрацій із передачею їх функцій органам місцевого самоврядування. Отже, потребує доопрацювання Бюджетний кодекс і прийняття Податкового кодексу України.

Для забезпечення належної ефективності державного управління, наближення його до потреб суспільства і кожної людини, до стандартів демократії, гуманізму і правової держави, необхідно прийняти закон “Про порядок організації виконання законів”. Потрібно встановити співвідношення виконавчої і розпорядчої діяльності органів і посадових осіб виконавчої влади у процесі організації виконання ними законів. На місцевому рівні повинні переважати розпорядчі функції, функції застосування законів до конкретних випадків. Також потрібно визначити ступінь і порядок відповідальності посадових осіб за невиконання законів. Прийняття закону “Про відповідальність посадових осіб” зміцнить законність у процесі організації виконання законів та інших нормативних актів і посилить гарантії прав громадян.

Роблячи підсумки, слід зауважити, що реалізація реформи повинна бути спрямована у першу чергу на задоволення потреб громадян із метою покращення рівня їх життя та якісного надання управлінських послуг, а не просто зруйнування усталеної системи органів влади. Реформа повинна бути впроваджена за допомогою цілісної системи законів, аби не залишитися половинчатою. Інституалізація делегування державній адміністрації завдань територіального самоврядування повинна бути ліквідована як така, що суперечить ідеї самоврядування. Також слід підтримувати активність та співучасть мешканців в управлінні місцевими справами. Регулювання правового статусу міністерств законами буде спрямоване на ліквідацію колізій, що виникають у практичній діяльності. Проведення адміністративної реформи є етапом демократизації українського суспільства, важливим чинником виходу із трансформаційної кризи українського суспільства й полягає у створенні сучасної, ефективної системи державного управління, яка забезпечуватиме потреби громадян.

1. Авер’янов В. Б. Виконавча влада і адміністративне право / В. Б. Авер’янов. – К. : Ін-Юре, 2002. – 668 с.
2. Авер’янов В. Б. Концептуальні засади реформування органів виконавчої влади України з урахування європейських принципів та стандартів належного урядування (“good governance”) / В. Б. Авер’янов, В. А. Дерещ, А. А. Пухтецька // Форум права. – 2006. – № 2. – С. 4–11.
3. Концепція адміністративної реформи в Україні : державна комісія з проведення в Україні адміністративної реформи. – Режим доступу : // <http://www.kmu.gov.ua>.
4. Ославський М. І. Виконавча влада в Україні : організаційно-правові засади : навч. посіб. / М. І. Ославський. – К. : Знання, 2008. – 216 с.

ДОГОВІР ОРЕНДИ ВОДНОГО ОБ’ЄКТА

Семків Віта,

V курс, Юридичний інститут
Науковий керівник – Кобецька Н.Р.,
кандидат юридичних наук, доцент

Як зазначено в преамбулі ВКУ, усі води (водні об’єкти) є національним надбанням народу України. Водні ресурси забезпечують існування людей, тваринного й рослинного світу, є обмеженими й уразливими природними об’єктами [1]. Правовий режим користування водними об’єктами слід розглядати в комплексі із правовим режимом земель водного фонду, які разом можна назвати водно-земельними відносинами, що виступають єдиним комплексним об’єктом правового регулювання. Ці відносини регулюються ВКУ, ЗКУ, ЗУ “Про охорону навколишнього природного середовища”, актами КМУ та інших органів виконавчої влади, рішеннями місцевих органів державної влади та місцевого самоврядування, цивільно-правовими договорами.

Формулюючи визначення договору оренди водного об’єкта за відсутності відповідної дефініції у законодавстві ми опираємося на загальні положення про оренду, які містяться в ЦКУ та виходимо із особливостей об’єкта оренди, передбаченого ВКУ. Тож, за договором оренди водного об’єкта одна сторона (орендодавець) передає або зобов’язується передати іншій стороні (орендарю) водний об’єкт у тимчасове платне володіння і спеціальне використання. Поняття “володіння” у даному випадку носить умовний характер, оскільки його використання в традиційному сенсі по відношенню до даної сфери видається неможливим через те, що вода знаходиться у стані постійного руху. Невипадково у літературі висловлюється думка про можливість установа лише права користування водним об’єктом по відношенню до конкретної особи [2].

На сьогодні не існує законодавчої бази, яка б чітко регулювала порядок надання водних об’єктів у користування на умовах оренди, відповідно до ст.51 ВКУ. Тому для вирішення питань, що виникають при укладенні договорів оренди водного об’єкта місцеві обласні адміністрації приймають відповідні розпорядження, які б регулювали дані питання. Такі акти визначають головні умови договорів оренди водних об’єктів, порядок їх експлуатації, охорони, визначають умови загального користування, враховують інтереси як орендаря так й інших громадян.

Поширеність договору оренди водного об'єкта зумовлена перш за все можливістю використовувати його в підприємницькій діяльності. Однак, як свідчить практика укладення таких угод, викликає ряд проблем, які насамперед пов'язані безпосередньо із предметом договору оренди водного об'єкта. Провівши аналіз різних підходів до визначення предмета договору, а також згідно ВКУ, можна припустити, що предметом договору оренди водного об'єкта можуть бути дії орендаря й орендодавця, а також водні об'єкти місцевого значення, водні ресурси, озера, ставки, водосховища, які знаходяться в басейнах рік загальнодержавного значення. Тобто предмет є багатооб'єктним.

Щодо об'єкта договору оренди в нашому випадку, то ВКУ суттєво обмежує перелік таких самою постановкою ст.51. У той час у науковій літературі висловлювалась думка про можливість передачі в оренду малих річок, як водних об'єктів місцевого значення [4]. Хоча, якщо і закріпити таке положення, то воно вступить у суперечність із положеннями ст.51 ВКУ, де однією із цілей водокористування є риборозведення, тоді, як у випадку з річками, це не мало б ніякого економічного сенсу. Саме тому розширення цілей водокористування на умовах оренди за Проектом Закону України "Про внесення змін до Водного кодексу України" від 16.12.2009 р. є позитивним явищем [3]. Проект зазначає, що у користування, на умовах оренди, водні об'єкти можуть надаватися для рибогосподарських потреб, культурно-оздоровчих, лікувальних, рекреаційних, спортивних і туристичних цілей, проведення науково-дослідних робіт тощо.

Ще одним об'єктом договору оренди, відповідно до законодавства, можуть бути ставки, що знаходяться в басейнах річок загальнодержавного значення. При цьому у законодавстві України відсутнє визначення річки як водного об'єкта, визначення поняття "басейн річки", що у свою чергу викликає складнощі у визначенні належності того чи іншого ставка до басейну конкретної річки. Проектом пропонується внести до Водного кодексу України таке поняття як "водотік", яке очевидно має за мету узагальнити визначення поняття "річка", що є не зовсім обгрунтованим із точки зору його суті. Із урахуванням вищезначеного необхідно погодитися із точкою зору про потребу в доповненні ст.1 ВКУ визначеннями ріки і басейну ріки.

Окремої уваги заслуговують такі об'єкти договору оренди, як водосховища та озера, а також їх частини. Ці об'єкти використовуються, якщо вони є об'єктами місцевого значення, але якщо вони є об'єктами загальнодержавного значення, то виключається можливість використання їх на умовах оренди, що на думку багатьох є невиправданим, оскільки саме ці об'єкти, будучи відносно сталими, можуть скласти основну частину водних об'єктів, використання яких є актуальним на договірних засадах. Вищезгаданий Проект значно обмежує коло об'єктів, які можуть передаватися в оренду, відносячи до них лише ставки, що знаходяться в басейнах річок місцевого значення та ставки, що знаходяться у басейнах річок загальнодержавного значення [3]. На нашу думку, таке обмеження є необгрунтованим і може призвести до занепаду орендних відносин у сфері водокористування.

Зміни торкаються й предмета договору оренди, яким є не просто водний об'єкт, а цілий комплекс, який включає і земельну ділянку, що обслуговує цей об'єкт, і гідротехнічні споруди, які їх обслуговують, оскільки всі вони нерозри-

вно пов'язані між собою і є цілісним комплексом. Саме тому пропонується закріпити норму, відповідно до якої при переході на оренду водного об'єкта в оренду переходять і право на земельну ділянку, на якій він знаходиться.

Таким чином, процес надання водних об'єктів в оренду пов'язаний з ускладненнями, до яких призводить неузгодженість чинного водного і земельного законодавства щодо порядку надання водних об'єктів у користування на умовах оренди, відсутність спеціального нормативно-правового акта, який би регулював такі відносини, невизначеність предмета та об'єкта даних договорів тощо. Нагальною є необхідність внесення змін до ВКУ, а також прийняття типової форми договору оренди водних об'єктів КМУ.

1. Водний кодекс України від 6 червня 1995 р. (станом на 18 січня 2009 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 24. – С. 105.
2. Дроздов И. А. Договоры на передачу в пользование природных ресурсов : учебно-практическое пособие / И. А. Дроздов. – М.: "Проспект", 2001. – С. 64–76.
3. Проект Закону України "Про внесення змін до Водного кодексу України" від 16.12.2009 р.
4. Труфан І. В. Правовий режим малих річок в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.06. / І. В. Труфан. – Х., 2005. – 17 с.

КОНСТИТУЦІЯ ПИЛИПА ОРЛИКА ТА ЇЇ ДЕМОКРАТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

Маковська Соломія,

І курс, Юридичний інститут.

Науковий керівник – Пристах Л.Т.,

кандидат юридичних наук, доцент

У сучасних умовах українського державотворення актуальним питанням є ефективний розподіл повноважень між владними структурами. Вирішенню цієї непрості проблеми, поза сумнівом, сприятиме врахування історичного конституційного досвіду в Україні щодо регламентації принципу розподілу влад.

Цей принцип уперше був закріплений на законодавчому рівні в нашій державі саме в Конституції Пилипа Орлика 1710 р. Вона включає положення, в яких визначено основи устрою держави, організації державної влади на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Унікальність цього документа полягає насамперед у тому, що на початку XVIII ст., коли на завершеному етапі епохи відродження зароджувалися основи класичного Просвітництва, у провідних європейських країнах утверджувався абсолютизм влади, козацька еліта в особі наказного гетьмана запропонувала юридичну форму суспільного договору, основні ідеї якого поєднувалися із народним суверенітетом і закріпленням розподілу функцій державної влади.

Термін "конституція" (як уважається, від лат. *constitutio* – устрій, установлення) у різні часи використовувався у різних значеннях. Сучасна наука конституційного права використовує термін "конституція" у кількох значеннях: конституція юридична, конституція фактична, конституція соціальна. Найбільш поширеним є використання терміна "конституція" в його формально-юридичному

значенні. У переважній більшості країн, у тому числі й в Україні, юридична формальна конституція представлена одним і єдиним актом. Такі конституції іменують кодифікованими або консолідованими конституціями. Україна – держава дуже молода. Конституційний досвід нашої країни досить сумний: ми не змогли створити Основний закон із першого разу, а коли прийняли його вдруге, то самі не завжди його виконуємо (більшість законів у нашій державі розбігаються із Конституцією, а іноді – прямо їй суперечать). А тому ця нація нерідко була здатна народити політика західного типу, якій міг би провести свою націю до Європи не через “вікно”, а широкою дорогою своєчасного прогресу. У славетному ряду таких людей як Мазепа та Хмельницький стоїть гетьман Пилип Орлик, автор першого у світі конституційного твору. Пилип Орлик обраний гетьманом 5 квітня 1710 року. У день виборів було проголошено державну Конституцію, яка називалася “Пакти і Конституція прав і вольностей Війська Запорозького”. “Конституція Пилипа Орлика” є унікальним документом, який дослідники небезпідставно називають однією із перших у світі демократичних конституцій. Головна ідея її – повна незалежність України від Польщі та Росії. Прийняття Конституції України одразу визнали уряди Швеції і Туреччини. Вона й сьогодні вражає своєю актуальністю і високим правовим рівнем.

Текст Конституції дійшов до нас у латинській та неповній українській редакціях. Конституція складається з преамбули та 16 параграфів, де сформульовані головні принципи побудови держави. У преамбулі схематично викладено історію Війська Запорозького – всього малоросійського народу. У першому параграфі розглянуто питання віри, заявлено про православ’я як панівну релігію у державі, а також про відновлення автокефалії. Другий параграф важливий тим, що чітко означив кордони держави, визначені Зборівською угодою 1649 р. Значна увага в Конституції приділялася соціальним низам – рядовим козакам і посполитим. Конституція мала статті на користь запорозьких козаків, зберігався їхній особливий статус, забезпечувались їхні права. Аналіз зазначених декларативних положень Конституції дає можливість зробити висновок, що вони досить повно розкривають систему державного суверенітету України і принципи її зовнішньої політики. Висловлюючись сучасною мовою, в Україні за Конституцією встановлювалася парламентська республіка. Основою її мало стати загальне виборче право, виборність усіх цивільних та військових посад і принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову. Парламент – Гетьманська військова рада у складі старшини, цивільних полковників з урядниками і сотниками, генеральних радників від полків і послів, від Низового Війська Запорозького вирішувала справи державної ваги. Гетьман перебував на становищі сучасного спікера парламенту. Судовій владі в Конституції присвячено менше уваги, ніж іншим гілкам влади. Встановлюється найвищий у державі Генеральний суд, який уповноважений розглядати всі судові справи державної ваги. Конституція обмежувала права гетьмана у сфері судочинства, застерігаючи цим незалежність суддів при вирішенні кримінальних і цивільних справ. Конституція сприяла розвитку та утворенню незалежної судової гілки влади, забезпечувала незалежність та неупередженість Генерального суду, об’єктивність та справедливність при ухваленні рішень.

Конституція постала як ідея української держави – Гетьманщини і, водночас, як удосконалення тогочасного розуміння суті держави. Конституція 1710 р. була не “емігрантським твором”, а загальноукраїнським політичним актом. Конституцію складено із цілковитою певністю у швидкому поверненні на Батьківщину, де вона повинна була набути юридичну силу для всієї України. Реальної сили Конституція так і не набула, а тому лишилася в історії як оригінальна правова пам’ятка, своєрідна юридична платформа *мазепинського руху* і, найголовніше, як один із перших конституційних актів в історії Європи, який обґрунтовує можливість існування парламентської демократичної республіки. Водночас вона стала маніфестом державницької волі всієї української нації, видатною пам’яткою української суспільно-політичної думки XVIII століття.

1. Баглай М. В. Конституционное право Российской Федерации / М. В. Баглай. – М., 1996. – 62 с.
2. Пакти і Конституція прав і вольностей Війська Запорозького. – Режим доступу : HYPERLINK “http://uk.wikisource.org/wiki/Пакти_і_Конституція_прав_і_вольностей_Війська_Запорозького”http://uk.wikisource.org/wiki/Пакти_і_Конституція_прав_і_вольностей_Війська_Запорозького (переглянула 30 жовтня 2009 р.).
3. Полонська-Василенко Н. Історія України / Н. Полонська-Василенко, 1995.
4. Слюсаренко А. Г. Історія української конституції / А. Г. Слюсаренко, М. В. Томенко. – [Б. м.], 1993.
5. Субтельний О. Україна : історія / О. Субтельний. – К. : Либідь, 2003.
6. Чиркин В. Е. Конституционное право : Россия и зарубежный опыт / В. Е. Чиркин. – М. : Зерцало, 1998.

ОБґРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПРИНЦИПУ ТАЛІОНУ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Петренко Вікторія,
II курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Адамович С.В.,
кандидат історичних наук, доцент

Ми живемо в середовищі сучасного прогресу, новітніх модернізованих технологій, у період значного панування демократії та пропаганди захисту прав і свобод людини. Щодня удосконалюються законодавчі бази держав. Але, на превеликий подив, у суспільстві досі зберігаються пережитки минулого, зокрема – норми звичаєвого права, а саме принцип таліону.

Суспільству важливо знати доцільність збереження таких юридичних інститутів як таліон, смертна кара, а також чи заслуговують вони, щоб бути офіційно введеними в сучасну правову науку.

Звичайне право (а зокрема і таліон) є предметом інтенсивних досліджень юристів, істориків, етнографів, філософів тощо. Зокрема, В.І.Авдієв, Б.Й.Тишик, І.М.Дьяконов приділили значну увагу цим питанням у своїх працях. Попри це залишається невисвітленим факт наявності пережитків минулого в сучасному житті, а також їх ефективності та доцільності. Тому саме на цьому хоті-

лося б акцентувати у статті, проаналізувавши всі перспективи використання таліону в новітньому суспільстві.

Злочинність, як негативний фактор, відома з глибокої давнини. Є багато доказів її існування ще за кілька тисячоліть до нашої ери. На підтвердження цього збереглися старовинні пам'ятки права, серед яких Закони правителя Вавилону Хаммурапі (XVII ст. до н.е.). В основі кримінально-правових уявлень авторів Законника знаходиться та ж ідея таліону: покарання є відплатою за провину, і тому воно повинно бути "рівним" злочинів. Ця доктрина звичайно виражається афоризмом: "око за око, зуб за зуб" [2, с.69].

Прямолінійне застосування принципу "рівним за рівне" виключало встановлення суб'єктивної сторони дії–наміру, необережності, випадковості, було ефективним важелем регулювання злочинності в умовах тогочасних реалій. І, будучи стримуючим фактором, обмежуючи помсту з боку потерпілих, таліон став грубим вираженням справедливості, зрозумілим малоосвіченій людині [5, с.54–62].

Здійснивши огляд історією, бачимо, що ця теорія знайшла своє відображення навіть у Старому Завіті, адже всім відомий лейтмотив великої частини цієї пам'ятки: "Зуб за зуб, око за око", що став ідеологією для багатьох сповідників, зокрема іудеїв, аж до сьогодення. Аналогічні вказівки є і в Корані (Коран 2:178), в якому таліон фактично не заперечується повністю, а тільки обмежується [1, с.65].

І, як не дивно, знаходимо цей жорстокий принцип і в сучасному суспільстві. Так, у 2002 році резонанс викликала справа групового зґвалтування (с. Мерсвала в одній із країн Африки), за наказом ради вождів Мухтаран Бібі, брата якої звинуватили в любовному зв'язку з жінкою з племені мастой, яке відноситься до вищої касті. Старійшини, на основі норм звичаєвого права, керуючись ідеями таліону, вирішили, що як спосіб покарання Мухтаран повинна піддатися зґвалтуванню.

Такі випадки трапляються і в інших відсталих країнах. Це можна пояснити насамперед своєрідною ментальністю населення, відданістю віковичним традиціям, усталеним ставленням до цінностей, збереженням норм звичаєвого права.

Так, ускладнюються форми злочинності й зміни каральних систем цивілізованих народів, які ставлять в основу покарання позбавлення волі, що робить реалізацію таліону важчою.

Але загалом ідея відплати (без детального відтворення таліону) служить і дотепер відправною точкою, до якої тільки приводять інші цілі й завдання покарання. Утрачаючи своє значення на практиці, таліон зберігає його в теоріях покарання, що беруть свій початок із джерела справедливості як математичної рівності, що дозволяє причинити злочинцю не більше страждання, ніж те, яке вчинив він.

У ближчих до сьогодення кодексах це стремління помітно поступається іншим прагненням, підтриманих особливо криміналістами-соціологами, які виходять із інститутів попередження, охорони, відмовляючись від відплати як пережитку історії.

Існують варіативні шляхи вирішення проблеми. Одним із найважливіших є удосконалення нормативно-правової бази, яка змогла б забезпечити належний захист прав і свобод людей. Також потрібно зауважити, що проблему застосування таліону не можна розглядати винятково з однієї сторони. Попри те, що

ми часто бачимо в цьому явищі одну жорстокість, апелюємо на Конвенцію із прав людини і громадянина, все ж таліон заслуговує на те, щоб бути введеним хоча б частково і у певних аспектах у юридичну науку, оскільки таліон увійшов в історію і залишив глибокий слід у культурі, як утілення зрівняльної характеристики. Підтримане високою свідомістю громадянського суспільства, таке нововведення змогло б суттєво знизити рівень злочинності та підвищити ефективність покарання. Саме існування таліону погрожує, і в погрозі криється його основна санкція. Тому в подальшому проведення досліджень із цього питання є надзвичайно перспективним, а вирішення – складним.

1. Гусейнов А. А. Социальная природа нравственности / А. А. Гусейнов. – М. : МГУ, 1974 – 157 с.
2. Дьяконов И. М. Законы Вавилонии, Ассирии и Хеттского царства / И. М. Дьяконов // Вестник древней истории. – 1952. – № 3. – С. 69–74.
3. Законы Хаммурапи : история Древнего Востока. – Ч. II. Месопотамия. – М., 1983. – С. 361–384.
4. Кирилук Ф. М. Історія політології : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Ф. М. Кирилук. – К. : Знання України, 2002. – 534 с.
5. Тищик Б. Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу : підручник / Б. Й. Тищик. – Л. : Столом, 1999 – 187 с.

МЕДІАЦІЯ В КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ У ВИПАДКУ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ НЕПОВНОЛІТНІМИ

Назарук Микола,
II курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Микитин Ю.І.,
старший викладач

Головним обов'язком держави є забезпечення прав і свобод людини, у тому числі неповнолітніх. У нових умовах держава має запровадити більш прогресивну систему реакції на злочин, учинений неповнолітнім.

Міжнародна та вітчизняна практика свідчить, що запровадження відновного правосуддя та такої його форми, як медіація, є важливим фактором, який позитивно впливає на суспільство, здійснює виховний вплив на правопорушника, профілактику вчинення повторних правопорушень і сприяє соціальній адаптації та реінтеграції правопорушників у суспільство. Медіація в кримінальних справах – це добровільний і конфіденційний процес, який спрямований на вирішення кримінально-правового конфлікту між потерпілим та підозрюваним (обвинуваченим, підсудним) за участю нейтральної особи (медіатора).

Упровадження відновного правосуддя, медіації є одним із завдань реформування нашого законодавства. Звернемось, насамперед до кримінально-правових норм. Чинне законодавство України не закріплює інституту медіації як такого. Однак це не означає, що для застосування цієї процедури вже зараз немає підстав.

Основою застосування цієї процедури є ст.46 Кримінального кодексу України [1]. Медіація є формою, способом примирення. Під примиренням слід розуміти належним чином оформлену письмову угоду, юридичний зміст якої

полягає у тому, що суб'єкт, який вчинив суспільно небезпечне діяння, відшкодував завдані ним збитки або усунув заподіяну шкоду, а потерпіла особа висловила своє задоволення вжитими щодо неї заходами й згоду на звільнення першого від кримінальної відповідальності або на настання іншого кримінально-правового наслідку. Безпосередніми учасниками примирення можуть бути: суб'єкт злочину (загальний і спеціальний) і потерпілий (фізична особа, її представник, законний представник неповнолітньої або недієздатної особи, близькі родичі загиблого, так само юридична особа, законним інтересам яких заподіяна або створена загроза заподіяння майнової, фізичної або моральної шкоди).

За таких обставин, успішна медіація може бути підставою звільнення від кримінальної відповідальності. Згідно ст.66 Кримінального кодексу України шире каяття, добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди, досягнуте, в тому числі, за результатами медіації, розглядатиметься як обставина, що пом'якшує покарання при визначенні покарання неповнолітньому на основі ст.103 Кримінального кодексу України. Крім загальних передумов використання медіації стосовно неповнолітніх чинне законодавство закріплює додаткові можливості, такі як: 1) неповнолітнього, який уперше вчинив злочин невеликої тяжкості, може бути звільнений від кримінальної відповідальності, якщо його виправлення можливе без застосування покарання; 2) неповнолітній, який вчинив злочин невеликої або середньої тяжкості, може бути звільнений судом від покарання, якщо буде визнано, що внаслідок широкого розкаяння та подальшої бездоганної поведінки він на момент постановлення вироку не потребує застосування покарання.

Як показала українська практика, працівники органів внутрішніх справ, прокуратури, суду не застосовують медіацію навіть у тих випадках, де це було б доцільно у зв'язку з відсутністю правого регулювання такої процедури на законодавчому рівні [2, с.34]. Тому потрібно внести відповідні зміни, насамперед, до Кримінального кодексу України.

Цікавим для нас буде досвід вирішення цієї проблеми в інших країнах. Наприклад, у Фінляндії медіація розглядається Кримінальним кодексом цієї країни як найефективніший метод запобігання скоєнню повторних злочинів неповнолітніми особами й може застосовуватися як альтернатива покаранню або бути його доповненням. З 2007 року медіацію запроваджено на національному рівні в Угорщині. Згідно з Кримінальним кодексом цієї країни успішна медіація у випадку вчинення злочину неповнолітнім, якщо покарання передбачає позбавлення волі на строк до п'яти років, може бути підставою для звільнення його від кримінальної відповідальності, а в інших випадках розглядається як пом'якшуюча обставина.

Із урахуванням чинного законодавства та міжнародного досвіду, медіація може застосовуватися як спосіб розв'язання кримінально-правового конфлікту за участю неповнолітнього, незалежно від тяжкості злочину, але, зважаючи на цей аспект, вона буде мати різні правові наслідки. Упровадження медіації потребує внесення змін до Кримінального кодексу України шляхом його доповнення такою обставиною, що пом'якшує покарання як укладення та виконання угоди про примирення. Відповідно, даний факт має бути врахований при призначенні покарання неповнолітньому за наявності обставин, що пом'якшують

покарання. Також укладення та виконання угоди про примирення має братись до уваги при звільненні від відбування покарання з випробуванням, застосуванні умовно-дострокового звільнення від відбування покарання для неповнолітніх та заміні невідбутої частини покарання більш м'яким.

Підсумовуючи викладене, зазначу, що медіація щодо неповнолітніх має стати важливим інститутом кримінального права.

1. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
2. Микитин Ю. І. Медіація у кримінальних справах : деякі правові аспекти : посібник / Ю. І. Микитин. – К., 2006. – 84 с.

ДО ПОНЯТТЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО КООПЕРАТИВУ

Ульванський Ярополк,
V курс, Юридичний інститут,
Науковий керівник – Багай Н.О.,
кандидат юридичних наук, доцент

Особливими суб'єктами аграрних правовідносин є сільськогосподарські кооперативи. Протягом останніх десятиліть відбувся нелегкий процес їх відродження, після вимушеного забуття і до визнання на законодавчому рівні. Діяльність сільськогосподарських кооперативів регулюється спеціальним Законом України “Про сільськогосподарську кооперацію” від 17.07.1997 р. №469/97-ВР [1] (далі Закон), а також Законом України “Про кооперацію” від 10.07.2003 р. №1087-IV [2] (далі Закон про кооперацію). Норми, які стосуються виробничих кооперативів містяться також у Цивільному кодексі України від 16.01.2003 р. №435-IV [3] (далі ЦК), Господарському кодексі України від 16.01.2003 р. №436-IV [4] (далі ГК) та інших нормативно-правових актах. Легальне визначення кооперативу міститься у абз.3 ст.2 Закону про кооперацію, згідно із яким кооператив – юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами, які добровільно об'єдналися на основі членства для ведення спільної господарської та іншої діяльності з метою задоволення своїх економічних, соціальних та інших потреб на засадах самоврядування. Виходячи з даного поняття можна виділити такі ознаки кооперативу: 1) наявність статусу юридичної особи; 2) засновниками можуть бути фізичні та/або юридичні особи; 3) добровільність об'єднання; 4) наявність членства, яке є основою кооперативу; 5) ведення спільної господарської та іншої діяльності; 6) метою діяльності кооперативу є задоволення економічних, соціальних та інших потреб членів; 7) ведення діяльності на засадах самоврядування. Наведені ознаки є загальними для всіх кооперативів, у тому числі й сільськогосподарських. Для з'ясування конкретних (специфічних) ознак сільськогосподарського кооперативу необхідно звернутися до його законодавчого визначення. При цьому слід ураховувати значення поняття кооперативу, яке є родовим щодо поняття сільськогосподарського кооперативу, оскільки “між родовими і видовими поняттями існують відносини не тільки координації, але і субординації, тобто останні підпорядковані першим і обумовлюються ними” [1, с.21].

Сільськогосподарським кооперативом відповідно до абз.3 ст.1 Закону є юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами, що є сільськогосподарськими товаровиробниками, на засадах добровільного членства та об'єднання майнових пайових внесків для спільної виробничої діяльності у сільському господарстві та обслуговування переважно членів кооперативу.

У даному понятті враховані такі ознаки сільськогосподарського кооперативу: 1) наявність статусу юридичної особи; 2) утворення фізичними та/або юридичними особами, що є сільськогосподарськими товаровиробниками; 3) добровільність членства; 4) об'єднання майнових пайових внесків; 5) ведення спільної виробничої діяльності у сільському господарстві та обслуговування переважно членів кооперативу. При цьому, видовими (тобто такими, що вирізняють сільськогосподарський кооператив з-поміж інших кооперативів) ознаками сільськогосподарського кооперативу із тих, що містяться у законодавчій дефініції є: 1) утворення фізичними та/або юридичними особами, що є сільськогосподарськими товаровиробниками; 2) ведення спільної виробничої діяльності у сільському господарстві.

Із метою вдосконалення законодавчого поняття сільськогосподарського кооперативу, слід, на нашу думку передбачати ознаку, яка згадана в загальному понятті кооперативу – “метою діяльності кооперативу є задоволення економічних, соціальних та інших потреб членів”. Така ознака відображатиме специфіку сільськогосподарських кооперативів і дозволить відмежувати їх від інших юридичних осіб. Окрім цього, її законодавче закріплення сприятиме впровадженню конституційного положення про те, що держава забезпечує соціальну спрямованість економіки (ч.4 ст.13 Конституції України [6]).

Також, ураховуючи зміст абз.6 ст.1 Закону, в понятті сільськогосподарського кооперативу слова “фізичними та/або юридичними особами, що є сільськогосподарськими товаровиробниками” доцільно замінити словами “сільськогосподарськими товаровиробниками та/або особами, які ведуть особисте селянське господарство”.

При цьому слід ураховувати й загальне поняття юридичної особи. Так, нею, згідно зі ст.80 ЦК, є організація, створена й зареєстрована у встановленому законом порядку. Тобто статус юридичної особи набуває організація, яка вже створена і зареєстрована. Тому видається нелогічним застосування в абз.3–6 ст.2 Закону про кооперацію слів “який утворюється”, оскільки у такому разі виходить, що юридичною особою є ще не створений кооператив або такий, що перебуває у процесі створення. Тож для приведення цих норм у відповідність із ЦК, слова “який утворюється” слід замінити словом “створений”.

Необхідно звернути увагу й на розбіжності в законодавчих поняттях сільськогосподарського виробничого кооперативу та виробничих кооперативів. Так, згідно з абз.4 ст.1 Закону сільськогосподарський виробничий кооператив є юридичною особою, абз.4 ст.2 Закону про кооперацію визначає його як кооператив, а ЦК (ч.1 ст.163) та ГК (ч.1 ст.95) визнають ним добровільне об'єднання громадян. Отож, виходить, що існує аж три законодавчі підходи до визначення цього поняття. Тому вважаємо, що в абз.4 ст.1 Закону слова “юридична особа, утворена” слід замінити словами “кооператив, створений”.

Таким чином, можна дати наступне визначення поняття сільськогосподарського кооперативу – це кооператив, створений сільськогосподарськими товаровиробниками та/або особами, які ведуть особисте селянське господарство на основі добровільного членства та об'єднання пайових майнових внесків для здійснення сільськогосподарської виробничої діяльності та переважного обслуговування членів кооперативу з метою задоволення своїх економічних, соціальних та інших потреб.

1. Закон України “Про сільськогосподарську кооперацію” // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 39. – Ст. 261.
2. Закон України “Про кооперацію” // Відомості Верховної Ради України – 2004. – № 5. – Ст. 35.
3. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
4. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18–22. – Ст. 144.
5. Панов Н. И. Методологические аспекты формирования понятийного аппарата юридической науки / Н. И. Панов // Правоведение. – 2006. – № 4. – С. 18–28.
6. Конституція України. – Х. : Фоліо, 2008. – 160 с.

ОСОБЛИВОСТІ СТАДІЇ КАСАЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Киценюк Наталя,
III курс, Юридичний інститут,
Науковий керівник – Кульчак Л.С.,
старший викладач

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що в порядку касації можуть оскаржуватися кримінальні справи, судові рішення в яких не набрали законної сили, і справи, судові рішення в яких набрали законної сили, що значно ускладнює сприйняття і застосування закону. Актуальність висвітлення питання про стадію касаційного провадження зумовлена також і необхідністю прийняття нового КПК України. На наш погляд, доцільно коротко викласти обґрунтування деяких позицій, які спрямовані на вдосконалення інституту касації у кримінальному судочинстві України, що звичайно потребує фіксації у КПК України.

Проаналізувавши норми, які викладені в главі 31 КПК України, а також практику їх застосування, ми прийшли до висновку про недосконалість касаційного перегляду кримінальних справ, що повинно бути найближчим часом виправлено шляхом внесення відповідних змін до законодавства.

Ми вважаємо невиправданим із точки зору законодавчої техніки ту обставину, що в одній главі КПК України одними й тими ж статтями врегульовано касаційний порядок перегляду різних за процесуальним змістом рішень, що набрали і не набрали законної сили. Із метою усунення цього недоліку необхідно прийняти норми, що регулюють перегляд цих двох видів рішень, та викласти їх в окремих главах, а ст. 383 Кримінально-процесуального кодексу України – Су-

дові рішення, які можуть бути перевірені в касаційному порядку викласти таким чином:

У касаційному порядку можуть бути перевірені:

- 1) вироки, ухвали, постанови, ухвалені судами першої інстанції, а також, вироки, ухвали і постанови судів апеляційної інстанції постановлені щодо них;
- 2) вироки і ухвали суду присяжних.

За чинним КПК України, касаційне провадження – стадія кримінального процесу, в якій суд касаційної інстанції за поданням прокурора або скаргю інших учасників процесу переглядає (перевіряє) вироки, які не набрали законної сили; ухвали і постанови апеляційного суду, постановлені ним як судом першої інстанції; вироки і постанови апеляційного суду постановлені ним в апеляційному порядку; а також вироки, які набрали законної сили, місцевих судів, постанови, ухвали цих судів у справах про застосування примусових заходів виховного та медичного характеру; інші постанови, ухвали, які перешкоджають подальшому провадженню у справі; ухвали апеляційного суду, постановлені щодо цих вироків ухвал, постанов, крім випадків, коли апеляційною інстанцією зазначені рішення скасовано, а справу направлено на нове розслідування чи новий судовий розгляд, з'ясовує об'єктивну істину і вирішує питання про законність, обґрунтованість, і справедливість вироку суду, виправляє допущені помилки і порушення.

Невиправдано великими, на наш погляд, є строки на касаційне оскарження (подання), судових рішень, які зазначені в ч.2 ст.383 КПК України.

Вважаємо, доцільно було б запровадити загальний 2-х місячний строк касаційного оскарження, який повинен рахуватися із часу набрання ними законної сили. Два місяці – це достатній час для підготовки обґрунтованої скарги чи касаційного подання, про перегляд судового рішення.

На наш погляд, рішення Конституційного Суду України про неконституційність Касаційного Суду України є недостатньо обґрунтованим, оскільки створення такого суду виступало б додатковою гарантією на оскарження судових рішень і забезпечення захисту прав та законних інтересів учасників кримінального судочинства. Це істотно розширило б гарантії судового захисту прав та законних інтересів осіб, які беруть участь в кримінальному судочинстві.

Вважаємо, що існуюча ситуація у сфері здійснення касаційного перегляду судових рішень призвела до перенавантаження суддів Верховного Суду України, які вимушені спрямовувати свої зусилля переважно на розгляд справ і не мають можливості ефективніше виконувати й інші не менш важливі функції – вивчення й узагальнення судової практики нижчестоящих судів і прийняття на цій основі керівних роз'яснень Пленуму Верховного Суду України з метою забезпечення однакового і правильного застосування судами законодавства.

Доцільно було б, на нашу думку, у друге речення ч.1 ст.395 КПК України внести зміни і викласти його таким чином: Суд касаційної інстанції зобов'язаний вийти за межі касаційних вимог, викладених у скарзі чи поданні, якщо цим не погіршується становище засудженого чи виправданого. Оскільки, це обов'язок суду, а не його право, як це зазначено в чинній редакції ч.1 ст.395 КПК України, тому що, не забезпечивши охорони прав та законних інтересів учасників кримінального процесу, неможливо повною мірою виконати завдання здійснення кримінального судочинства.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що складна й багатогранна проблема вдосконалення інституту касації в кримінальному судочинстві України потребує подальшого опрацювання та теоретичного осмислення.

1. Конституція України. Закон України "Про внесення змін до конституції України". – Х. : ІГВІНІ. – С. 41.
2. Закон України "про судоустрій України": офіційне видання. – К. : ІнЮре. – 2002. – С. 9.
3. Кримінально-процесуальний кодекс України. – К. : Атіка, 2009. – С. 72.
4. Хандурін М. Засади правосуддя / М. Хандурін // Юридичний вісник України. – 2002. – 12–18 січ. – С. 6 ; Ківалов С. Судова реформа. Крок за кроком / С. Ківалов // Урядовий кур'єр. – 2003. – № 13. – С. 6.
5. Фойницький І. Я. Курс уголовного судопроизводства / И. Я. Фойницкий. – С. Пб., 1996. – Т. 2. – С. 558.

ЛІКВІДАЦІЯ ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

Таран Ольга,

У курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Саракун І.Б.,
кандидат юридичних наук, доцент

На сучасному етапі розвитку суспільства спостерігається безперервний процес не тільки створення нових, але й припинення шляхом реорганізації або ліквідації уже існуючих товариств з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ). Ліквідація як один із видів припинення ТОВ – складний та довготривалий процес, суть якого зводиться до виявлення та подальшого задоволення вимог кредиторів товариства. Правове регулювання ліквідації ТОВ здійснюється ЦК України, ГК України, Законами "Про господарські товариства", "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців", "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" та іншими. Попри наявність такої великої кількості нормативних актів, на практиці, процедура ліквідації ТОВ, все ще далека до досконалості, що обумовлює актуальність нашого дослідження.

Ліквідація ТОВ може розпочатися лише в разі наявності як мінімум двох юридичних фактів: 1) існування певних підстав для ліквідації, що встановлені законом або статутом товариства 2) прийняття відповідного рішення компетентними органами [1, с.20]. Рішення про ліквідацію у добровільному порядку приймається загальними зборами товариства, а примусова ліквідація ТОВ здійснюється на підставі рішення суду. Варто зазначити, що в той час, як ст.59 Закону "Про господарські товариства" (далі – Закон "Про ГТ") передбачає, що рішення про припинення діяльності товариства та призначення ліквідаційної комісії може бути прийняте загальними зборами простою більшістю голосів [2], то Проект Закону "Про ТОВ" передбачає уже зовсім інший порядок. Так, ч.12 ст.37 Проекту Закону "Про ТОВ" встановлює, що рішення про ліквідацію ТОВ може бути прийнято більшістю голосів, але за ч.14 даної статті призначення ліквідаційної комісії і затвердження ліквідаційних балансів здійснюється уже

загальними зборами товариства одноголосно [3]. Подібна норма, але із точністю до навпаки, існує у ч.8 ст.37 Закону РФ “Про ТОВ”, відповідно до якої рішення про ліквідацію приймається учасниками товариства одноголосно, а призначення ліквідаційної комісії – більшістю голосів [4]. Аналізуючи співвідношення ст.59 Закону “Про ГТ” та ст.37 Проекту Закону “Про ТОВ”, можна дійти висновку, що, якщо за Законом “Про ГТ” для прийняття рішення про ліквідацію ТОВ та призначення ліквідаційної комісії може здійснюватись шляхом одного голосування, то, за Проектом Закону “Про ТОВ” учасникам обов’язково необхідно два рази голосувати, адже стосовно ліквідації – рішення приймається більшістю голосів, а щодо призначення ліквідаційної комісії – одноголосно. Вважаємо, що порядок, установлений у Проекті Закону “Про ТОВ” є суперечливим, адже не має необхідності для введення одноголосного голосування за призначення ліквідаційної комісії, що є по суті формальністю після того, як товариство прийняло рішення про свою ліквідацію. Із метою вдосконалення, до ч.12 ст.37 Проекту Закону “Про ТОВ” варто внести такі зміни: “Рішення про припинення діяльності товариства та призначення ліквідаційної комісії приймається учасниками товариства одноголосно”, а зміни до ч.14 даної статті слід викласти у такій редакції: “Рішення про затвердження ліквідаційного балансу приймається простою більшістю голосів”.

Із моменту призначення ліквідаційної комісії можна умовно виділити такі наступні етапи процесу ліквідації ТОВ: 1) публікація відомостей про ліквідацію товариства (здійснюється у друкованих засобах масової інформації та повинна обов’язково містити порядок і строк заявлення кредитором вимог до ТОВ, що не може бути меншим, ніж 2 місяці); 2) складення проміжного ліквідаційного балансу та здійснення виплат кредиторам товариства (проміжний ліквідаційний баланс затверджується органом, що прийняв рішення про ліквідацію товариства (загальними зборами або судом) та містить відомості про склад майна ТОВ, що ліквідується, перелік пред’явлених кредитором вимог, а також результати їх розгляду. Після цього, розпочинається задоволення вимог кредиторів товариства за черговістю, що визначена у ст.112 ЦК України [5]; 3) складення остаточного ліквідаційного балансу (здійснюється після завершення розрахунків із кредиторами. Якщо після здійснення всіх виплат залишилося ще майно товариства, то, відповідно до ч.4 ст.111 ЦК України та ст.21 Закону “Про ГТ”, таке майно, в тому числі грошові кошти, розподіляються між учасниками ТОВ. Ліквідація ТОВ вважається завершеною, а товариство таким, що припинило свою діяльність, із моменту внесення запису про це до державного реєстру.

Отже, здійснення припинення ТОВ шляхом ліквідації – складна процедура, яка може бути проведена грамотно лише у разі чіткого та неухильного дотримання усіма її учасниками норм чинного законодавства.

1. Слоневская А. Ю. Ликвидация как способ прекращения коммерческих организаций / А. Ю. Слоневская // Кодекс info : правовой научно-практический журнал. – 2001. – № 12 (324). – С. 20–32.
2. Закон України “Про господарські товариства” в редакції від 19 вересня 1991 року зі змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 49. – Ст. 682.
3. Проект Закону “Про товариства з обмеженою відповідальністю” № 5507 від 30 грудня 2009 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_lid=&pf3511=36818.

4. Закон РФ “Об обществах с ограниченной ответственностью” в редакции от 8 февраля 1998 года с изменениями и дополнениями [Электронный ресурс]. – Режим доступа : HYPERLINK “<http://protos-consulting.ru/zakon/8/>” <http://protos-consulting.ru/zakon/8>.
5. Цивільний кодекс України в редакції від 16.01.2003 зі змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.

ПРАВА ТА ОБОВ’ЯЗКИ СТОРІН ЗА ДОГОВОРОМ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА

Гичка Катерина,
IV курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Логвинова М.В.,
кандидат юридичних наук, доцент

Сьогодні законодавче регулювання відносин сурогатного материнства відсутнє, тому всі питання, що виникають при реалізації права на застосування допоміжних репродуктивних технологій (далі – ДРТ), сторони можуть вирішувати за допомогою укладення договору сурогатного материнства.

Сторонами цього договору виступають: 1) замовники, тобто подружжя, яке не може мати дітей і виявило бажання мати генетично рідну дитину; 2) жінка, яка погодилася вносити дитину для замовників, тобто сурогатна мати; 3) медичний заклад, який проводитиме медичну операцію.

Проект Закону України №4647 від 11.06.2009 “Про регулювання питань щодо допоміжного материнства та забезпечення державними гарантіями рівних прав та можливостей матерів” зазначає, що для ДРТ методом сурогатного материнства до закладу охорони здоров’я (далі – ЗОЗ) подається спільна заява подружжя та сурогатної матері про згоду на участь у програмі “сурогатного материнства”. Між потенційними батьками, сурогатною матір’ю та лікувальним закладом укладається нотаріально завірений договір за формою, установленою чинним законодавством [4]. При цьому в Додатках до Наказу МОЗ від 23.12.2008 р. №771 “Про затвердження Інструкції про порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій” (далі – Наказ №771) міститься типовий договір сурогатного материнства.

Проте, на нашу думку, перелік визначених у цьому договорі прав та обов’язків слід розширити та доповнити наступними положеннями:

1. Замовники зобов’язані забрати дитину з пологового будинку чи іншого ЗОЗ. Наказ МОЗ від 23.12.2008 р. №771 (Додаток №18) зазначає, що батьки-замовники зобов’язуються протягом трьох днів після народження дитини (дітей) подати відповідну заяву в органи РАЦСу про запис батьків-замовників матір’ю та батьком дитини (дітей) [2]. Разом із відповідною заявою батьки-замовники подають довідку із пологового будинку про народження дитини сурогатною матір’ю і нотаріально засвідчену згоду сурогатної матері на те, щоб батьками дитини були записані подружжя – батьки-замовники. Це положення суперечить ст.141 СК України та Наказу Мін’юсту від 18.10.2000 №52/5 “Про затвердження Правил реєстрації актів громадянського стану в Україні”, в яких закріплено, що

заяву про реєстрацію народження дитини батьки зобов'язані подати невідкладно, але не пізніше одного місяця від дня народження дитини.

2. Батьки-замовники повинні зареєструвати народження дитини в органах РАЦСу та не мають права відмовитися від дитини. Зокрема, Проект ЗУ “Про репродуктивні права та їх гарантії” зазначає, що подружжя, яке дало згоду в письмовій формі на імплантацію ембріона людини іншій жінці із метою його виношування, не мають права відмовитися від дитини до моменту її реєстрації на своє ім'я у книзі записів актів цивільного стану [5], тобто подружжя не має права відмовитися від дитини й зобов'язане забрати її. У контексті варто зазначити, що ч.3 ст.143 СК України передбачає можливість залишити дитину в ЗОЗ, якщо вона має істотні вади фізичного і/або психічного розвитку, а також за наявності інших обставин, що мають істотне значення. На наш погляд, законодавець також повинен визначити право замовників залишити народжену дитину в ЗОЗ, адже за статусом ці особи не відрізняються від батьків, які народили дитину природним шляхом.

3. Сурогатна матір за договором має право на оплату всіх витрат, що були понесені нею у зв'язку з виконанням договору.

4. Проект №4647 визначає, що сурогатна матір має право на обов'язкову державну соціальну допомогу при народженні дитини в межах державної програми “Допоміжне материнство”, розмір якої встановлюється Кабінетом Міністрів України. При розробці такого положення законодавець не звертає уваги на Наказ МОЗ №771, який визначає, що всі витрати, які сурогатна матір понесла в період виношування дитини, несуть замовники. Тому соціальну допомогу на нашу думку доцільніше було б виплачувати замовникам, які зареєстровані батьками дитини. Сурогатна матір матиме право на соціальну допомогу у випадку, якщо сурогатне материнство фінансується державою. Такі випадки передбачає ст.38 Закону №4647.

5. Сурогатна (біологічна) мати не має право передавати народжену дитину нікому, крім подружжя, яке уклало з нею договір [4].

З вищеведеного бачимо, що сьогодні порядок надання послуг сурогатного материнства та використання ДРТ потребує чіткого врегулювання в законодавчому порядку.

1. Сімейний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 20–22.
2. Наказ Міністерства Охорони Здоров'я “Про затвердження Інструкції про порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій” № 771 від 23.12.2008 р., зареєстровано в Міністерстві юстиції України 20 березня 2009 р. за № 263/16279. – Режим доступу : <http://www.moz.gov.ua/ua/main/docs/?docID=11692>.
3. Наказ Міністерства Юстиції України від 18.10.2000р. № 52/5, зареєстрований в Міністерстві Юстиції України 18.10.2000 р. за № 719/4940 “Про затвердження реєстрації актів громадянського стану України”. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0719-00>.
4. Проект Закону України “Про регулювання питань щодо допоміжного материнства та забезпечення державними гарантіями рівних прав та можливостей матерів”, від 11.06.2009, № 4647. – Режим доступу : HYPERLINK “http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=35510” http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=35510
5. Проект Закону України “Про репродуктивні права та їх гарантії” від 27.10.2004 р. № 5105. – Режим доступу : http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=17135.

ІДЕЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ, РІВНОСТІ ТА СВОБОДИ ПРАВА КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ

Захарчшин Юлія,
II курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Наум М.Ю.,
кандидат філософських наук, доцент

Поняття справедливості, рівності та свободи є абстрактними і в ході історії по-різному трактуються тими, хто бере їх на озброєння. Але в загальному ми розуміємо, що справедливість – моральна якість та чеснота, вразливість як на суспільне добро, так і на суспільне зло. Рівність – поняття, що означає однакове положення людей в суспільстві та однакову особову гідність. Свобода – здатність людини чинити відповідно до своїх бажань, інтересів і цілей на основі знання об'єктивної дійсності [3].

Однак, як ми вже визначили, ці питання є досить абстрактними і мають значення лише в поєднанні з правом. Тому на цих цінностях будувались звичаї, які потім переростали у правові. Ми про них говоримо тому, що козацьке суспільство будувалось на основних ідеях рівності, справедливості та свободи.

Як у виборі військової старшини і розділі земель, так і в судах, покарання і стратах запорожці керувалися не писаними законами, а “старожитнім військовим звичаєм, словесним правом і здоровим глуздом”, вони замінили писані польські закони “здоровим міркуванням і введеними звичаями” [6].

Однак, не можна сказати, щоб запорізькі судді у своїй практиці, керуючись винятково звичаєм, дозволяли собі свавілля і допускали тяганину справ: суд був простим, швидким і правовим у повному і точному змісті цих слів; скривджений і кривдник словесно викладали перед суддями сутність своєї справи і, вислуховуючи рішення перших, відразу припиняли свої непорозуміння. Перед суддями були однаково рівні і простий козак і знатний товариш. Національна приналежність майже не мала жодного значення. Біографія індивіда неначе стиралася після його приходу на Січ, вона тут просто нікого не цікавила. Два основні принципи склали підмурок усього ладу запорозьких козаків – свобода і рівність. Козак був цілком вільною у своїх діях людиною.

Відомо, що на Січі жінок не було. “Самий старий звичай, що строго зберігається, у запорізьких козаків, зауважує француз Лазур, – був той, котрий виключав, під страхом бути страченим, появу в Січі жінки, відступ від цього звичаю ніколи не проходило безкарно”. У чому ж тут справа? Чому козаки відмовилися від жінок, що так полегшували життя їхніх північних побратимів – хліборобів? Вищою святинею і цінністю для запорожця була воля. Заради неї він готовий був відмовитися не тільки від родини, але й узагалі від спілкування з жіночою статтю. “Степ як воля – козацька частка” – говорили в народі. Потрапляючи до січовиків, людина мимоволі залучалася до таїнства, символічно вінчалася із “нареченою” – волею. Тут слід звернути увагу на етимологію самого слова “козак”. Чи не найпопулярнішою гіпотезою є та, що пов'язує слово “козак” із тюркомовними теренами, де воно означає “вільна людина”. Ця гіпотеза охоплює також генезу козацтва [4].

Поняття “козацьке право” можна розуміти як сукупність правових звичаїв, що діяли в Запорізькій Січі, де вони стали офіційними джерелами права. Поступово люди усвідомлювали необхідність тих чи інших правил поведінки, дотримувались їх самостійно або під впливом громадської думки і влади. Перетворення звичаїв у правові норми вимагало їхнього офіційного признання, санкціонування державною владою, що мало особливе значення на українських землях. Ті норми, які склались в Україні, були настільки авторитетні, що не могло бути й мови про їхню ліквідацію. Отже, козацьке право і судочинство вироблялося самим життям, природними потребами людей без будь-яких штучних регламентацій. Воно мало усний характер і не потребувало посилань на кодифіковане писемне джерело.

У духовному світі людства є поняття, які мають особливу долю. Серед таких належне місце займають і справедливість, рівність та свобода. Чітку реалізацію даних принципів можна побачити у період козаччини. Козаки об'єднувались у групи на основі рівності і рівноцінності кожного члена колективу. Судочинство було усним, проте ґрунтувалось на моралі та основах природного права. Важливу роль відігравали виховання та здоровий глузд. Проте ці питання мають вагомое значення і для сучасності. У цьому й полягає *актуальність* даної теми.

Якщо говорити про сьогоденне суспільство, то слід зазначити, що принципи рівності, справедливості та свободи мають насамперед реалізовуватись при здійсненні влади керівниками. Це вимагає від владних чиновників бути взірцем праведності. Сьогодні багато хто сприймає це як фантастику, але ми повинні докладати зусиль для встановлення цих принципів.

Поза справедливістю немає й не може бути свободи особи й людської гідності, стабільного суспільства та прогресивного соціально-економічного розвитку. Вона служить прямим регулятором діяльності людини в кожній ситуації. Призначаючи тільки за людиною властивість до чуйного відчуття таких понять як добро і зло, справедливість і несправедливість, ще Арістотель показував, що властивість саме цих якостей і складає основу сім'ї і держави.

Отже, можна зробити висновок, що справедливість не дається, а твориться державними законами, які розумно стримують егоїзм, а також свовістю людей, як сумірними знаннями про себе і про собі подібних. Ми зупинились на Козацькій державі, оскільки тут чітко можна побачити справедливу владу та свободу козаків. В основі порядків запорозького козацтва була громада, де панувала абсолютна рівність її членів, незалежно від соціального статусу. Козак був особисто цілком вільною у своїх діях людиною. Та, незважаючи на це, порядок діяльності Січі від того зовсім не змінювався, що свідчило про високий ступінь пристосованості до таких умов, урахування особливостей національного характеру українців. Тому на сучасному етапі дуже важливим є реалізація даних ідей, бо тільки тоді ми будемо жити за законами рівності та справедливості.

1. Апанович О. М. Розповіді про запорозьких козаків / О. М. Апанович. – К., 1991. – 6–13 с.
2. Бачиний В. А. Філософія права / В. А. Бачиний, М. І. Панов. – К., 2003. – 126 с.
3. Філософія права : навч. посіб. – К., 2000. – 226 с.
4. Щербак В. О. Формування козацького стану в Україні (друга половина XV – середина XVII ст.) / В. О. Щербак. – К., 1997. – 24 с.

5. Щербак В. О. Історія українського козацтва : нариси : у 2 т. / В. О. Щербак. – К., 2006. – 210 с.
6. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків / Д. І. Яворницький. – Л., 1990. – С. 280–281.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ УМИСНОГО ВБИВСТВА ГРУПОЮ ОСІБ БЕЗ ПОПЕРЕДНЬОЇ ЗМОВИ

Шевчук Любов,
IV курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Козич І.В.,
старший викладач

Кримінальний кодекс України (КК України) сповнений значною кількістю колізій, які, на жаль, ніяким чином не зазнають змін. Усе-таки український законодавець не звертає уваги на значні неузгодженості в карному законі України.

Ст.28 КК України визначає форми співучасті, а саме вчинення злочину групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою або злочинною організацією. Зазначається, що злочин визнається таким, що вчинений групою осіб, якщо в ньому брали участь декілька (два або більше) виконавців без попередньої змови між собою. Злочин визнається вчиненим за попередньою змовою групою осіб, якщо його спільно вчинили декілька осіб (двоє або більше), які заздалегідь, тобто до початку злочину, домовилися про спільне його вчинення [1].

Діяльність осіб у складі групи без попередньої змови характерна для вчинення злочинів, передбачених ст.293, 294, 296. У деяких випадках цей вид групи передбачено як кваліфікуючу певний злочин ознаку (ч.3 ст.152, ч.2 ст.153, ч.2 ст.296, ч.2 ст.402, ч.2 ст.404, ч.3 ст.405, ч.3 ст.406). Для кваліфікації цих діянь за вказаною ознакою не вимагається попередньої змови між учасниками злочину, однак якщо вона мала місце, то їх дії (за відсутності такої кваліфікуючої ознаки, як вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб) кваліфікуються як вчиненні групою осіб [5].

Наразі ми маємо ст.115 КК України, а також ч.2 ст.121 того самого кодифікованого акту. У п.12 ч.2 ст.115 зазначається кваліфікуюча ознака умисного вбивства – вчинене за попередньою змовою групою осіб. У ч.2 ст.121 КК України зазначено “Умисне тяжке тілесне ушкодження, вчинене способом, що має характер особливо тяжкого, або вчинене групою осіб, ...”. Тобто, виходячи із цієї статті, можна зазначити, що умисне тяжке тілесне ушкодження може бути вчинено групою осіб без попередньої змови, а умисне вбивство може бути вчинено лише із попередньої змови. Проте при такому формулюванні зовсім не враховується діяльність особи, яка приєдналася до умисного вбивства в процесі його вчинення. Звернемося до регулювання даного питання в інших державах, зокрема у ч.2 ст.105 КК Російської Федерації зазначається така кваліфікована ознака як здійснене групою осіб, групою осіб за попередньою згодою або організованою групою [4]. Тобто тут чітко можна побачити, що і група осіб без попередньої змови може вчинити вбивство. П.15 ч.2 ст.139 КК Білоруської Ре-

спубліки зазначає “групою осіб”, поглинаючи цим поняттям і групу осіб без попередньої змови [2]. Ст.96 КК Молдавії зазначає аналогічну кваліфікуючу ознаку до КК Російської Федерації. Тобто пострадянські держави визнають факт того, що попереднє вбивство може бути вчинено без попередньої змови [3].

Виходячи з українського законодавства, виникає логічне питання: умисне тілесне ушкодження можливе без попередньої змови, вбивство ж не можливе. Тобто тут чітко виражене недопрацювання законодавця. Із цієї причини ми пропонуємо внести зміни до п.12 ч.2 ст.115 КК України, які повинні мати такий вигляд:

“12) вчинене групою осіб, за попередньою змовою групою осіб або організованою групою”.

1. Кримінальний кодекс України. – Режим доступу : HYPERLINK “[http:// zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2341-14](http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2341-14)” <http:// zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2341-14>.
2. Уголовный кодекс Республики Беларусь. – Режим доступа : <http://pravo.kulichki.com/vip/uk/index.htm>.
3. Уголовный кодекс Республики Молдова. – Режим доступа : HYPERLINK “<http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=331268&lang=2>” <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=331268&lang=2>.
4. Уголовный кодекс Российской Федерации. – Режим доступа : <http://ukrf.narod.ru/>.
5. Экономико-правовая библиотека. – Режим доступа : <http://vuzlib.net/beta3/html/1/9136/9172>.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ГІРСЬКИХ ШКІЛ

Балан Віта,

III курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Червінська І.Б.,
кандидат педагогічних наук, доцент

У якій країні не були б розташовані гори, вони по-особливому впливають на розвиток особистості. Тому проблема вивчення життя і розвитку особистості, яка проживає в гірських районах є актуальною і потребує глибокого аналізу.

Екологічна освіта й виховання спрямовані на подолання споживацького ставлення до природи та її ресурсів, поєднання раціонального й емоційного у взаєминах людини із природою, що базується на принципах добра і краси, розуму, свідомості й патріотизму. Як цілісне культурологічне явище, екологічна освіта включає процеси навчання, виховання, розвитку й формування особистості, сприяючи формуванню екологічної культури.

Оскільки в адміністративному плані Українські Карпати охоплюють значну частину Івано-Франківської області, а Карпати взагалі є “унікальним природним скарбом визначної краси та екологічної цінності, ...важливою частиною екологічного, економічного, культурного, рекреаційного довкілля та середовища існування”, потрібно визнати “важливість та екологічну, культурну і соціально-економічну цінність гірських регіонів” [1, с.10].

Екологічне виховання потрібно розглядати як неперервний процес, що охоплює всі вікові, соціальні та професійні групи населення на основі врахування таких принципів діяльності:

- висвітлення екологічних проблем на глобальному, національному і регіональному рівнях, а також практична участь у розв’язанні місцевих екологічних проблем. “Мислити глобально, діяти локально”, – так образно можна виразити цей принцип, використовуючи девіз відомої організації “Грінпіс”;

- спрямованість на розвиток ціннісно-мотиваційної сфери особистості, гармонізацію стосунків із навколишнім середовищем. Цей принцип виражається формулою: “Відчувай, спостерігай, узагальною, дій”, тобто поряд із високою екологічною компетентністю акцентується увага на формуванні загальнолюдських і національних норм моралі, оціночно-критичного мислення, емоційно-художнього сприйняття довкілля, засвоєння правових норм поведінки [3, с.60].

У Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI ст. серед пріоритетів державної політики визначено екологічний: формування в молоді нагальної потреби екологічної культури, яка є складовою загальної культури особистості.

У Концепції екологічної освіти та виховання в Україні (2002 р.) підкреслюється, що формування екологічної культури як складової системи національного і громадянського виховання усіх верств населення України забезпечує не тільки набуття широкого кола знань, а й розвиток достатнього рівня почуття особистої і суспільної відповідальності за стан природного середовища та вироблення потреби адекватних дій щодо його раціонального використання, збереження та відновлення природних ресурсів.

Формування екологічної культури в учнів сприяє усвідомленню себе як частки природи, розумінню важливості правильної поведінки в природному середовищі, вмінню передбачати й оцінювати наслідки власної побутової чи виробничої праці та діяльності людини.

Система екологічного виховання учнів гірських шкіл передбачає врахування таких основних аспектів:

- національний, регіональний та місцеві підходи до вибору навчального матеріалу екологічного спрямування;

- гуманістична спрямованість і зростаюча роль екологічних чинників у вирішенні глобальних проблем людства (раціональне використання природних ресурсів, забезпечення населення екологічно чистими продуктами харчування, захист середовища від забруднення промисловими та побутовими відходами);

- зв'язок між набутими екологічними знаннями і життям, розкриття їх цінності у виробництві, повсякденній діяльності людини.

Міжнародний досвід свідчить, що неформальна екологічна освіта може відігравати досить значну роль у вихованні екологічної культури нації. Однією з особливостей неформальної екологічної освіти є оперативне, ефективне й максимально широке розповсюдження екологічної інформації, можливість швидко формувати громадську думку, пропагувати альтернативні, найбільш раціональні, екологічно чисті методи природокористування. Однак для організації неформальної екологічної освіти в Україні зроблено значно менше, ніж у світі.

Важливу роль у вирішенні екологічних проблем можуть відіграти недержавні громадські організації, які шляхом підвищення громадської активності в органах місцевого управління і самоврядування сприятимуть формуванню екологічної свідомості та культури населення, що пов'язано із загостренням проблем охорони здоров'я, навколишнього середовища, безпеки продуктів харчування тощо.

В Івано-Франківській області приділяється значна увага екологічній освіті. Запроваджується комплексна система, згідно з якою екологічні знання набувають учні шкіл, середніх спеціальних навчальних закладів, студенти університетів. У середніх школах області екологічні питання вивчаються на уроках природознавства, географії, фізики, біології та хімії. У формуванні екологічної культури школярів важливу роль відіграє обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді, який функціонує як координаційно-методичний заклад із розвитку природоохоронної, дослідницької та екологічної роботи зі школярами. В області створені і функціонують 38 екологічних стежок, 225 загонів "зелених патрулів", 120 загонів "голубих патрулів".

Слід пам'ятати, що сьогоднішній учень є природокористувачем, а випускник школи стає розпорядником природних ресурсів. І, чим більше він буде знати про Карпати як екосистему, причини і наслідки катастрофічних паводків, селів, зсувів тощо, біорозмаїття і тваринний світ, міжнародні, державні, регіональні і місцеві природоохоронні програми і буде готовий до участі в природоохоронних заходах, тим вагомніше він вплине на навколишнє природне середовище, його екологічне мислення, а природоохоронна культура стане способом життя.

1. Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат // Гірська школа Українських Карпат. – Івано-Франківськ, 2006. – № 1. – С. 10–17.
2. Максимович О. М. Концептуальні засади раціонального природокористування та охорони навколишнього середовища Івано-Франківської області / О. М. Максимович. – К. : Науковий світ, 2006. – 73 с.

РОБОТА З КАЗКОЮ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Галій Галина,

V курс, Педагогічний інститут.

Науковий керівник – Котик Т.М.,

доктор педагогічних наук, професор

Упровадження в сучасну практику роботи освітніх закладів особистісно-орієнтованої моделі навчання висуває потребу по-новому підходити до проектування навчання, що зумовлює звернення до нестандартних методів та форм залучення школярів до різних видів діяльності із відповідним розвитком їхніх творчих здібностей.

На сучасному етапі розвитку психолого-педагогічної науки, як вітчизняної, так і зарубіжної, активізувалися пошуки витоків креативності, умов, що сприяють розвитку творчих здібностей. Тому існує необхідність узагальненні накопиченого теоретичного та практичного досвіду з розвитку творчих здібностей молодших школярів, що й обумовило вибір напрямку нашого дослідження.

До проблеми використання казок у процесі розвитку мовлення дітей і їхнього морального виховання зверталось багато педагогів, серед яких можна назвати С.Русову, К.Ушинського, В.Сухомлинського, О.Білана, А.Богуша, Н.Гавриша, Т.Котик та ін. Про вплив казки на психічний розвиток дитини та її творчий потенціал писали Л.Венгер, О.Дьяченко, О.Запорожець, І.Котлярова, А.Луценко, М.Туров, А.Фесюкова та ін.

З урахуванням надбаних зазначених досліджень нами було побудовано дидактичну модель розвитку творчих здібностей (уяви, фантазування) молодших школярів на прикладі роботи з казкою у позаурочній навчально-виховній діяльності в групах продовженого дня, відповідно до якої розвиток творчих здібностей молодших школярів проходив у три етапи:

1-й етап – ознайомлювально-аналітичний, або дослідницький. Він передбачав аналіз змісту казки-оригіналу: з'ясування та оцінку рис характеру дійових осіб, виявлення ключових проблем та причин їх виникнення;

2-й етап – оперативний, або творчий. Діти за допомогою педагога змінювали деякі якості персонажів, предметів та явищ із метою розв'язання певних проблем чи надання героям твору більш активних та ефективних рис;

3-й етап – синтетичний, або впровадження ідей. Діти переробляли увесь зміст казки відповідно до внесених змін. Для цього вони спочатку з'ясовували можливі наслідки цих змін і встановлювали, які можливості чи ускладнення для розв'язання казкового конфлікту вони зумовлюють. Школярі уявляли певну си-

туацію, простежували можливий результат і придумували до цієї ситуації свій, позитивний кінець.

Теоретико-концептуальне підґрунтя для проведеної роботи склали положення психологічної теорії про те, що дитина в 6–7 років не є егоцентричною у сприйманні літературних творів: вона легко приймає позицію героя, подумки діє разом із ним, імітує жестами деякі його дії, бореться із його ворогами. Активне ставлення приводить іноді до несподіваних, із погляду дорослих, дій: дитина чорною фарбою замальовує на картинці негативного героя, вириває ілюстрацію з його зображенням, під час переказу випускає неприємні для неї події, говорячи: “Я не хочу про нього розповідати”, змінює хід подій, кінцівку.

Розуміння дітьми моралі казки відбувається на основі їхньої внутрішньої активності, яка викликана емоційним сприйманням змісту твору. Зовні це виявляється в міміці, жестах, репліках, висловлюваннях дітей. Слухаючи казки, які розповідають дорослі, діти й самі прагнуть складати їх – це сприяє розвитку у них творчої уяви, логічного мислення.

Підсумовуючи творчу роботу на етапі упродовження ідей, ми давали дітям комплексні завдання: скласти казку, в якій необхідно розв’язати проблему казкового героя, застосовуючи опрацьовані раніше прийоми. Задля цього пропонували сюжет-кальку для переробки змісту відомої казки (із заміною імен, місця, дії тощо). Дітям повідомлялася лише зав’язка твору, з якої виходила певна проблема, а шляхи її розв’язання вони повинні були віднайти самостійно.

Сюжет казки допомагали розвинути також, ставлячи школярам запитання на кшталт: Як захистити світ від злих людей? Що робити, щоб зло взагалі не з’явилося на Землі? Як хлопчиків тепер відновити свій славетний рід, свою країну? У такий спосіб одночасно розвивали і творче мислення, і гуманістичне світосприйняття.

Придумуючи розповідь про життя вигаданого героя, дитина здійснює аналіз подібних випадків із власного досвіду або почутих від інших, а потім творчо синтезує нове явище, створює новий сюжет, новий образ героя й обставини його життя.

Ще одним прийомом нетрадиційного розвитку творчості, надзвичайно ефективним і цікавим, є складання казок за схемами. Опорне моделювання – досить розповсюджений прийом навчання. Моделі не тільки допомагають наочно уявити якісь об’єкти, а й модифікувати його (видозмінити), експериментувати із ним.

Систем моделювання процесу навчання дітей описано досить багато (Л.Айдарова, В.Репкін та ін.). Ми в процесі творчої роботи із складання казок використовували “Картки Проппа”. Свого часу відомий фольклорист В.Пропп, вивчаючи казки, проаналізував їх структуру і виокремив постійні функції. Саме їх ми використовували в роботі із дітьми під час складання казок.

Розпочинаючи роботу за картками В.Проппа, ми ознайомили дітей з основними казковими функціями, використовуючи ігри “Казкові дива”, “Хто на світі найбільш злий?”, “Заповітні слова”, “Чарівні імена”, “Знайди спільне”, “Добрий – поганий”. Потім читали дітям казку і знаходили в ній 3–5 знайомих функцій, після чого відбувалося колективне складання казки за картками Проппа з поступовим збільшенням їх кількості. Більш цікавим для дітей був прийом вико-

ристання карток “наосліп”, тобто витягування будь-якої картки із купи і складання казки із “перекрученим” сюжетом. Наочні символи дозволяли дитині зберігати в пам’яті набагато більше інформації, а заковдані в картках функції вказували на узагальнені дії, поняття, що допомагало дитині абстрагуватися від конкретного персонажу, ситуації. За таких умов у молодших школярів розвивалося і логічне, і творчо-образне мислення.

Використання зазначених прийомів допомогло навчити молодших школярів створювати нові оригінальні фантазійні твори на основі відомих казок.

Таким чином, на основі узагальнення й актуалізації психолого-педагогічних та лінгводидактичних теоретико-прикладних надбань щодо використання казки в процесі навчання й виховання дітей було розроблено нестандартну, особистісно-орієнтовану на молодшого школяра систему роботи з розвитку творчих здібностей, ефективність якої будемо перевіряти на наступному етапі експериментального дослідження.

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Цюпака Ольга,
V курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Салига Н.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Кардинальні зміни, що відбуваються в усіх сферах життєдіяльності суспільства, вимагають нових підходів щодо виховання та соціалізації підростаючого покоління. Особливого значення набуває формування гармонійно розвинутої, фізично досконалої, здорової особистості. Аналіз державних документів: Конституції України, основ законодавства України про охорону здоров’я, Концепції за загальної середньої освіти (12-річна школа), Закону України “Про соціальну роботу з дітьми та молоддю”, Указу Президента України “Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя” – свідчить про те, що пріоритетним завданням системи освіти є виховання людини в дусі відповідального ставлення до свого здоров’я та здоров’я оточуючих як до найвищої індивідуальної та суспільної цінності. Сьогодні в Україні прийнято багато державних програм, які пропагують здоровий спосіб життя: “Діти України” та “Освіта (Україна ХХІ століття)”, відкрито безліч різноманітних спортивних клубів, але попри це, значних позитивних зрушень у покращенні фізичного, духовного, психічного, соціального здоров’я школярів не відбувається.

Загальноосвітня школа залишається основним соціальним інститутом, який надає дітям базову освіту, вирішує завдання розвитку та виховання школярів, але не в змозі створити всі умови для ефективного формування здорового способу життя, оскільки цей процес має низку специфічних відмінностей порівняно з навчально-виховним процесом [5, с.24].

Системний аналіз філософської, соціально-педагогічної, психологічної, медичної, валеологічної літератури доводить, що сьогодні триває новий етап у науковому дослідженні феномену здоров'я. Статистика свідчить, що впродовж останніх десяти років демографічна ситуація в Україні постійно ускладнюється: зменшилась народжуваність, а смертність збільшилась удвічі, тривалість життя скоротилась на 7–10 років. Спеціальні дослідження виявили несприятливу тенденцію щодо показників стану здоров'я школярів. Так, 30% сучасних учнів початкових класів мають слабе здоров'я, яке часто втрачається ще до закінчення школи. Із кожним роком усе більш актуально стає проблема не тільки фізичного, але й психічного здоров'я школярів. Загальний стан здоров'я людей погіршився після Чорнобильської трагедії. Під загрозою знаходиться майбутнє генофонду нації – ось чому сьогодні здорова дитина стає не лише втіхою батьків, а й багатством держави. Серед країн Східної Європи Україна має найвищі темпи росту ВІЛ-інфікованості. Це значною мірою спричинено недостатністю валеологічних знань в учнів, неефективністю традиційних форм і методів виховної роботи.

Аналіз означеної проблеми у масовій педагогічній практиці України виявив позитивні тенденції. Так, в Україні впроваджуються міжнародні проекти залучення до здорового способу життя. Зокрема, у 90-х роках ресурсно-методичним Центром “Сучасна школа” впроваджувалась американська програма оздоровчої освіти “Культура здоров'я”, яка є регіональною програмою дев'ятнадцяти фондів Сороса (в Україні – це фонд “Відродження”), що діють у багатьох країнах Центральної та Східної Європи. Програма мала на меті підготовку вчителів із питань залучення школярів до здорового способу життя.

На особливу увагу заслугоує саме молодший шкільний вік – початковий етап соціалізації дитини на рівні школи. Такі психологи як Г.Костюк, А.Петровський та ін. стверджують, що молодший шкільний вік є періодом дуже інтенсивного психофізичного розвитку дитини від 6–7 до 10 років [4, с.98].

З'ясування змісту занять у початковій школі згідно із “Програмою середньої загальноосвітньої школи 1–4 (1–3) класи” показало, що найбільше відомостей про здоров'я і здоровий спосіб життя молодші школярі отримують під час вивчення таких дисциплін: валеологія, охорона життя і здоров'я учнів, навколишній світ, природознавство, фізична культура, а також з уроків рідної мови, природи, трудового навчання. З-посеред форм і методів, які використовує вчитель на уроках сьогодні, можна виділити розповіді, бесіди, приклади, вправи, привчання, ігри, виховні ситуації, змагання тощо. Вважаючи на притаманну молодшим школярам любов до казок, педагоги пропонують для позакласного читання казки, оповідання, що допомагають ознайомити учнів не тільки із важливістю здорового способу життя, а й з народними звичаями, традиціями, укладом життя українців [1, с.43].

Ми не повинні забувати, що найважливіша роль у збереженні здоров'я дітей належить сім'ї. І тому вчителям потрібно намагатися якнайкраще підтримувати зв'язок із батьками своїх учнів, ознайомлювати їх із результатами медичного огляду дітей, даними фізичного розвитку, фізичної підготовленості, проводити бесіди щодо вікових особливостей учнів, ознайомлювати їх із побутовими умовами сімей, у яких є діти з дисгармонійним фізичним і психічним розвитком. Для того, щоб учитель володів достатніми навиками навчання і виховання

у школах, ще у вузах йому викладають відповідні методики роботи з дітьми. Зокрема, у Педагогічному інституті Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника студенти вивчають такі дисципліни, як безпека життєдіяльності, основи валеології, основи медичних знань, анатомія і фізіологія людини, фізичне виховання і його методика та ін.

Підсумовуючи вищесказане, можна зазначити, що виховання здорового молодого покоління є одним із пріоритетних й актуальних завдань української загальноосвітньої школи. Як писав В.Сухомлинський: “Якщо виміряти всі мії турботи й тривоги за дітей, то добра половина їх – про здоров'я” [6, с.142].

1. Борисенко А. Ф. Методика фізичного виховання учнів початкових класів / А. Ф. Борисенко, С. Ф. Цвек – К. : Полі-мед, 1997. – 110 с.
2. Дубогай А. Д. Фізкультура : ми і діти / А. Д. Дубогай, Л. М. Мовчан. – К. : Здоров'я, 1989. – 142 с.
3. Концепція навчання здорового способу життя на засадах розвитку навичок : інформ. зб. з життєвих навичок / авт.-упоряд. М. Бело. – К. : Генеза, 2005. – 77 с.
4. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк, за ред. Л. М. Проколієнко. – К. : Рад. школа, 1989. – 608 с.
5. Матвієнко О. В. Виховання молодших школярів : теорія і технологія / О. В. Матвієнко. – К. : Стилюс, 2006. – 543 с.
6. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1971. – 243 с.

ВИВЧЕННЯ ОМОНІМІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Дума Тетяна,

III курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Ткачук О.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Уроки рідної мови в молодшій школі повинні закласти міцне підґрунтя лінгвістичної підготовки учнів, розкрити красу, багатство української мови, сприяти формуванню національно-мовної особистості, яка б відзначалась високим інтелектом, свідомим ставленням до рідної мови, розвиненим мовленням та емоційно-естетичним його сприйманням, володіла вміннями й навичками вільно, комунікативно виправдано користуватися засобами мови – багатозначністю її слів, синонімією, антонімією, омонімією та фразеологією.

Питання омонімії можна розглядати як у плані лексикологічних досліджень, так і з позиції лексикографічної фіксації фактів сучасної мови. Ще О.Потебня у праці “Із записок з російської граматики” відзначив наявність омонімії та відсутність полісемії за умови наявності більше ніж одного значення у мовному знаку: “Ми вважаємо багатозначність поняттям хибним: де два значення, там два слова” [5, с.33].

Оптимальних шляхів у вивченні цієї теми ще не визначено, хоча більшість учених розуміє її необхідність. Тому вдосконалення навчальної роботи, спрямоване на формування омонімічних умінь учнів початкових класів – актуальна методична проблема, кінцева мета якої полягає в збагаченні художнього мовлен-

ня, створенні словесної гри в молодших школярів, а також вираженні більшого змісту, особливо, якщо набір форм обмежений, а в контексті значення омонімії зазвичай стає зрозумілим. Проблему вивчення омонімії слід розглядати на дещо іншому рівні, тому що часто учні опиняються у складній ситуації, коли з кількох різних значень, виражених даною мовною формою, слід вибрати одне для правильного розуміння повідомлення.

Омонімія вносить труднощі і в звичайний процес засвоєння мови, коли той, хто її вивчає, наштовхується на те, що одна й та ж мовна форма може мати абсолютно різні значення.

Програма початкової школи передбачає фрагментарне вивчення омонімії, розглядаючи іноді їх як багатозначні слова.

Ми вирішили дослідити, чи омонімії мають місце в підручниках “Читання” та “Рідна мова” для початкової школи. Для цього ми створили картотеку, яка була побудована на таких засадах: ми виписали кожен омонімії з підручників для 1–4 класів на окрему картку, нижче вміщували контекст, в якому він уживається, потім назву підручника й сторінку в ньому, а в кінці – коментар зі словника омонімії. Наведемо приклад добору словникового матеріалу, дібраного нами до одного з омонімії:

Коса

Роса росила, коса косила

Вашуленко М. С. Буквар : підруч. для 1кл. / М. С. Вашуленко, Н. Ф. Скрипченко. – К. : Освіта, 2001. – 56 с.

КОСА, -и, *жс.* Сільськогосподарське знаряддя для косіння трави, збіжжя тощо, що має вигляд вузького зігнутого леза, прикріпленого до держака. // Ніж косарки.

КОСА, -и, *жс.* 1. Заплетене волосся. 2. *перев. мн.* Довге волосся.

КОСА, -и, *жс.* Вузька наливна смуга суходолу в морі, річці тощо, сполучена одним кінцем із берегом; мис.

КОСА, -и, *жс.* діал. Селезінка.

Як виявилось, омонімічні слова найчастіше трапляються в художніх текстах, призначених для читання. Ми підрахували вживання омонімії у кожному класі.

У першому класі чисельність омонімії становить 58 слів (**доля, нива, лави, насолити, коса, гриби, ключ**). У другому класі кількість цих слів становить 73 (**сила, край, літа, здоров, живе, буду, квасоля, віз**). У підручнику для третього класу омонімічні слова збільшилися до 90 слів (**ціни, став, ніс, вираз, замках**). У четвертому класі ми нарахували близько 130 слів (**поле, гаразд, кілька, коло, мир**). Усі ці слова мають високу частотність уживання.

Як видно зі статистики, тексти з омоніміями переважають у четвертому класі, що повністю відповідає віковому досвіду учнів, а також їх умінням і навичкам працювати з такими словами.

На даному етапі дослідження ми виявили такі закономірності:

1. Не завжди в підручниках належно сформовано розмежування понять **полісемія – омонімія**;

2. Автори часто використовують неяскраві й невдалі приклади, і цим самим ускладнюють роботу дітей над опрацюванням матеріалу.

3. Омонімія в підручниках для початкових класів представлена не завжди у вдалих контекстах.

1. Сучасна українська літературна мова : лексика і фразеологія / за заг. ред. акад. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1973. – 493 с.
2. Курс сучасної української літературної мови / за ред. дійсн. чл. Акад. наук УРСР Л. А. Булаховського. – К. : Рад. школа, 1951. – Т. 1.
3. Шкільний словник української мови : синоніми, антоніми, омоніми, пароніми, фразеологізми / уклад. Т. К. Співак. – Х. : Весна, 2008. – 432 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і головн. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2001. – 1440 с.
5. Потєбня А. А. Из записок по русской грамматике / А. А. Потєбня. – М., 1958. – С. 33.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА ІЗ СІМ'ЯМИ, ЩО ВИХОВУЮТЬ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ

Козачок Мирослава,

У курс, Педагогічний інститут.

Науковий керівник – Ворошук О.Д.,

кандидат педагогічних наук, доцент

Наша держава має безліч економічних та культурних проблем, розв'язувати які доведеться сьогоднішнім учням. Тому школа покликана дати учням узагальнену систему знань про природу, суспільство, людину, сучасне виробництво, культуру. Але основний напрям навчання і виховання – це визнання учня головною фігурою всього навчально-виховного процесу. І в центрі уваги педагогів має бути не середній учень, а кожен школяр, як особистість у своїй унікальності, адже сучасна технологія визнає, що кожен учень – людина, обдарована в якійсь галузі життєтворчості. Національною доктриною розвитку освіти одним з основних завдань освіти визначено розвиток в учнівської молоді творчих здібностей, підтримка творчої обдарованих дітей.

Проблема виявлення та навчання обдарованих дітей хвилювала педагогів давно. Слід зазначити, що вже в період античності надавали важливого значення розвитку здібностей у дітей. Платон вважав, що юні обдарування слід навчати окремо, а Конфуцій пропонував інтенсивно розвивати таких дітей, бо в них вбачав гарантію майбутньої нації. Проблема формування здібностей особистості досліджувалась у психології (А.Маслоу), педагогіці (Б.Нікітін, С.Подмазін), мистецтвознавстві (І.Арановський, А.Мазель) тощо. Проблемі обдарованості досліджували ряд вчених: Ф.Гальтон, Дж.Гілфорд, Р.Моляко, Дж.Рензулі, Б.Теплов, Е.Торранс, М.Холодна, В.Штерн, В.Шадріков та ін. Сьогодні над проблемою розвитку обдарованих дітей працюють педагоги і науковці І.Слободенюк, О.Кульчицька, Г.Костюк, А.Савченко, В.Стрелькін, В.Моргун, А.Богданова, І.Ручка, Н.Лейтес, Л.Дерев'яна та інші. Аналіз теоретичних джерел із даної наукової проблематики дозволяє констатувати, що на даний час недостатньо вивченою є робота соціального педагога із сім'єю обдарованої дитини.

Отже, для розвитку обдарованості потрібно створити для дитини найсприятливіші умови розвитку. У першу чергу ці умови створити вдома, в сім'ї. Саме

тому метою нашої статті є дослідити роль тренінгу креативності в оптимізації взаємодії обдарованої дитини з батьками.

Для вивчення ефективності тренінгової програми на базі однієї із ЗОШ І-ІІ ступенів Івано-Франківської області нами було проведено дослідження для виявлення обдарованих дітей і, відповідно, сформована тренінгова група з 10 осіб (матерів обдарованих у різних сферах дітей – учнів 1–6 класів). У даній школі в 1–6 класах налічується 94 учні. Відповідно, обдаровані діти складають 9,4%.

Для виявлення обдарованих дітей ми використали авторську програму Б.Пашнева, І.Зуєва, В.Павленка, А.Халіна [3, с.5]. Ця програма включає в себе такі методики: “Анкета мотивів навчальної діяльності”, “Опитувальник вивчення рівня пізнавальної активності учнів”, “Тест “Шкала прогресивних матриць Дж.Равена”, “Короткий тест творчого мислення П.Торренса”, “Опитувальник особистісної схильності до творчості Г.Девіса”. Дані методики визначають такі критерії: пізнавальна активність; пізнавальна мотивація; рівень інтелектуально-го розвитку; рівень креативності; ступінь оригінальності мислення.

З батьками було проведено анкетування: “Анкета з визначення сфери здібностей дитини” (за методикою Хаана і Кафа); анкета для батьків обдарованих дітей “Чи розвиваєте ви здібності своєї дитини?” [2, с.88–92].

Так, анкета Хаана і Кафа дозволила нам визначити, що 60% батьків знають про високий рівень розвитку певних здібностей своєї дитини, тоді як інші не спостерігають у своїх дітей якихось ознак обдарованості. Значно гіршими були результати анкетування за методикою “Чи розвиваєте ви здібності своєї дитини”. Ми виявили, що 90% матерів не докладають ніяких зусиль для розвитку здібностей своєї дитини за жодним параметром (інтелектуального розвитку, творчих досягнень, здатності до саморегуляції), тобто їх відповіді – в межах низького рівня, 10% відповідали в межах середнього рівня.

Після анкетування нами проведена тренінгова програма “Тренінг креативності” (Н.Городнова), яка дещо скоригована нами відповідно до категорії. Наприклад, змінені теми інформаційних повідомлень і бесід (повідомлення про сфери обдарованості дитини, про умови, які необхідно створити дома для розвитку дитини тощо). Вправа “Подорож у творче дитинство” замінена на вправу “Моя творча дитина”. Також були добавлені вправи: “Знайди свою дитину”, “Взаємодія” (виконують мати з дитиною), “Я так допомагаю” (також в парах) та деякі інші. Тренінг складається з 10 занять по 1,5–2 години кожне. Зустрічі – щоп’ятниці.

У кінці тренінгового курсу повторно було проведено анкетування, щоб дізнатись, чи змінилося щось у відношенні матерів до розвитку здібностей дитини. Ми отримали наступні результати. За анкетой Хаана Кафа: 10 батьків (100%) добре знають про вид і рівень здібностей своєї дитини. Проте для нас більш важливо те, чи стануть батьки докласти більше зусиль для розвитку здібностей дитини у майбутньому. Результати анкетування “Чи розвиваєте ви здібності своєї дитини” показали, що 95% батьків створюють всі умови, докладають великих зусиль для розвитку здібностей своєї дитини. Середній рівень зусиль спостерігається у 5% матерів.

Отож, проведення тренінгів з батьками обдарованих дітей є досить ефективним методом, щоб спонукати батьків до співпраці зі своєю обдарованою дитиною. А коли вдома для дитини створюються сприятливі умови для розвитку здібностей, то ці здібності обов’язково переростуть в обдарованість.

1. Обдаровані діти : діагностика та супровід / упоряд. Т. Червонна. – К. : Шкільний світ, 2008. – 128 с. – (Бібліотека “Шкільного світу”).
2. Система пошуку обдарованих учнів сучасними психодіагностичними методами: авторська програма / Б. Пашнев, І. Зуєв, В. Павленко, А. Халін // Психолог. – 2004. – Лист. 43 (139). – С. 5–15.

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО СПРИЙНЯТТЯ МУЗИКИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Сагайдак Тетяна,
IV курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Липа І.Ю.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Проблема сприйняття музики є однією з ключових у системі музичного виховання, на що неодноразово вказували у своїх працях Д.Б.Кабалевський, О.А.Апраксина, І.М.Гадалова, А.Г.Болгарський, Л.Г.Коваль, Г.М.Падалка, О.П.Рудницька. Сприйняття музики є естетичним за своєю природою і наближається до процесу мислення здатністю трансформації образу з метою надання йому вигляду, придатного для прийняття рішення. О.П.Рудницька, досліджуючи процес сприйняття музики, наголошує на тому, що повноцінне музичне сприйняття не є апріорно властиве особистості. Воно являє собою синтез “розвинених перцептивних уявлень, сенсорної чутливості, тонкої спостережливості, специфічних інтелектуальних та творчих якостей” і відбувається “протягом тривалого часу в процесі цілеспрямованої педагогічної роботи” [3, с.52].

Сприйняття музики являє собою єдність емоційного та свідомого й розмежувати ці компоненти можна лише умовно: “в музиці, як і будь-якому іншому мистецтві, емоційне начало переливається в думку, а думка, не потребуючи понятійної визначеності, так само невловимо переходить у почуття” [2, с.41]. Однак ми вважаємо хибним трактування емоційного сприйняття як поверхового, зовнішньо-чуттєвого процесу, адже, як зазначає Д.Б.Кабалевський, “марно говорити про будь-який вплив музики на духовний світ дітей і підлітків, якщо вони не навчилися відчувати музику як змістовне мистецтво, яке несе в собі почуття й думки людини, життєві ідеї і образи” [1, с.28].

Допомогти дітям почути, пережити й усвідомити всю гаму людських переживань, створити всі умови для прояву емоційного відгуку на музику – важлива функція педагога-музиканта. Підготовка школярів до емоційного сприйняття музики може здійснюватися різними методами та прийомами. До них належать вступне слово вчителя, використання творів інших видів мистецтва, вокалізація тем інструментальних творів.

Вступне слово покликане створити емоційний настрій, викликати інтерес і підготувати учнів до сприйняття музики. Його зміст, звичай, складає інформація про життя і творчість композитора, історія створення твору та його особливості, виконавців тощо. У молодших класах розповідь має бути стислою і цікавою. Учитель повинен прагнути викликати у своїх вихованців настрої та емоції, аналогічні музичному образу твору, і велику роль у цьому відіграє воло-

діння ним яскравою, образною, інтонаційно виразною мовою. Для активізації інтересу та уваги учнів важливим також є застосування у вступному слові прийому емоційного контрасту і діалогізації мовлення. Залучення дітей до розповіді сприятиме, на нашу думку, виникненню у них відповідних емоційних реакцій, які налаштуватимуть на адекватне сприйняття музичного твору.

Ефективним у розвитку емоційного сприйняття музики є залучення суміжних видів мистецтва, зокрема літератури та живопису. Уміло дібрані поезія чи уривки літературних творів, репродукції картин створюють незабутню емоційну атмосферу, поглиблюють почуття прекрасного, відкривають шлях до емоційних проявів дитини, пов'язаних із музичним твором. Так, наприклад, яскраво відчуті весняний настрій, втілений у п'єсі П.Чайковського "Березень" із циклу "Пори року" дітям допоможе вірш Т.Корольова "Чарівна пора".

Після прочитання вірша можна запропонувати учням подивитися на репродукцію картини А.Куїнджі "Хмарка" й уявити музику, якою "звучить" ця картина. Такі творчі аналогії формують, на нашу думку, здатність глибоко сприймати та переживати емоційно-естетичний зміст музики, розуміти її зв'язок із життям, усвідомлювати образність і виразність музичного твору, адже "чим більше різних життєвих зв'язків музики буде виявлено, тим міцніше музика буде входити до свідомості дітей як частина життя, як саме життя" [1, с.16].

Цінним прийомом активізації емоційного ставлення до музики є вокалізація доступних тем і мелодій з інструментальних і вокальних творів, які передбачені навчальною програмою для слухання. Спів тем з таких творів, як "Ранок" Е.Гріга, "Старовинна французька пісенька" П.Чайковського, "Сонечко" В.Барвинського та інші викликають інтерес до музики, розширюють можливості її емоційного сприйняття, збагачують "інтонаційний словник" учнів, дозволяють вільно і з захопленням стежити за розвитком музичного образу.

Таким чином, молодшим школярам властиві прояви безпосереднього емоційного відгуку на музику. Ураховуючи таку особливість, учителю необхідно здійснювати педагогічне керівництво розвитком емоційного сприйняття через застосування комплексу методів та прийомів, які активізують і корегують цей процес, формують у дітей здатність чути, переживати музичний зміст як художньо-образне відображення дійсності, відкривають шляхи до пізнання музичного мистецтва. "Без музики, – підкреслював В.О.Сухомлинський, – важко переконати людину, яка вступає у світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання, по суті, є основою емоційної, естетичної, моральної культури" [4, с.553].

1. Кабалевский Д. Б. Воспитание ума и сердца : кн. для учителя / Д. Б. Кабалевский. – М. : Просвещение, 1984. – 206 с.
2. Ростовський О. Я. Методика викладання музики в початковій школі : навч.-метод. посіб. / О. Я. Ростовський. – 2-е вид., допов. – Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2000. – 216 с.
3. Рудницька О. П. Формування музичного сприйняття в системі розвитку педагогічної культури майбутнього вчителя : дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.01 / О. П. Рудницька. – К., 1994. – 431 с.
4. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський // Вибр. твори : у 5 т. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 3. – 670 с.

РОЛЬ ГІРСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА У ФОРМУВАННІ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Шолопак Інна,

IV курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Червінська І.Б.,
кандидат педагогічних наук, доцент

У сучасних умовах усе більшої гостроти набуває проблема формування в підростаючого покоління здорового способу життя як головного чинника збереження і зміцнення здоров'я. У Державній національній програмі "Освіта" (Україна XXI століття), національній програмі "Діти України", Міжгалузевій комплексній програмі "Здоров'я нації на 2002–2011 рр.", як стратегічні визначаються завдання формування у дітей та молоді здорового способу життя, створення оптимальних умов для фізичного, психічного, соціального й духовного розвитку, формування гармонійно розвиненої особистості.

Нагальна потреба формування в молодших школярів здорового способу життя зумовлюється різким погіршенням стану здоров'я дітей України і необхідністю з раннього дитинства прищеплювати основні знання і вміння з охорони здоров'я, які згодом перетворяться у важливий компонент загальної культури людини і вплинуть на формування здорового способу життя всього суспільства.

Актуальність проблеми формування здорового способу життя школярів не викликає сумнівів із багатьох міркувань. По-перше, вона безпосередньо пов'язана із завданнями виховання здорового покоління. По-друге, соціальне замовлення суспільства вимагає цілісного підходу до формування здорового способу життя школярів. Крім того, ведеться активний пошук саме таких педагогічних технологій, які спрямовані на виховання у підростаючого покоління свідомого ставлення до власного здоров'я, розуміння його значення для себе, свого майбутнього, для суспільства. Особливого значення набуває турбота про здоров'я дітей молодшого шкільного віку, для яких, через невеликий життєвий досвід, характерна несформованість уявлень про способи життя, збереження й зміцнення здоров'я [3].

Згідно з останніми дослідженнями, проведеними науковцями Прикарпаття, за окремими антропометричними параметрами (ростом, масою тіла, обводом грудної клітки) учні гірських шкіл відстають від своїх ровесників, які мешкають у містах та рівнинних місцевостях. Це зумовлює необхідність проведення для такого контингенту дітей відповідних санітарно-гігієнічних та профілактичних заходів, спрямованих на оптимізацію їхнього фізичного та психічного розвитку і, таким чином, збереження здоров'я підростаючого покоління Карпат. Ураховуючи незадовільний стан здоров'я учнів, які мешкають у гірських районах, не тільки перед медиками, але й перед учителями та батьками гостро стоїть проблема їх оздоровлення. У першу чергу, це модифікація стилю життя (поліпшення умов побуту, збалансоване, повноцінне харчування, раціональний режим навчання й відпочинку), додаткове вживання вітамінів і мікроелементів. Тому заняття фізичними вправами на свіжому повітрі, правильний раціон харчування, профілактика захворювань – можуть розглядатися як ефективні засоби для поліпшення загального розвитку дітей. Стан здоров'я учнів загальноосвітніх навчальних закладів викликає занепокоєння держави, громадськості, батьків. Спостерігається тенден-

ція до погіршення здоров'я і фізичної підготовленості школярів. Зростає не лише кількість захворювань, що пов'язана з функціонуванням опорно-рухового апарату (1992 р. – 31,9%; 2006 р. – 67,1%), серцево-судинної системи (14,5% – 28,2% від загальної кількості захворювань серед школярів), зростає і кількість учнів, що мають певні відхилення у психічному розвитку [2].

Збереження здоров'я учнів – найважливіша вимога до діяльності всіх вчителів, вихователів, батьків тощо. “Здорові діти – здорова нація” – сьогодні не закличне гасло, а тривожне попередження. Смертність переважає народжуваність. За різними даними, щорічно населення України зменшується на 325 тис. осіб. Тому “одним із основних завдань сучасної школи є створення освітнього середовища для розвитку здорової дитини, формування в учнів свідомого ставлення до свого життя і здоров'я, оволодіння навичками безпечного життя і здорової поведінки. Здорове молоде покоління – це запорука стабільного розвитку держави, один із чинників її позитивного міжнародного іміджу” [2].

Учні молодшого шкільного віку найбільш чутливі, ширі й відкриті до оточуючого середовища. Якщо ж шкільне середовище не враховує потреби, інтереси, індивідуальні дані та можливості учнів, якщо в школі більше дбають про виконання навчальних програм, аніж про фізичний і психічний розвиток дітей, тоді процес навчання стає чинником фізичного і психічного нездоров'я. Тому навчання треба розглядати і як важливу діяльність дитини, і як особливий її психічний стан. Учені-педагоги дають різні визначення процесу навчання, але, з нашого погляду, його здоров'язберігаючу основу виділив академік С.Д.Максименко: “Навчання – це складна життєва ситуація, створена двома особистостями: одна з них привласнює культурно-історичний досвід, переплавляючи його в своє психічно-духовне, а інша – надає їй цей досвід і створює можливість привласнення, а отже, зростання. Саме ця взаємодія двох нерівних (молодшого – учня і старшого – вчителя, носія досвіду) і є тією суперечливою цілісністю, “клітинкою”, яка продукує все розмаїття навчального процесу і визначає його сутність” [1]. Суттю здоров'язберігаючих технологій навчання є оптимальна його побудова, яка сприяє психічному здоров'ю дитини. У цій ситуації найбільшій підтримки потребують діти гірських шкіл, де часто обмежене спілкування з дорослими і вчителем, де педагог виконує функції і батька, і матері, які на заробітках, де до вчителя тягнуться, як до рідного. Формування в молодших школярів здорового способу життя необхідно розглядати як систему педагогічної, медичної і родинної взаємодії, використання усіх об'єктивних і суб'єктивних можливостей для забезпечення здоров'я молодших школярів. Визначені організаційно-педагогічні умови дають можливість систематизувати й об'єднати діяльність усіх учасників виховного процесу з формування в молодших школярів здорового способу життя.

Таким чином, основним у здоров'язберігаючих технологіях навчання є організація правильної взаємодії двох особистостей і моральна атмосфера, яку вони створюють. На вирішення проблеми створення здоров'язберігаючого середовища в школі має бути спрямована діяльність усього педагогічного колективу.

1. Максименко С. Навчання і психологічне здоров'я особистості / С. Максименко // Освіта України. – 2006. – 22 серпня.
2. Хрущ О. Здоров'язберігаюче середовище – запорука психічного здоров'я учнів гірських шкіл / О. Хрущ // Гірська школа Українських Карпат. – 2007. – № 2–3. – С. 127–131.
3. Червінська І. Гірська школа як осередок навчально-методичної, культурно-освітньої роботи / І. Червінська // Гірська школа Українських Карпат. – 2007. – № 2–3. – С. 140–146.

РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Калин Віталія,
V курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Хрущ В.Д.,
кандидат педагогічних наук, професор

Від природи люди ґрунтовно розрізняються, зокрема за своїми талантами. Слід відмітити, що незважаючи на велику, довгу та часом широку історію вивчення обдарованості на Заході і в нашій країні, вчені ще не дійшли до єдиного розуміння у визначенні понять “обдарованість”, “талановитість”, “здібність”, “нахили” тощо. Можна констатувати, що єдиної прийнятої термінології розуміння цих понять ще немає. Більшість із визначень обдарованості науковці відносять до раннього розвитку дітей, використовуючи такі конструкції, як інтелект та креативність (творчість), або ж керуються показниками успішності дітей з різних шкільних предметів. Це призвело до появи різноманітних визначень зазначеного поняття. Наприклад, обдарованість – це талант у певному виді діяльності й унікальні творчі здібності; високий рівень інтелектуальних та академічних здібностей.

Науковцями доведено, що інтелектуальні здібності не передаються спадково, а розвиваються в активній розумовій діяльності. Тому необхідно виявляти задатки в дітей якомога раніше і створювати відповідні умови для їх розвитку. Головною умовою розвитку обдарованості є діяльність.

До основних видів діяльності відносяться: практична, теоретична, художньо-естетична, комунікативна і духовно-ціннісна. Відповідно, можуть бути виділені наступні види обдарованості:

- в практичній діяльності – обдарованість у ремеслі, спортивна та організаційно-торська;
- в пізнавальній – різних видів інтелектуальна;
- в художньо-естетичній – хореографічна, сценічна, літературно-поетична, музична;
- в комунікативній – лідерська та атрактивна;
- в духовно-ціннісній діяльності – обдарованість у створенні нових духовних цінностей.

Нами встановлено, що основними показниками обдарованості, що проявляється в діяльності людини, є:

1. Обдарована дитина в однакових умовах навчання зі своїми ровесниками досягає кращих результатів, ніж вони.

2. У тій сфері діяльності, де вона максимально прикладає свої зусилля в процесі інтенсивної праці досягає видатних результатів, хоча в іншій сфері діяльності і успішність може бути середня.

3. Обдаровані діти, як правило, дуже активні й завжди чим-небудь зайняті, захоплені. Вони прагнуть більше працювати над собою, займатися своєю улюбленою справою.

4. Обдаровані діти наполегливо наслідують, прагнуть досягти поставленої мети. Вони хочуть знати більше і до дрібничок, тому їм необхідна додаткова інформація.

5. Бажання вчитися незалежно від оцінок. Навчання їм приносить задоволення.

Обдарована особистість, як правило, сама заявляє про себе, ускладнюючи життя самовпевнених консервативних дорослих, змушуючи їх шукати нестандартні виховні підходи. Обдаровані діти не такі собі абстрактні “носії талантів”. Передусім вони люди, з їх перевагами, недоліками. Саме тому людяне, спокійне і конструктивне ставлення до таланту дає маленькій особистості відчуття себе повноцінною людиною, а не “білою вороною” [1, с.14].

Сьогодні найбільш ефективні для розвитку обдарованості є новітні педагогічні технології, серед них – інтерактивна технологія навчання.

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують із приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню вмінь і навичок, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу [5, с.192].

Таким чином, сьогодні в нашому суспільстві виникла нагальна потреба в творчих, діяльних і обдарованих, інтелектуально й духовно розвинених громадян. Тому завдання вчителя не тільки виявляти, розвивати таких учнів, а й повернути увагу до них науковців, психологів, колег, батьків. Чим раніше починається розвиток здібностей, талантів, тим більше шансів на їх розкриття [6, с.174].

1. Борисов О. Структурні компоненти обдарованості / О. Борисов // Освіта. – 1994. – С. 14.
2. Грабовський А. Види дитячої обдарованості / А. Грабовський // Обдарована дитина. – 2004. – № 1. – С. 38–46.
3. Міщенко Н. Вундеркінди / Н. Міщенко // Науковий світ. – 2005. – № 5. – С. 11.
4. Музыка О. Як розвивати обдарованість і чи можна її втратити / О. Музыка // Обдарована дитина. – 2006. – № 3. – С. 11–17.

ІГРОВІ ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНИХ НАВИЧОК У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МУЗИКИ

Майдан Наталія,
IV курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Липа І.Ю.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Одним із важливих завдань уроку музики в загальноосвітній школі є навчання дітей співу. Спів – найдоступніший вид дитячого мистецтва, він є природним способом вираження естетичних почуттів, найбільш дієвою формою музичного навчання в школі. Будучи ефективним засобом розвитку музичних здібностей школярів, він має значний виховний потенціал: розкриває дітям багатий і складний світ людських переживань, формує високі моральні якості, сприяє пізнанню навколишньої дійсності. Отже, вокально-хорова робота повинна займати значне місце в початковій школі.

Однак “саме цей вид роботи викликає найбільші труднощі у вчителів, оскільки вимагає ґрунтовної підготовки” [1, с.22]. Щоб навчити дітей правильного співу, педагогу самому потрібно майстерно володіти співацьким голосом, вокально-хоровими навичками, а також методикою їх формування у своїх підопічних з урахуванням індивідуальних особливостей кожного.

З огляду на вікові особливості учнів молодшого шкільного віку ефективними, на нашу думку, є ігрові прийоми формування вокальних навичок. Практика показує, що саме у грі учні початкових класів засвоюють складний навчальний музичний матеріал. Адже “у процесі гри дитина набуває досвіду, не усвідомлюючи цього. Та дитина, яка грається – розвивається, а сам розвиток відбувається тому, що вона грається” [2, с.4]. Недаремно Василь Верховинець надавав грі такого великого значення: “Гра є наймиліша хвилина, котрої потрібно дитині для всебічного виховання її молоденького тіла, розуму та її індивідуальних здібностей” [3, с.5].

Ураховуючи значимість ігрової діяльності для музичного розвитку молодших школярів, нами були розроблені й апробовані на базі початкових класів Тишківської загальноосвітньої школи I–III ступенів (Городенківський район, Івано-Франківська область) деякі ігрові прийоми формування вокальних навичок.

Так, для формування співацького дихання був застосований ігровий прийом, який називається “Не загаси свічку”. Ми пропонували дітям зробити активний вдих, набираючи у легені якнайбільше повітря, а потім повільно видихати, намагаючись не “загасити” полум'я уявної свічки. У процесі роботи ми зауважили, що у багатьох учнів переважає поверхневий вдих (повітрям заповнюється тільки верхня частина легенів). При цьому м'язи шиї в них напружувалися, а це, як відомо, негативно впливає на голосові зв'язки і, відповідно, на якість співу. Працюючи над розвитком правильного вдиху, ми просили дітей вдихнути повітря через ніс і рот одночасно, уявивши при цьому, що вони нюхають аромат квітки. Одночасно нами наголошувалося, що вдих не повинен супроводжуватися підніманням плечей, а видих має бути економним. В ігровій формі відбувалося формування комбінованого дихання (учні клали руки на нижні ребра, і вдихали та видихали повітря так, щоб активно працювали м'язи нижньої частини грудної клітки й черевної стінки).

Для формування дикції використовувалася ігровий прийом “Вчимося артикулювати голосні”. Протяжно промовляючи голосні звуки вокальної азбуки: У, О, А, Е, Й, І (у-у-у-у, о-о-о-о, а-а-а-а, е-е-е-е, и-и-и-и, і-і-і-і), ми навчали учнів правильної вимови. Наприклад:

У – губи складено трубочкою;

О – положення губ схоже на букву О;

А – рот широко відкритий, видовжений донизу;

Е – рот відкритий не дуже широко, губи притиснені до зубів і відстань між зубами менша, ніж під час вимовлення звука А;

І – губи розтягуємо в усмішці;

И – губи “усміхаються”.

Ігровий прийом розвитку звуковисотного слуху “Музичний літачок”. Ми пропонували дітям голосом відтворювати напрям руху уявного літачка. Так, поклавши руку на коліно, учні “гудуть” найнижчий звук (“літачок прогріває двигуни”). Потім повільно, піднімаючи руку, гудуть все вище й вище, тонше й тонше. Запишавши, як комарики, плавно “ведуть свій літак на посадку” (повільно опускаються голосом від найвищого до найнижчого звуку).

У процесі дослідно-експериментальної роботи ми застосовували ігрові прийоми, побудовані на конкретних зорових образах, народжених змістом пісні, адже, як зазначає Е.Печерська, невід’ємним компонентом гри є уявна ігрова ситуація (“уявіть собі, що ви на березі моря...”, “на вершині гори...”, “в дрімучому лісі...”) [4]. В окремих випадках ми доповнювали її елементами перевтілення вчителя і дітей, а деколи пропонували учням відтворити на малюнку те, що відповідає, на їхню думку, характеру виконуваної пісні.

Таким чином, ігрові прийоми полегшують формування вокальних навичок, урізноманітнюють урок, створюють емоційний настрій і прищеплюють відповідні виконавські навички.

1. Дорошенко Т. Прийоми формування вокальних навичок у молодших школярів на уроках музики / Т. Дорошенко // Початкова школа. – 2006. – № 2. – С. 21–22.
2. Кващук В. Методичні рекомендації з постановки голосу / В. Кващук. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, 2006. – 26 с.
3. Верховинець В. Весняночка / В. Верховинець. – К. : Музична Україна, 1989. – 341 с.
4. Печерська Е. Уроки музики в початкових класах : навч. посіб. / Е. Печерська. – К. : Львів, 2001. – 272 с.

САМОСТІЙНА ПІЗНАВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ ПРОФІЛЬНИХ КЛАСІВ ЯК БАГАТОАСПЕКТНА КАТЕГОРІЯ

Креховецька Інна,
IV курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Лотоцька М.П.,
старший викладач

Теоретичний аналіз проблеми обґрунтував необхідність системного вивчення самостійної пізнавальної діяльності, яке спрямоване на розгляд зазначеної категорії в контексті особливостей профільного навчання, а також на з’ясу-

вання складових, що визначають характер самостійної пізнавальної діяльності учнів профільних класів.

Профільні класи створюються для задоволення пізнавальних потреб, інтересів школярів, які мають яскраво виражені схильності та здібності до вивчення певних предметів. Основною метою профільного навчання є самовизначення учнів, підготовка до вибору майбутньої професії, вступу випускників у навчальні заклади.

Практичний досвід свідчить про те, що учні в профільних класах не отримують поглиблені знання через застосування неефективних прийомів організації самостійної пізнавальної діяльності, а за рахунок перевтомлення та перевантаження, до того ж отримані знання не завжди задовольняють учнів щодо вибору певної професійної сфери. Для усунення такого недоліку профільного навчання необхідно вдосконалити засоби та форми організації самостійної пізнавальної діяльності учнів профільних класів, з’ясувати її складові та можливість їх розвитку з урахуванням спрямованості навчальних інтересів, схильностей учнів, їх реальних досягнень в обраній галузі.

Тому актуальним є формування єдиної логіки розвитку самостійної пізнавальної діяльності та визначення її особливостей, якісних характеристик, показників, рівнів сформованості в учнів профільних класів, а також розробка моделі її організації, яка б забезпечувала розвиток та можливість самореалізації учнів у навчанні.

Отже, вирішення поставленої проблеми профільного навчання потребує ґрунтовного аналізу якісних характеристик самостійної пізнавальної діяльності учнів профільних класів із метою з’ясування її особливостей.

У процесі аналізу психолого-педагогічної літератури, в якій розглядалися різні аспекти самостійної пізнавальної діяльності, ми звернули увагу на те, що більшість науковців указують на зв’язок пізнавальних потреб, інтересів, мотивів, пізнавальної самостійності, пізнавальної активності із структурою самостійної пізнавальної діяльності.

Проблеми багатоаспектності самостійної пізнавальної діяльності учнів профільних класів присвячені праці і дослідження багатьох українських педагогів і психологів, зокрема слід відзначити роботи Г.А.Гарбар, С.Г.Заскалети, С.В.Каяліної, І.А.Левіної, в яких проаналізовано сутність поняття, структуру пізнавальної самостійності учнів, розглянуто її рівні, розроблено методики формування та розвитку зазначеної якісної характеристики особистості.

Дослідження проблеми пізнавальної самостійності дозволяє стверджувати, що вона характеризується, насамперед, засвоєнням способу творчої діяльності, тобто самого шляху пізнання.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень дає підстави для таких узагальнень. Теоретичні розробки проблеми самостійної пізнавальної діяльності мають незаперечну наукову цінність. Дослідниками сформовано понятійно-термінологічний апарат таких категорій: пізнавальні потреби, інтереси, мета, мотиви, пізнавальна активність і пізнавальна самостійність. Визначено окремі взаємозв’язки між зазначеними якісними характеристиками, розроблено сутність деяких категорій, що зумовлюють самостійну пізнавальну діяльність учнів профільних класів (професійний інтерес, професійні мотиви). Однак, потребує у-

чення логіка формування самостійної пізнавальної діяльності та особливості прояву розглянутих якісних характеристик в учнів профільних класів.

З'ясовано, що пізнавальні потреби, інтереси, мотиви, мета, пізнавальна активність, пізнавальна самостійність визначають структуру самостійної пізнавальної діяльності та впливають на її характер. Так, пізнавальні потреби є найпершим стимулом до діяльності, пізнавальні інтереси є формою суб'єктивних проявів прагнення особистості до пізнання предметів і явищ, мотиви й мета зумовлюють пізнавальну активність і самостійність, спрямовують особистість на пошук, і тим самим детермінують творчий освітній процес.

Отже, самостійна пізнавальна діяльність – це багатоаспектна категорія, якісними характеристиками є пізнавальні потреби, інтереси, мета, мотиви, пізнавальна активність і пізнавальна самостійність. Під нею ми розуміємо таку діяльність учнів із самостійного визначення мети, завдань, проблеми на основі пізнавальних потреб та інтересів, мотивів, вибору власного пізнавального шляху, спрямованого на створення творчого освітнього продукту.

Самостійна пізнавальна діяльність учнів профільних класів набуває певних особливостей – прагнення до самовизначення, що зумовлює ставлення старшокласника до вибору майбутньої професії, а основними показниками його прояву є наявність професійних інтересів, потреб та намірів, мотивів, спрямованості пізнавальної активності та самостійності на вибір професії.

Організація самостійної пізнавальної діяльності є однією з найбільш актуальних проблем сьогодення. Аналіз праць українських і зарубіжних учених дає підстави стверджувати, що стимулювання самостійної пізнавальної діяльності учнів є провідною умовою формування творчої особистості.

1. Аніскіна Н. О. Організація профільного навчання у сучасній школі / Н. О. Аніскіна. – Х. : Основа, 2003. – 176 с.
2. Бех І. Д. Особистісно-зорієнтоване виховання : навч.-метод. посіб. / І. Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
3. Бібік Н. М. Проблема профільного навчання в педагогічній теорії і практиці / Н. М. Бібік // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2005. – № 5/6. – С. 20–35.
4. Бурда М. І. Нові підходи до організації освіти у старшій школі : проект концепції профільного навчання у старшій школі / М. І. Бурда // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2004. – № 1. – С. 72–77.
5. Липова Л. Профільне навчання : до питання становлення / Л. Липова, В. Малишев // Освіта і управління. – 2006. – № 1. – С. 111–116.
6. Хуторский А. В. Современная дидактика : учеб. для вузов / А. В. Хуторский. – С. Пб : Питер, 2001. – 544 с.

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ 1-ГО КЛАСУ ЗОШ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Осташ Анастасія,
V курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Луцан Н.І.,
доктор педагогічних наук, професор

Розвиток міжнародних зв'язків України, процес інтеграції української системи вищої освіти у європейський освітній простір та зобов'язання, взяті Україною у травні 2005 року при підписанні Болонської декларації [6], відкривають нові можливості для комунікації іноземними мовами. Це питання є актуальним і для нас, студентів-випускників, для вчителів у школах, учнів та їх батьків.

Саме ми, майбутні педагоги, повинні бути готовими виховувати таких особистостей, які вмітимуть максимально ефективно взаємодіяти зі світом, і в цьому плані знання іноземної мови має надзвичайно важливе значення.

Відрадно, що в Україні іноземна мова є обов'язковим предметом у початковій школі й, згідно з новою програмою вивчається з 2-го класу [5, с.1–2]. Це є ознакою існування соціального інтересу до її вивчення і підтвердженням важливості цього предмета для реалізації перспективних завдань розвитку особистості.

Тому не можемо не брати до уваги важливості фактора безперервності процесу іномовної освіти [3, с.13]. Досліджуючи дане питання в освітньому просторі (школи і садки) нашої області, помічаємо розрив у цьому процесі. Цікавими є статистичні дані, які прозвучали на нараді “Вивчення іноземних мов у дошкільних закладах і початкових школах загальноосвітніх навчальних закладів”, зініційованої екс-міністром Вакарчуком МНО. В Івано-Франківській області всього 757 шкіл, з них у 13 школах вивчають англійську з 1-го класу. А у місті Івано-Франківську така ситуація: з 42 шкіл – 3 спеціалізовані, англійську з першого класу вивчають школи №1, №11. Припустимо, що у кожній із 744 шкіл, де не вивчається англійська з першого класу, є лиш по 10 першокласників, то в цілому по області мінімум як 7440 учнів утрачають цілий рік вивчення іноземної мови. Із 331 дошкільного закладу області навчальними планами передбачені заняття з англійської мови у 38.

І це тільки показник у нашій області. Аналогічна ситуація прослідковується по всій Україні. Звідси випливає необхідність бути готовими до заповнення “прогалених” безперервної освіти і вміти навчати учнів-першокласників, використовуючи можливості позаурочного та позашкільного часу.

Про доцільність такої роботи у першому класі свідчать і психологічні особливості нинішніх шестиліток. Учителі-практики спеціалізованих шкіл відмічають, що цей вік є найбільш сприятливим для залучення дітей до вивчення іноземної мови. У дітей цього віку проявляється інтерес до осмислення свого мовленнєвого досвіду, вони залюбки запам'ятовують і відтворюють мовний матеріал.

На відміну від попередніх програм, сьогодні усне мовлення, або говоріння, стає основною метою навчання іноземної мови. Тому при навчанні учнів першого класу англійської мови, вчителю перш за все потрібно дбати саме про розвиток і формування усної мовленнєвої активності. Формування цієї активності передбачає два етапи мовленнєвої діяльності: розуміння іноземної мови на слух та говоріння [1, с.32].

Тут доцільно виділити мовленнєві вміння, які слід розвивати в першокласників:

1. Говоримо заради задоволення (одне з головних, як вважає Т.М.Науменко [4; 6]). Тобто, намагатися створити такі умови, коли дитина не боїться помилок і вільна у своєму висловлюванні, хоче говорити більше, а не чекає “зарплату” у вигляді оцінки, хоч би й умовної. Мали змогу прочитати цікавий лозунг в одній англійській школі: “Робити помилки – це добре, а ще краще робити нові помилки”. Тому й переконані в доцільності й ефективності такого принципу.

2. Говоримо правильно, тобто поступово, ненав’язливо коригуємо висловлювання учнів, привчаємо до певного логічного порядку мовлення.

Слід пам’ятати, що навчання іноземної мови першокласників, а саме розвиток їх мовленнєвих умінь, повинні ґрунтуватися на принципі зацікавленості [2, с.29–30].

Важливу роль тут відіграє наочність. Радимо звернути увагу на використання комп’ютерних програм, які є як доцільні, так і доступні на сучасному етапі розвитку освіти, тим більше в позаурочний та позашкільний час.

Перший досвід використання таких програм у процесі навчання іноземної мови показав наявність у дітей стійкого інтересу до здійснення дій із комп’ютером, а отже й до вивчення іноземної мови, у свою чергу, і розвитку мовленнєвої активності. Навіть те, що дитина працює з англійською клавіатурою, із конкретними командами англійською мовою – сприяє ефективному засвоєнню певного об’єму лексико-граматичних структур спеціального та побутового значення, значно підвищує її мовленнєву активність та мовленнєву культуру в цілому.

Широкі можливості для зацікавленості учнів та активізації їх мовленнєвої діяльності дає використання гри. Ігри сприяють виконанню важливих методичних завдань:

- створенню психологічної готовності дітей до мовленнєвого спілкування;
- забезпеченню природної необхідності багаторазового повторення мовного матеріалу;
- тренуванню дітей у виборі необхідного мовленнєвого варіанта, що є підготовкою до ситуативної спонтанності мови взагалі.

Розвиток мовленнєвої англомовної активності учнів першого класу є актуальною проблемою і залежить від чинників, проаналізованих у даній статті. Висловлюємо надію на те, що стаття прислужиться як вчителям, так і студентам педагогічних вузів спеціальності “Початкове навчання і англійська мова та література”, які працюватимуть над даною проблемою.

1. Грібкова І. Ф. Розвиток мовленнєвих навичок за комунікативними методами / І. Ф. Грібкова // Англійська мова в початковій школі. – 2006. – № 2 (15). – С. 30–33.
2. Захарченко А. О. Особливості організації навчання англійської мови на ранньому етапі / А. О. Захарченко // Англійська мова в початковій школі. – 2008. – № 1. – С. 28–31.
3. Кміть О. Основні сучасні тенденції розвитку англомовної освіти молодших школярів в Україні / О. Кміть // Початкова школа. – 2008. – № 5. – С. 13–15.
4. Науменко Т. М. Шляхи активізації мовленнєвої діяльності на уроках англійської мови / Т. М. Науменко // Англійська мова та література. – 2007. – № 4 (158). – С. 5–8.
5. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів та спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов. Іноземна мова. 2–12 класи; 5–12 класи (2-га іноземна мова). – К. : Ірпінь : Перун, 2005. – 208 с.
6. Режим доступу : <http://www.ekzamen.net.ua>.

МОНІТОРИНГ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ІЗ МАТЕМАТИКИ МЕТОДОМ ПРОЕКТІВ

Джус Тетяна,
магістрантка, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Плетеницька Л.С.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Проблему моніторингу навчальних досягнень учнів та різні підходи до його проведення досліджують: Н.М.Бібік, О.Я.Савченко, Т.Ф.Алексєєнко, Т.М.Байбара, Л.С.Вашенко, О.Корчевська, О.В.Стребна, А.О.Соценко та інші. Аналіз звітів про проведення моніторингів навчальних досягнень четвертокласників свідчать, що подібний спосіб контролю є більш інформативним для педагога ніж традиційна перевірка знань. Варіативність форм проведення моніторингу в початковій школі сприятиме підвищенню рівня мотивації та зацікавленості учнів, а отже, об’єктивності визначення рівня навчальних досягнень, зокрема освітньої галузі “Математика”.

У педагогічній літературі [1; 2; 3] моніторинг визначають як систему заходів щодо збирання, опрацювання, аналізу та поширення інформації з метою вивчення й оцінювання стану функціонування певного суб’єкта освітньої діяльності, чи освітньої системи загалом, та прогнозування їх розвитку на основі аналізу одержаних даних і виявлених тенденцій та закономірностей [1; 4]. Одним із складників моніторингу якості освіти є моніторинг навчальних досягнень учнів початкових класів, що характеризується систематичністю, тривалістю в часі, прозорістю та ефективною системою відслідковування. Упроваджуючи моніторингові дослідження під час оцінювання навчальних досягнень учнів, ми отримуємо системне дослідження одного з показників якості освіти в початковій школі.

Проблема моніторингу все ще залишається актуальною для української освіти, проте її вже цілеспрямовано висвітлюють за допомогою інноваційних технологій, однак є потреба глибшого її дослідження й аналізу.

Методисти та науковці рекомендують здійснювати моніторинг рівня навчальних досягнень молодших школярів за такими етапами: визначення мети і цілей моніторингу, вибір аудиторії, яка буде досліджуватись, вибір методу та процедури дослідження, збір інформації та психологічний супровід процедури дослідження, аналіз отриманих результатів та їх оприлюднення, вироблення рекомендацій.

У методичній літературі [4; 5] моніторинг якості навчальних досягнень трактують як вимірювання рівня навчальних досягнень учнів з основних навчальних предметів, накопичення банку даних щодо сформованості знань, умінь та навичок для дослідження якості змістовного наповнення державних освітніх стандартів освітніх галузей “Математика”, “Українська мова”, “Я і Україна”, та виявлення причин не засвоєння учнями певних знань і не сформованість навичок. Аналіз моніторингу стану рівня навчальних досягнень учнів дає змогу визначити реальний стан навчального процесу за основними показниками та динаміку його змін протягом досліджуваного періоду з даної навчальної дисципліни; визначити проблемні ситуації стосовно кількісного співвідношення рівня знань і досягнень учнів, та з’ясувати причини їх виникнення, а також відслід-

ковувати якість роботи вчителів; ухвалювати необхідні обґрунтовані управлінські рішення щодо якості навчання школярів базових навчальних дисциплін.

На практиці метод проектів розглядається як інновація, метою якої є створення для дитини умов, за яких вона оволодіває вмінням активно здобувати, оновлювати та розвивати свої знання, має змогу їх творчо застосувати. Застосування методу проектів базується на засадах дидактичних принципів, зокрема: на принципах активності, продуктивності, технологічності, саморозвитку, опори на суб'єктивний досвід. Ураховуючи вимоги до організації моніторингу навчальних досягнень четвертокласників та проєктивної діяльності ми розробили та апробували освітній проєкт “Я знаю все!”, мета якого активізувати знання учнів четвертого класу при вивченні освітньої галузі “Математика” і визначити рівень їх навчальних досягнень.

Перенасиченість навчальної програми теоретичним матеріалом та недостатня кількість навчальних годин для самостійної роботи не дозволяє вчителю якісно закріпити, узагальнити та систематизувати з учнями вивчений матеріал. Четвертокласники не можуть відтворити цілісну картину своїх знань з того чи іншого предмету. Наш проєкт сприяв активізації програмового матеріалу з математики учнями четвертого класу. Ми віддали перевагу самостійній роботі учнів. Під час роботи над проєктом у молодших школярів покращується розуміння та запам'ятовування вивченого, адже учень, опрацювавши певну кількість літератури, повинен вибрати найголовніше, а отже проаналізувати, систематизувати та узагальнити інформацію із змістових ліній “Числа та дії над ними”, “Рівняння та нерівності”, “Числові вирази”, “Геометричні фігури та тіла”, “Величини. Одиниці вимірювання величин”.

Наш проєкт “Я знаю все!” складався з п'яти блоків (див. схему 1).

Структура проєкту “Я знаю все!”

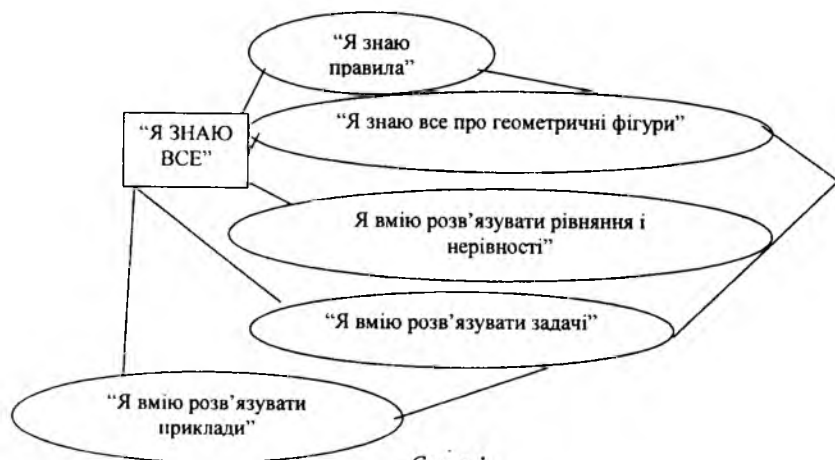

Схема 1

У процесі реалізації проєкту учні працювали в пошукових групах, метою яких було вибрати доцільні види завдань за поданими темами, самостійно їх класифікувати та повторити і узагальнити вивчене.

Результати статистичного аналізу моніторингу навчальних досягнень переконують, що учні досить успішно засвоїли навчальний матеріал з арифметики, алгебри, геометрії, адже майже всі отримали позитивні оцінки. Крім того, четвертокласники за допомогою вчителя систематизували завдання, які вони самостійно підбирали та розв'язували.

1. Аналітичний звіт про моніторингове дослідження якості навчальних досягнень у початковій школі (4 клас) / Н. М. Бібік, О. Я. Савченко, Т. Ф. Алексєєнко [та ін.] // Початкова школа. – 2006. – № 2.
2. Бишова Т. Мосієнко Інноваційні технології в початковій школі / Т. Бишова, О. Кондрачук, М. Мосієнко. – К.: Шк. Світ, 2008. – 112 с.
3. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи / упоряд. Стрєбна О. В., Соценко А. О. – Х.: Основа, 2006. – 176 с.
4. Сухарєва Л. С. Тести для математичного оцінювання: математика. 4 клас / Л. С. Сухарєва. – Х.: Основа, 2007. – 56 с.
5. Богданович М. В. Методика викладання математики в початкових класах: навч. посібник / М. В. Богданович, М. В. Козак, А. Я. Король. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2001. – 368 с.

СИНДРОМ “ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ” ПЕДАГОГА ЯК СКЛАДНА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

Збрицька Наталія,

IV курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Єгорова І.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Про наявність великої кількості стресорів у педагогічній діяльності говорять вже давно як зарубіжні, так і вітчизняні вчені. Професія педагога насичена багатьма стресогенами, серед яких такі як соціальна оцінка, невизначеність, повсякденна рутинна тощо. Прояви стресу в роботі вчителя різноманітні й численні. Серед найбільш поширених можна вирізнити такі, як: фрустрація, підвищена тривожність, дратівливість, виснаженість тощо [3].

Професійне вигорання – стан людини, який характеризується втратою інтересу до роботи, зневірою у власній професійності, фізичною та емоційною втомою, почуттям нереалізованості, утратою мотивації своїх дій, відчуттям безперспективності своєї роботи. Практично, це – відповідь організму на хронічний стрес [2, с.8]. Професія педагога – одна з тих, де синдром “професійного вигорання” є найбільш поширеним. Тому актуальність вивчення цієї проблеми є незаперечною.

На сьогодні відомо декілька підходів щодо визначення синдрому “професійного вигорання”. Під ним розуміють і стан фізичного, психічного та емоційного виснаження, викликаного довготривалим перебуванням в емоційно перевантажених ситуаціях спілкування; і двовимірну модель, що склада-

ється з емоційного виснаження та деперсоналізації, тобто погіршення ставлення до інших, а іноді й до себе. Проте найпоширенішим є підхід, запропонований американськими дослідниками К.Маслач і С.Джексон. Вони розглядають синдром “професійного вигорання” як трьохкомпонентну систему, котра складається з: емоційного виснаження, деперсоналізації та редукції власних особистісних прагнень [1].

Існує певний ряд симптомів, які виникають першими. Серед них: загальне почуття втоми; вороже ставлення до роботи; загальне невизначене почуття занепокоєння; сприймання роботи як такої, що постійно ускладнюється та стає менш результативною. Педагог може легко впасти в гнів, драгуватися і почувати себе розбитим, зосереджувати увагу на деталях і бути налаштованим надзвичайно негативно до всіх подій. Гнів, що він відчуває, може призвести до розвитку підозрливості. Педагог може думати, що співробітники хочуть його позбутися. Цей стан може посилюватися почуттям “незалученості”, особливо якщо раніше педагог брав участь у всіх подіях. Окрім того, кожен, хто намагається допомогти, щось порадити, викликає роздратування. Відчуваючи на собі дію синдрому “професійного вигорання”, педагог може намагатися подолати ситуацію через уникання співробітників та учнів як засобами дистанціювання думкою від них, так іноді й фізично, відсторонюючись від спілкування [3].

Серед *основних причин* синдрому “професійного вигорання” слід назвати: 1) напруженість і конфлікти у професійному оточенні, недостатня підтримка з боку колег; 2) недостатні умови для самовираження, експериментування та інновацій; 3) одноманітність діяльності й невміння творчо підійти до виконуваної роботи; 4) вкладання в роботу значних особистісних ресурсів за недостатнього визнання і відсутності позитивного оцінювання з боку керівництва; 5) зверхність у ставленні до вчителів з боку інших колег; 6) робота без перспективи, неможливість побудувати професійну кар’єру; 7) невмотивованість учнів, результати роботи з якими “непомітні”; 8) невирішені особистісні конфлікти.

Дослідження педагогів, проведене у 2009 році, дало можливість констатувати, що позитивними сторонами своєї професії педагоги вважають постійне спілкування з молоддю, активну роботу з людьми, можливість вчити дітей і бачити чудові результати своєї праці, творчість тощо. До негативних сторін було віднесено неадекватне оцінювання праці з боку держави, хамство та недисциплінованість учнів, надмірне навчальне навантаження, напружені стосунки з адміністрацією, “нав’язування” зайвих предметів.

Проте, варто підкреслити, що хоча всі педагоги в цілому адекватно оцінюють свій невисокий соціальний статус – як правило, не прагнуть його змінити, вважаючи, що позитивні сторони професії переважають.

Одним із суттєвих чинників, що запобігають посиленню “синдрому вигорання”, є прийняття педагогом особистої відповідальності за те, що відбувається. Адже, якщо вчитель у всьому, що відбувається, звинувачує своє оточення, то почуття безсилля й безнадійності тільки зростає.

Для вчителів, як правило, визначальними є три чинники, які відіграють суттєву роль в “професійному вигоранні”: особистісний, рольовий та організаційний. Адже, якщо робота оцінюється як незначуща у власних очах, то синдром

розвивається швидше (ось чому педагогу необхідно усвідомлювати важливість і вирішальність власного місця у процесі становлення особистості учня). Крім того на емоційний стан учителів впливають як організаційний клімат у колективі, так і ставлення адміністрації. І якщо остання забезпечить працівникам можливість професійного зростання, усіляко підтримуватиме та чітко розподілятиме обов’язки, то в колективі переважатиме емоційно-позитивна атмосфера.

Отже, загроза професійного вигорання стоїть перед кожним педагогом. Тому розуміння його причин, своєчасна діагностика й оволодіння способами виходу з такого стану є важливою складовою успіху у розв’язанні та подоланні цієї складної проблеми.

1. Гура О. І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності / О. І. Гура. – К., 2005.
2. Куцінко О. Творче вигорання вчителя, причини, ознаки, способи виходу / О. Куцінко // Директор школи. – 2010. – № 1 (577).
3. Режим доступу : <http://kref.ru/infopsikologijasotsiologija/>.

СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ БАЯННО-АКОРДЕОННОЇ
ТВОРЧОСТІ ВІКТОРА ВЛАСОВА

Сподаренко Віктор,
магістрант, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Черепанин М.В.,
доктор мистецтвознавства, професор

Розвиток музичного мистецтва тісно пов'язаний з виникненням нових стильових тенденцій та напрямів сучасної музичної культури, що зумовлені виникненням, формуванням та еволюцією стильових систем – закономірними процесами розвитку мистецтва.

Для баянно-акордеонної творчості композиторів другої половини ХХ століття – А.Гайдена, А.Білошицького, В.Зубицького, В.Рунчака, В.Власова характерним є:

- звернення до нових образів, тематичного матеріалу та принципів його розробки;
- використання нових композиційних технік: розширено-тональна і модална техніка, обмежена алеаторика, сонористика, пуантилізм;
- розвиток та становлення новітніх інтонаційних засобів художньої виразності;
- трансформація жанрової сфери;
- поява та розвиток в акордеонній музиці нових стильових напрямів – неофольклоризм, неокласицизм, неоромантизм та джазово-академічний напрям.

Яскравою творчою особистістю баянно-акордеонної музики другої половини ХХ століття є Віктор Петрович Власов – композитор, творчість якого відзначається широким різноманіттям репертуару, зверненням до різних стильових напрямів та їх оригінальних шляхів розвитку в умовах сучасного акордеонно-баянного мистецтва. Творчість В.Власова налічує велику кількість творів, написаних у різних жанрах: 2 опери (“Снігова королева” за казкою Г.Х.Андерсона, “Білі троянди” за новелою Цвейга), музика до художніх фільмів (більше 25 творів), 2 твори для оркестру, камерно-інструментальні та вокальні твори. У баянно-акордеонній творчості музиканта відзначається різноманітністю жанрів: від обробок народних мелодій, дитячої музики, романтичних мініатюр – до великих сучасних, поліжанрових опусів, джазових п'єс.

Процес вивчення стильових особливостей сучасних творів В.Власова тісно пов'язаний із розкриттям діалектичної єдності загальних стильових тенденцій, що проявляються у творчості інших сучасних композиторів – А.Гайдена, А.Білошицького, В.Зубицького, В.Рунчака та індивідуальної авторської стильової системи В.Власова. Таким чином, розгляд творчості композитора з позиції порівняння загального та індивідуального дозволить виявити оригінальність творчого почерку композитора, розкрити співвідношення між традиціями і новаторством.

Розгляд творчості В.Власова в процесі історичної еволюції творчого стилю композитора виявив прогресивний розвиток новаторських особливостей музи-

чно-інтонаційного почерку композитора у сфері образів (“П'ять поглядів на країну ГУЛАГ”), тематики, жанру, театралізації музичної основи твору (“Телефонна розмова”), звернень до різноманітних джазових стилів та напрямків (“Вісім джазових п'єс”).

Одним з етапних творів композитора є Сюїта-симфонія (1977, 1982). Сюїта містить риси тричастинного сонатно-симфонічного циклу: I, III частини – рухливі, побудовані за принципом симфонічного розгортання музичного матеріалу з характерною інтонаційно-тематичною розробкою; II частина – повільна, філософсько-ліричного змісту. Твір відрізняється новачійним підходом композитора до вирішення “нових сонористичних та ударно-моторних засобів, переважна частина яких ніколи раніше не зустрічалася у нотних виданнях “Музичної України”, і тому для їх позначення були винайдені нові графічні зображення” [3, с.233–234]. У способі інтонування В.Власов перший серед українських композиторів використовує новий звуковий ефект зміни тембрових фарб шляхом переключання тембрових регістрів на витриманому звучанні тону. Такий спосіб інтонування І.Сргієв визначає як – “гра регістрами” [2, с.83–84]. Виникнення цього прийому інтонування пов'язано з реконструкцією інструментів – введенням підборідкових регістрів у моделях інструментів 70-х років. Характерним для Сюїти є спосіб виконання *vibrato*, “де воно здійснюється завдяки коливанням борин міха (пальцями правої руки). Головним тут є те, що композитор вказує на змінність частоти коливань, тобто на використання *різноамплітудного* вібрато (II ч.)” [2, с.73].

Важливе значення у творчості В.Власова належить джазовій стилістиці. Вивчення на музикознавчому, науковому рівні характерних особливостей джазу, його гармонічних, тембральних, метро-ритмічних та мелодичних властивостей зумовило написання творів естрадно джазового напрямку, які сформували індивідуальний естрадно-джазовий стиль композитора. В.Власов пише твори у різних джазових стилях: дикселент (новоорлеандський джаз), свінг, бугі-вугі, бі-боп, кул, хард-боп, прогресив, босо-нова, мейн-стрім (головний напрям). У межах цієї “стильової гри” [4, с.138] композитор пише цикл “Вісім джазових п'єс” (1989–1992 рр.). Кожний твір циклу відповідає певному стильовому напрямку джазу, наприклад “Старий мерседес” – диксилент, “Басо-остинато” – бі-боп.

“Стильова гра” джазової стилістики В.Власова у “Восьми джазових п'єсах” проявляється у синтезі джазових стилів, полістилістиці, що відповідає синтезованому, змішаному стилю джазової музики *мейнстрім* (англ. *mainstream* – головний напрям), у якому написано такі твори: “Тростник”, “Одеський реп”. Другий з них “поєднує в собі елементи інших джазових стилів – свінг, бі-боп, диксилент”, елементи сучасної поп-музики.

Таким чином, звернення В.Власова від джазової полістилістики продовжує тенденцію розвитку вітчизняної баянно-акордеонної літератури до “розширення музичного простору” [1, с.145]. У сучасних творах композитор вдало поєднує принцип цитування народних джерел з технікою адаптації джазової стилістики, що зумовило: появу високохудожніх зразків нефольклорного напрямку (“Свято на Молдаванці”), виникнення індивідуального фольклорно-джазового “словника” музичної мови композитора для якого є характерним:

– синтез діатоніки, як засобу викладу народного мелосу та хроматики, яка збагачує народний виклад терцієвих і секстових побудов (такти: 17–27), що приводить до застосування на цій основі розширено-тональної та модальної техніки – збагачення акордики, використання симетричних акордів, ядром симетрії яких є середній тон (тг. 24–27), у цьому контексті затриманий акордовий звук створює гармонічну основу нестійких гармонічних побудов з їх ладовим тяжінням до діатоніки народного ладу;

– поєднання джазової стилістики – гармонічної основи, метро-ритміки, синкопування, перемінність акцентів (тг. 131–142) з переосмисленим використанням фольклорних джерел.

1. Беседы с Альфредом Шнитке. – М. : Культура, 1994. – С. 145.
2. Єргієв І. Д. “Український модерн-баян” – феномен світового мистецтва : навч. посіб. для вищих муз. навч. закладів / І. Д. Єргієв. – Одеса : Друкарський дім, 2008. – 168 с.
3. Імханицький М. Віктор Власов / М. Імханицький // Історія виконавства на народних інструментах (Українська академічна школа) : підручник. – К. : НМФУ ім. П. І. Чайковського, 2005. – С. 233–234.
4. Коханик І. “Стильова гра” у проєкціях сучасної композиторської творчості та музичного виконавства / І. Коханик // Виконавське музикознавство : Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського. – Київ, 2005. – Вип. 47. – Кн. 11. – С. 138.
5. Семешко А. Віктор Власов. Портрети сучасних українських композиторів-баянистів (в форматі діалогів) / А. Семешко. – К. : Асо-орус, 2004. – 112 с.
6. Черепанин М. В. Естрадний олімп акордсона : монографія / М. В. Черепанин, М. В. Булда. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2008. – 256 с.

ЛЕМКІВСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР У СУЧАСНОМУ ЕСТРАДНОМУ ВИКОНАВСТВІ

Калитка Віра,
II курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Фабрика-Процька О.Р.,
доцент, кандидат мистецтвознавства

Естрадна пісня є одним із найпопулярніших видів професійного виконавства. Без неї важко усвідомити значущість багатьох сценічних жанрів – від театрального спектаклю до естрадного ревію. Розуміння цього феномену передбачає осмислення особливостей його розвитку в системі духовної культури з огляду на зміни культурно-історичного контексту, трансформацію естетичних запитів та проблем мистецького життя. Разом із тим потреба в поглибленому культурологічному аналізі мистецтва музичної естради, вироблених принципів нового бачення історії вітчизняного естрадного мистецтва, цілісному, системному вивченні тенденції розвитку української естрадної пісні, зокрема лемківської, та її ролі у розвитку музичної культури України свідчить про необхідність більш детального розгляду проблеми саме в культурологічному плані. Провідною рисою розвитку вітчизняної естради в незалежній Україні можна назвати прагнення її представників якомога тісніше інтегруватися у світовий ринок шоу-бізнесу й стрімку адаптацію до ринкових відносин. Цей процес супро-

воджувався становленням самодіяльних авторів і виконавців авторської пісні, формуванням клубів та театрів мистецької молоді, з яких згодом вийшли талановиті естрадні музиканти і поети. Невід’ємною складовою сучасного медіа-простору стали трансляції фестивалів та конкурсів естрадної музики. На жаль, лемківські фольклорні фестивалі транслюють лише окремі канали українського телебачення, зокрема у місцевих новинах.

Упродовж років, незважаючи на перепони, історичні події, які випали на їхню долю, лемки внесли в українську культуру вагомий внесок, збагативши її своєю матеріальною та духовною культурами. Лемківські народні пісні мандрували й мандрують по цілому світі. У наш час їхня мелодійність, ліричність легко влітається у репертуар художніх колективів та окремих виконавців, серед яких – народні хорові капели “Лемковина” (Львів), “Лемківська студенка” (Калуш), “Бескид” (Івано-Франківськ), “Відгомін Бескидів” (Рожнятів, Івано-Франківська обл.) та багато інших.

Лемківські пісні займають вагоме місце на концертній естраді як в Україні, так і за її межами. Окремі з них входять до репертуару відомих колективів та окремих виконавців. Щорічно як в Україні, так і за кордоном з успіхом Світова федерація українських лемківських об’єднань, Всеукраїнське товариство “Лемківщина”, обласні організації та осередки проводять фольклорні фестивалі рідної культури. Фестивалі лемківської культури з успіхом проходять в Еленвілі (США), Торонто (Канада), Ждині та Михалові (Польща), Свиднику (Словаччина), Гутиську і Монастирську (Тернопільська обл.) та інших містах. Окрасою фестивалю є виступи фольклорних колективів. Заслужені оплески і пошанування отримують чоловічий гурт “Лемки Києва”, вокальний дует “Червоне і Чорне” з Житомира, естрадні співачки Софія Федина, Ганна Чеберенчик (Анничка), які презентують лемківські пісні в сучасній обробці, в результаті чого маємо неповторний мікс етномузики і сучасної поп-культури; гурти, які виконують лемківські пісні в жанрі фолк-року – “Джазова фіра” з Тернополя, “Русичі” з Одещини, “Беркут” з Олыштина та ін. Свої барви у строкату картину лемківської культури вносять лемківські колективи з Хорватії, Словаччини, Польщі, Америки, Канади та інших країн.

Пісні Лемківщини в сучасних обробках виконують такі українські артисти: Марія Бурмака, Скрябін, гурти “Мандри”, “Гайдамаки”, Руслана та багато інших. Джаз, фанк, етно, електронну музику виконує гурт “Шоколад” зі Львова. Беруть участь у різних міжнародних та всеукраїнських фестивалях – “Флюгери Львова”, “Єдність”, “Контури досвіду”. Їхній репертуар відрізняється насиченістю етнічних мотивів народних пісень, зокрема лемківських. Солістка гурту “Шоколад” Богдана Вінницька вдало виконує лемківську співанку в супроводі фортепіано “Під облачком”. Американська співачка українського походження Квітка Цісик – співачка-сопрано, виконавиця українських народних пісень. Відома двома українськими альбомами: “Kvitka – Songs of Ukraine” та “Kvitka – two colors”, серед яких лірична лемківська – “Ой верше, мій верше”. Яскравим представником лемківської пісні на естраді в наш час є Джамала – співачка з унікальним широким голосовим діапазоном, яка в 2009 р. з успіхом завоювала гран-прі на конкурсі молодих виконавців “Нова хвиля” в Юрмалі (Латвія) з тією ж піснею “Ой верше, мій верше” в надзвичайно оригінальному виконанні.

Легендарний гурт “Плач Єремії” став популярним, внаслідок активної концертної діяльності і особливої харизми Тараса Чубая. Гурт активно вводить в концертні виступи власні обробки лемківських пісень, зокрема “Ке́дь ми прийшла карта”. Львівська вокальна формація “Піккардійська терція” володіє унікальним прийомом: імітацією музичних інструментів голосом. Відомою у їх виконанні є лемківська пісня “Ой, пливе кача” в автентичному виконанні. Попри складну історичну долю, народна пісенність лемків існує в живому побутуванні і є складовою частиною сучасної мистецької культури, в тому числі і на естраді. Сценічний тип репрезентації лемківської народної пісні залишається однією з провідних форм її збереження і популяризації у сучасний період.

1. Грица С. Фольклор у просторі та часі : вибрані статті / С. Грица. – Тернопіль : АСТОН, 2000. – 228 с.
2. Фабрика-Процька О. “Лемківська ватра: традиції для майбутності” / О. Фабрика-Процька // Галичина – 2001. – 30 серп.

РОМАНТИЧНИЙ СКРИПКОВИЙ КОНЦЕРТ XIX ст. (1800–1870 рр.) ДО ПРОБЛЕМИ ЕВОЛЮЦІЇ ЖАНРУ

Манівчук-Мішко Іванна,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Толошняк Н.А.,
кандидат мистецтвознавства, доцент

Актуальність теми статті зумовлена необхідністю уведення до наукового обігу значного емпіричного досвіду, що складається із великої кількості творів; інтенсивним розвитком романтичного скрипкового концерту в період (1800–1870 рр. XIX ст.), що проходить під знаком радикального оновлення жанру; нагальною потребою типологічної атрибуції жанру в умовах кардинальної перебудови концептуального та лексичного рівнів музичного мислення.

Мета дослідження полягає в систематизації та узагальненні історичних факторів, пов’язаних із розвитком досліджуваного жанру за сімдесят років. Історико-хронологічне спрямування роботи дає можливість вивчення проблеми еволюції жанру романтичного скрипкового концерту.

Шляхи становлення романтичного скрипкового концерту пов’язані з XIX сторіччям. Панорама еволюції жанру від джерел до XIX століття – тривалий процес, що умовно поділяється на чотири періоди.

I тип. Концерти Діттерсдорфа, створені одночасно з першими концертами Гайдна і безпосередньо перед концертами Моцарта, показують становлення класичної форми скрипкового концерту, багатьох його якостей. Концерти Діттерсдорфа, в основному написані для скрипки і струнного ансамблю – це перехідний тип від старовинної сонатної форми до класичної. У творчості Гайдна відбувається становлення форми класичної скрипкової сонати. І тільки у творчості Моцарта повністю сформувалася класична форма скрипкового концерту.

II тип – ранній романтичний концерт. Концерти Крейцера і Роде зазнали на собі впливу героїчного стилю епох Французької революції. Технічний бік

концертів являє собою найвище досягнення віртуозності епохи класицизму, що підсумовує розвиток скрипкової техніки рубежу XIX ст., – це гамоподібні пасажі й арпеджіо, що досягають 12 позиції, техніка подвійних нот: терції, у тому числі й ламані октави у русі вгору і вниз по грифу, децими. Багато представлено й техніка штрихів: різноманітні сполучення деташе і легато, ударні штрихи, стаккато, “Віотті”, пунктирний штрих та ін. Усе це безпосередньо підготувало новий етап розвитку скрипкового мистецтва, представлений творчістю скрипалів-романиків наступної епохи. Отже, творчість Роде і Крейцера, відповідала новим вимогам, вона стала офіційним мистецтвом панівних класів Європи. Набираючи під впливом епохи реакції рис академізму, застигаючи в усталених схемах і прийомах мистецтва, твори Роде і крейцера, все більше виявляють елементи сентименталізму. Уже в самому академізмі початку XIX ст. закладено елементи романтичного світосприйняття, так яскраво розвинуті у творчості й виоконанстві генія скрипки – Н.Паганіні.

III тип – великий блискучий віртуозний концерт. Концерти Паганіні перевищують все, що було до цього часу написано у цьому жанрі скрипалами. Величність форми, мелодичне багатство, колоритність інструментовки – їхні виражальні риси. Вони виражають прагнення композитора до драматичних контрастів, оперної патетики, різноманітних колористичних ефектів. Це прекрасні приклади ораторського мистецтва великого скрипала. “Театральність” дії виявляється в яскравій підкресленості того, що на перший план виходить “змагання” соліста і оркестру, у віртуозному польоті скрипки соло. Концерт для Паганіні – те саме, що ведуча драматична роль для акторів. У ньому романтичний художник виступає, як основна діюча особа. Концерти В’єтана, Ліпінського, Венявського відносяться до віртуозно-романтичного стилю. Кращим із них неможливо відмовити в змістовності і в явних елементах симфонічного розвитку. Ці якості підносять їхні концерти над концертами багатьох сучасних скрипалів-композиторів.

IV тип – лірично-пісенний концерт (Л.Шпор, Ф.Мендельсон, О.Львов). Аналіз п’ятнадцяти скрипкових концертів Шпора свідчать про те, що музичне “минуле” охоплює різні сторони кожного із цих творів. Виділяються наступні способи його існування в конкретних музичних текстах: в образно-семантичному плані – настрої ностальгійної туги, елегійної печалі, пов’язаної з ліричною інтонацією пісенно-романтичного типу і багатством мінорних фарб; в стилістиці – використання барочних прийомів пунктиру в повільному темпі, стрімких тирад, хоральної фактури, поліфонізації музичної тканини; в драматургії – володіння різними за щільністю звуковими масами, що наділені певним емоційно-образним значенням і співставлення спільного (“ми”) і особистого (“я”) начал; у формотворенні – звернення до контрастно-складеного принципу композиції, його поєднання із циклічним; у жанрово-стильовому відношенні – збереження різносторонніх характерних зв’язків із традиціями скрипкового концерту попередників – Моцарта і Віотті.

Дослідження скрипкового романтичного концерту дає підстави констатувати унікальність, неповторність творчих задумів та активні композиторські пошуки нових засобів втілення складних, психологічно заглиблених концепцій. Успадкувавши кращі класичні традиції, романтичний скрипковий концерт поповнив їх вагомими національними здобутками.

1. Гинзбург Л. Анри Вьетан / Л. Гинзбург. – М. : Музыка, 1983. – 176 с.
2. Гинзбург Л. История скрипичного искусства / Л. Гинзбург, В. Григорьев. – М. : Музыка, 1990. – 285 с.
3. Григорьев В. Кароль Липинский / В. Григорьев. – М. : Музыка, 1977. – 159 с.
4. Стеценко В. Джерела скрипкового концерту / В. Стеценко. – К. : Музична Україна, 1980. – 80 с.
5. Ямпольський І. Никколо Паганини : життя и творчество / І. Ямпольський. – М. : Музыка, 1968. – 448 с.

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТКУ КЛАСИФІКАЦІЇ НИЗЬКИХ ЧОЛОВІЧИХ ГОЛОСІВ (БАС, БАРИТОН, БАС-БАРИТОН)

Солтис Роман-Руслан,
V курс, Інститут мистецтв,
Науковий керівник – Шуляр О.Д.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Класифікація голосів змінювалася з плином історії. Спочатку чоловічі голоси поділялися на високі – тенори та низькі – баси. Із часом в окрему групу виділився баритон. У вітчизняній вокальній практиці прийнято розрізняти такі типи низьких чоловічих голосів: баритон (ліричний, лірико-драматичний, драматичний) та бас (високий, центральний, низький та характерний або комічний).

Проте в західній класифікації часто зустрічається і термін “бас-баритон”. Щоб зрозуміти, який це тип голосу, які у нього можливості та позитивні риси, звернемося до історії.

Як було сказано вище, чоловічі голоси було поділено на дві групи: тенори та баси. Термін “баритон” виник пізніше. Уперше він з’являється як “баритонанс” наприкінці XV століття у Франції в церковній поліфонічній музиці. На ранньому етапі він часто вживався, позначаючи нижчі голоси, включно з басом, але в XVII столітті в Італії термін укріпився і вживався для позначення середнього чоловічого голосу в хорі.

Баритони мали приблизно такий самий діапазон, який ми знаємо сьогодні ще на початку XVIII століття, але були об’єднані з басовою групою аж до XIX століття. Насправді ж, багато оперних партій XVIII століття позначалися як басові, але характер цих партій потребував баритонового тембру. Яскравий зразок цього знаходимо в операх та ораторіях Г.Ф.Генделя. Найвиразнішими баритоновими ролями в оперній музиці XVIII століття є партії, написані В.-А.Моцартом. Вони включають Фігаро і Графа Альмавіву у “Весіллі Фігаро”, Гульєльмо в “Так чинять усі”, Папагено в “Чарівній флейті” і Мазетто та Дон Жуана в однойменній опері.

Стиль бельканто, який виник в Італії на початку XIX століття, витіснив спів кастратів, який домінував у опері серія попереднього століття. Це також дало можливість відокремитися баритонові в окрему голосову категорію. Традиційно баси в опері співали партії владних осіб, таких як король, цар, верховний жрець. Але з настанням епохи більш рухливого баритонового голосу ролі, призначені композиторами для баса, почали призначатися і для баритона і, навіть, для романтичних героїв-тенорів.

Основними композиторами стилю бельканто були Дж.Россіні (опери “Севільський цирульник”, “Вільгельм Телль”), Г.Доніцетті (“Дон Паскаль”, “Любовний напій”, “Лючія ді Лямермур”, “Фаворитка”), В.Белліні (“Норма”, “Пуритани”), Дж.Верді (“Набукко”, “Ернані”, “Макбет”, “Ріголетто”, “Травіата”, “Трубадур”).

Опери цих композиторів, а також твори Дж.Верді зрілого періоду, такі як “Дон Карлос”, “Симон Бокканегра”, “Аїда”, “Отелло” та “Фальстаф”, відкрили багато нових перспективних ролей для виконання баритонами. Фігаро в “Севільському цирульнику” часто називають першою справжньою баритонною роллю, а Г.Доніцетті та Дж.Верді в своїх вокальних партіях почали підкреслювати верхні ноти діапазону баритонового голосу частіше, ніж низькі, створюючи таким чином більш яскраве звучання.

Наступні напрями для розвитку нової голосової групи відкрилися, коли опери Р.Вагнера почали входити в основний репертуар оперних театрів світу протягом другої половини XIX століття. Баритонові партії в його операх вимагали від голосу не тільки міцних верхніх нот, а й нижніх. Голоси, придатні для виконання баритонових партій в операх Р.Вагнера були названі “героїчними баритонами” (“Heldenbariton”). Також цей тип голосу отримав назву бас-баритон. Найбільш яскравими ролями для цього типу голосу в операх Р.Вагнера є Голландець у “Лютчому Голландці”, Ганс Сакс в “Нюрнберзьких Майстерзінгерах”, Вотан у “Кільці Нібелунгів”, Вольфрам у “Тангойзері” та Амфортас в опері “Парсифаль”.

Французький композитор Ш.Гуно у клавірі опери “Фауст” зазначив, що партію Мефістофеля повинен виконувати бас-баритон. В іноземних енциклопедіях термін бас-баритон роз’яснюється, як голос, який має силу та глибину баса, поєднану з блиском баритона.

Відомий співак та педагог Камілло Еверарді, який виховав цілу плеяду співаків, мав саме такий унікальний голос. Його учні згадують, що він співав партії як баритонові, так і басові (Дон Жуан, Лепорелло та Мазетто з “Дон Жуана” та Фігаро з “Весілля Фігаро” В.-А.Моцарта, Дон Базіліо з “Севільського цирульника”, Дж.Россіні, а також Мефістофель з опери “Фауст” Ш.Гуно). Згідно з побажаннями Ш.Гуно, саме К.Еверарді мав бути першим виконавцем партії Мефістофеля.

У вітчизняній вокальній педагогіці термін бас-баритон використовується дуже рідко, в основному, як синонім до одного з типів голосу баритонної підгрупи, а саме, драматичного баритона. Відповідно, голосам цього типу доручаються партії тільки баритонові. У той же час, в європейській практиці бас-баритони, окрім партій, призначених для драматичного баритона, виконують партії з ораторій, написаних до виокремлення баритонної групи, в яких є басовий діапазон, але потрібні рухливість, блиск та м’якість баритонового тембру, а також партії призначені для баса буффо (Дон Маньїфіко з “Попелюшки” Дж.Россіні, Дулькамара з “Любовного напитку” Г.Доніцетті), баритонові партії з опер Р.Вагнера та партії, призначені власне для баса-баритона (Мефістофель з “Фауста” Ш.Гуно).

За рахунок збільшення репертуару басовими партіями, розширюються виконавські можливості артиста, а також збагачується звучання певних ролей – вони набувають цікавішого колориту за рахунок тембру голосу виконавця.

Отже, проаналізувавши історичний розвиток класифікації низьких чоловічих голосів та звернувшись до досвіду європейської та світової виконавської практи-

ки, робимо висновок, що й у вітчизняній класифікації низьких чоловічих голосів потрібно дати можливість типу голосу бас-баритон зайняти відповідне місце.

1. Вайнштейн Л. Камилло Эверарди и его взгляды на вокальное искусство / Л. Вайнштейн. – К., 1934.
2. Кочнева И. Вокальный словарь / И. Кочнева, А. Яковлева. – Л. : Музыка, 1988. – 70 с.
3. Лаури-Вольпи Дж. Вокальные параллели / Дж. Лаури-Вольпи. – Л. : Музыка, 1972.
4. Пекерская Е. Вокальный букварь / Е. Пекерская. – М., 1996.
5. Юшманов В. Вокальная техника и ее парадоксы / В. Юшманов. – С. Пб. : Деан, 2007. – 128 с.

ДУХОВИЙ ЕТНОІНСТРУМЕНТАРІЙ ГАЛИЦЬКОГО РЕГІОНУ КАРПАТ У НАРОДНИХ ТРАДИЦІЯХ ТА ОБРЯДАХ

Шумей Роман,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Круль П.Ф.,
доктор мистецтвознавства, професор

Інструментальна музика є провідною галуззю музичного мистецтва, яка пов'язана з народними звичаями та обрядами. Думка про те, що інструментальна музика виникла з потреби наслідування звучання людського голосу, спростовується сучасною наукою [1]. Першопричиною виникнення інструментальної музики сучасна музична фольклористика вважає передусім особливості її природної специфіки (акустичні, темброві, техніко-виконавські), а потім засвідчує її синкретичний зв'язок із пісню-танцем та власне танцем, який без інструментального супроводу у переважній більшості народів майже неможливий. Інструментальна ж музика, як і вокальна, функціонує нерідко й поза синкретичними зв'язками, а це означає, що вона могла й виникнути поза ними. Адже, перш ніж об'єднатися в синтетичний “ланцюг”, кожна з ланок мала не лише виникнути, а й бодай елементарно сформуватися.

Характерні особливості історичного розвитку фольклорно-виконавських традицій і фольклорного процесу поспіль (від примітивного до досконалого) найкраще простежуються на еволюції таких, найбільш яскраво виражених, компонентів народного музичного виконавства, як народний інструментарій в інструментальному музикуванні [2]. Саме ці фактори народного музичення, надаючись упливі навколишнього середовища, стають чітко визначеними й своєрідними виразниками (звуковими характеристиками) відповідних конкретних реалій життя людини (історичної формації, етносу, або, ще вужче, певного локального фольклорно-виконавського середовища). Особливо виразно відчуваємо наслідки згаданих упливів на процес виникнення й удосконалення народного музичного інструментарію.

Найпростіші з архаїчних інструментів (дримба, закриті повздожні флейти, ідіо-, мембрано – та аерофонів) розповсюджені по ойкумені якнайширше, до того ж, незалежно від міграційних та асиміляційних процесів. Вони виникають і функціонують відповідно до побутових ознак свого практичного призначення: легкість у виготовленні й опануванні, камерність виконання, темброва й синто-

нічна наближеність їх звучання до природи вокального музикування, – і виступають, головним чином, як індивідуальні інструменти.

Припущення вчених про те, що “першим ритмічним інструментом людини були її власні долони” [3], знаходять підтвердження у деяких формах ансамблевого музикування та у весільних обрядах. Ще й сьогодні на Гуцульщині під час вертового весільного співу (ладкання) у жінок старшого покоління зберігся звичай закінчувати спів голосним “вівканням” та ритмічним биттям у долоні. Сакральна сутність цього явища підсилюється ще одним ритуальним обрядом гуцулів, пов'язаним із вшануванням пам'яті предків. У задушну суботу, що колись припадала на березень, люди несли на цвинтар поминки (різноманітні страви і пиття). Перехожі діди пригосилися тим, що їм давали люди і молилися за душі померлих. Потім, танцюючи на гробах та плещучи в долоні, приспівували: “Плещу в ладусі за померших душі” [4].

Звичай плескати в долоні започаткувався ще в язичницькі, дохристиянські часи, коли давні слов'яни поклонялися деревам. Після Хрещення України–Русі, церковні Устави категорично забороняли молитися в лісі (“в рошенії”). Проте народні обряди, які були пов'язані з культом природи у наших предків існували ще довго. Так, у 1636 р. священники скаржилися у своїй чолобитній, що “збираються жінки та дівчата під дерева, під берези і приносять як жертви, пироги і каші, і яєшні і поклоняєся березам, почнуть пісні сатанинські і дланьми плескати, і всяко бесяться” [5].

Духове інструментальне мистецтво є невід'ємним елементом музичної культури. Воно на декілька століть випередило струнно-смічкові звукові одкровення. Виконавство на духових та ударних інструментах протягом віків зберігало і зберігає духовні надбання людства. Духовий інструментарій на правах зачинателя складає вагомий внесок у розвиток музичного мистецтва, зокрема, його академічного та професійного напрямку виконавства.

1. Гиппиус Е. Общетеоретический взгляд на проблему каталогизации народных мелодий / Е. Гиппиус // Актуальные проблемы современной фольклористики. – Л. : Музыка ; Ленинград. отд-ние, 1980. – С. 23–36
2. Вертков К. Атлас музыкальных инструментов народов СССР / К. Вертков, Г. Благодатова, Э. Язовицкая. – М., 1975. – С. 276.
3. Юцевич Е. Музичні інструменти / Е. Юцевич. – К., 1962. – С. 5.
4. Влад М. Стрітеніс : книга гуцульських звичаїв і вірувань / М. Влад. – К., 1992. – С. 120.
5. Івакін Г. Оповіді про стародавній Київ / Г. Івакін. – К., 1982. – С. 28.

АНГЛОМОВНІ ДЖЕРЕЛА ДОСЛІДЖЕННЯ БАНДУРНОГО МИСТЕЦТВА

Федорняк Наталія,
II курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Дутчак В.Г.,
кандидат мистецтвознавства, професор

Бандурне мистецтво є унікальним явищем не тільки української культури, а й надбанням світової музичної. Сучасне бандурне мистецтво, джерелами якого є кобзарство і давні форми домашнього та придворного музикування, за відносно короткий час – півстоліття – здійснило стрімкий злет до висот академічного професіоналізму. Джерелознавчі аспекти дослідження бандурного мистецтва охоплюють питання інструментарію, виконавства, методики. Найбільшу кількість джерел охоплюють ті, що пов'язані з історією виконавства, а найменшу – з методикою і технікою гри.

Новітні інформаційні технології та Інтернет стрімко увірвалися в наше життя в 90-ті роки минулого століття, та вже відчутно перетворили його за своїм образом та подобою. Це призвело до того, що в нашу мову увійшло безліч іноземних слів. Інтернет зробив можливим, легким та дешевим доступ до будь-якої інформації, найбільш вагомий масив якої – інформація англійською мовою. Знання мови, таким чином, перетворюється на шлях до сучасних технологій, що забезпечує безпосередній доступ до них та “відсікає” необхідність у численних посередниках. Англійська мова здавна є світською мовою, мовою науки (“lingua franca” – чиста мова).

Англійські джерела дослідження бандурного мистецтва переважно стосуються діаспори і позаукраїнських організацій та авторів. Англійські версії джерел є найчастіше одноосібними або дублюють українсько-російськомовні. До них відносяться: інтернет-сторінки; періодичні видання; друковані та електронні варіанти книг.

I. Починаючи з 90-х років XX ст., формуються основні Інтернет-сторінки про мистецьку діяльність бандуристів українського зарубіжжя (колективів, шкіл, окремих виконавців), організацію фестивалів, конкурсів, конференцій, форумів [1]. Серед них найпотужніші:

- Сторінка капели бандуристів ім. Т.Шевченка (Детройт, США), де охоплений значний відтинок розвитку кобзарства на Україні: відомості про кобзарів, інструментарій, аудіопродукцію, гастролі, репертуар; подана інформація про діяльність мистецьких навчальних таборів у Канаді, ансамблі і школи бандуристів діаспори, біографії виконавців та диригентів капели на різних етапах її функціонування [2].

- Веб-сторінка Віктора Мішалова, що охоплює історичні відомості про українські народні інструменти. На цьому сайті можна отримати інформацію про кобзу, торбан, класичну бандуру, бандуру харківського і київського типу, оркестрові бандури [3].

- В межах сторінки “Брама” є окремі дотичні відомості про кобзарів-бандуристів України та зарубіжжя (солістів-виконавців, колективів бандуристів, окремі наукові розвідки) [4].

- Англійський варіант віртуальної енциклопедії Wikipedia, де можна дізнатися про етимологію терміна “бандура”, ранню історію виникнення бандури на Україні; вдосконалення і розвиток бандури з XVI до XXI ст; бандурні школи та інституції минулого і сучасності (М.Лисенко, І.Кучугура-Кучеренко, Г.Хоткевич); виконавців-бандуристів (кобзарів, академічних виконавців), історію створення ансамблів та їхніх учасників; переслідування бандуристів; будову і типи бандури, їх еволюцію (старосвітська, київська, харківська, київсько-харківська, оркестрова бандури); музичний репертуар, композиторів, які створювали і створюють музику для бандури [5].

- Сайт Олі Герасименко-Олійник, де подана інформація про неї, про авторку бандури “Львів’янка” В.Герасименку і його типи бандури, співпрацю Юрія та Ольги Олійників (фортепіано і бандура), концерти української музики, організовані ними, лекції про українську культуру та історію.

- Сторінка капели бандуристів Канади (керівник – В.Мішалов) містить відомості про історію створення капели, її еволюцію, керівників та учасників, цілі і прагнення колективу, дискографію, фото і відеогалерею, хронологію виступів.

- Виконавські сторінки “Українського секстету” (США, керівник Ольга Герасименко-Олійник); ансамблю бандуристів “Золоті струни” (Канада, керівник Віра Зелінська); тріо бандуристок “Оріана” (Тернопіль); випускника Одеської музичної академії Георгія Матвіїва; фольклорного ансамблю “Чарівні струни” (Львів), де вміщено історію створення колективів, їх керівників, репертуар, гастролі, дискографію тощо.

II. Періодичні видання (переважно друковані та електронні версії), наприклад, “The Palm Beach Post” (зокрема, про бандуриста Канади – Ярка Антоневича), тижневик “Ukrainian Weekly” (зокрема, про виконавців-бандуристів, їх гастролі, історію народних інструментів, кобзарського мистецтва, думового епосу, виготовлення бандур та ін.) [6].

III. Книжкову продукцію можуть репрезентувати дослідження думового репертару, а також монографія Н.Кононенко “Українські менестрелі” (Едмонтон, Канада), в якій професор узагальнила матеріал про українських мандрівних музикантів. Як результат дослідження, вона описує процеси навчання і тренування, окремі стадії навчання кобзарів, пропонуючи пояснення секретів основних звичаїв менестрелів. Тут подані архівні ресурси, де виконавці описують власне професійне й особисте життя, пропонується інформація про кобзарів О.Вересая, С.Пасюгу, Є.Мовчана та ін.

Таким чином, англійські джерела слугують не лише ґрунтом для дослідження бандурного мистецтва минулого і сьогодення, але й сприяють пропаганді, широкому ознайомленню з українським національним мистецтвом у світі.

1. Дутчак В. Інтернет як комунікативний засіб співпраці бандуристів світу / В. Дутчак // Музикознавчі студії : наук. зб. Львівської нац. муз. акад. ім. М. Лисенка / ред.-упор. О. Катрич, А. Душний, Б. Пилиш. – Дрогобич : Посвіт, 2009. – Вип. 21. – С. 14–21.
2. Інтернет-ресурси / Режим доступу: <http://www.bandura.org/>.

3. Інтернет-ресурси / Режим доступу: <http://bandura.net/index.html>.
4. Інтернет-ресурси / Режим доступу: <http://www.brama.com/>.
5. Інтернет-ресурси / Режим доступу: www.wikipedia.org (The free encyclopedia).
6. Інтернет-ресурси / Режим доступу: <http://www.ukrweekly.com>.

СОЛОМІЯ КРУШЕЛЬНИЦЬКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА УКРАЇНСЬКУ НАРОДНУ ПІСНЮ

Яловенко Ольга,
IV курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Стефанюк М.П.,
старший викладач

Як зазначає відомий італійський музикознавець Рінальдо Кортонассі, у перші десятиріччя ХХ століття на оперних сценах світу царювали чотири співаки – Ваттістіні, Карузо, Тітта Руффо, Шаляпін. І лише одна жінка спромоглася сягнути їх висот і стати у рівень із ними. Нею була Соломія Крушельницька.

Народилася Соломія Амвросіївна Крушельницька 23 вересня 1872 року в селі Білявинцях Бучацького повіту на Поділлі в сім'ї священика прогресивних поглядів.

Краса рідної природи, безмежні поля, квітучі сади і зелені луки, чарівні народні пісні, що тихими місячними вечорами линули над селом, глибоко запали в душу юної Соломії. І пізніше, куди б не закинула її доля, вона вічно тужила за рідним краєм, за батьківщиною, завжди і всюди широко популяризувала ці пісні, щоразу включаючи їх до своїх програм, незалежно від того, де б він не відбувався.

Консерваторію Крушельницька закінчує із медаллю і відзнакою у 1893 році.

15 квітня того ж року Соломія Крушельницька з великим успіхом дебютує на сцені Львівської опери в партії Леонори ("Фаворитка" Г.Доніцетті), а пізніше виступає в партії Сантуци ("Сільська честь" П.Масканьї).

Здавалося б, заповітна мрія співачки здійснилася. Вона – солістка оперного театру, має зарплату, яку дають лише загальноновизначим, відомим артистам. Можна було б на цьому й зупинитися. Та Крушельницька критично ставиться до своїх успіхів, вона добре розуміє, що для того, щоб стати справжнім митцем і вийти на широку дорогу творчості, необхідно ще багато працювати, вчитися, вдосконалювати свою вокальну і артистичну майстерність. І вона вирішує будь-що поїхати до Італії.

Восени 1893 року вона була вже в Мілані. Вчитися співу їй пощастило потрапити до прославленого професора Фаусти Креспі.

Живучи в далекому краю, серед чужих людей, душею Соломія Крушельницька завжди була із своїм народом, батьківщиною. Вона гаряче прагнула вивчати історію культури, музики, читати більше творів українських письменників, знайомитися з новинками літератури а головне – глибше "зрозуміти світ і пізнати людей".

Через рік молода вокалістка вже співала провідні партії в оперних театрах Італії, де швидко завоювала любов і визнання італійської публіки.

Перший, після навчання в Італії, виступ Крушельницької у Львові відбувся 8 травня 1894 року в опері "Фауст". Вона співала Маргариту.

Закінчивши свої виступи у Львові, восени 1894 року Соломія Крушельницька знову виїхала до Італії продовжувати навчання.

Соломія Крушельницька щороку виїздила на гастрольні виступи до Петербурга, де співала в складі італійської трупи і Маріїнському театрі разом із Каруза, Баттістіні, Куччіні, Сільвестрі.

На запрошення самого "імператора всія Русі" Крушельницька виступала з концертом у царському палаці. До речі, вона й тут не проминула нагоди проспівати на закінчення кілька українських народних пісень, як це робила в кожному концерті, незалежно від того, де б він не відбувався. Цар, послухавши їх, запитав, що це за пісні і якою мовою вона співала їх. Крушельницька не вагаючись відповіла: "Це пісні мого народу, українського народу..."

Будучи в zenіті слави, Соломія Крушельницька вирішила зійти з оперної сцени і присвятити себе концертній діяльності. У 1923 році Крушельницька розпочала свої концертні турне по Європі, а потім і по Америці.

У знаменному 1939 році Соломія Крушельницька приїздить до рідного Львова, який незабаром став радянським. Тяжка хвороба надовго прикувала її до ліжка. У 1944 році Соломія Крушельницька стала педагогом Львівської державної консерваторії імені М.В.Лисенка, а в 1952-му – професором.

Незважаючи на свій похилий вік, співачка виступала також із сольними концертами. До речі, останній з них відбувся, коли їй було 77 років.

16 листопада 1952 року перестало битися серце великої співачки, педагога, громадянина.

Зі спогадів Нестора Горницького в 1969 році: "Своїми успіхами на великих оперних сценах світу, – якось сказала Соломія Амвросіївна, – я завдячую своєму рідному співучому народові, його невмирущій пісні-чарівниці. Це вона мене вивела на широку дорогу мистецтва. І повірте, мені дуже прикро, що я так мало зробила для нашого народу..."

1. Крушельницька С. Спогади / Соломія Крушельницька. – К., 1978. – Ч. 1.
2. Крушельницька С. Матеріали листування / Соломія Крушельницька. – К., 1979. – Ч. 2.
3. Режим доступу : www.wikipedia.org.

АНСАМБЛЕВЕ МУЗИКУВАННЯ У КОМПЛЕКСНОМУ РОЗВИТКУ ПІАНІСТА

Польова Мар'яна,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Серганюк Л.І.,
кандидат мистецтвознавства, професор

Роль фортепіано в ансамблевій музиці універсальна, що обумовлено багатьма виразними можливостями цього інструменту. Існують різні види і форми ансамблевого музикування, що включають у себе фортепіанну партію.

Також особливу область виконавства складає фортепіанний дуєт. Поняття фортепіанно-ансамблевої музики, таким чином, набуває в контексті особливу багатозначність.

Властивості фортепіано, як ансамблевого інструменту, найбільш рельєфно проявляються в жанрах камерно-інструментальної і камерно-вокальної музики. Тут роля в вступає у взаємодію з інструментами, котрі значно відрізняються від нього за своїми індивідуальними звуковими характеристиками. Першорядним завданням у цьому плані є досягнення інтонаційного інституційно цілісного, тембрального та динамічно узгодженого звучання. Окремим дослідженням в науці є розгляд ансамблю за участю фортепіано з точки зору системної освіти, в якому виразні засоби інструментів, що складають ансамбль, знаходяться у визначених відносинах між собою.

Актуальність вивчення пояснюється тим, що відповідь на питання, які стосуються закономірностей взаємодії виразових засобів фортепіано у ансамблевій грі поки не знайшли достатнього висвітлення у науковій літературі. Проблема ансамблю є невід'ємною частиною загальної проблеми культури як гармонійного балансу різноманітних духовних і матеріальних складових.

Ансамблева культура, щільно пов'язана з відбиттям людських взаємовідносин, відіграє суттєву роль у соціальному житті різних епох, втілюючи їх знакові психологічні риси.

Одна з пріоритетніших музичних сфер, фортепіанний ансамбль, усупереч значному розповсюдженню і величезній художній вагомості, досі належить до найменш простудійованих у музикознавстві. Вивчення його відбувається переважно на рівні вибіркового теоретичного аналізу ансамблевих творів або практичних виконавсько-педагогічних рекомендацій. Відсутність цілісної концепції фортепіанного ансамблю, її загальної методології і відповідного термінологічного апарату гальмує науковий розвиток цієї проблематики.

Саме цим зумовлена необхідність проведення спеціальних практичних досліджень, викликана значною потребою у вивченні феномену фортепіанного ансамблю і створенні самостійної теорії ансамблю, яка б охоплювала загальні принципи функціонування цілісної системи музичного ансамблю та питання специфіки ансамблевого мислення і емоційного стану. Здійснення фундаментальних досліджень явища ансамблю, насамперед фортепіанного, є важливим завданням сучасного музикознавства. Проблема ансамблю є невід'ємною частиною загальної проблеми культури як гармонійного балансу різноманітних духовних і матеріальних складових. Ансамблева культура, щільно пов'язана з відбиттям людських взаємовідносин, відіграє суттєву роль у соціальному житті різних епох, втілюючи їх знакові психологічні риси.

У наш час музика широко проникає в побут і підсвідомість дітей. Радіо, кіно, телебачення, звукозапис постійно впливають на слуховий розвиток дітей. Із раннього віку діти звикають до музики, природно й легко сприймають її і стараються зрозуміти з такою ж цікавістю як і інші явища навколишнього світу.

Тому, з початку занять музикою, дитину необхідно зацікавити, використовуючи її природну цікавість. Кращим способом для цього є гра в ансамблі: вчитель-учень. Матеріалом для ансамблю можуть служити вже накопичені свідомістю і слухом дітей уривки з музики до кінофільмів, радіо й телепередач. Діти

завжди радо слухають знайомі вірші, казки і відомі уривки дитячих телепередач, уривки з популярних пісень. З великою охотою відтворюють на фортепіано разом із вчителем ці мелодії, хоча їх участь заключається інколи в грі всього лишень однієї чи двох нот.

Та, граючи лише одну ноту, дитина знайомиться з назвами клавіш, з діапазоном фортепіано, освоює ритмічні закономірності, елементарну динаміку, а також початкові ігрові рухи. Разом із тим, у дітей розвивається і звукова увага: початківці легко імітують удари годинника, виклики зозулі, ефекти еха, антифонні переклички і багато іншого.

Величезну роль у відродженні цих дивовижних творів, що збагатили репертуар фортепіанних ансамблів, зіграло дослідження історії жанру Є.Г.Сорокіно. Практично всі композитори в ХХ столітті зверталися до жанру фортепіанного дуєту. Велика кількість, що з'явилася у минулому столітті, творів для фортепіанного ансамблю пов'язана з пошуками композиторів у сфері нових тембрів, нової організації звукового простору. Більша їх частина була написана композиторами СРСР на замовлення Союзу композиторів із метою поповнення репертуару для фортепіанного ансамблю. На жаль, після розпаду Радянського Союзу, твори композиторів ближнього зарубіжжя практично не видають у Росії. Необхідність поглибленого дослідження цієї форми камерного музикування очевидна і вкрай захоплююча.

Важливо відзначити, що до жанру фортепіанного ансамблю зверталися у тій чи іншій мірі майже всі композитори двох останніх століть. Жоден видатний піаніст, диригент, педагог не обійшовся у своїй практиці без гри у фортепіанному ансамблі.

Фортепіанний ансамбль, на сьогоднішній день, є одним із найбільш потрібних видів камерного музикування. Загальна тенденція в музиці наприкінці ХХІ століття, пов'язана з відродженням старовинних ансамблевих традицій ХVІІІ–ХІХ століть, відкрила величезний пласт незаслужено забутих творів для фортепіанного дуєту.

1. Гайманов И. Фортепианный ансамбль на рубеже столетий / И. Гайманов. – С. Пб., 2001 – С. 14.
2. Готлиб А. Заметки о фортепианном ансамбле / А. Готлиб // Музыкальное исполнительство. – М., 1973. – Вып. 8.
3. Катюнова Н. Ансамбль двух фортепиано в ХХ веке : типология жанра : автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. наук / Н. Катюнова. – М., 2002.
4. Польская И. Развитие жанра фортепианного дуэта в австро-немецкой романтической музыке / И. Польская. – С. Пб., 1992.
5. Сорокина Е. Фортепианный дуэт : история жанра / Е. Сорокина. – М. : Музыка, 1988.
6. Сорокина Е. Фортепианный ансамбль : история жанра / Е. Сорокина. – М., 1988.

САКРАЛЬНА МУЗИКА, ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У МАЙБУТНІХ ДИРИГЕНТІВ ТА ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Бідочка Мар'яна,
У курс, Інститут мистецтва,
Науковий керівник – Серганюк Л.І.,
кандидат мистецтвознавства, професор

На сучасному етапі розвитку суспільства все більшій актуальності набуває проблема морального виховання особистості, що зумовлена процесами дегуманізації суспільних відносин, девальвації та релятивізації моральних цінностей; втратою виховних ідеалів, відчуженням людей один від одного. Саме тому першочерговим для педагогів є пошук ефективних форм, методів і засобів морального виховання студентської молоді. Сьогодні висуває перед національною системою виховання якісно нові завдання, вирішення яких вимагає практичного оновлення змісту освіти. У Державній програмі “Вчитель” наголошується на необхідності формування особистості, яка характеризується високими загальнолюдськими моральними якостями, національною самосвідомістю, шанобливим ставленням до культури, мистецтва, історії, рідної мови, народних звичаїв тощо.

Вирішення цих завдань безпосередньо стосується майбутнього диригента та вчителя музики, професійним обов'язком якого є навчання і виховання підрастаючого покоління, прищеплення йому етичних норм, правил поведінки, що склалися у суспільстві на основі духовних і культурних цінностей, уявлень про добро, честь, гідність, совість, справедливість, громадянський обов'язок.

Моральне виховання особистості майбутнього диригента та вчителя музики спрямоване на формування у нього професійної готовності сприймати, завоювати і використовувати у майбутній педагогічній діяльності ті твори музичного мистецтва, які мають глибокий моральний зміст, сприяють формуванню ціннісних орієнтацій учнів у сфері музичних явищ, де переважають високі зразки національного сакрального мистецтва, органічно пов'язаного з українськими традиціями, що живляться красою і силою моральних настанов, життєвого досвіду людства і водночас вбирають найкращі здобутки світової культури.

Проблеми морального виховання особистості засобами сакрального мистецтва присвячено чимало досліджень, які ґрунтуються на усвідомленні сутності українського сакрального хорового мистецтва як духовного явища, що має потужний виховний потенціал.

У моральному вихованні особистості майбутнього вчителя музики важливу роль відіграє естетичний чинник. Це зумовлює значення українського сакрального хорового мистецтва для розвитку моральних почуттів особистості.

Через вплив на почуття, сакральне хорове мистецтво здійснює виховну, психологічну, комунікативну, стимулюючу, креативну, просвітницьку, перетворювальну функції, що дає змогу підвищити рівень моральної вихованості особистості майбутнього вчителя музики і художньої культури, сприяє виробленню в нього ціннісних орієнтацій у галузі сучасного музичного мистецтва, зумовлює зростання рівня його професійної компетентності та готовності до використання творів українського сакрального хорового мистецтва у моральному вихованні учнів.

На рівні жанрово-структурних визначень слід зазначити той безперечний факт, що за останні десять років майже раритетними стали сакральні хорові твори. Пояснення цьому слід шукати не лише в об'єктивних реаліях, але в більш глибоких явищах. Багаторічний сумний досвід написання творів “на замовлення”, на вимогу офіційно-культурного істеблішменту призвів до відвертої кон'юнктури і гальмування природного розвитку крупних сценічних форм. Визначний пріоритет української сакральної хорової музики, забезпечений насамперед творчістю Л.Дичко, Г.Гаврилець, Є.Станковича, М.Скорика, В.Камінського та інших, які дещо вплинули на сьогоднішній стан розвитку духовної творчості.

Саме в творах сакральної хорової музики закладалися нові якості національної хорової форми, що визначили прикметність жанру сьогодні. І, насамперед, це абстрагована від офіційних замовлень тематика, симфонічна концептуальність, яскрава образність і дотична до усього цього виражальність. Укорінені в культурних шарах минулого сакральна хорова музика забезпечує надійний зв'язок із національною традицією і, разом із тим, творить значну перспективу нових творчих шукань, суб'єктивних інтерпретацій, тлумачень форми і змісту з позицій моральних запитів нового часу.

Духовна творчість західноукраїнських композиторів 90-х років ХХ ст. сформувалась під безпосереднім впливом розвитку музичної культури у Львові впродовж останнього десятиріччя. Як видається, ця сфера мистецтва взагалі є дуже важливою для національної традиції, а для західноукраїнського (галицького) регіону – особливою. Необхідно прослідкувати спадкосмість західноукраїнської традиції сакральної музики та збагачення її новітніми надбаннями образності, трактування жанру, музичної мови та композиторської техніки. Об'єктом розгляду послужив ряд духовних творів львівських композиторів 90-х років, серед яких найбільш докладно розглянуто “Реквієм (духовний концерт)” Мирослава Скорика та “Архиєрейську Божественну Літургію”, що стала результатом співпраці двох митців – Віктора Камінського та Олександра Козаренка.

1. Герасимова-Персидська Н. Нове у музичному хронотопі кінця тисячоліття : українське музикознавство / Н. Герасимова-Персидська. – К., 1998. – Вип. 28. – С. 32–39.
2. Гуляницькая Н. Заметки о стилистике современных духовно-музыкальных произведений / Н. Гуляницькая // Традиционные жанры русской духовной музыки и современность. – М., 1999. – С. 117–149.
3. Климовицкий А. Жанр и коммуникативные аспекты музыки : музыкальная деятельность, музицирование, музыкальный язык / А. Климовицкий, О. Никитенко // Музыкальная коммуникация. – С. Пб., 1996. – С. 43.
4. Москальова Л. Ю. Функції духовної музики / Л. Ю. Москальова // Науковий вісник ПДПУ ім. К.Д. Ушинського. – Одеса, 2002. – № 4–5. – С. 132–134.
5. Опанасюк О. Філософсько-естетичні аспекти музичної онтології / О. Опанасюк // Київське музикознавство : зб. статей. – К., 2001. – Вип. 6. – С. 272–290.
6. Юрченко М. С. Українська духовна музика 20-х років ХХ століття : навч.-метод. посіб. / М. С. Юрченко. – К., 2001.

НАРОДНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНЕ ВИКОНАВСТВО ПРИКАРПАТТЯ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Андрусів Наталія,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Волощук Ю.І.,
кандидат мистецтвознавства, доцент

Сучасна музична народна творчість стає предметом дедалі глибшого вивчення. Українська фольклористика та органологія піддають щоразу детальнішому аналізу її складові елементи, як у зв'язках, що існують у середині самого музичного фольклору, так і в його зв'язках з іншими явищами культури.

На сучасному етапі особливої уваги заслуговують дослідження організованих форм виконавського фольклоризму, зокрема професійного народно-інструментального виконавства фольклорного напрямку, або так званої професійної реконструкції фольклору у творчості виконавців-інструменталістів.

Реконструкція фольклору професійними колективами – це один з основних і найважливіших шляхів проникнення фольклору в сферу сучасної культури. Посилюється прагнення до справжнього “необробленого” фольклору, безпосереднього освоєння місцевих та регіональних традицій, “вживання” в самотню народну культуру.

Розвиток народно-ансамблевого виконавства України на сучасному етапі характеризується рядом особливостей, зумовлених кількома основними чинниками, зокрема:

➤ удосконалення системи музичної освіти, розширення мережі навчальних закладів, де ведеться підготовка виконавців, фольклористів, керівників ансамблів та оркестрів народної музики, що спричинило урізноманітнення палітри виразових засобів та розширення репертуару;

➤ залучення до складу ансамблів та оркестрів народної музики класичного (кларнет, флейта, віолончель), естрадного (акордеон, електрогітара, електронні синтезатори) інструментарію, що позначилося на виникненні нових форм реалізації фольклорних творів;

➤ перехрещення і взаємопроникнення форм фольклорного і професійного мистецтва, що привело до створення на основі автентичних першоджерел високоякісних у художньому плані композицій, придатних для сценічного виконання і популяризації серед широких верств народу (у тому числі й серед молодіжної аудиторії).

Навчання музикантів у професійних навчальних закладах позначилося на їх постановці, виконавській манері, засобах виразності, репертуарі. Виразова палітра учасників сучасних народно-ансамблевих колективів досить широка і включає володіння віртуозними штрихами, акордовою технікою і технікою подвійних ног, віртуозними пасажами, контрастною динамікою, що, очевидно, пов'язано з наявністю в їхньому репертуарі віртуозних гуцульських, румунських, молдавських та угорських композицій, а також авторських творів – “Жайворонка” Г.Дініку, “Чардаша” К.Монті, “Угорських танців” Й.Брамса та інших.

Перехрещення і взаємопроникнення форм фольклорного і професійного мистецтва (третій чинник функціонування сучасного народно-ансамблевого ви-

конавства) привели до створення сучасними виконавцями, пропагандистами гуцульського фольклору оригінальних композицій, в яких вдало поєднуються фольклорні елементи з академічними засобами музичної виразності та професійними прийомами гри.

Значну роль у збереженні та популяризації автентичної інструментальної музики, у відродженні призабутих виконавських традицій, в оновленні та удосконаленні виконавських засобів виразності – відіграють регіональні, всеукраїнські та міжнародні фольклорні фестивалі, які проводяться на теренах Івано-Франківщини та за її межами. У них беруть участь як провідні, так і маловідомі народно-інструментальні колективи.

Серед розмаїтої фестивальної палітри Прикарпаття почесну позицію займає Міжнародний фольклорно-етнографічний гуцульський фестиваль, який проводиться щорічно в одному з міст Гуцульщини. Його започаткували ще 1991 року у Верховині. Наступні роки фестиваль завітав у Рахів, Надвірну, Косів, Яремче, Путилу, Вижницю. На фестивалі змагаються між собою гуцульські капели, солісти-інструменталісти, професійні народно-інструментальні ансамблі фольклорної традиції, хореографічні колективи. На одному з таких фестивалів розкрився для сучасників талант самотнього майстра гри на скрипці, про якого ширилася слава далеко за межами Гуцульщини, – Василя Грималюка, відомого під прізвиськом Могур.

Гуцульські фестивалі останніх років виявили цілий ряд самотніх фольклорних колективів, серед яких чільне місце займають: фольклорно-етнографічний ансамбль “Ключівські візерунки” (с. Великий Ключів Коломийського району), “Троїсті музики” (с. Яблунів Косівського району), “Космацька писанка” (с. Космач Косівського району), “Прикарпаття” (с. Велика Кам'янка Коломийського району).

Таким чином, аналіз діяльності провідних ансамблів та оркестрів народної музики Прикарпаття засвідчив, що їх розвиток наприкінці ХХ – початку ХХІ століття безпосередньо пов'язаний із формуванням нових освітніх традицій, спрямованих на глибоке вивчення та популяризацію фольклорних джерел. Характерною ознакою народно-ансамблевого інструментального виконавства Прикарпаття останньої третини ХХ – початку ХХІ століття є його тісний зв'язок як з автентичним фольклором, так і з традиціями професійного мистецтва. Відтворення народних інструментальних мелодій музикантами з професійною освітою через використання різноманітних засобів музичної виразності, притаманних академічному мистецтву, призвело до нової якості автентичного першоджерела, нової форми його реалізації.

1. Білейчук Б. “Заграва” з Карпатського краю / Богдан Білейчук // Соціалістична культура. – 1989. – № 10. – С. 26.
2. Волощук Ю. І. Народно-професійне інструментальне виконавство як явище сучасної культури (на матеріалі творчості гуцульських скрипалів) / Юрій Іванович Волощук // Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку : зб. наук. праць : наук. записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне : РДГУ, 2007. – Вип. 12. – С. 76–80.

3. Волощук Ю. Чинники взаємодії автентики та академізму в народно-ансамблевому виконанні Гуцульщини (на матеріалі творчої діяльності ансамблю “Черемош”) / Юрій Іванович Волощук // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ, 2009. – Вип. 15–16. – С. 148–152.
4. Новийчук В. І. Народньо-професіональні зв'язки та тенденції розвитку фольклорних форм творчості / В. І. Новийчук // Українська художня культура : навч. посіб. – К. : Либідь, 1996. – С. 314–331.
5. Пасічник Л. Оркестр “Рапсодія”: виконавський феномен народно-інструментального мистецтва Прикарпаття / Лілія Михайлівна Пасічник // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ, 2009. – Вип. 15–16. – С. 153–162.

ХУДОЖНИКИ-ІЛЮСТРАТОРИ ВИДАВНИЦТВА “А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА”. КОСТЬ ЛАВРО

Тугай Мар'яна,
IV курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Хом'як Л.В.,
кандидат мистецтвознавства, доцент

Українське книжкове видавництво “А-ба-ба-га-ла-ма-га” спеціалізоване на виданні дитячої літератури. Засноване в 1992 р. письменником та етнографом Іваном Малковичем у Києві, воно з 2004 р. працює також у Москві. Назву видавництва запозичено із твору Івана Франка “Трицева шкільна наука”, де хлопчик, який пас гусей, розпочав навчання у школі й кожен раз, коли повертався додому, на запитання батька – “Що ви сьогодні вивчали?” – “відповідав: “А-ба-ба-га-ла-ма-га” (тобто абетку).

Упродовж 1992–2005 рр. видавництво створило і випустило у світ близько 100 книг, серед яких першою була абетка. У його творчому доробку – 22 нагороди “Гран-прі” та одержані перші місця на престижних книжкових виставках. “Снігова королева” і “Казки Туманного альбіону”, “Різдвяна рукавичка” та “Повітряні рибки”, “Вовченя, яке запливло далеко в море”, “Абетка”, “Жирафа та пандочка”, “Ліза та її сні”, “Історія одного поросятка”, “Ніч перед Різдвом” – показові книги з високохудожніми ілюстраціями.

Варто зазначити, що, поряд із творами українських письменників, поетів і казкарів, “А-ба-ба-га-ла-ма-га” видає також перекладені українською мовою твори іноземних авторів, зокрема серію романів Джоан Роулінг “Гаррі Потер”. Проте, міжнародні зв'язки “А-ба-ба-га-ла-ма-га” цим не обмежуються, адже видавництво активно працює на закордонному ринку, продавши у 2007 р. права на видання своїх книг у 18 країнах. Такий успіх значною мірою пов'язаний із творчою працею художників та дизайнерів видавництва, насамперед, із його провідними художниками – Костем Лавром та Владиславом Єрком. З видавництвом співпрацювали також такі відомі художники-ілюстратори як Вікторія Ковальчук, Катерина Штанко, Євгенія Гапчинська.

Заслуговує на увагу творчість художника Кості Лавра, лауреата Національної Премії України імені Тараса Шевченка, який ілюстрував “Дитяче Євангеліє”, “Котика та півника”, “Абетку”, “Пана Коцького”, “Козака Мамаригу”, частково “Улюблені вірші”.

Народився Кость Лавро біля села Диканька на Полтавщині. Змалечку йому дуже подобались чорно-білі ілюстрації до “Українських народних казок”. Одного разу батько показав малюнки сина вчительці, а та в захопленні від них допомогла Костеві підготуватися до вступу в Республіканську художню школу [2, с.4–5]. Потім були армія, інститут і робота на посаді художнього редактора в журналах “Барвінок”, “Дніпро” та співпраця із видавництвом журналу “Соняшник”, знайомство з Іваном Малковичем [2, с.4–5].

Саме з видавництва “А-ба-ба-га-ла-ма-га”, вважає Лавро, почалася нова епоха оформлення дитячих книжок із більш майстерним і відповідальним ставленням до них. Адже існував стереотип, що дитяча ілюстрація – це справа дургорядна і не варта уваги знаменитих художників.

Найбільшим злом, від якого потерпають наші діти, пан Кость вважає справжню зливу українсько-російських видань, які маленькій людині, котра звертає увагу не так на текст, як на малюнок, насаджують іншу, чужу культуру [5]. Художник Кость Лавро – завзятий противник кітчевих видань – книжечок із “солодкуватими” білочками, зайчиками, паровозиками, метеликами, яких ілюстратори немовби трафаретом переносять з одних видань у інші [3, с.5–6].

До своїх малюнків Кость Лавро ставиться вимогливо й навіть суворо. Ескіз до казки може народитися в його уяві за якусь мить, але на папері він втілюється старанно, сказати б, із математичною увагою до кожного міліметра зображення. Шлях будь-якого звіра (найчастіше художник малює саме звірів) “від задуму до кінчика пензля лежить через серце” [3, с.5–6]. Зображені ним Котик і Півник з однойменної української казки, виступають архетипами цих звірів і тепер навіть неможливо уявити, що вони могли б виглядати інакше.

Особливу увагу слід звернути на книгу “Дитяче Євангеліє”, яка, за словами представників церкви, – найкраще видання серед адресованої дітям літератури релігійного змісту в Україні. Надзвичайно важливо, що українські діти читатимуть Святе Письмо без поділів на конфесії: настільки узагальненими, іконографічно вивіреними є зображені ним персонажі. Відчуваються ще й міцні засади українського ікономалярства. Так, наприклад, у сюжеті “Благовіщення” трактування постатей нагадує іконописну манеру Йова Кондзелевича [1].

Кость Лавро розповідає, що під час роботи над книгою було підготовлено чотири варіанти малюнків. До книги увійшли роботи, виконані на основі традиційної ікони, на які Костю Лавра надихнула поетика українського бароко.

Таким чином, Кость Лавро – видатний майстер сучасної української книжкової графіки, один із найяскравіших і найколеритніших художників, який мріє, щоб його ілюстрації пробудили в дітей любов до ілюстрування книг, а отже, спричинили до появи нових талантів.

1. Малкович І. Дитяче Євангеліє / І. Малкович. – К. : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2009.
2. Пелих Н. “Козак” Кость Лавро малює героїв народних казок / Н. Пелих // Хрещатик. – 2002. – № 27. – С. 4–5.
3. Чемериченко Н. Хто в Африку, а я на Полтавщину / Н. Чемериченко // Квартирне бюро. 15 грудня. – 2003. – С. 5–6.
4. Режим доступу : <http://www.knyha.com>.
5. Режим доступу : <http://www.ababagalagama.ru>.

НОВІ СТИЛІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ЖИВОПИСІ СЕРЕДИНИ XIX-ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

Кононова Олена,
II курсу, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Чмелик І.В.,
кандидат мистецтвознавства, доцент

Розвиток образотворчого мистецтва в XIX ст. на перший погляд здається струнким і одноманітним: класицизм, сентименталізм, романтизм, реалізм змінюють одне одного, відштовхуючи те, що застаріло, й дбайливо зберігають досягнуте. Ці стилі утворили розмаїту мозаїку.

На межі XIX та XX ст. Європі довелося розчаруватися в ідеалах розуму та прогресу – спочатку французька революція, а потім війни, розпочаті Наполеоном, переконали європейців у безсиллі людини перед обличчям глобальних потрясінь. Саме тоді й зародився романтизм. Його основною рисою була ідеалізація минулого. Через ці події у 1809 р. в Австрії відбулося створення творчого об'єднання під назвою “Братство Святого Луки”. Його засновником були Йоган Фрідріх Овербек та Франц Пфор. Принципи цього братства висловлені їхнім професором Фрідріхом Шегелем: “художник повинен бути схожий за характером на середньовічного майстра, бути сердечним, точним і глибоко мислячим, при цьому невинним і трішки незграбним” [1]. До братства входили такі художники, як П.фон Корнеліус, Ф.В.фон Шадов, Шнор фон Карольсфельд, Ф.Вейт, Й.А.Кох та інші.

Саме в цей час, у країні, зовсім не схожій на німецькі королівства і князівства, також народжувалися нові стилі. Із середини XVII ст. Японія, волею своїх правителів – сегунів, жила в ізоляції від навколишнього світу. Звичайно цілковито ця ізоляція не могла бути. До того країна встигла відчувати сильний вплив Китаю, і, що дуже важливо, Європи. Утім, Японія завжди вміла переосмислювати по-своєму будь-який вплив, зберігаючи притаманні тільки їй світогляд і естетику. У русі цієї неповторної системи поглядів розвивалося японське образотворче мистецтво. Найбільш розповсюдженим видом мистецтва Японії була гравюра на дереві – ксилографія, яка склалася у XVIII ст. при се гунах династії Токугави. Школа такої гравюри отримала назву укійо-е – “мистецтво тлінного світу”. Назва розкриває жанрову специфіку гравюр: пейзажі, портрети, побутові замальовки. Перші майстри укійо-е працювали в монохромній техніці, вже готові листки розмальовувалися від руки художником, а іноді й покупцем. Згодом був винайдений друк у два кольори, а в 1765 році – багатокольорний, для чого необхідно було вирізати декілька, іноді десятки, друкованих дощок, відбитки із яких потім потрібно було точно з'єднати. У такій роботі, окрім художника, брали участь різьбяр і друкар. В Японії працювали такі майстри як Судзукі Харунобу, Кітагава Утамаро, Кацусіка Хокусай та Андро Хіросіге. У їхніх творах співувалася краса жінки. Завдяки їхнім творам можемо бачити, що японцям притаманно помічати, невлоними відтінки і настрої в природі, гостро відчувати їх красу. Це вразило європейців, коли вони ознайомилися із мистецтвом Японії. Саме гравюра укійо-е мала великий вплив на мистецтво Європи кінця XIX – початку XX ст. Прийшли інші часи. Ідеали почали відступати, стерлися,

заслали критики, висміювалися. Почав зароджуватися протест. “Людина, залишена без ідеалу на небесах, не знайде його й на землі” – заявили романтики [1]. Матеріальний прогрес, що позбавлений вищого змісту, не може привести ні до чого, окрім моральної катастрофи [1]. Митці різних напрямів почали виражати цю ідею по-різному передаючи один одному свої певні відкриття. Нове слово сказав імпресіонізм. На останок почало формуватися мистецтво символізму, головним завданням якого й став пошук справжньої краси, що проявлявся у цьому світі лиш у вигляді знаків, символів. Ця краса доступна лише художнику – тому, хто завдяки своєму таланту вміє бачити [1].

Пізніше розгорнулася боротьба напрямів. Найбільш непримиренну позицію тут займали прихильники реалістичного мистецтва, бо заперечували право художника на особисту думку: світ-один, іншого не існує, отже й зображати його потрібно таким, який він є, якщо не бажаєш, звичайно брехати собі і глядачу [1]. Такою брехнею вони вважали експерименти опонентів у галузі форм. Але ті, у свою чергу, навпаки звинувачували реалістів у консерватизмі, називали їх мистецтво таким, що вже віджило, а своє – новим, сучасним, за яким стоятиме майбутнє. Так почав зароджуватися термін “модернізм”, що має декілька значень і об'єднує, поряд із символізмом низку художніх напрямів XX ст., які, як правило протистоять реалізму. Модернізму притаманні принципова відмова від історичного досвіду художньої творчості, її взаємовідносини з життям і сприйняття глядачем, намагання утвердити нові засоби мистецького пошуку, що зводяться до постійного самоцінного оновлення художніх форм. Художники-модерністи активно працювали в галузі архітектури й прикладного мистецтва, створюючи особливу стилістику помешкання, одягу, предметів побуту, декору. Велику, у формуванні цієї стилістики, відіграла творчість таких художників, як П'єра Пюві де Шаванна та Гюстава Моро. Останній був одним із основоположників французького символізму, його творчість значно вплинула на розвиток цього напрямку. Чітку композицію, на основі паралельних планів, має сильна гармонія ліній, ритм, стриманість колориту, – усе це характеризує творчість де Шаванна. А щодо Моро, то міцні традиції зв'язують його живопис із академічним мистецтвом: висока техніка виконання, принципи зображення фігур, світлотіней. Але незвичайний, насичений, різнобарвний колорит, сміливі композиційні рішення, пряма фантастика водночас з еротичним підтекстом, – усе це змушує зрозуміти, чому дослідники творчості звертаються до фонізму і сюрреалізму.

Слід також згадати таких майстрів мистецтва як Арнольд Бйоклін, О.Редон, Макс Клінгер, Альфонс Муха, Едвард Мунк. Символізм, що виник наприкінці XIX ст. заклав принципи мистецтва, які близькі кожній людині. Це відтворення у картинах сильних почуттів, які хвилюють людину. Наприклад, відома картина “Крик” Едварда Мунка, дивлячись на яку – можна відчувати емоції, що переживає персонаж твору. Завдяки цьому полотну Мунка вважають одним з основоположників експресіонізму – напрямку, який повністю належить XX ст., хоч з'явився наприкінці XIX століття.

Отже, мистецтво XIX–XX ст. складається як мозаїка із багатьох різнокольорових частин, і цей процес безкінченний. Мозаїка – невірне порівняння, швидше – це вітраж. Єдиний вітраж, в якому кожне скло необхідне, воно займає своє місце, а всі разом складають єдине ціле. Таке символічне порівняння спадає на думку, коли думаєш про нові стилістичні напрями живопису XIX століття.

1. Майорова Н. Шедевры мировой живописи : XIX век. Новые стили / Н. Майорова, Г. Скоков – М., 2009.
2. Популярная художественная энциклопедия / ред. кол. В. М. Полевой, В. Д. Маркузон и др. – М., 1986.
3. Електронний ресурс : Арно Беклын – Режим доступа : /http: uk.wikipedia.org/wiki.

ПРОЦЕСИ “РЕКОНСТРУКЦІЇ” ТА “ІНТЕРПРЕТАЦІЇ” В ПРОМИСЛОВОМУ ДИЗАЙНІ

Кочкодан Богдана,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Пантус Н.П.,
старший викладач

Багатство форм народного одягу, навіть при мінливих вимогах моди, завжди дає можливість відбрати певні компоненти народного традиційного одягу і, з незначними змінами або й повністю, застосувати їх у сучасному одязі [1, с.16]. В Україні сучасний дизайн одягу зазнає впливу неофольклоризму, що обумовлюється необхідністю задовольнити потребу населення у різноманітності речей. Використання мотивів народного одягу задовольняє цю потребу, надає можливість самовираження. Тому, дослідження формування українського народного вбрання, особливо його крою й оздоблення та використання народного досвіду набуває актуальності у розвитку сучасного костюма. Провідні художники-модельєри та майстри сучасного ДПМ викристалізували вже відомі прийоми опрацювання й осмислення народного вбрання: реконструкція, реплікація, стилізація, імітація, інтерпретація, асоціація [2].

Особливої уваги заслуговує дослідження традицій крою і декору регіонального костюму, яке проводилося підприємством Укрхудпрому виробничо-торгівельною фірмою “Візерунки Прикарпаття” у 30–90-их рр. ХХ ст., із метою впровадження у виробництво. Увесь процес дослідження фольклорних зразків для реконструкції та інтерпретації з метою пошиву виробів багатоасортиментного ряду поділявся на 5 етапів: дослідження, створення ескізу, розробка конструкції, впровадження у виробництво, реалізація готових виробів.

Джерелом дослідження були фольклорні зразки ручної вишивки Покуття, Бойківщини, Гуцульщини. Дослідницькою роботою займалася експериментальна лабораторія: творчий майстер (2 чол.), конструктор-інженер, технолог, художник по вишивці, художник-модельєр, нормувальник та швея. Початковим етапом дослідження були заплановані виїзні експедиції художників в малодослідженні регіони, у ході яких:

- визначали власника, етнографічного зразка;
- проводилася зустріч в оселі власника;
- відбирали цінні зразки та визначали їх вік;
- замальовували і фотографували на фігурі (в 3-х проекціях);
- здійснювали відшивку одного рапорту вишивки та замальовку орнаменту на спеціальному папері А-3.

Також проводилися дослідницькі експедиції в краєзнавчі музеї: у Коломиї, музей Покуття в м. Тлумач, Надвірна, Долина, Болехів, Львівський музей етнографії. Найцінніші фольклорні зразки відтворювалися експериментальною лабораторією на фабричній тканині, яка по щільності переплетення і колірній гаммі ниток повністю відповідала домотканому полотну. Це давало можливість зберегти особливо цінні зразки народного одягу та краще дослідити технологію покрою і техніку вишивки. Основною метою етапу дослідження було використання набутих знань на етапі створення асортиментного ряду.

Перед створенням, ескізу виробу художником-модельєром, конструктором та художником по вишивці здійснювався передпроектний аналіз: вивчення тенденцій моди, споживацьких потреб. Задля цього проводилися постійні засідання із метою аналізу рекомендованих модних тенденцій, які щорічно надходили з експериментальної лабораторії Укрхудпрому, з Київського будинку моделей побутово-обслуговування, з Львівського будинку моделей та ін. Художники також користувалися, як джерелом, – модними періодичними виданнями.

Наступним етапом було створення ескізів художником-модельєром, де він мав тактовно поєднати традиції народної вишивки і крою та авангардного європейського модного одягу. Також виготовлявся первинний зразок виробу з дотриманням всіх норм стандарту. Затверджена модель на фабричній та Республіканській художній раді, оцінена балом не менше 8 серед 10, допускалася до впровадження у виробництво.

Асортиментом фірми був жіночий, чоловічий, дитячий одяг, постільна та столова білизна. Певна частина була виготовлена за народним традиційним кроєм, в яких простежувалися динамічні зміни композиції вишивки, колірної гамми, що несло ефект новизни. Наприклад, популярними були жіночі маркізетові блузки “Українки” оздоблені ручною вишивкою “по рахунку”, та чоловічі “Гуцулки” на лляній тканині.

Важливим завданням фірми було декорування виробів вишивкою, що здійснювалося ручним (“хрестик”, “низинка”, “виколювання”, “штапівка”, “вузлики”, “мережка”, “пшеничка”, “зубковання”, “гладь з прикрепом” та ін.) та машинним способом (аплікація та “Рішельє”). Її композиційне рішення та багата колірна гамма ниток, які детально підбиралися до кожної моделі в залежності від використаного покрою та тканини.

Отже, можна зробити висновок, що виробничо-торгівельна фірма народних промислів “Візерунки Прикарпаття” була єдиним підприємством на Прикарпатті, яке мало експериментальну лабораторію, робота якої починалася із передпроектного аналізу, збору матеріалу та послідовним створенням моделей одягу багатоасортиментного ряду. Тому, зовсім впевнено можна сказати, що вона була осередком не тільки виробництва багатоасортиментного одягу, але й місцем, де по всіх ознаках і характеристиках розвивався дизайн одягу. Про це свідчить факт присутності етапу самого створення художником та конструкторами моделей одягу з обов’язковим подальшим упровадженням у виробництво та реалізації на ринках пострадянської території.

1. Матейко К. І. Використання в сучасному одязі елементів традиційного вбрання / К. І. Матейко, С. Й. Сидорович // Народна творчість та етнографія. – К., 1963. – Вип. № 2. – С. 14–20.
2. Тканко З. Моделювання костюма в Україні ХХ століття / З. Тканко, О. Коровицький. – Львів, 2000.

ВПЛИВ СЮРРЕАЛІЗМУ НА МОДЕЛЮВАННЯ КОСТЮМА

Мартишук Мирослава,
У курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Юсипчук Ю.В.,
кандидат мистецтвознавства, доцент

Мистецтво ХХ ст. – це знахідка для моди, яка постійно потребує новизни. Альянс з актуальними художниками дозволяє будинкам моди асоціювати свою продукцію зі свіжими ідеями, інтелектом, провокативністю. Можливості мистецтва сюрреалізму притягнути до себе увагу невичерпні, у той час, як ресурси дефіле обмежені і практично вичерпні. Більше того, модельєр, за допомогою мистецтва, може розширити свою зону впливу, бути попереду не тільки в моді, а й у культурі в цілому.

Ідеї сюрреалізму були підхоплені неординарними особистостями, серед яких були Андре Бретон, Сальвадор Далі, Ернст Фукс, Жан Кокто та ін. Послідовники нового напрямку відчували бажання до всього ірраціонального нестандартного, невідповідаючого в суспільних загальноприйнятих нормах. Сюрреалістичні ідеї знайшли відображення в живописі, кінематографі, літературі. Засновником сюрреалістичного напрямку у світі моди стала італійка аристократка Ельза Скиапареллі [1].

Згодом ідеї сюрреалізму вплинули й на інших модельєрів, що відчувається й сьогодні, дизайнери черпають натхнення із творів мистецтва сюрреалістів. Висока мода завдяки сюрреалістичним ідеям стає більш авторською, фантазійною, у ній зустрічаються деталі творів мистецтва, колекції не претендують на те, щоб задовольнити абстрактним смаком цільову аудиторію, а навпаки дизайнери можуть бути суб'єктивними, фіксувати для історії моди свій власний досвід і погляд на сучасну епоху.

Актуальність проблеми зумовлена зростаючим інтересом до вивчення костюма із сюрреалістичними елементами, який становить невід'ємну частину високої моди, якій раніше не надавалося належної уваги. Предмет дослідження – художньо-композиційні засоби формотворення, спрямовані на реалізацію виразності в костюмі через вплив сюрреалізму. Проведено чітку диференціацію творчості дизайнерів, згідно із чим хронологічно достовірно й умотивовано, визначені відмінні ознаки їх діяльності. Методи дослідження – системно-комплексний аналіз костюма з елементами сюрреалізму, як мистецького феномену. Специфіка авторської методики полягає у синтетичному способі розгляду фактичного матеріалу.

Ступінь новизни роботи визначає порівняльний аналіз дизайнера початку ХХ ст. і дизайнерів кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст. Усі ці модельєри зверталися до одного й того джерела натхнення. Завдяки такому дослідженню, ми чітко бачимо схожість та відмінність їхніх творінь і напрацювань, які в дечому дуже схожі, але водночас відмінні, що вже увійшли в історію моди. Творча особистість Ельзи Скиапареллі, яка тісно співпрацювала з художниками-сюрреалістами. Великий вплив на її творчість здійснив сюрреалізм, він надихнув дизайнера на створення колекції. Проте образотворче мистецтво служило не тільки як джерело натхнення, модельєр розробила складний синтез костюма в живописі.

Оригінальні начерки, які належали Сальвадору Далі і Жану Кокто, нерідко копіювалися в її костюмах за допомогою всім відомої вишивки і набивного малюнку. Скиапареллі з готовністю зверталася до нових матеріалів, експериментуючи з віскозою, вінілом та целофаном [2, с.335]. Текстиль став джерелом багатьох свіжих ідей, які вона завжди використовувала. Використовуючи покрій по косій, їй вдавалося розкрити красу простих тканин. Дизайнер уміла гармонійно застосувати деталі творчості сюрреалістів у своїх костюмах.

Бурю загальноприйнятого схвалення викликала колекція екстравагантних капелюшків. У цій колекції був присутній фасон, який став відомим як таблетка і увійшов в моду завдяки Жаклін Кеннеді. У колекції були присутні капелюшок-туфелька, капелюшок-телефон. Ці авангардні тенденції в колекції осінь 2009 використовує Дольче і Габбана, головні убори для яких слугують шарфіком і чітко нагадують сюрреалістичні елементи. Між Ельзою Скиапареллі яка творила в минулому столітті однозначно є зв'язок із сучасниками, які черпають ідеї не тільки з творів мистецтва, а й із колекції відомої італійки, яка вражала публіку своїми творіннями.

Її ідею супернеординарних капелюшків використав сучасний ірландський дизайнер Філіп Трейсі. Його головні убори – швидше твори мистецтва, ніж носибільні речі. Цей модельєр ставить завдання перед собою – картину чи фотографію інтерпретувати в головний убір. Таким головним уборам які нагадують екзотичних птахів чи різнокольорові фесверки, більше підійшла б назва “декоративні прикраси для голови” [3]. Вони ручної роботи, об'ємні аплікації, складний печворк, орігами – сьогодні дизайнери освоїли всі можливості і красу цих прийомів.

Ельза Скиапареллі намагалася притягнути до своїх моделей увагу модного суспільства, тому постійно зверталася до творчості художників-сюрреалістів. Завдяки їхній спільній творчості на світ появилися такі колекції, як “Цирк” та “Музика”, де сюрреалістичні образи пронизували буквально все – від малюнка на тканині до аксесуарів. Найбільш варта уваги модель із цих колекцій – жакет, який Ельза придумала разом з Кокто (1937 р.), на якому вишитий жіночий профіль утворює вазу з квітами, та інший жакет, де жіночий силует чуттєво облягає талію. Найбільш плідною стала співпраця з Сальвадором Далі [4, с.42]. Відоме плаття “скелет”, як використану ідею, ми згодом побачимо в одній із колекцій Жана-Поля Гот'є.

Ельза Скиапареллі була провокаційною художницею-модельєром, зі спробами зробити із предметів одягу – мистецтво, яке назавжди поміняло світ високої моди.

Отже, модні новаторські речі завжди мають попит і вміють шокувати суспільство. Авангард є постійним джерелом новизни для модельєрів. Простеживши зв'язок моди й мистецтва бачимо неодноразовий вплив творів художників на моделювання костюма. На певному етапі творчості дизайнер по-своєму інтерпретує свої ідеї в костюмі, що й бачимо на сучасному подіумі та у fashion-індустрії. Перспективи розвитку сюрреалістичних та авангардних колекцій розширюються із кожним роком.

1. Режим доступу : www.retromoda.ru/retro.../schiaparelli.html.
2. Історія моди з 18 по 20 століття. Колекція Інституту Кіото. – Taschen / Арт-Родник, 2003. – 736 с.

3. Режим доступу : www.lady.ru/fashionista.ru, golfstylerussia.ru.
4. Буксбаум Г. Ікони стилю : історія моди 20 століття / Г. Буксбаум. – С. Пб. : Амфора, 2009 – 192 с.

ВИШИВКА ІНТЕР'ЄРНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ НА БУКОВИНІ (ГЛИБОЦЬКИЙ РАЙОН)

Лисько Олесь,
III курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Семчук Л.Я.,
кандидат мистецтвознавства, доцент

Вишивка інтер'єрного призначення посідає важливе місце в культурі українського народу. Найпоширенішим та найдавнішим атрибутом селянського житла був рушник. Із 1930–1940-х рр. у народний побут входить вишита картина, яка із часом відіграє важливу естетичну роль в інтер'єрі буковинського житла.

У мистецтвознавчій, етнографічній літературі вишиті картини Буковини є мало висвітленими. Як один із видів вишивок інтер'єрного призначення – образи розглядають у своїх працях науковці початку ХХ ст. та сучасники: Микола Біляшівський, Раїса Захарчук-Чугай та інші [2; 4].

Метою даної пошуково-дослідницької праці є спроба на основі зібраних польових матеріалів проаналізувати вишиті картини Глибоцького району Чернівецької області, висвітлити їх художньо-естетичне значення та особливості орнаментальних структур.

У Чернівецькій області картини вишивали переважно на білому полотні, частіше домотканому – з лляних або конопляних ниток. Варто виділити, що декотрі з них виконували на чорній або темно-синій тканині фабричного виготовлення. Як матеріал для вишивання своїх робіт майстрині використовували вовняні чи бавовняні нитки. Найпоширенішими техніками були – “подвійний хрестик”, “художня гладь” тощо.

Серед орнаментальних мотивів вишитих картин Глибоцького району найуживанішими є рослинні, орнітоморфні, зооморфні. Особливе місце посідають вироби, пов'язані з релігійною тематикою. Одними із домінуючих мотивів серед рослинної орнаментики вишитих картин Глибоччини є зображення троянди-“ружі”. У деяких селах цей мотив називали “Ружа Божа”. Троянди-ружі поширені у вишивках сорочок і рушників багатьох регіонів України.

Особливе місце у візерунках картин Чернівецької області відводилося мотиву маку. Здавня ця квітка використовувалася в усіх обрядах, що пов'язані з відлякуванням нечистих сил.

Окрему групу картин становлять вироби, на яких зображені “райські птахи”, “павуни”, “цар-птиця”. У народі вважали, що птахи – це символи Божої благодаті, щастя, любові, шлюбної пари, злагоди в родині, тому їх вишивали не тільки на картинах, а й на рушниках. Важливо, що ці мотиви зображали серед квітів, на квітучій гілочці чи з квітчкою у дзьобуку. Найчастіше птахів вишивали, зображуючи в парі.

За ствердженням дослідниці народної вишивки Мирослави Шандро: “Найдавнішим та найпоширенішим мотивом...” у вишивках Буковини “...є зображення оленя. Воно зустрічається і у вишивках на жіночих сорочках, на килимах, внутрішніх та зовнішніх зображеннях гуцульських хат...” [6, с.18].

За розповідями старожилів, зокрема наших респондентів Глибоччини, в їх уявленні олень був благородною твариною, бо ніколи не приносив шкоду.

Майже у кожній хаті були і є обов'язково присутні вишиті картини на релігійну тематику. Найбільш поширені з них – “Ангелики”, “Хрести-символи” та події, сюжети із життя Ісуса Христа. До таких виробів у народі закріпилось величне та милозвучне слово – “образи”. Вони освячувались в церкві, а вже потім їх розвішували в хаті. Найчастіше зображали хрести, які ніби проростають із яскравих квітів, що тягнуться вгору. Вишивали хрести з рівними кінцями, грецькі, скісні, хрещаті, з розмаїтими окресленням, завершенням, обрамленням.

Вишиті картини були важливим компонентом оздоблення інтер'єру народного житла на Буковині. Мистецтвознавчий аналіз їх композицій, орнаментики, колориту, технік вишивання розкриває глибинну сутність народної творчості. На нашу думку подальше вивчення і дослідження вишитих картин, як мистецького явища є надзвичайно важливим завданням сучасності.

1. Білан М. С. Український стрій / М. С. Білан, Г. Г. Стельмащук. – Львів : Фенікс, 2000. – 325 с.
2. Біляшівський М. Про український орнамент / М. Біляшівський // Записки Українського Наукового Товариства в Києві. – 1908. – № 3. – С. 40–53.
3. Гасюк Е. О. Художественное вышивание : альбом / Е. О. Гасюк, М. Г. Степан. – К. : Вища школа, 1981. – 240 с.
4. Захарчук-Чугай Р. В. Українська народна вишивка : західні області УРСР / Р. В. Захарчук-Чугай. – К., 1988. – 190 с.
5. Костишина М. В. Буковинські традиційні мотиви в сучасному вбранні / М. В. Костишина // НТЕ. – 1978. – № 4. – С. 19–23.
6. Шандро М. Гуцульські вишивки / М. Шандро. – Чернівці : Букрек, 2005. – С. 98.

ЗООМОРФНА ПЛАСТИКА В УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ КЕРАМІЦІ (ТИПОЛОГІЯ. ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ)

Назарук Катерина,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Гудак В.А.,
кандидат мистецтвознавства, професор

Вивчення художніх особливостей глиняної фігуративної пластики дозволяє визначити унікальні засади формотворчих та орнаментальних структур кераміки, сприяє ідентифікації творів українського традиційного мистецтва. Актуальність теми полягає у глибшому осягненні і сучасному осмисленні художньої виразності кераміки як цілісної мистецької та семантичної системи, диктується підвищенням ролі естетичної функції мистецтва в житті.

Глиняні вироби є одним із найцінніших артефактів минулого, які століттями зберігали архаїчні образи, традиційну пластичну виразність, декоративність

і простоту. Зооморфна пластика – унікальне і самобутнє явище в українській народній культурі. Така кераміка якнайкраще поєднує в собі і виявляє функції декоративно-прикладного мистецтва – естетичну, ужиткову, комунікативну, сувенірну, святкову. Дослідження фігуративної пластики є важливим чинником для розуміння зв'язку людини й тварини, християнства і язичництва, минулого і сьогодення. Вона виступає носієм сакральних знань, етнічних та естетичних уявлень, глибоких традицій, є виявом творчості, прив'язаності до природного середовища, уміння втілювати в матеріалі красу навколишнього світу.

Наукове зацікавлення керамічною зооморфною пластикою, як явищем культури, виникло внаслідок проведення досліджень українського гончарства. Зооморфні форми в кераміці – поширене і символічне явище в традиційному мистецтві України. Фігуративна пластика має давню історію, яка починається з перших антропоморфних і зооморфних скульптурок періоду енеоліту. Археологічні знахідки стали першими і базовими джерелами знань про побутування керамічної зооморфної пластики на території України.

У сакральних традиціях багатьох народів божества втілювалися в образах звірів. Священні тварини володіли магічною силою, допомагали у здійсненні ритуалів і були жертвами обрядодії. Бог, як і кожна жертва в результаті здійснення обряду жертвопринесення, відроджується у сакральному світі. Той, хто приносить жертву, виходить за межі людського існування і стає безсмертним [1, с.296]. Це культове перевтілення знайшло відображення в розписах на стінах, декорованій посуду, глиняній пластиці. Для людини в первіснообщинному суспільстві її вірування, різні форми рукотворного мистецтва і здобуті знання становили єдину правдиву систему світогляду, в якій і втілювалося її ставлення до навколишнього середовища.

Глиняна скульптура трипільської культури – одна із найбільш давніх магічних предметів. Зооморфна пластика – це керамічні вироби, які зображують прояв сакрального в образі тварини. Глиняні зооморфні статуетки трипільської культури зображають різних тварин – бовинів (биків, корів), овидів (баранів, овечь), а також кіз, собак, свиней, лисиць, ведмедів, оленів. Знайдені під час розкопок фігури утворюють своєрідні набори із декількох типів та різних образів [1, с.390].

Подальший розвиток зооморфної пластики відбувався і в наступних історичних періодах: зарубинецькій культурі, скіфо-сарматській добі, в Київській Русі, в добу Середньовіччя, XVIII–XIX століття і в наш час.

Тривала історія розвитку, багатоманітність пластики за змістом, оформленням, призначенням є основою класифікації їх за різними ознаками і критеріями. Типологія за способами формування виокремлює такі підвиди кераміки як гончарство, ручне ліплення та гіпсомодельне формування. Ці типи формотворення є спільними для фігуративної пластики.

Порівняльний аналіз функціональних особливостей зооморфної кераміки дає змогу виокремити такі роди:

- іграшки (свистульки, багатофігурні композиції);
- ужиткова пластика (зооморфний посуд – лембик, перстеноподібний посуд – куманець, зооморфні вазони, свічники);
- декоративна пластика (скульптура малих форм, інтер'єрна пластика);

- посуд (з фігурними ручками і кришками із зооморфними деталями).

Зооморфна пластика побутувала у всіх гончарних осередках у вигляді дитячих іграшок. Ліплення коників-свистульок зустрічаємо у творчості багатьох українських гончарів.

Головними керамічними центрами виготовлення фігурного посуду у ХХ ст. були “Васильківський майоліковий завод”, Опішнянський завод “Художній керамік” і м. Косів. Відомими майстрами зооморфної пластики були: І.Білик, В.Біляк, Н.Вербівська, Д.Головко, М.Денисенко, М.Китриш, Г.Пошивайло, М.Піщенко, Валерій та Надія Протор'єві, О.Селюченко, П.Цвілик та ін.

Для створення певного образу і втілення його в матеріалі беруться за основу пластичного вирішення найяскравіші ознаки живої тварини. Сформовані вироби декорують розписом або багатим ліпним декором, який позначає шерсть тварин, фактуру рогів, пишність гриви, граційність шиї, стрункість ніжок. Різноманітні хвильки, капельки, кульки, зубчики, пелюсточки, відбитки штампів прикрашають фігуративне зображення, доповнюючи образ особливим колоритом заради декоративності, виражаючи певні семантичні ознаки.

Зооморфна пластика виявляє своєрідність і неповторність образів. Пташка – символ мрії, творчості, передвісник весни. Свищик-півник символізує сонце і пробудження господаря. Кінь приносить благословення сонця і удачу, захищає і дає поради. За народним повір'ям, сонце проходить свій шлях по небосхилу на колісниці в яку упряжені коні. Олень є медіатором між дикою природою і людиною, між світом живих і мертвих, предків і нащадків. Корова і бик – помічники, заступники осілости і землеробства. Баранець пов'язаний з уявленням достатку і благополуччя. Віця – божа тварина, символізує покірність. Риба – символ самопожертви (Ісуса Христа), а також предків-заступників, приносить спасіння людям від біди. Свиня – захисниця дітей, означає достаток і багатство. Ведмідь – заступник свійської худоби, символізує родючість землі.

Народному мистецтву властиво століттями утримувати й видозмінювати прадавні прийоми й образи. Серед багатьох його видів пластика малих форм посідає в цьому плані чи не перше місце. Витоком є сама природа гончарного мистецтва і оригінальне мислення давніх майстрів.

Сучасні митці глиняної пластики розвивають кращі досягнення минулого, використовуючи головні перевірені часом традиційні принципи скульптурних рішень та технік декорування. Їх образно-пластичні пошуки отримують оновлене і сучасне втілення в матеріалі.

Вироби з кераміки, а особливо зооморфна пластика, знаходять нове вирішення як невід'ємні елементи оздоблення сучасного доквілля. Вони є і будуть сучасними, вишуканими та елегантними. Тисячі років людство користувалось глиняними виробами, які в сучасних технологіях не змогли суттєво змінити цю традицію, а тільки реалізувались як нова естетична вартість, невід'ємна складова нашого культурного сьогодення.

1. Бурдо Н. Б. Трипільська культура : спогади про золотий вік / Н. Б. Бурдо, М. Ю. Відейко. – Харків : Фоліо, 2007. – 415 с.
2. Герус Л. Українська народна іграшка / Л. Герус. – Л. : Українське народознавство, 2004. – 261 с.

3. Пошивайло І. Феноменологія гончарства : семіотика, етнологічні аспекти / І. Пошивайло. – Опішне : Українське народознавство, 2000. – 432 с.
4. Сакович І. В. Народна керамічна скульптура Радянської України / І. В. Сакович. – К. : Наукова думка, 1970. – 83 с.
5. Чарновський О. Українська народна скульптура / О. Чарновський. – Л. : Вища школа, 1976. – 143 с.
6. Щербак В. Сучасна українська майоліка / В. Щербак. – [Б. м.]. – Наукова думка, 1974. – 189 с.

ВИРАЖАЛЬНІ ЗАСОБИ СЛОВЕСНОЇ ДІЇ АКТОРА: ПЛАСТИКА, ЖЕСТ, МІМІКА

Осадчук Тетяна,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Грицан Н.В.,
доцент

На сцені слово потребує досконалого звучання. Основою такого звучання є оволодіння актором техніки мовлення: правильною літературною вимовою, чіткою дикцією, правильним диханням, звучністю і гнучкістю розмовного голосу, змістовністю і виразністю живих інтонацій словесної дії.

Простоти і природності сценічного мовлення досягнути нелегко. Органічність і правдивість художнього слова потребує від актора поглибленої праці і зрілої майстерності. Є актори, які прагнуть на сцені до вияву свого власного внутрішнього самопочуття, не думаючи про виразність художньої форми сценічної дії. Дбаючи про “правду для себе”, вони ігнорують необхідність “правди для слухача”.

“Метою нашого мистецтва, – підкреслював К.С.Станіславський, – є не тільки створення «життя людського духу» ролі, а й зовнішня передача його в художній формі...” [1, с.35]. Голос і тіло актора повинні з величезним чуттям, вмиє і точно передавати найтонші, майже невлітими внутрішні відчуття. Ось чому актор повинен набагато більше подбати не тільки про внутрішній апарат, що створює процес переживання, а й зовнішній – його зовнішню форму втілення.

Метою мого дослідження є визначення системності в оволодінні словом через виражальні засоби словесної дії, такі як пластика, жест, міміка.

“Актор повинен вміти говорити”, – писав К.С.Станіславський. Це означає, вміти вільно користуватися на сцені великими можливостями живої розмовної мови, здатність актора просто і гарно висловлювати на сцені думки і виражати глибокі почуття, не впадаючи ні у фальшиво піднесену декламаційність, ні в життєвську тривіальну простоту. Щирість переживання є суттєвою закономірністю реалістичного мистецтва актора. “Немає справжнього мистецтва без переживання. Тому воно починається там, де почуття входить у свої права” [1, с.48].

Але, переживання, емоції формують внутрішню психотехніку актора, а пластичні виражальні засоби: рух, поза, жест, міміка – його зовнішню техніку.

Жест (лат. *gestus* – “позиція, рух тіла”) – рух тіла, чи рух, який супроводжує людську мову або замінює її. Точне визначення жесту належить Каюсса-

ку: “Жест є зовнішнім рухом відносно тіла й обличчя, одним з перших виражень почуттів, які людина має від природи” [2, с.161]. Так, теоретично. А практично – мовлення людини було б схоже на роботу хоч досконалого, та все ж механізму, як би не відзначалося мелодикою і не оживлювалось мімікою чи жестом. Тому ніякий записуючий пристрій не замінить живого спілкування, “споглядання” актора [3, с.522].

Термін “міміка” (старогрец. *mimikos*) у наш час стосується, передусім, гри обличчя, чи інакше “лицьового вираження” [2, с.252]. Міміка – це рухи м’язів обличчя, які виражають внутрішній душевний стан людини; один із важливих елементів акторського мистецтва.

Міміку також називають жестом. Взагалі, вона ще не описана як засіб виразності звукового мовлення. Можливо через те, що важко чітко розмежувати жест і міміку. Крім цього, жест і міміка завжди працюють в парі.

Мистецтво живого мовлення потребує невимушеності у вираженні думки і почуттів, тому актор повинен оволодіти мистецтвом пластики: природним рухом, жестом, мімікою. Із підвищеною вимогливістю ставився до пластичної виразності актора на сцені Лесь Курбас. Він вважав, що “поворот голови на сцені має таку ж вартість, як сторінка тексту, тому суворо забороняв зайву жестикуляцію...” [4, с.205].

К.С.Станіславський, вивчаючи творчу природу реалістичної мови на сцені, визначив словесну дію як “передачу іншому того, що бачиш, відчуваєш і мислиш сам” [1, с.85]. Щоб досягти цього, треба прагнути вселити в іншого власні мисленнєві бачення образної уяви – “говорити не вухом, а оком партнера”. Дієвість слів набагато посилюється інтонаційною виразністю живого мовлення. Допомагають виразності слова вираз очей, поза, рух, а також пауза, міміка, жест.

Отже, мистецтво мовлення актора, режисера – складний процес поєднання виражальних елементів, внутрішньої психотехніки з зовнішніми виражальними засобами словесної дії. Саме така єдність забезпечує створення цілісного художнього образу на сцені.

1. Станіславський К. С. Собрание сочинений : в 8 т. / К. С. Станіславський. – М., 1954–1961. – Т. 2.
2. Паві П. Словник тетру / Патріс Паві. – Львів, 2006. – С. 161, 252.
3. СУМ. – Т. 2. – С. 522.
4. Курбас Л. Спогади сучасників / Лесь Курбас. – К. : Мистецтво, 1969. – С. 205.

**ВОЛОДИМИР БЛАВАЦЬКИЙ –
РЕФОРМАТОР ГАЛИЦЬКОГО ТЕАТРУ**

Прокоп'як Ігор,
II курс, Інститут мистецтва.
Науковий керівник – Грицан А.В.,
кандидат історичних наук, професор

Ім'я Блавацького десятками років замовчувалося у радянській пресі, а якщо й згадувалося – то лише негативно. Тому, про попередні роки його життя відомо небагато.

Мета статті – вивчення діяльності визначного українського режисера Володимира Блавацького, як реформатора Галицького театру.

Важливою датою у житті Блавацького став 1927 рік, коли він отримав запрошення на посаду актора в театрі “Березіль”. Саме тут він почав віддавати перевагу системі Курбаса і збагатився двома яскравими рисами: постійними пошуками у “прочитанні” драматургічних творів та намаганням досягти театральності у кожній виставі. За час перебування у Харкові в Блавацького зародилася ідея створення свого власного мистецького колективу на кшталт “Березіля”.

Така нагода з'явилася 1933 р. після смерті режисера Олеса Степового, який залишив театр “Заграда” у безнадійному стані. “Заграву”, – пише у своїх спогадах Блавацький, – я задумав зробити основою нового театру” [2, с.274]. Першу виставу “Батурин” режисера-новатора Лужницький вважав “першою модерною режисерською концепцією нової “Заграви”” [2, с.274]. Спостерігалось багато символики у вирішенні масових сцен: барельєфна розв'язка у 3-й дії, боротьба чорних і білих духів, що символізували долю України, – у п'ятій. Умовне оформлення Л.Боровика сприяло розгортанню поза усякими побутовими відповідностями картини на згарищах Батурина: спалене дерево у вигляді похилої руки – “зловісної ворожої лапи, розпростертої над Україною” [3], там же порубаний козак, фінальне віщування діда в краще майбутнє.

Після успіху “Батурина” Блавацький взявся за інсценізацію творів Василя Стефаника під спільним заголовком “Земля”, яка складалася із 6-ти новел. Незвична за формою і режисерським трактуванням, вистава мала великий успіх. Черговим кроком модернізації репертуару “Заграви” стала постановка побутової драми М.Старицького “Ой, не ходи, Грицю...”. Зберігши текст Старицького, Блавацький переробив довгі монологи на діалоги, увів нову дійову особу – господарю хати Хоми, зреконструював оформлення I-ї дії у такий спосіб, що у розрізі було видно середину Хоминої хати й частину подвір'я. Ця вистава була надзвичайно прихильно сприйнята глядачами.

Окремою сторінкою в історії театру “Заграда” було відновлення української релігійної драми, започатковане релігійно-історичною драмою “Ой, зійшла зоря над Почаєвом”. Другою релігійною драмою Лужницького в “Заграві” стала “Голгота”. Цю постановку Блавацький вирішив на сцені з допомогою конструкції з багатьма площинами, які виконували подвійну функцію – ставали, з одного боку, своєрідними п'єдесталами для пластичних композицій, з другого – ритмізували простір і динамізували дію, посилюючи драматичну напругу видовища. Окремі сцени були поставлені так, що нагадували копії картин видатних

митців (Леонардо да Вінчі “Тасмна вечеря” та Гвідо Рені “Магдалена”). Вистава, стала значним досягненням “Заграви” і Блавацького.

Таким чином, роль Володимира Блавацького в історії українського театру унікальна. Театр “Заграда” під його мистецьким керівництвом постав саме тоді, коли офіційна радянська влада призупинила діяльність Леся Курбаса. Як зауважив історик світового театру Йозиф Грегор: “Кожне покоління має свого актора, і кожна доба має свій театр і свого режисера” [1, с.5]. Блавацький перший перебрав те, що мав би далі творити в українському театрі Лесь Курбас, продовжив справу введення українського театру в родину світового.

1. Ревуцький В. Володимир Блавацький : в орбіті світового театру / В. Ревуцький. – Х. ; Нью-Йорк ; Париж, 1972.
2. Лужницький Г. Український театр : наукові праці, статті, рецензії : зб. праць / Григор Лужницький. – Л., 2004. – Т. 1.
3. Режим доступу : <http://www.anthropos.org.ua/ispui/bitstream/>.

**ГОЛОС – ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ ПСИХОФІЗИЧНОГО
ВПЛИВУ**

Москалик Віра,
III курс, Інститут мистецтва.
Науковий керівник – Грицан Н.В.,
доцент

“Голос – це вино. Він може бути найкращим вином, чи найгіршим лікером. Він може зробити людину хворою, чи возвеличити її” [1, с.9] – так говорив відомий майстер слова Хазрат Інаїят Хан.

Саме проблема виховання та збереження голосу, головного знаряддя митця, стала метою мого дослідження.

Щоб голос актора мав чисте, гармонійне звучання його, як і музичний інструмент, потрібно налаштувати, тобто забезпечити координацію в роботі мовного апарату. Оскільки робота над удосконаленням мовного апарату є важкою, в театральній школі використовуються ідеї непрямого, комплексного впливу на голосоутворюючі і мовні органи – трисдиний взаємозв'язок: осанка, дихання і голос.

Голос звучить без перешкод, об'ємно і рівно тільки при правильному диханні. А дихання у свою чергу забезпечується правильною осанкою. Про осанку актора дуже точно говорив К.С.Станіславський: “Наш спинний хребет, який гнеться у всі сторони, як спіраль, повинен бути міцно посаджений в таз. Слід, щоб він був ніби прикручений до нього в тому місці, де починається перший найнижчий хребець. Якщо актор відчуває, що уявний гвинт міцно тримається, то верхня частина тулуба отримує опору, центр тяжіння і рівновагу” [2, с.37]. При цьому слід пам'ятати, що низ живота і сідниці повинні бути підтягнуті.

Актори з хорошою осанкою мають швидше всього правильний об'ємний чи реберно-діафрагмовий тип дихання, який забезпечує нормальне протікання життєвих процесів організму, розвиває природні властивості голосу, забезпечує

РОЗВИТОК РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ
У ВІКОВОМУ АСПЕКТІ

Янів Олеся,

IV курс, факультет фізичного виховання і спорту.

Науковий керівник – Калуський З.В.,
кандидат медичних наук, доцент

його емоційне звучання. Актору важливо пам'ятати про добір повітря в паузах. Вдих повітря повинен бути швидким та дозованим, наскільки це обумовлює творче завдання. Голос поставлений на діафрагмі не стомлюється і не втрачає якості звучання після значних емоційних і звукових навантажень прилюдного мовлення на сцені.

Актору слід пам'ятати, що “механізм мови, – за визначенням Жинкіна [3, с.205] – це живий механізм, який вдосконалюється”. К.С.Станіславський, працюючи зі своїми вихованцями, не раз говорив: “Результатом роботи над голо-сом є покращення його тембру” [2, с.72]. Тому всі тренінгові вправи, які проводяться на практичних заняттях повинні спрямовуватись на покращення тембру голосу актора. Резонування звуків у грудній клітці надає голосу повноти, об'єму, приємного звучання. Тому великий комплекс управ слід зосередити на вихованні грудного резонатора й пам'ятати, словоговоріння слід розпочинати завжди на видиху, бо в іншому випадку не вистачить повітря, щоб закінчити думку. Головна вимога в оволодінні комплексних вправ в рото-гортанному рупорі – це контроль за опорою звуку, дикцією і вільним резонуванням.

Оскільки голос – апарат сам по собі уразливий, слід поводитись з ним бережно, тобто дотримуватись гігієни голосу.

Небезпеку для голосових зв'язок складають: гостра, дуже холодна чи гаряча їжа; перепади температури; куріння; різного виду перевантаження (монотон, говоріння пошепки і по телефону та ін.). При порушенні цих вимог актор може легко захворіти на хронічний ларингіт (професійне захворювання голосових зв'язок), а в іншому випадку, коли на голосових зв'язках утворюються нарости, поліпи, може позбутися голосу взагалі.

Дотримання гігієни і постійна робота над удосконаленням мовного апарату є головними чинниками формування професійного голосу актора, що повинен володіти наступними якостями: звучати приємно й виразно; тембр – залишатися рівним і милозвучним у середньому, нижньому і верхньому регістрах; мовний тон – бути рухливим і внутрішньо активним.

1. Хан Х. И. Мистицизм звука / Х. И. Хан. – М., 1998.
2. Станіславський К. С. Собрание сочинений : в 8 т. / К. С. Станіславський. – М., 1955. – Т. 3.
3. Жинкин Н. И. Механизмы речи / Н. И. Жинкин. – М., 1958.
4. Моисеев С. Дыхание и голос драматического актера / С. Моисеев. – М., 1974.
5. Грицан Н. В. Техніка сценічного мовлення / Н. В. Грицан. – Івано-Франківськ, 2004.
6. Грицан Н. В. Сценічна мова / Н. В. Грицан. – Калуш, 1994.

Ще вчені Стародавньої Греції такі, як Гіпократ, Арістотель казали: “Хочеш бути здоровим – бігай, хочеш бути вродливим – бігай, хочеш бути розумним – бігай”. Цим самим вони підкреслювали, що рухова активність зміцнює здоров'я і формує чудову спортивну статуру. А в сучасних умовах проблема розвитку рухової активності дітей є однією із провідних проблем суспільства, оскільки Україна потерпає від демографічної кризи, яка зумовлена насамперед різким спадом народжуваності та погіршенням стану здоров'я.

Якщо на 1 січня 1993 року кількість громадян нашої держави становила 52,2 млн осіб, то – на кінець 2009 року нас усього 45,9 млн осіб. 90% дітей що завершують школу мають ті чи інші проблеми зі здоров'ям [6].

Зниження рівня здоров'я залежить від багатьох факторів, але основні з них – ігнорування принципів здорового способу життя та зниження рухової активності, екологічні проблеми [3; 4]. Сьогодні руховий режим у 70–80% школярів не задовільняє їх добової потреби. Тому вивчення рухової діяльності дітей у процесі їх росту залишаються актуальними.

Мета дослідження: вивчення динаміки розвитку рухової активності дітей у віковому аспекті.

Методи дослідження: вивчення і аналіз науково-методичної літератури та статистичних матеріалів із досліджуваної проблеми, спостереження.

Результати дослідження та їх обговорення. За даними наукової літератури вплив на руховий апарат плода здійснюється ще в лоні матері. Унаслідок підвищення проникливості плаценти для токсичних речовин, у тому числі алко-голю нікотину різноманітних хімічних речовин, медикаментів, вірусів та бактерій рухи плода пригнічуються [1].

Біологічна потреба в рухах плода проявляється уперше також у лоні мате-рі. На 18–20 тижні вагітності мама починає відчувати рухи дитини. Посилення рухової активності плода спостерігається за умови зменшення поступання по-живних речовин або кисню.

Під час ходьби вагітної, плід на підсвідомому рівні сприймає цю ходьбу не як якісь поштовхи, а як ніжні коливальні рухи. Тому, після народження дитини, за будь-яких неприємних для новонародженого ситуацій, немовля швидко за-спокоюється, коли мама бере його на руки і, притискаючи до грудей, починає гойдати. Аналогічно діють коливальні рухи колиски. Цим пояснюється і вели-кий потяг дошкільнят і більш старших дітей до гойдалок, які дають їм величе-зну втіху. І колисання немовляти, і гойдання дошкільнят сприяє розвитку й зміцненню вестибулярного апарату, зміцненню організму дитини, а гойдання, крім цього, сприяє і загартуванню повітрям.

• низький рівень невротизації та агресивності, які є передумовою імпульсивної поведінки особистості, спостерігається відповідно в 12% та 18% респондентів, середній – 60% та 36%, а високий – 28% та 46% респондентів;

• високий рівень розвитку депресивності та дратівливості спостерігається у 42% та 44% опитаних, відповідно, середній в 50% та 46%, а низький – 8% та 10% респондентів;

• рівень розвитку товарищескості та врівноваженості в більшій мірі знаходиться на середньому рівні: 74% та 58%, високий рівень розвитку цих якостей спостерігається в 14% та 36%, а низький – в 12% та 6% респондентів;

• високий рівень агресивного відношення до соціального оточення з вираженим прагненням до домінування, зафіксований в 36% респондентів, а в 54% та 10%, відповідно, середній та низький;

• рівні розвитку сором'язливості та відвертості взаємовпливають і взаємозначають одна одну, та знаходяться на середньому рівні розвитку: 72% (сором'язливість), та 36% (відвертість), відповідно на низький рівень припадає 20% та 6%, а на високий – 8% та 58% респондентів;

• нестійкий емоційний стан, який проявляється у частих коливаннях настрою, підвищеній збудливості, недостатній саморегуляції, дратівливості – спостерігається у 32%, а, відповідно, висока стабільність емоційного стану та хороше вміння володіти собою в 68% респондентів.

Висновки

1. Діагностовано середній рівень розвитку тих психологічних характеристик, які безпосередньо мають вплив на процеси розвитку та протікання саморегуляції.

2. Виявлений взаємозв'язок саморегуляції із різноманітними структурними психологічними компонентами особистості спортсменів дозволяє говорити про неї, як про системоутворюючий чинник, що впливає на ефективність та результативність спортивної діяльності.

3. З'ясовано, що важливим аспектом при управлінні процесом формування саморегуляції є індивідуальний підхід при роботі з юними спортсменами.

1. Гриньова М. В. Саморегуляція : навч.-метод. посіб. / М. В. Гриньова. – К., 2008. – 268 с.
2. Ильин Е. П. Психология спорта / Е. П. Ильин. – К. : Питер, 2009. – 352 с. – Серия “Мастера психологии”.
3. Курилюк С. І. Психологічна саморегуляція у діяльності дзюдоїстів / С. І. Курилюк // Концепція розвитку галузі ФВ і С в Україні // 36. наук. праць. – Рівне : РВЦ МЕГУ ім. С. Дем'янука, 2006. – Вип. 4. – С. 180–184.

КОРЕКЦІЯ ПОКАЗНИКІВ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ ЮНАКІВ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Ковальчук Валентина,

V курс, факультет фізичного виховання і спорту.

Науковий керівник – Левандовський О.С.,

кандидат наук із фізичного виховання, доцент

Кардинальні економічні та соціальні зміни, які відбуваються в Україні, істотно впливають на здоров'я населення. Основною причиною високої захворюваності й смертності залишаються хронічні неінфекційні захворювання, які обумовлюють три випадки смерті з чотирьох [3; 4].

Серед факторів, які впливають на стан здоров'я населення, найважливішими є стиль харчування, куріння і зловживання алкоголем [1]. Серед них особливе місце належить недостатній руховій активності [2]. Останнє значною мірою стосується молоді – однієї з найуразливіших верств населення. Напружена інтелектуальна діяльність приводить до зменшення часу, що використовується для рухової активності, викликає погіршення стану здоров'я, зменшує загальну опірність організму до впливу несприятливих факторів [1; 3].

Метою нашого дослідження було: застосувати розроблену на кафедрі фізичної реабілітації комплексну програму заходів для корекції показників функціональної підготовленості юнаків.

Для вирішення завдань застосовані наступні методи: аналіз наукової і спеціальної літератури, опитування й анкетування, фізіологічні методи дослідження, методи математичної статистики.

Усього обстежено 168 юнаків. Тих, які не вказували на жодні відхилення в стані здоров'я, віднесено до складу контрольної групи, а з тих респондентів, які дали ствердні відповіді щодо наявності патологічної симптоматики, сформовано основну групу.

Основна група була поділена на 3 частини – юнакам основної групи №1 не планувалося проводити жодних реабілітаційних заходів, вони займалися за програмою фізичного виховання для студентів, юнакам основної групи №2 рекомендували комплекс заходів з модифікації стилю життя, з юнаками основної групи №3 проводили заняття за програмою реабілітаційних заходів.

На підставі тестування за показниками фізичного розвитку встановлено вірогідне перевищення маси тіла, індексу маси тіла і обхвату талії у юнаків основних груп у порівнянні з аналогічними параметрами представників контрольної групи ($p < 0,05$). Середні показники функціональних проб із затримкою дихання на вдиху і видиху у юнаків основних груп були вірогідно гіршими ($p < 0,01$).

Аналізуючи розподіл юнаків контрольної та основних груп за рівнями офісного артеріального тиску виявили, що у контрольній групі превалювали особи з нормальним його рівнем. Водночас, у основних групах нормальні показники офісного артеріального тиску були встановлені приблизно у 72% обстежених; у 20% спостерігали стан прегіпертензії; а у 8% було виявлено артеріальну гіпертензію.

Застосована нами програма комплексної реабілітації юнаків включала: модифікацію стилю життя, кінезітерапію, корекцію параметрів фізичного розвитку і функціональної підготовленості; когнітивно-поведінкову корекцію.

Після повторного тестування встановлено, що у юнаків першої основної групи яким реабілітаційні заходи не проводилися, вірогідного покращення досліджуваних показників не зафіксовано взагалі. У юнаків другої групи, яким проводилася модифікація стилю життя, вірогідна динаміка спостерігалася тільки за окремими параметрами. У юнаків третьої групи, які займалися за програмою комплексної реабілітації спостерігали вірогідну позитивну динаміку більшості аналізованих показників. Так, при повторному обстеженні, у юнаків цієї групи встановлено вірогідне зменшення маси тіла, індексу маси тіла й обхвату талії ($p < 0,05$).

Аналіз результатів вимірювання офісного АТ виявив зменшення кількості юнаків у стані прегіпертензії і збільшення відсотка обстежених із нормальним рівнем артеріального тиску. Випадків артеріальної гіпертензії не спостерігали взагалі.

При повторному тестуванні встановлено також значне покращення результатів проб із затримкою дихання ($p < 0,05$). Проби для оцінки стану вегетативної нервової системи засвідчили нівелювання вегетативного дисбалансу ($p < 0,01$).

Таким чином, апробована упродовж трьох місяців програма комплексної реабілітації сприяла вірогідному покращенню показників функціональної підготовленості юнаків і зменшенню кількості скарг, які свідчать про можливість патології внутрішніх органів. Комплексний характер реабілітаційних заходів полягає в тому, що програма обумовила вплив на різні компоненти людської сутності – фізичний, психологічний і соціальний.

1. Вейнберг Р. С. Психологія спорту / Р. С. Вейнберг, Д. Гоулд / Олімпійська література, 2001. – 335 с.
2. Левандовський О. С. Методика активізації рухової активності студентів з ознаками вегетативного дисбалансу / О. С. Левандовський / Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наукова монографія за ред. проф. Єрмакова С. С. – Х. : ХДАДМ (ХХП), 2006. – № 4. – С. 90–94.
3. Платонов В. Н. Сохранение и укрепление здоровья здоровых людей – приоритетное направление современного здравоохранения / В. Н. Платонов / Спортивная медицина. – 2006. – № 2. – С. 3–14.
4. Свищенко Е. П. Артериальная гипертензия : практ. руководство / Е. П. Свищенко, В. Н. Коваленко. – К. : Моріон, 2001. – 527 с.

ФОРМУВАННЯ СПОРТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ У ЛИЖНИКІВ НА БАЗОВОМУ ЕТАПІ ПІДГОТОВКИ

Андрійчук Любомир,

У курс, факультет фізичного виховання і спорту.

Науковий керівник – Курилюк С.І.,

кандидат психологічних наук, доцент

Постановка проблеми та аналіз останніх результатів. Дане дослідження визначається високою значущістю спортивної мотивації в удосконаленні, досягненні високих результатів у спорті. Досвід роботи з юними спортсменами показує, що на етапі базової спортивної спеціалізації (12–15 років) відбувається великий відсів із тренувальних груп. Р.А.Пілоян, А.П.Шумілін та інші вважають, що основною причиною відсіву в спорті є ослаблення спортивної мотива-

ції [2]. Ми вважаємо, що своєчасний розвиток спортивної мотивації у юних лижників дозволить розвинути і зберегти її на довгі роки.

Мета дослідження – з'ясувати особливості формування спортивної мотивації у лижників на етапі базової підготовки.

Організація та методи дослідження. У роботі було використано теоретичні й практичні методи: аналіз науково-методичних джерел, спостереження, бесіду, констатуючий і формувальний експеримент, тестування; методи математичної статистики (кореляційний аналіз, t-критерій статистичної значущості відмінностей).

Результати дослідження та їх обговорення. Дослідження проводилось у два етапи. Перший етап дослідження передбачав організацію констатувального експерименту, який дозволив встановити кореляційні зв'язки між рівнями розвитку особистісних якостей та мотивацією досягнення успіху спортсменів-лижників, також досліджувались рівень тривоги, рівень домагань, самооцінка, самоконтроль та сформованість усвідомленої саморегуляції, мотивація досягнення успіху, виявили чинники розвитку спортивної мотивації, при цьому встановлено, що більшість опитаних спортсменів характеризуються високим рівнем тривожності. Результати дослідження показали, що у 87,3% спортсменів вираженим є домінування потреби прагнення досягнути успіху.

Другий етап дослідження передбачав розробку та проведення авторської психотренінгової програми, спрямованої на формування системи внутрішньої мотивації юних лижників, а також задля досягнення успіху в умовах тренувань і змагань. У спортсменів експериментальної групи після завершення експерименту зріс показник саморегуляції. Знизились показники реактивної тривожності. Розвинулось вміння продумувати і планувати послідовність своїх дій. Зростає кількість осіб із домінуванням прагнення досягнути успіху.

При проведенні мотиваційного тренінгу вирішуються завдання:

- формування уміння ставити перед собою досяжні перспективні цілі на основі зіставлення цілей із своїми можливостями;
- формування уміння виявляти свої сильні й слабкі сторони;
- навчання спортсменів спрямовувати поведінку до досягнення мети;
- формування внутрішньої процесуальної мотивації;
- організація міжособистісної взаємодії. Для оптимізації міжособового спілкування у секції використовують наступну послідовність спільної діяльності: проведення групових вправ; виконання групових завдань.

При виборі напрямів, засобів і методів формування і збереження спортивної мотивації юних лижників необхідно враховувати наступні положення: індивідуально-типологічні характеристики особистості юних спортсменів; міжособистісні відносини в спортивній школі впливають на перебування в ній; волевільності; результативність змагальної діяльності впливає на спортивну мотивацію; ставлення сім'ї до занять дітей; особистість тренера; на етапі базової підготовки найбільш ефективною є процесуально-результативна мотивація.

Висновки

1. У дослідженні виявлена недостатня сформованість спортивної мотивації юних лижників. У більшій частині спортсменів інтерес до спорту характеризується як недостатньо стійкий і нестійкий. У структурі спортивної мотивації лижників із нестійкою мотивацією переважає тренувальна мотивація і мотивація уникнення невдачі. У спортсменів із стійкою мотивацією переважає мотива-

РОЗПІЗНАВАННЯ НАПІВТОНОВИХ ГРАФІЧНИХ ОБРАЗІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ

Борейко Михайло,

V курс, факультет математики та інформатики.

Науковий керівник – Горелов В.О.,
кандидат технічних наук, доцент

ція змагання і мотивація досягнення успіху. Виявлений взаємозв'язок інтересу до спорту із структурними компонентами мотивації дозволяє говорити про нього як про системоутворюючий чинник спортивної мотивації.

2. У дослідженні виявлений взаємозв'язок спортивної мотивації з потребою в самоудосконаленні, особистісною тривожністю, самооцінкою, самокритичністю.

3. З'ясовано, що важливим аспектом при управлінні процесом формування спортивної мотивації, є облік індивідуально-психологічних особливостей лижників, їх інтересів, схильностей, здібностей, захоплень.

1. Климчук В. О. Тренінг внутрішньої мотивації : результати апробації та структура / В. О. Климчук // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 10. – С. 52–59.
2. Курилюк С. І. Тривожність як деструктивний елемент формування мотивації досягнення успіху в юних дзюдоїстів / С. І. Курилюк // Зб. наук. праць : філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ, 2008. – Вип. 13. – С. 42.
3. Фотуйма О. Я. Саморегуляція ситуативної агресивності у навчально-тренувальній та змагальній діяльності спортсмена : дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.07 / О. Я. Фотуйма. – Івано-Франківськ, 2004. – 265 с.
4. Пилоян Р. А. Мотивация спортивной деятельности / Р. А. Пилоян. – М. : Физкультура и спорт, 1999. – С. 104–124.

Розпізнавання образів – це галузь науки, в якій автоматизована система намагається класифікувати дані (образи) на основі або апріорних (попередніх) знань, або статистичної інформації, взятої з образу. У залежності від практичного застосування образом може бути як графічний або звуковий сигнал, так і будь-які вимірювані сигнали, що потрібно розпізнати. У сучасних науці та техніці область розпізнавання образів стосується автоматичного пошуку закономірностей у даних за допомогою комп'ютерних алгоритмів і у використанні цих закономірностей до класифікації даних за різними категоріями.

У загальному систему розпізнавання образів можна подати у такому вигляді (рис. 1).

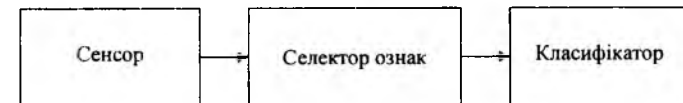

Рис. 1. Загальний вигляд системи розпізнавання образів

Сенсор отримує інформацію з навколишнього середовища, перетворює її у цифрову форму і передає у селектор ознак. У свою чергу, селектор ознак за допомогою комп'ютерних алгоритмів і виявлених закономірностей у сигналі вибирає характеристики, що найкраще описують предметний світ сигналу. Вибрані ознаки передаються на вхід класифікатора, який відносить сигнал до певного класу.

У всьому цьому ланцюжку головними елементами є селектор ознак та класифікатор. Селектор ознак, як правило, розробляють окремо для різних галузей дослідження. Для прикладу, розглянемо ідентифікацію людини за відбитками пальців та візерунком сітківки. Системі задача поставлена одна – ідентифікація людини, однак реалізації будуть відрізнятися саме вибраними характеристиками на етапі селектора ознак, оскільки відбитки пальців і візерунок сітківки відрізняються за своєю сутністю. Що ж до класифікатора, то його реалізують із використанням статистичної інформації або, при труднощах у її обчисленні, за допомогою інших підходів. Одним, з таких підходів є використання штучної нейронної мережі. Вибір методу реалізації класифікатора залежить від поставленої перед системою задачі, а також наявності апріорних даних.

Ще однією характеристикою класифікатора є необхідність у попередньому “навчанні” для розв’язування поставленої задачі. Залежно від наявності апріорних даних або їх відсутності етап навчання поділяється на:

– Навчання з учителем. Таке навчання відбувається за наявності навчальної вибірки. Процес розпізнавання образів при цьому називається класифікацією.

– Навчання без учителя. При такому навчанні на вхід класифікатора подається навчальна множина сигналів, а класифікатор повинен за допомогою статистичних алгоритмів знайти подібні і погруппувати. Процес розпізнавання образів при цьому називається кластеризацією.

Незалежно від типу навчання, усе більше сучасних дослідників, науковців використовують для його реалізації штучні нейронні мережі різної архітектури. Це спричинено досить високими й швидкими результатами роботи автоматизованих систем на базі нейронних мереж.

Розглянемо етап практичного розпізнавання графічних образів. Нехай системі поставлена задача знаходження геометричних фігур таких як еліпс, прямокутник і трикутник серед об'єктів зовнішнього середовища. Спочатку потрібно навчити класифікатор на базі нейромережі “впізнавати” необхідні фігури. Навчання будемо проводити з учителем, оскільки ми можемо сформувати навчальну вибірку без будь-яких проблем. При цьому загальна структура системи дещо змінюється, оскільки замість сенсора джерелом сигналу системи буде навчальна вибірка, при цьому додається елемент бажаного виходу класифікатора. Система буде навчатися, доки середньоквадратичне відхилення реального виходу від бажаного не набуде заданої похибки. Після навчання система тестується. Для того, щоб система змогла розпізнати геометричні фігури серед навколишніх об'єктів необхідно перевести графічний сигнал у цифрову форму – це завдання реалізує сенсор автоматизованої системи. Далі цифровий сигнал переходить у селектор ознак, де сигнал проходить цифрову обробку для виділення певних характеристик. При обробці за характеристику беремо елементи стандартизованого зменшеного представлення образу, розміру 14x10 пікселів. Проте, перед стандартизованим представленням в образі необхідно відфільтрувати небажаний шум за допомогою алгоритмів цифрової обробки напівтонових зображень. Після отримання вектора характеристик його елементи подають на вхід натренованої нейронної мережі, яка приймає рішення чи є сигнал на вході геометричною фігурою, чи це простий сигнал.

1. Theodoridis S. Pattern Recognition. 3rd. ed. / S. Theodoridis, K. Koutroumbas. – San Diego, 2006.
2. J. P. Marques de Sa. Pattern Recognition : concepts, methods and Applications / J. P. Marques de Sa. – Berlin, 2001.
3. Bishop C. M. Neural Networks for Pattern Recognition / C. M. Bishop. – Oxford, 1995.
4. Bishop C. M. Pattern Recognition and Machine Learning / C. M. Bishop. – Singapore, 2006.
5. Micheli-Tzanakou E. Supervised and Unsupervised Pattern Recognition : Feature Extraction and Computational Intelligence / Evangelia Micheli-Tzanakou. – New York, 2000.

ПОЛЯРИЗАЦІЙНА ФОРМУЛА ДЛЯ (p, q)-ЛІНІЙНИХ ВІДОБРАЖЕНЬ

Василишин Тарас,

IV курс, факультет математики та інформатики.

Науковий керівник – Загороднюк А.В.,

доктор фізико-математичних наук, професор

Нехай X, Y – комплексні лінійні простори. Позначимо X^n – n-тий декартовий степінь простору X . Нехай $A_n(x_1, \dots, x_n)$ буде мультилінійним симетричним відображенням з X^n в Y , тоді
$$P_n(x) = A_n(\underbrace{x, \dots, x}_n)$$
 називається n-однорідним поліномом на X .

Відомо, що $A_n(x_1, \dots, x_n)$ можна відновити з $P_n(x)$ за допомогою класичної поляризаційної формули:

$$A_n(x_1, \dots, x_n) = \frac{1}{n!} \sum_{\epsilon_1, \dots, \epsilon_n=0}^1 (-1)^{n-(\epsilon_1 + \dots + \epsilon_n)} P_n(x' + \epsilon_1 x_1 + \dots + \epsilon_n x_n), \quad (1)$$

де x' – довільний елемент з X .

Поляризаційна формула є фундаментальним результатом в теорії поліноміальних відображень, який багато разів перевідкривався і публікувався. Першим її опублікував Р.Мартін [2], проте відомо, що її знав раніше С.Банакс. Незалежно від Р.Мартіна, поляризаційну формулу довели С.Мазур і В.Орліч [3]. У літературі відомо багато різних форм поляризаційної формули. Найбільш загальний підхід до виведення класичних поляризаційних формул викладено в монографії Ш.Дініна [1].

У випадку, коли X, Y – нормовані простори, поляризаційна формула використовується для доведення так званої поляризаційної нерівності. Так, наприклад, в монографії Х.Мухікі [4] на основі формули:

$$A_n(x_1, \dots, x_n) = \frac{1}{n! 2^n} \sum_{\epsilon_1, \dots, \epsilon_n = \pm 1} \epsilon_1 \epsilon_2 \dots \epsilon_n P_n(x' + \epsilon_1 x_1 + \dots + \epsilon_n x_n)$$

доведено класичну поляризаційну нерівність:

$$|A_n| \leq \frac{n^n}{n!} |P_n|$$

Відомо, що для простору ℓ_1 поляризаційну константу $\frac{n^n}{n!}$ неможливо покращити, тоді як у випадку ℓ_2 її можна замінити на одиницю [1].

Означення 1. Відображення $B_{p,q}(x_1, \dots, x_p, x_{p+1}, \dots, x_{p+q})$, $B_{p,q}: X^{p+q} \rightarrow Y$, назовемо (p, q)-лінійним симетричним відображенням, якщо воно має наступні властивості:

1. $\forall i \in \{1, \dots, p+q\}, \forall x_i^*, x_i \in X$

$$B_{p,q}(x_1, \dots, x_{i-1}, x_i^* + x_i, x_{i+1}, \dots, x_{p+q}) =$$

$$= B_{p,q}(x_1, \dots, x_{i-1}, x_i, x_{i+1}, \dots, x_{p+q}) + B_{p,q}(x_1, \dots, x_{i-1}, x_i^*, x_{i+1}, \dots, x_{p+q});$$
2. $\forall i \in \{1, \dots, p\}, \forall \lambda \in C$

$$B_{p,q}(x_1, \dots, \lambda x_i, \dots, x_p; x_{p+1}, \dots, x_{p+q}) = \lambda B_{p,q}(x_1, \dots, x_i, \dots, x_p; x_{p+1}, \dots, x_{p+q});$$
3. $\forall i \in \{p+1, \dots, p+q\}, \forall \lambda \in C$

$$B_{p,q}(x_1, \dots, x_p; x_{p+1}, \dots, \lambda x_i, \dots, x_{p+q}) = \lambda B_{p,q}(x_1, \dots, x_p; x_{p+1}, \dots, x_i, \dots, x_{p+q});$$

ДЕЯКІ ЗАУВАЖЕННЯ ЩОДО НАБЛИЖЕНОГО РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧІ ДІРІХЛЕ ДЛЯ РІВНЯННЯ ЛАПЛАСА У ПРЯМОКУТНІЙ ОБЛАСТІ

Савчук Павло,

ІІІ курс, факультет математики та інформатики.

Науковий керівник – Федак І.В.,

кандидат фізико-математичних наук, доцент

4. $\forall \sigma \in S_p$

$$B_{p,q}(x_{\sigma(1)}, x_{\sigma(2)}, \dots, x_{\sigma(p)}, x_{p+1}, \dots, x_{p+q}) = B_{p,q}(x_1, x_2, \dots, x_p, x_{p+1}, \dots, x_{p+q});$$

5. $\forall \sigma \in S_q$

$$B_{p,q}(x_1, \dots, x_p, x_{p+\sigma(1)}, x_{p+\sigma(2)}, \dots, x_{p+\sigma(q)}) = B_{p,q}(x_1, \dots, x_p, x_{p+1}, x_{p+2}, \dots, x_{p+q}).$$

Означення 2. Звуження (p, q) -лінійного симетричного відображення на діагональ $P_{p,q}(x) = B_{p,q}\left(\underbrace{x, \dots, x}_p; \underbrace{x, \dots, x}_q\right)$ будемо називати (p, q) -поліномом.

Теорема 1. Нехай X, Y – комплексні лінійні простори. Нехай $B_{p,q}(x_1, \dots, x_{p+q})$ – (p, q) -лінійне симетричне відображення з X^{p+q} в Y , $P_{p,q}(x)$ – відповідний (p, q) -поліном. Тоді $B_{p,q}(x_1, \dots, x_{p+q})$ можна відновити з $P_{p,q}(x)$ за допомогою наступної формули:

$$B_{p,q}(x_1, \dots, x_p, x_{p+1}, \dots, x_{p+q}) = \frac{1}{2^m p! q!} \sum_{\varepsilon_1, \dots, \varepsilon_{p+q}=0}^{1} (-1)^{p+q-(\varepsilon_1 + \dots + \varepsilon_{p+q})} \sum_{\mu_1, \dots, \mu_{p+q}=0}^1 (r_1^{\mu_1} r_2^{\mu_2} \dots r_{p+q}^{\mu_{p+q}})^q \times$$

$$P_{p,q}((x^{\varepsilon_1+1} x_1 + \dots + \varepsilon_p x_p) + (r_1^{\mu_1} r_2^{\mu_2} \dots r_m^{\mu_m}) (x^{\varepsilon_{p+1}+1} x_{p+1} + \dots + \varepsilon_q x_{p+q})).$$

де $r_k = \cos \frac{\pi}{2^{k-1}} + i \sin \frac{\pi}{2^{k-1}}$, $m = \lceil \log_2(p+q) \rceil + 1$, x^1, x^m – довільні елементи з X .

Теорема 2. Для довільного натурального n та набору комплексних чисел λ_j , де $j = 1, \dots, n$, таких що $|\lambda_j| = 1$, $\lambda_i^2 \neq \lambda_j^2$ при $i \neq j$, існують числа $a_j^{p,n-p}$, $j = 1, \dots, n+1$, $p = 0, \dots, n$ такі, що для довільного

$$P(x) = \sum_{p=0}^n P_{p,n-p}(x)$$

виконуються тотожності:

$$P_{p,n-p}(x) = \sum_{j=1}^{n+1} a_j^{p,n-p} P(\lambda_j, x)$$

Наслідок. Має місце наступна нерівність для норми (p, q) -лінійної симетричної форми і відповідної їй (p, q) -полінома.

$$|B_{p,q}| \leq \frac{(p+q)^{p+q}}{p!q!} |P_{p,q}|.$$

1. Dineen S. Complex Analysis on Infinite Dimensional Spaces / S. Dineen // Monographs in Mathematics. – Springer ; New York, 1999.
2. Martin R. Contribution to the theory of functionals. Ph. D. thesis / R. Martin. – University of California, 1932.
3. Mazur S. Grundlegende eigenschaften der polinomischen operationen I, II / S. Mazur, W. Orlicz // Studia Math. – 1935. – № 50–68.
4. Mujica J. Complex Analysis in Banach Spaces / J. Mujica. – North-Holland ; Amsterdam ; New-York ; Oxford, 1986.

Розглянемо у квадрати

$$Q = \{(x, y) : 0 < x < 2, 0 < y < 2\}$$

задачу Діріхле для рівняння Лапласа

$$\Delta u = 0$$

з крайовими умовами вигляду:

$$u(x, 0) = \varphi_1(x), \quad u(x, 2) = \varphi_2(x),$$

$$u(0, y) = \psi_1(y), \quad u(2, y) = \psi_2(y),$$

де $\varphi_1(x), \varphi_2(x), \psi_1(y), \psi_2(y)$ – неперервні на відрізку $[0, 2]$ функції, причому $\varphi_1(0) = \psi_1(0), \varphi_1(2) = \psi_2(0), \varphi_2(0) = \psi_1(2), \varphi_2(2) = \psi_2(2)$.

Для наближеного її розв'язування часто використовують такі дві основні різницеві формули:

$$u(x, y) = \frac{1}{4}(u(x+h, y) + u(x-h, y) + u(x, y+h) + u(x, y-h))$$

та

$$u(x, y) = \frac{1}{4}(u(x+h, y+h) + u(x-h, y+h) + u(x+h, y-h) + u(x-h, y-h)),$$

кожна з яких [1, с. 283–286] має другий порядок апроксимації.

Вибравши $(x, y) = (1; 1)$, $h = 1$, за цими формулами з точністю до $O(1)$ отримуємо:

$$u(1; 1) \approx \frac{1}{4}(u(2; 1) + u(0; 1) + u(1; 2) + u(1; 0))$$

та

$$u(1; 1) \approx \frac{1}{4}(u(2; 2) + u(0; 2) + u(2; 0) + u(0; 0)).$$

Зокрема, вибираючи функції

$$\varphi_1(x) = ax, \quad \varphi_2(x) = a(x+2), \quad \psi_1(y) = ay, \quad \psi_2(y) = a(y+2),$$

за обома з цих формул знаходимо $u(1; 1) = 2a$.

Звернувши увагу на те, що центр квадрата є центром мас як середин сторін цього квадрата, так і його вершин, висловимо припущення, що для знаходження наближеного розв'язку в точці $(1; 1)$ можна скористатися простішою формулою:

$$u(1; 1) \approx \frac{1}{3}(u(A) + u(B) + u(C)),$$

де точки A, B, C лежать на сторонах заданого квадрата, причому точка $(1; 1)$ є центром мас трикутника ABC . Нескладно довести, що похибка такого наближення також має другий порядок апроксимації.

Для центра мас (1; 1) дві вершини такого трикутника лежатимуть на двох паралельних сторонах квадрата, а третя вершина повинна бути серединою непаралельної до них сторони. Наприклад, для конкретності виберемо $A(x_0; 0)$, $B(1-x_0; 0)$, $C(2; 1)$, $0 \leq x_0 \leq 1$. Тоді

$$u(1; 1) \approx \frac{1}{3}(ax_0 + a(1-x_0 + 2) + a(1+2)) = 2a.$$

Нескладно переконатися, що наближене значення $u(1; 1) \approx 2a$ при заданих крайових умовах будемо отримувати для всіх трикутників ABC із вершинами на сторонах квадрата, центром мас яких є точка (1; 1).

Запропонована тут ідея центрів мас була висловлена в одній з доповідей на засіданні Івано-Франківського осередку НТШ. Вона виглядає доволі привабливою, оскільки, на відміну від двох основних різницевих формул, дає змогу шукати наближене значення розв'язку задачі Діріхле не лише в центрі квадрата, а й у довільній внутрішній точці будь-якої прямокутної області. Тож проаналізуємо її ефективність у випадку інших крайових умов:

$$u(x, 0) = x, \quad u(x, 2) = 3ax^2 - (3a-1)x + 2,$$

$$u(0, y) = y, \quad u(2, y) = 3ay^2 - (3a-1)y + 2.$$

Будемо вибирати вершини A, B, C наступними трьома способами:

1) $A(0; 0)$, $B(2; 1)$, $C(1; 2)$; 2) $A(0; 2)$, $B(2; 1)$, $C(1; 0)$; 3) $A(2; 0)$, $B(0; 1)$, $C(1; 2)$.

При цьому кожного разу отримаємо одне й те саме наближене значення:

$$u(1; 1) \approx \frac{1}{3}(u(A) + u(B) + u(C)) = \frac{1}{3}(0 + 3 + 3) = \frac{1}{3}(2 + 3 + 1) = \frac{1}{3}(2 + 1 + 3) = 2,$$

яке співпадає з наближеним значенням, обчисленим за першою основною різницевою формулою

$$u(1; 1) \approx \frac{1}{4}(u(2; 1) + u(0; 1) + u(1; 2) + u(1; 0)) = \frac{1}{4}(3 + 1 + 3 + 1) = 2.$$

На перший погляд може здатися, що ми отримали універсальну формулу для наближеного розв'язування задачі Діріхле. Але, розглядаючи ще один такий трикутник із вершинами $A(2; 2)$, $B(0; 1)$, $C(1; 0)$, знаходимо

$$u(1; 1) \approx \frac{1}{3}(u(A) + u(B) + u(C)) = \frac{1}{3}((6a+4) + 1 + 1) = 2(a+1).$$

Оскільки параметр $a > 0$ можна вибрати як завгодно великим, то отримане тут значення може суттєво відрізнятись від $u(1; 1) \approx 2$. Більше того, з коректності задачі Діріхле для рівняння Лапласа при кожному значенні $p \in [2; 2(a+1)]$ існуватиме такий трикутник ABC з вершинами на сторонах квадрата і центром мас у точці (1; 1) для якого

$$\frac{1}{3}(u(A) + u(B) + u(C)) = p.$$

Як же із отриманих у такий спосіб наближених значень вважати істинним? Зрозуміло, що ним не можна вважати $u(1; 1) \approx 2$, бо за другою основною формулою наближено знаходимо

$$u(1; 1) \approx \frac{1}{4}(u(2; 2) + u(0; 2) + u(2; 0) + u(0; 0)) = \frac{3a+4}{2}.$$

Вихід із ситуації, що склалася, на нашу думку, полягає в усередненні цих значень методом контурного інтегрування.

1. Демидович Б. П. Численные методы анализа / Б. П. Демидович, И. А. Марон, Э. З. Шувалова. – М., 1963.

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ В МУЛЬТИМЕДІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Щерб'юк Тетяна,

V курс, факультет математики та інформатики.

Науковий керівник – Возняк Л.С.,

кандидат фізико-математичних наук, доцент

У доповіді окреслюються основні напрями дослідження теми “Розвиток творчого потенціалу особистості в мультимедійному середовищі”.

Розглядаються проблеми: розвиток інтелектуальних та творчих здібностей особистості шляхом формування логічного мислення в мультимедійному середовищі; розвиток творчих здібностей через ігрові методи навчання в мультимедійному середовищі; мультимедійні технології як засіб розвитку творчого потенціалу учнів; комп'ютерна підтримка вивчення образотворчого мистецтва в закладах освіти.

Дослідивши перший напрям, доповідач стверджує, що мислення учнів можна успішно розвивати засобами інформатики. Для цього учитель повинен привчати учнів робити аналіз задачі, учитись самостійно знаходити й виправляти помилки, а також проводити повне тестування програми. Дуже ефективним для розвитку логічного мислення є підбір задач, які викликають проблемні ситуації, але вони повинні використовуватись після засвоєння простих завдань.

Наступним висновком, що ґрунтується на проведених дослідженнях про розвиток творчих здібностей через ігрові методи навчання в мультимедійному середовищі є твердження, що одним із основних критеріїв творчості є також оригінальність мислення – здатність давати оригінально відповіді, які не співпадають із загальноприйнятими. Оригінальність виражає ступінь несхожості, нестандартності, несподіваності запропонованого рішення серед інших стандартних рішень. Оригінальність народжується із подолання “правильного”, очевидного, загальноприйнятого.

Особливу увагу в доповіді звертається на : мультимедійні технології як засіб розвитку творчого потенціалу учнів та на комп'ютерну підтримку вивчення образотворчого мистецтва в закладах освіти.

Зокрема, аналізуючи одержані результати, зроблено висновок, що використання нетрадиційних організаційних форм роботи з обдарованими учнями в мультимедійному середовищі сприяє активізації пізнавальної діяльності школярів, покращує мотивацію навчання і дає високі результати.

Представлений у вигляді електронних презентацій матеріал істотно розширює можливості звичайних підручників за рахунок використання звукового й

**ЕЛЕКТРОХІМІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ КАТОДІВ
ЛІТІЄВИХ ДЖЕРЕЛ СТРУМУ НА ОСНОВІ MgF₂**

Грушевський Тарас,

V курс, фізико-технічний факультет.

Науковий керівник – Гасюк І.М.,

кандидат фізико-математичних наук, доцент

відео-супроводу та ефектів анімації. У ході роботи з комп'ютером учнів задіюються слухові й візуальні канали сприйняття, що дозволяє збільшити не тільки обсяг сприйнятої інформації, але й міцність її засвоєння.

Дослідження впливу нових технологій на рівень та якість навчання показали, що завдяки інтерактивній дошці та комп'ютеру у дітей з'являється зацікавлення у навчанні, укріплюється бажання вчитися, результати їхньої праці поліпшуються.

Використання інформаційних технологій дає змогу залучати дітей до створення творчих робіт, пошукової роботи під час вивчення народної творчості, української музичної культури, творчості композиторів світу та до оформлення результатів роботи у вигляді різних проектів за певними темами.

Доповідачем створено програмно-педагогічний продукт (ППП) – навчально-модельюча програма “Конструктор узорів”, яка підтримує проведення уроків образотворчого мистецтва, народних ремесл, занять гуртків художньої вишивки в загальноосвітніх закладах, а також занять із методики вивчення образотворчого мистецтва у тих навчальних закладах, де навчаються майбутні викладачі із цих предметів.

У процесі розробки ППП були використані загальноприйняті рекомендації щодо створення навчальних систем, оскільки такі системи повинні бути інтерактивними, забезпечуючи діалог у процесі навчання. Тому створений програмний продукт, який відповідає загально-психологічним принципам побудови діалогу учня із комп'ютером, вимогам щодо організації процесу навчання, лінгвістичним та змістовним аспектам спілкування.

Велика кількість узорів, які формуються за допомогою “Конструктора узорів”, і можливість перебору різних із варіантів привчають дітей оцінювати свою роботу з різних точок зору, а саме: композиції, гармонія кольору тощо.

Робота у мультимедійному середовищі допомагає учням опанувати технологічні та раціональні прийоми побудови композицій, без яких неможливий політ дитячої думки, фантазія.

Навчально-модельюча програма “Конструктор узорів” пройшла апробацію на заняттях образотворчого мистецтва, народних ремесел Української гімназії №1 м. Івано-Франківськ, а також на заняттях гуртків декоративно-прикладного мистецтва: “Композиція орнаменту хрестиком”, “Композиція художньої вишивки”, “Різновидність композиції вишивки, мережок і тканин інтер'єрного призначення”.

Створений “Конструктор узорів” передано в методичні об'єднання вчителів образотворчого та трудового навчання м. Івано-Франківськ та області, а також в Інститут мистецтв Прикарпатського національного університету.

1. Морзе Н. В. Методика навчання інформатики : у 4 ч. / Н. В. Морзе ; за ред. акад. М. І. Жалдака. – К. : Навчальна книга, 2003. – Ч. II : Методика навчання інформаційних технологій. – 287 с.
2. Калашнікова Н. М. Нетрадиційні уроки інформатики “Елементи гри на уроках інформатики” комп'ютерної підтримки курсу інформатики загальноосвітньої школи / Н. М. Калашнікова, А. В. Калашніков, І. В. Калашніков // Комп'ютер у школі та сім'ї. – № 3. – 2006. – С. 21–25 (укр.).

Однією з основних задач технології літєвих ХДС є пошук нових, дешевих та екологічно безпечних катодних матеріалів, що володіють стабільною структурою і високими електрохімічними характеристиками протягом значного числа заряд-розрядних циклів. Для того, щоб катодний матеріал володів високими електрохімічними параметрами, необхідно, щоб його структура була здатною до інтеркаляції максимальної кількості літію [1]. Тому перспективним є використання матеріалів із каналною чи шаруватою структурою [2]. Як варіант, було запропоновано використовувати фторид магнію з кристалічною структурою типу рутилу.

Фторид магнію (MgF₂) одержували методом хімічного осадження. Проведений рентгеноструктурний аналіз підтвердив, що кінцевою сполукою проведених реакцій виявився MgF₂ просторової групи P4₂/mnm, а також показав однофазність та значну дисперсність отриманого фториду.

Для вимірювання інтеркаляційно-розрядних характеристик електрохімічної системи катод на основі

MgF₂/електроліт/металічний літій були сформовані електрохімічні комірки, які витримували при кімнатній температурі впродовж 24 годин для реалізації процесів хімічної релаксації.

Циклічні вольтамперограми комірки з катодом на основі фториду магнію, зняті при різних швидкостях розгортки потенціалу (0.1, 0.3, 0.5 мВ) зображені на рис.1. На всіх кривих наявні анодні (при потенціалах

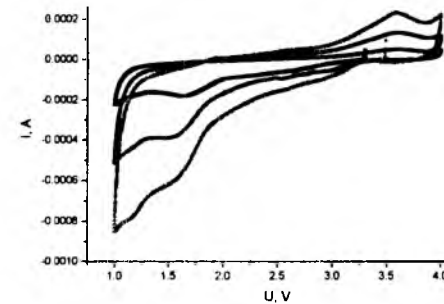

Рис.1. Циклічні вольтамперограми комірки з катодом на основі фториду магнію зняті при різних швидкостях розгортки потенціалу (0.1, 0.3, 0.5 мВ)

≈ 1.6–1.7 В) та катодні (≈3.6 В) піки струму. Ці піки відносяться відповідно до розряду з інтеркаляцією іонів літію в катодну матрицю, та із зворотною деінтеркаляцією їх із фториду магнію.

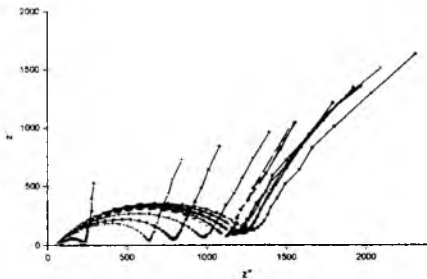

Рис. 2. Порівняння імпедансних годографів знятих при розряді комірки (від 0 до 300 А год/кг).

Початкова напруга розімкнутого кола комірки становить ≈ 3.3 – 3.4 В. Судячи із вольтамперограм процес електро-хімічної інтеркаляції літію у фторид магнію починається при катодному зміщенні потенціалу приблизно до 2.8 – 3.0 В. При досягненні приблизно 2.2 В інтеркаляція починає протікати більш інтенсивно і при подальшому зменшенні напруги струм зростає аж до досягнення пікового значення j_p при напрузі 1.6 В. Визначене пікове значення дозволяє оцінити деяке усереднене значення коефіцієнта дифузії D . За розрахунками $D = (1..3) \cdot 10^{-12} \text{ см}^2/\text{с}$.

Відциклювана комірка в гальваностатичному режимі розряджалася до 1.5 В, з постійним (25 А год/кг) зняттям у процесі розряду частотних залежностей FRA (рис.2). Усі годографи по формі практично співпадають один з одним, вони складаються із височастотного півкола та низькочастотної прямолінійної вітки, яка проходить під кутом $\sim 45^\circ$, що відображає існування необмеженого дифузійного процесу. У міру збільшення кількості літію кут нахилу зменшується, а при досягненні приблизної ємності 175 А год/кг вітка стає частиною чітко вираженої дуги. Характерні особливості частотних спектрів імпедансу дозволяють надійно ідентифікувати основні транспортні процеси в електроді. Першою послідовною стадією є перенесення іонів Li^+ через границю електроліт електрод (сюди включається також перенесення через поверхневу пасивуючу плівку), що відображається височастотним півколом. Другою стадією є дифузія впровадженого літію через електродну матрицю, на яку додатково накладається електронний транспорт за рахунок власної провідності матриці [3].

Результати, отримані при виконанні роботи, мають значення й у практичному плані – це розширення відомого класу катодних матеріалів для літєвих джерел струму, що допускає можливість подальшого розвитку перспективних технологій в галузі хімічних джерел струму.

1. Львов А. Л. Литиевые химические источники тока / А. Л. Львов // Соросовский образовательный журнал. – 2001. – № 3. – С. 45–51.
2. Зареский С. А. Электрохимическая технология неорганических веществ и химические источники тока : [учеб. для уч. тех.] / Зареский С. А., Сучков В. Н., Животинский П. Б. – М. : Высш. школа, 1980. – 423 с.
3. Зобенкова В. А. Интеркаляция лития в диоксид титана: исследование электрохимическими и фотохимическими методами / В. А. Зобенкова, А. В. Чуриков // Электрохимическая энергетика. – 2004. – Т. 4. – № 1. – С. 29–35.

ВПЛИВ ТЕМПЕРАТУРИ ВІДПУСКУ НА СТРУКТУРУ АМОРФНОГО МЕТАЛІЧНОГО СПЛАВУ НА ОСНОВІ ЗАЛІЗА

Григорчук Володимир, Вакун Мирослава,
V курс, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Яцура М.М.,
кандидат фізико-математичних наук, професор

Аморфні металічні сплави (АМС) – це матеріали, які характеризуються відсутністю далекого порядку в розміщенні атомів, що властиво металам і сплавам із кристалічною будовою. АМС володіють унікальними механічними, електричними і магнітними властивостями. Корозійна стійкість АМС в ряду випадків на декілька порядків перевищує корозійну стійкість нержавіючих сталей.

Структура аморфних сплавів подібна до структури замороженої рідини. Твердіння відбувається настільки швидко, що атоми речовини виявляються замороженими в тих положеннях, які вони займали будучи в рідкому стані. Відсутність далекого порядку в розташуванні атомів в аморфних металічних сплавах є причиною того, що в них немає кристалічної анізотропії, відсутні межі блоків, зерен і інші дефекти структури, типові для полікристалічних металічних сплавів.

Одні аморфні металічні сплави існують тільки при кімнатній температурі, інші при температурах 700 – 800°C , а сьогодні є і такі, які існують при температурах вищих за 800°C . Тому питання знання температури, при якій відбувається кристалізація того чи іншого АМС актуальним є і сьогодні. Нашим завданням було дослідження зміни “структури” одного із аморфних сплавів на основі заліза при його відпуску.

Зразками дослідження служили тонкі аморфні металічні стрічки складу $\text{Fe}_{80}\text{Si}_6\text{B}_{14}$ товщиною 25 мкм і шириною 15 мм , отриманих методом спінінгування, зістарені при кімнатній температурі 10 років і відпущені при температурах 350 , 400 , 450 і 500°C на протязі 15 хв.

Методами дослідження служили рентгеноструктурний і γ -резонансний спектральний аналіз. Дифрактограми знімалися на дифрактометрі ДРОН-3 у випромінюванні Cr , а γ -резонансні спектри на спектрометрі MS-1104E_m і аналізувалися за програмою Univen MS701.

Аналіз дифрактограми зістареного зразка показав, що в процесі старіння із його “структурою” нічого не відбулося. Зразок повністю залишився аморфним. Гамма-резонансний спектр цього зразка складний: він складається із чотирьох секстиплетів, кожний із яких очевидно утворюється одним із чотирьох видів мікрогрупвань (кластерів) з нееквівалентними положеннями атомів Fe, що підтверджує аморфність зразка.

Дифрактограми відпущеного зразка при температурах 350 і 400°C також повністю рентгеноаморфні і тільки на дифрактограмі зразка відпущеного при температурі 450°C появляються слабкі лінії від кристалічних зародків Fe_2B і α -Fe, хоча зразок в основному залишається аморфним. При температурі відпуску 500°C лінії Fe_2B і α -Fe достатньо інтенсивні за наявності аморфної складової.

Гамма-резонансний спектр Fe в зразках відпущених при 350 і 400°C стає ще складнішим. Замість чотирьох секстиплетів, що відповідає вихідному зразку, спектр складається із шести секстиплетів. Дифрактограми цих зразків свід-

чать, що вони повністю аморфні. Судячи по величині магнітних полів на ядрах Fe розрахованих за положенням ліній нових секстиплетів вони відповідають атомам Fe в кластерах атомів АМС, що утворилися під впливом відпуску, які за своїм складом і розміщенням атомів близькі до кристалічного стану Fe_2B і $\alpha\text{-Fe}$. Подальше під-вищення температури відпуску не міняє γ -резонансного спектра, що в повній згоді з результатами дифракційних досліджень.

Таким чином, рентгеноструктурне і γ -резонансне дослідження аморфного сплаву $\text{Fe}_{80}\text{Si}_6\text{B}_{14}$ показують, що процес кристалізації його починається лише з температури відпуску 450°C , а при температурах 350 і 400°C (а можливо і при дещо нижчих температурах) проходить процес, що передує кристалізації, утворення мікроутворень (кластерів), близьких за складом і “порядком” до кристалічного стану Fe_2B і $\alpha\text{-Fe}$. Однак цей процес при температурі 500°C ще далеко не закінчується.

Окрім того, із вище наведеного видно, що за допомогою тільки одного рент-геноструктурного аналізу не можна прослідкувати за “структурними” змінами в АМС при зміні температури, оскільки в АМС можуть відбуватися і зміни не пов’язані з прямими структурними перетвореннями, зокрема з утворенням нових мікрогрупувань (кластерів). Ці зміни, як виявилось, можна виявити за допомогою γ -резонансного аналізу.

1. Аморфные сплавы / [Манохин А. И., Митин Б. С., Васильев В. А., Ревякин А. В.]. – М. : Металлургия, 1984.
2. Waseda Y. The Structure of Liquids. Amorphous Solids and Solid Fast Ion Conductors / Y. Waseda. – Pergamon, 1981.
3. Амбросимова Г. Е. Влияние условий термообработки на кристаллизацию аморфных сплавов Fe-B / Г. Е. Амбросимова // Металлофизика. – 1982. – 4. – № 1.
4. Химические применения мессбауеровской спектроскопии / пер. с англ. ; под ред. В. И. Гольданского. – М. : Мир, 1970.
5. Шпинель В. С. Резонанс гамма-лучей в кристаллах / В. С. Шпинель. – М. : Наука, 1969.

НАНОКОМПОЗИТНІ МАТЕРІАЛИ $\alpha\text{-Fe}_2\text{O}_3 / \gamma\text{-Fe}_2\text{O}_3$: СИНТЕЗ ТА ВЛАСТИВОСТІ

Дмитрук Володимир,
V курс, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Коцюбинський В.О.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент

Пошук нових способів одержання високодисперсних магнітних матеріалів та вдосконалення експериментальних методів їх дослідження дозволили створити матеріали з новими функціональними властивостями, які знаходять застосування для виготовлення електродів електрохімічних джерел енергії, як компоненти магнітокерованих лікарських препаратів та каталізатори. Залежність намагніченості високодисперсного магнітного матеріалу і його магнітної анізотропії від розміру та морфології частинок, їх взаємодії з ближнім кластерним оточенням, дозволяє вже на стадії його одержання, змінюючи умови синтезу частинок, цілеспрямовано впливати на їх фізико-хімічні властивості [1; 4].

Комбінований наноматеріал $\alpha\text{-Fe}_2\text{O}_3 / \gamma\text{-Fe}_2\text{O}_3$ отримувався методом рідкофазного золь-гель синтезу; в якості вихідного прекурсору застосовувався $\text{Fe}(\text{NO}_3)_3 \cdot 9\text{H}_2\text{O}$, водний розчин якого по краплях додавався до розчину моногідратованої лимонної кислоти $\text{C}_6\text{H}_8\text{O}_7 \cdot \text{H}_2\text{O}$ за умови рівності молярних співвідношень $\text{Fe}(\text{NO}_3)_3 \cdot 9\text{H}_2\text{O}$ та $\text{C}_6\text{H}_8\text{O}_7 \cdot \text{H}_2\text{O}$. Колоїдний розчин протягом 5–7 діб просушувався на повітрі при $45\text{--}60^\circ\text{C}$; гель прожарювався при температурах 200 , 300 та 400°C . Отримані матеріали досліджувалися методами рентгеноструктурного аналізу (РФА) та месбауерівської спектроскопії (МС).

Згідно з рентгенодифрактометричними даними (рис. 1, а, табл. 1), отримані матеріали являють собою композитні сполуки, суміш оксидів $\alpha\text{-Fe}_2\text{O}_3$ та $\gamma\text{-Fe}_2\text{O}_3$. Уміст фази $\gamma\text{-Fe}_2\text{O}_3$ сталий в межах похибки після відпалу при температурах 200 та 300°C і різко зменшується після відпалу при 400°C . На рентгенограмах зразків після відпалу при $200\text{--}300^\circ\text{C}$ зафіксовано гало, яке свідчить про наявність в матеріалі рентгеноаморфної складової. Середні розміри областей когерентного розсіювання, визначені за методом Шерера, залежать від температури відпалу і для фази $\gamma\text{-Fe}_2\text{O}_3$ є приблизно втричі меншими. Таким чином матеріал можна представити як композит, що складається з відносно досконалих кластерів $\alpha\text{-Fe}_2\text{O}_3$, оточених рентгенокристалічними наночастинками $\gamma\text{-Fe}_2\text{O}_3$ та рентгеноаморфними частинками з структурою $\gamma\text{-Fe}_2\text{O}_3$, що підтверджується даними МС. Збільшення температури відпалу веде до збільшення величини N_{max} складової месбауерівського спектру з максимальним ефективним полем (рис.1, б); водночас відносний вміст цієї компоненти в інтегральному спектрі зменшується. Порівнюючи дані МС та РФА можна стверджувати, що саме ця частина нанокompозитної системи буде рееструватися як рентгенокристалічна фаза $\gamma\text{-Fe}_2\text{O}_3$ після відпалу при 200 та 300°C ; дві інші магнітовпорядковані компоненти, очевидно, є результатом резонансного поглинання ядрами Fe^{57} з дефектним кисневим оточенням у приповерхневих областях кластерів, причому відносний вміст (9–11% в інтегральному спектрі) та N_{max} (40,9–43,6 Тл) для компоненти з мінімальним ефективним полем змінюються слабо; цій частині може бути поставлене у відповідність резонансне поглинання ядрами Fe^{57} , що належать слабко кристалічним окремим частинкам $\gamma\text{-Fe}_2\text{O}_3$ з порушеним магнітним впорядкуванням, оточених аморфною парамагнітною фазою $\gamma\text{-Fe}_2\text{O}_3$.

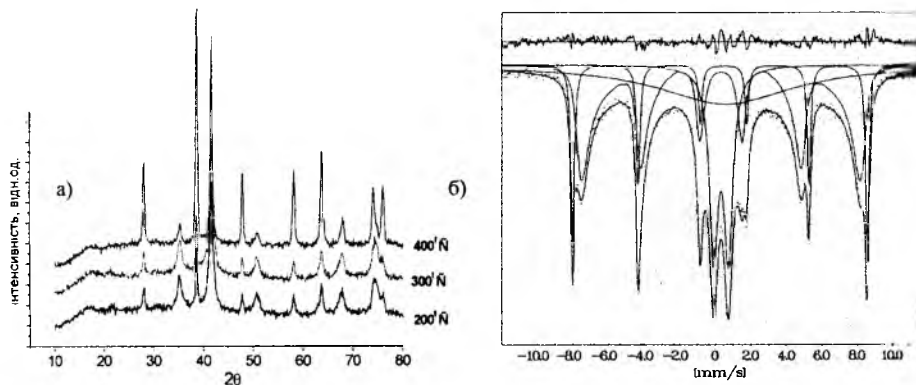

Рис. 1. Дифрактограми нанокompозиту $\alpha\text{-Fe}_2\text{O}_3 / \gamma\text{-Fe}_2\text{O}_3$ після відпалу при температурах 200, 300, 400°C (а) та мессбауерівський спектр після відпалу при 300°C (б)

Структурні параметри нанокompозиту $\alpha\text{-Fe}_2\text{O}_3 / \gamma\text{-Fe}_2\text{O}_3$ після відпалу при температурах 200, 300, 400°C

Таблиця 1

Температура відпалу					
200		300		400	
$\alpha\text{-Fe}_2\text{O}_3$	$\gamma\text{-Fe}_2\text{O}_3$	$\alpha\text{-Fe}_2\text{O}_3$	$\gamma\text{-Fe}_2\text{O}_3$	$\alpha\text{-Fe}_2\text{O}_3$	$\gamma\text{-Fe}_2\text{O}_3$
53 ± 7 %	47 ± 3%	51 ± 7 %	48 ± 3%	93 ± 3 %	7 ± 1%
$a = 5.0290 \pm 0,0008 \text{ \AA}$	$a = 8.3409 \pm 0,0012 \text{ \AA}$	$a = 5.0312 \pm 0,0008 \text{ \AA}$	$a = 8.3412 \pm 0,003 \text{ \AA}$	$a = 5,0331 \pm 0,0002 \text{ \AA}$	$a = 8.3443 \pm 0,0010 \text{ \AA}$
$c = 13.7470 \pm 0.0027 \text{ \AA}$	$c = 25,0342 \pm 0.0016 \text{ \AA}$	$c = 13.7517 \pm 0.0030 \text{ \AA}$	$c = 25,0339 \pm 0.0012 \text{ \AA}$	$c = 13.7500 \pm 0.0009 \text{ \AA}$	$c = 25,0335 \pm 0.0010 \text{ \AA}$
$\langle D \rangle = 260 \text{ \AA}$	$\langle D \rangle = 60 \pm 10 \text{ \AA}$	$\langle D \rangle = 260 \text{ \AA}$	$\langle D \rangle = 60 \pm 8 \text{ \AA}$	$\langle D \rangle = 320 \text{ \AA}$	$D = 100 \text{ \AA}$

1. Магнитные наночастицы : методы получения, строение и свойства / [С. П. Губин, Ю. А. Кокшаров, Г. Б. Хомугов, Г. Ю. Юрков] // Успехи химии. – 2005. – 74 (6). – С. 539–574.
2. Kim D. K. Protective Coating of Superparamagnetic Iron Oxide Nanoparticles / D. K. Kim, M. Mikhaylova, Y. Zhang // Chem. Mater. – 2003. – V. 15. – P. 1617–1627.
3. Chowdari $\alpha\text{-Fe}_2\text{O}_3$ Nanoflakes as an Anode Material for Li-Ion Batteries / [M. V. Reddy, Ting Yu, Chong-Haur Sow et al.] // Adv. Funct. Mater. – 2007. – 17. – P. 2792–2799.
4. Петрова О. С. Магнитные наночастицы $\gamma\text{-Fe}_2\text{O}_3$ для биомедицинских применений / О. С. Петрова // Альтер. Энергетика и Экология. – 2007. – № 1. – С. 119–120.

ЕЛЕКТРИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ НАПІВПРОВІДНИКІВ A^2B^6 ЛЕГОВАНИХ ІЗОВАЛЕНТНИМИ ДОМІШКАМИ

Мацькевич Тетяна,
V курс, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Павлюк М.Ф.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент

Розвиток сучасної твердотільної електроніки вимагає постійного пошуку шляхів розширення функціональних можливостей використання відомих напівпровідникових матеріалів та приладів на їх основі. У першу чергу це стосується підвищення температурної та радіаційної стійкості, ефективності випромінювальної рекомбінації та фоточутливості. Один із можливих варіантів вирішення цих задач – легування напівпровідникових кристалів ізовалентними домішками.

Базові кристали $\alpha\text{-CdSe}$ і $\beta\text{-ZnSe}$ вирощені з розплаву стехіометричного сплаву під тиском інертного газу. Підкладки типорозміром $4 \times 4 \times 1 \text{ мм}^3$ проходили поетапні хімічне і механічне полірування у травнику складу C_2O_3 : $\text{HCl} = 2:3$ на протязі 30–40 с. Гетерошари, виготовлені шляхом ізотермічного відпалу при 1100K підкладок $\alpha\text{-CdSe}$ і $\beta\text{-ZnSe}$ у насиченій парі Se і Cd які заміщують відповідні елементи базових кристалів. Концентрація залишкових (незамішених) атомів Se або Zn не перевищує 0,1 мол. проц., оскільки не впливає на фундаментальні константи матеріалів гетеро шарів (ГШ), зокрема, ширину забороненої зони E_g . Натомість ці залишкові атоми у ГШ відіграють роль ізовалентних домішок (ІВД), які призводять до низки позитивних ефектів. Так, зокрема, синтезованим гетерошарам на відміну від об'ємних кристалів та інших епітаксійних плівок CdSe [1], притаманна ефективна екситонна люмінесценція [2]. Окрім того, ІВД сприяють формуванню своїх ансамблів власних точкових дефектів у відповідних ГШ, які визначають електропровідність, а також температурну та радіаційну стійкість фізичних параметрів і характеристик матеріалів [3].

Розглянемо як приклад електричні властивості двох гетеропереходів: ZnSe-ZnTe і CdSe-ZnTe. У табл. 1 приведені основні параметри, що характеризують дані матеріали.

Таблиця 1

Матеріал	Тип ґратки	Стала ґратки, (Å)	Ширина заб. зони 300K, (eV)	Електронна спорідненість, (eV)
ZnSe	сфалерит	5,66	2,67	4,09 [3]
ZnTe	сфалерит	6,08	2,23	3,53 [3]
CdSe	сфалерит	6,05	1,70	3,93 [3]

Температурні залежності прямого струму, зняті при різних напругах даних структур, є прямими лініями (рис.1).

Із приведених результатів видно, що:

$$I \sim V \text{ при } T = \text{const}, I \sim 1/T \text{ при } V = \text{const}.$$

Ці умови указують на хороше узгодження експериментальних результатів із моделлю Андерсона. Відсутність істотного впливу поверхневих станів за рахунок дефектів на межі розділу пояснюється малою невідповідністю сталої ґраток і добре підібраним режимом епітаксії.

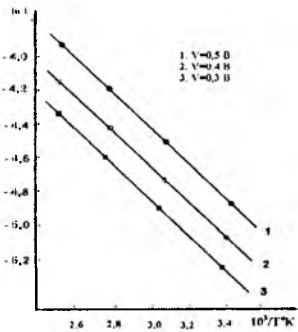

Рис. 1. Температурна залежність прямого струму гетеропереходу $ZnTe-CdSe$

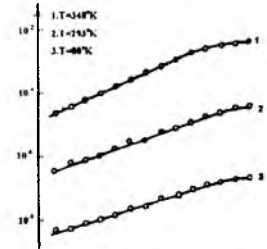

Рис. 2. Вольтамперні характеристики гетеропереходів $ZnTe-CdSe$

1. Оптические свойства полупроводников / [Гавриленко В. И., Грехов А. М., Кортюк Д. В., Литовченко В. Г.]. – М. : Наука, 1977. – 366 с.
2. Махній О. В. Екситонні стани у селеніді кадмію кубічної та гексагональної модифікацій / О. В. Махній // Наук. вісник ЧНУ. Фізика. Електроніка. – 1999. – Вип. 63. – С. 85–86.
3. Павлюк М. Ф. Аналіз механізмів дефектоутворення у кристалах $ZnSe:Mg$ / М. Ф. Павлюк, В. П. Махній, О. М. Сльотов // Фізика і хімія твердого тіла. – 2005. – № 6 (2). – С. 261–264.

ЯВИЩА ПЕРЕНОСУ У ТВЕРДОМУ РОЗЧИНІ PbS_xSe_{1-x}

Івануляк Тетяна,

У курс, фізико-технічний факультет.

Науковий керівник – Никируй Л.І.,

кандидат фізико-математичних наук, доцент

Матеріали на основі сполук IV–VI відносяться до напівпровідників із вузькою забороненою зоною, величина якої може змінюватися в залежності від складу, зовнішніх тиску й температури магнітного поля. Це обумовлює їх використання для створення фотоприймачів та інжекційних лазерів для оптичного діа-

пазону 3–30 мкм. Важливим питанням для створення нових перспективних матеріалів є дослідження твердих розчинів, які у порівнянні із бінарними сполуками дають можливість за рахунок зміни складу ефективно впливати на основні властивості: ширину забороненої зони, спектральні і температурні характеристики.

У роботі досліджено тверді розчини системи $PbS_{0.4}Se_{0.6}$. Заміна атомів одного халькогену на інший у даному випадку призводить до утворення твердого розчину заміщення через близькість по значенню атомних радіусів, величини електронегативності та постійної ґратки. Утворення твердих розчинів призводить до перекриття енергетичних зон базових матеріалів, що у свою чергу спричинює складний характер рівня Фермі. Відповідно до цього, аналіз домішкового розсіювання не можна здійснювати у стандартному наближенні часу релаксації. Тому розрахунки домінуючих механізмів розсіювання проводили з використанням варіаційної процедури. Доцільність використання варіаційного принципу обумовлена також урахуванням впливу непружного розсіювання носіїв на оптичних фонах.

У випадку сильного фермівського виродження, яке для сполук $A^{IV}B^{VI}$ реалізується при достатньо низьких концентраціях носіїв і низьких температурах для рухливості носіїв використовують вираз [1]:

$$\mu = A(E_F, n, T) \sum_i (B_i F_i)^{-1},$$

$$\text{де } A(E_F, n, T) = \frac{\chi_0}{e} \frac{\hbar^3 k_F}{k_B T} [m^*(E_F)]^2$$

має розмірність рухливості, а безрозмірні величини B_i і F_i залежать від виду механізму розсіювання носіїв.

Для різних механізмів розсіювання носіїв заряду вирази для розрахунку коефіцієнтів B_i і F_i наведено в [1].

Показано, що в інтервалі температур 4,2–300 К у першому наближенні можна обмежитися врахуванням розсіювання носіїв заряду на акустичних фонах. Однак, для точного розрахунку електрофізичних параметрів слід урахувати сумарну дію кількох механізмів розсіювання. Так, при 4,2 К у концентраційному інтервалі 10^{16} – 10^{20} см^{-3} суттєвим також буде врахування розсіювання на короткодіючому потенціалі вакансій, а для концентрацій 10^{16} – $2 \cdot 10^{17}$ см^{-3} – на кулонівському. При 77 К кулонівське розсіювання, яке для таких температур все ще суттєве для бінарних сполук, не буде домінуючим, зате для концентрацій 10^{16} – 10^{17} см^{-3} необхідно враховувати вже вплив розсіювання на оптичних фонах. При 300 К менш помітним стає розсіювання на короткодіючому потенціалі, яке суттєве лише в області високих концентрацій ($\sim 10^{20}$ см^{-3}), а розсіювання на оптичних фонах дає помітний внесок у сумарне для більш широкого концентраційного діапазону – 10^{16} – 10^{18} см^{-3} .

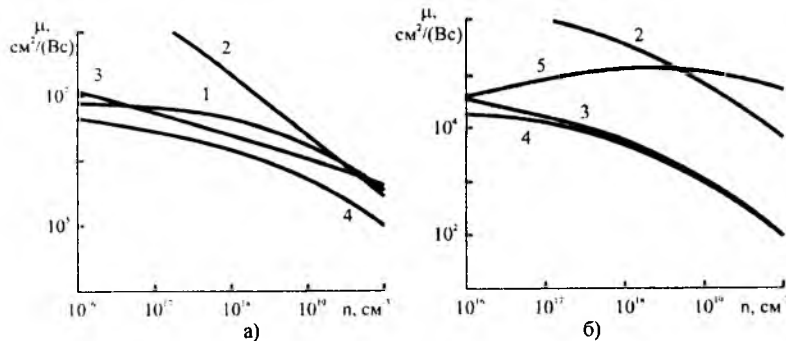

Рис. 1. Концентраційні залежності рухливості носіїв заряду твердого розчину $PbS_{0.4}Se_{0.6}$ при температурах 4.2K та 300K при врахуванні різних механізмів розсіювання носіїв заряду: на кулонівському потенціалі вакансій (1), короткодюючому потенціалі вакансій (2), акустичних (3), оптичних фонах (5). Крива 4 вказує на сумарне врахування всіх видів розсіювання

Висновки

1. Виконано аналіз умов формування твердих розчинів $PbS_{0.4}Se_{0.6}$.
2. Наведено вирази для розрахунку рухливості носіїв струму у напівпровідниках із врахуванням різних механізмів розсіювання для випадку використання наближення варіаційної процедури.
3. Розраховано залежність рухливості носіїв для твердого розчину $PbS_{0.4}Se_{0.6}$ від концентрації при температурах 4.2K, 77K і 300K.
4. Установлено температурні та концентраційні межі домінування різних механізмів розсіювання носіїв заряду: на кулонівському потенціалі вакансій, короткодюючому потенціалі вакансій, акустичних та оптичних фонах.

1. Механизмы рассеяния носителей заряда в твёрдых растворах $Mg_xHg_{1-x}Te$, $Cd_xHg_{1-x}Se$, $Zn_xHg_{1-x}Se$ / [Гавалешко Н. П., Горлей П. Н., Паранчич Л. Д.] ; Препринт Института физики АН УССР – К., 1982.
2. Аскеров Б. М. Кинетические эффекты в полупроводниках / Б. М. Аскеров. – Л. : Наука, 1970. – 112 с

СИНТЕЗ ТА ВЛАСТИВОСТІ НАНОДИСПЕРСНОГО ЗАЛІЗО-ІТРІЄВОГО ГРАНАТУ

Петришин Володимир,
V курс, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Федорів В.Д.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент

Феромагнітні матеріали зі структурою гранату широко застосовуються у мікрохвильових пристроях, в якості лазерних елементів та для створення магнітооптичних пристроїв. Так, нанодисперсний алюміній-ітрієвий гранат, допований Nd, використовують як активний матеріал у високоенергетичних лазерах інфра-

червоного діапазону [1]. Наночастинки залізо-ітрієвого гранату ($Y_3Fe_5O_{12}$), які впроваджені у матрицю полімеру, виступають у якості мікрохвильового поглинача і виконують роль фільтра [2].

Тому в останні роки інтерес науковців був сконцентрований на вивченні залежності властивостей гранатових структур від розмірів частинок. У зв'язку із цим активно почали розроблятися і впроваджуватися методи синтезу гранатових структур, які б забезпечували слабоагломеровані наночастинки, гомогенні за розмірами. Одним із таких методів синтезу є золь-гель метод автогоріння.

Метою даної роботи було отримання порошків $Y_3Fe_5O_{12}$ методом осадження із колоїдних розчинів, з використанням у якості вихідних – компонент сполуки нітратів заліза та ітрію.

Нанодисперсний $Y_3Fe_5O_{12}$ був синтезований золь-гель методом автогоріння. У якості реагентів застосовувались кристалогідрати нітратів ітрію та заліза ($Y(NO_3)_3 \cdot 6H_2O$ та $Fe(NO_3)_3 \cdot 9H_2O$), лимонна кислота ($C_6H_8O_7 \cdot H_2O$) та аміак (NH_4OH). На першому етапі крапельним методом водні розчини нітратів ітрію та заліза вводились у водний розчин лимонної кислоти. Застосовуючи аміак, рівень рН отриманого середовища доводився до 7. Після перемішування утворився так званий золь, висушування якого проводилося при температурі 130°C до утворення гелю. Подальше висушування гелю призводить до утворення ксерогелю – губкоподібної маси, яка часто може мати форму півсфери. Наступний етап температурної витримки супроводжується автогорінням ксерогелю з утворенням вихідної шихти для подальшого синтезу нанодисперсного ЗІГ.

Із метою оптимізації режимів термообробки отриманої наносистеми проведено дериватографічний аналіз із використанням термоаналізатора "STA 449 FS JUPITER". Вимірювання проводились в атмосфері аргону при швидкості нагріву 5°C / хв. Фазовий склад досліджуваних систем аналізувався методом рентгенівської дифрактометрії на установці ДРОН-3.0.

Аналіз кривих диференційного термічного аналізу (ДТА) та термічної гравіметрії (ТГ) показує, що початкова втрата маси досліджуваної наносистеми становить $\approx 4\%$ з ендотермічним ефектом в окілї температури 200°C і обумовлена десорбцією води та, очевидно, залишків лимонної кислоти (рис.1). Своєрідний піковий характер кривої ДТА в діапазоні 200–1000°C не пов'язують із екзотермічними ефектами і пояснюється зміною теплофізичних характеристик за рахунок процесів компонування та спікання вихідного матеріалу [1]. Різке зменшення маси наносистеми $\sim 15\%$ в окілї температури 800°C, що супроводжується ендотермічним ефектом, обумовлене втратами газових фаз. При витримці досліджуваного матеріалу за температури 1200°C протягом 1 год термічних ефектів та зміни маси не спостерігається.

Установлено, що в результаті відпалу такої системи в інертному середовищі утворюються дві фази – YFe_2O_4 та Y_2O_3 . Очевидно, утворення гранатової фази при зйомці дериваторами не відбувається у зв'язку із відсутністю кисневої атмосфери.

Результати рентгенофазового аналізу вихідної системи показують відсутність гранатової структури. Значне уширення дифракційних піків та форма фону дифрактограми характерні для нанодисперсних фаз. Фазовий склад вихідної системи встановити не вдалося. Проявляються в ній мотиви фази $YFeO_3$.

Ізотермічний відпал при температурі 700°C на повітрі протягом двох годин практично не змінив фазового складу. Формування гранатової структури спостерігається при температурах вище 800°C. При цьому, система є багатофазною і містить α -Fe₂O₃, YFeO₃ та Y₃Fe₅O₁₂.

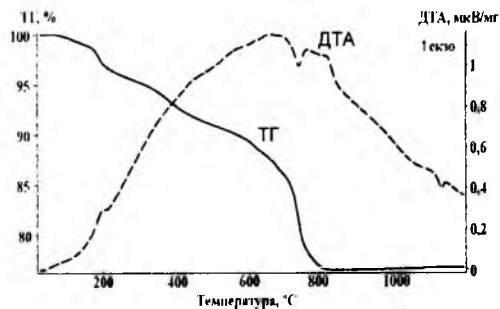

Рис. 1. Диференціальна термічна крива (ДТА) та термогравіметрична крива (ТГ) наносистеми, синтезованої золь-гель методом як вихідного матеріалу для отримання нанодисперсного Y₃Fe₅O₁₂

Таким чином, методом осадження із колоїдних розчинів отримані вихідні компоненти для формування дисперсного Y₃Fe₅O₁₂. Установлено, що формування Y₃Fe₅O₁₂ починається за температури $\geq 800^\circ\text{C}$. При цьому частка гранатової фази пропорційна величині температури і формується на основі супроводжуючих фаз α -Fe₂O₃ та YFeO₃.

1. Получение нанодисперсных порошков алюмоиттриевого граната, легированного неодимом, методом самораспространяющегося высокотемпературного синтеза / [Балабанов С. С., Гавришук Е. М., Дроботенко В. В. и др.] // Неорганические материалы. – 2009. – Т. 42. – № 2.
2. Qureshi A. Dielectric and magnetic properties of YIG/PMMA nanocomposites / A. Qureshi, A. Mergen, B. Aktas // Journal of Physics : Conf. Series. – 2009. – V. 153.
3. “Елементи гри на уроках інформатики” комп’ютерної підтримки курсу інформатики загальноосвітньої школи // Комп’ютер у школі та сім’ї. – № 3. – 2006. – С. 21–25 (укр.).

МОДЕЛЮВАННЯ ПАРАМЕТРІВ ТА ХАРАКТЕРИСТИК ТРИВИМІРНИХ КМОН-КНІ-СТРУКТУР

Щерб’як Володимир,
V курс, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Когут І.Т.,
кандидат технічних наук, доцент

У зв’язку з підвищеним інтересом і перспективою застосування тривимірних приладних КНІ-структур для створення елементної бази ВІС та мікросистем-на-кристали актуальними є підходи щодо математичного аналізу та моделювання їх параметрів.

Для спрощення обрахунків порогових напруг КНІ МОН-транзисторів з тривимірною конфігурацією затвора запропоновано розглядати їх як окремі одностаторні, і паралельно з’єднані транзистори, сформовані на горизонтальній, вертикальній стінках й кутових сегментах тіла транзистора.

Два бокових транзистори на вертикальних стінках матимуть рівні порогові напруги, оскільки їх геометричні і електрофізичні параметри є симетричними.

Урахуємо, що дані твердження справедливі для ідеалізованого випадку, при умові що верхня частина тіла транзистора є строго прямокутної форми. Схематично структуру зображено на рис. 1.

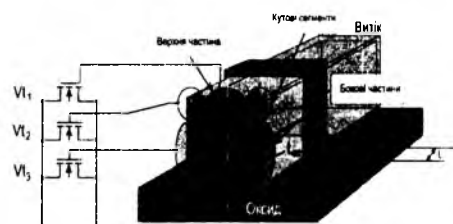

Рис. 1. Структура й еквівалентна електрична схема тривимірного КНІ МОН-транзистора для розрахунку стокових струмів і порогової напруги

При виведенні аналітичного виразу для порогової напруги тривимірного транзистора в цілому слід враховувати, що вона буде рівна найменшій пороговій напрузі з усіх трьох транзисторів, що розглядаються.

Технологія виготовлення реальних тривимірних транзисторів не дає можливості отримання строго прямокутного перетину тіла транзистора, тому при обрахунках порогової напруги також слід враховувати дещо заокруглені кути. Дані зони утворюють ще

одну пару транзисторів, які також з’єднані паралельно з трьома попередніми.

Уважаючи, що кристалографічні площини в тілі транзистора орієнтовані спеціальним чином, можна припустити, що транзистор V₁, тобто транзистор, що розміщений на горизонтальній частині тривимірної КНІ структури, буде відкриватися першим при поданні напруги на структуру, а отже його порогова напруга буде найменшою.

За допомогою програмного пакету TCAD було промодельовано ряд основних залежностей для дво-, три- та чотиризатворних транзисторних структур, а також транзистора з Ω -подібним затвором. Вхідні параметри моделювання: висота тіла транзистора (h) – 50 нм, ширина тіла транзистора (W) – 50 нм, товщина оксиду під затвором – 2 нм, довжина затвору – 50 нм, матеріал затвору – полікремній, ступінь легування каналу – $1 \times 10^{16} / \text{cm}^3$. Залежності порогових напруг від геометричних параметрів структури показано на рис. 2.

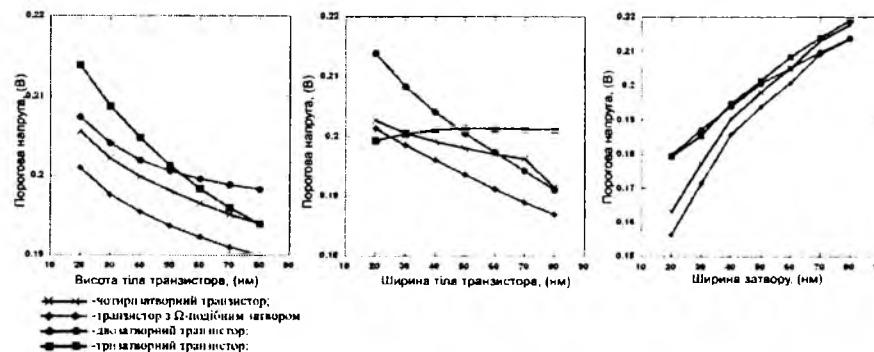

Рис. 2. Залежності порогової напруги від геометричних розмірів транзисторної структури

Висновки

Було теоретично доведено та практично проаналізовано, що порогова напруга цілісної тривимірної КНІ МОН-структури залежить від конструктивних параметрів (довжини каналу L , ширини тіла транзистора – W , його висоти – h , товщини оксиду – t_{ox} між затвором та тілом транзистора) і електрофізичних властивостей матеріалів із яких вона виготовлена.

Досліджено та побудовано вольт-амперні характеристики для кожного типу тривимірних транзисторних КНІ-структур. Досліджено максимальну частоту перемикачності для тривимірних дво – та трізатворних транзисторів. Виявлено, що час переключення трізатворного транзистора приблизно на 20% менший, ніж двозатворного.

1. Kogut I. T. Modeling of threshold voltage in tree-dimentional SOI-structures / I. T. Kogut, V. M. Scherbyak. – L.: Publishing House of Lviv Politechnic, 2010.
2. Когут І. Т. “Локальні КНІ-структури – перспективний матеріал для інтегрованих мікросистем-на-кристалі” / І. Т. Когут. – Прикарпатський вісник НТШ. – Фізика і хімія твердого тіла, 2008. – № 1. – С. 164–172.

ХІМІЗАЦІЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ПРОБЛЕМИ ОДЕРЖАННЯ ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТИХ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ

Дутчак Галина,
 II курс, Інститут природничих наук.
 Науковий керівник – Сельський В.К.,
 кандидат геолого-мінералогічних наук, доцент

Наприкінці другого тисячоліття перевагу було надано тотальній хімізації землеробства. Одночасно, на другий план відходили такі традиційні напрями відновлення родючості ґрунтів, як додержання науково-обґрунтованого чергування культур, раціональної системи удобрення та обробітку ґрунту, використання сидератів, виготовлення і застосування компостів. Таке становище у сільському господарстві світу призвело до масової деградації та зниження родючості ґрунтів, погіршення якості сільськогосподарської продукції.

Згідно з даними міжнародних екологічних організацій за значущістю виробництва екологічно чистих продуктів харчування зараз займає друге місце після ядерного роззбросення [2, с.97]. Дана проблема має глобальний характер і потребує організованої, цілеспрямованої діяльності людства.

Виходячи із принципу “Дій локально, мисли глобально” – ми проаналізували ситуацію із унесення мінеральних і органічних добрив сільськогосподарськими підприємствами Івано-Франківської області й перспективи створення виробництв екологічно чистих продуктів харчування в Тлумацькому районі.

Загалом в області простежується тенденція до зниження застосування мінеральних і органічних добрив. Так, якщо у 1990 році було внесено 240 кг/га мінеральних добрив, то у 2008 році – 43 кг/га (у 6 разів менше). Суттєво зменшилося внесення органічних добрив – із 15,3 т/га у 1990 році до 1,8 т/га у 2008 році (що у 8,5 разів менше). Також відмічається тенденція до зменшення застосування пестицидів. У 2005 році на 1 га ріллі було використано 0,44 кг пестицидів, що майже у 6 разів менше порівняно з 1990 роком.

Скорочення використання органічних добрив призводить до зниження вмісту гумусу, а отже і родючості. По розрахунках балансу гумусу на Івано-Франківщині для підтримання його бездефіцитного стану щороку потрібно вносити в ґрунт по 14–15 т/га органічних добрив [1, с.146].

За нашими орієнтованими розрахунками, для того, щоб удобрити площу ріллі області, що становить 381,6 тис. гектарів, необхідно 5342400 т органіки (14х381,6 тис.).

Ураховуючи, що на сучасному етапі розвитку впровадження біологічного землеробства на всій території області є неможливим, економічно не вигідним з одного боку, а з іншого постає гостра необхідність у створенні підприємств, які спеціалізувалися б на виготовленні екологічно чистої сільськогосподарської продукції (в області немає жодного сертифікованого екологічно чистого сільськогосподарського підприємства), ми розглянули перспективу створення такого виду підприємств у Тлумацькому районі.

Даний район був обраний із таких причин:

- 1) вигідне географічне розташування;

- 2) переважають опідзолені ґрунти і чорноземи [3, с.47];
- 3) за результатами досліджень центру “Облдержродючість” у ґрунтах немає перевищень ГДК важких металів.

Площа сільськогосподарських угідь району становить 49615,9 га. Рілля – 32168 га. Нами зроблено також орієнтований розрахунок кількості органічного добрива, яку необхідно внести для удобрення даної площі рілля – 450352 т.

Знаючи, що одна голова великої рогатої худоби (ВРХ) продукує за шести-місячний період приблизно 8–9 т органіки, то для утримання такої кількості добрив необхідно 56294 голови ВРХ (450352/8).

Згідно з даними Головного управління статистики в Івано-Франківській області сільськогосподарські підприємства Тлумацького району утримують 695 голів ВРХ. Господарства населення – 7470 голів, що разом складає 8165. Отже, потрібно збільшити поголів'я ВРХ у 7 разів [4, с.11].

Важливою складовою екологічно чистого виробництва є використання сидератів, компостів, науково-обґрунтованого чергування культур, а також застосування біологічних методів боротьби з небажаною рослинністю і шкідниками.

Тому, таке виробництво повинно базуватися на трьох основних принципах:

- 1) біологічність;
- 2) наукоємність;
- 3) екологічність.

Згідно з нашими розрахунками, робимо висновок про необхідність розвитку тваринництва області. Але це потребує великих затрат часу, енергії, коштів і звичайно – сприяння держави у цій сфері.

Держава, яка взяла на себе обов'язок гарантувати людині безпечно для життя і здоров'я довкілля, повинна сприяти розвитку виробництва екологічно чистих сільськогосподарських продуктів харчування, як невід'ємної складової екологічної безпеки.

1. Екологічний паспорт Івано-Франківської області. – Івано-Франківськ : Державне управління охорони навколишнього природного середовища, 2008.
2. Яремчук І. Г. Економіка природокористування : навч. посіб. / І. Г. Яремчук. – К. : Просвіта, 2000.
3. Михальський М. Г. Ґрунти Івано-Франківської області / М. Г. Михальський. – Ужгород : Карпати, 1969.
4. Статистичний бюлетень Івано-Франківської області. – Івано-Франківськ : Державне управління статистики, 2009.

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЛАЦЕНТИ У ЖІНОК ПРИ ЗАТРИМЦІ РОСТУ ПЛОДА

Мазурик Ірина,
V курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Грицуляк Б.В.,
доктор медичних наук, професор

Затримка росту плода є однією з основних причин високої перинатальної і дитячої смертності в Україні. Частота цієї патології коливається від 6,0% до 17,6%, а перинатальна смертність в 4,8 разів перевищує ці показники загальної популяції. Серед причин акушерської патології, яка призводить до порушення функціонального стану, росту й розвитку плода є морфологічні зміни плаценти, її судинного русла та гломусної системи [1]. Очевидно, що це є першопричиною у виникненні розвитку хронічної плацентарної недостатності, гіпоплазії оболонок плаценти.

Патогенетичним механізмом невиношування плода вважається гіпоксія гладких м'язів міометрію, яка виникає внаслідок гемодинамічних порушень у матці, що призводить до морфологічних змін плаценти [2]. Виникає зниження васкуляризації ворсин із розвитком дистрофічних змін строми ворсин, що викликає невідповідність між артеріальним і венозним руслом [3]. Необхідно відмітити, що останні приймають участь у формуванні синцитіокапілярних мембран плацентарного бар'єру.

Виходячи із цього, метою дослідження було визначити структурні закономірності морфологічних змін плаценти, хоріонічної та амніотичної оболонок, судинного русла та гломусної системи при затримці росту плода.

Матеріалом для дослідження послужили 14 плацент вагітних жінок (5 плацент вагітних жінок із фізіологічним перебігом вагітності та 9 – із затримкою росту плода).

Вивчення структурних елементів плаценти при фізіологічному перебігу вагітності та при затримці росту плода здійснювали комплексними морфофункціональними методами.

При дослідженні плацент від вагітних жінок із затримкою росту плода виявлені такі зміни: макроскопічно в 98,0% плаценти були меншою масою – (380,0±16,8 г), контроль – (467,0±18,5 г), що пояснюється головним чином бідністю артеріальних судин, які були не повнокровні.

Плацента в більшості випадків була округлої форми, тільки в трьох спостереженнях мала неправильну форму з додатковими частками розміром 10x14; 9x13 см. Забарвлення плодової поверхні у більшості випадків було сірувато-білясте або жовтуватого відтінку. Набряк та дрібні вогнищеві ущільнення, що знаходились в плацентарній та крайовій частинах плаценти плодової поверхні, був незначним. Плідні оболонки були тонкі, сірувато-білясті або з помірно вираженим набряком та дрібними вогнищевими ущільненнями, які мали вигляд дифузних білястих вузликів.

Борозни на материнській поверхні плаценти переважно були не глибокими з наявністю ішемічних інфарктів різних за розмірами – від 0,5x0,5 до 2,5x3,0 см, які розташовувалися переважно в парацентральної та крайових зонах мате-

ринської поверхні плаценти. У центральних та парацентральных зонах виявлено кісти невеликих розмірів [від 0,3x0,5 до 0,5x1,0 см]. У частини плацент відмічали повнокрів'я плацентарної тканини, де обсяг макроскопічних змін становив не більше 6,0% від материнської поверхні.

При порівнянні основних параметрів плаценти в обох групах встановлено, що довжина і діаметр пуповини, маса плаценти і товщина були різними, а саме: маса, об'єм і площа плаценти значно менші в основній групі за такі в контрольній групі.

На гістологічних препаратах плаценти, забарвлених гематоксилін-еозином і метиленовим синім, звертає на себе увагу велика кількість кінцевих (термінальних) та якірних ворсин при фізіологічній вагітності. Зовнішня вистилка їх складається в основному з плазмодіального трофобласту (синцитіотрофобласту), типу численних мікроострівців у плацентарному бар'єрі, а внутрішня, оточуючи судинне русло, з цитотрофобласту. Цитотрофобласт представлений клітинним шаром базofil'ної цитоплазми, яка має нерівномірну товщину (від 3 до 20 мкм) та світлі ядра.

При морфологічних змінах плаценти на гістологічних препаратах, забарвлених гематоксилін-еозином, більшість кінцевих ворсин мають типову морфологічну структуру. Поряд із термінальними ворсинами добре видно фібробласти з незначною кількістю колагенових волокон, а також клітин Кашенко-Гофбауера. Вони виконують роль макрофагів, які відмежують поверхневий епітелій ворсин від цитотрофобласта, а особливо синцитіотрофобласта, щоб не допустити злиття з клітинами ендометрію. Через це спостерігаються окремі групи ворсин, які мають ознаки незрілості. Це сприяє збереженню ворсин хоріону у лагунах материнської крові. Вони більші за розміром, мають нерівні контури і досить велику кількість розгалужень різноманітної форми.

Серед сполучнотканинного прошарку у термінальних макроворсинах спостерігається підвищена кількість клітин фібробластичного ряду з овальними і блідими ядрами та вакуолізованою базofil'ною цитоплазмою. В окремих ділянках спостерігається розволокнення сполучнотканинного прошарку й незначне збільшення відстані між окремими клітинами. Зі сторони гістоструктури синцитіотрофобласта значних змін не спостерігається.

1. Лизин А. М. Перебіг вагітності і пологів при синдромі затримки росту плода / А. М. Лизин // Галицький лікарський вісник. – 2005. – Т. 12, № 1. – Ч. 2. – С. 70–71.
2. Лизин А. М. Гістологічна структура плаценти у жінок із синдромом затримки росту плода / А. М. Лизин // Український медичний альманах. – 2005. – Т. 8, №1. – С. 112–114.
3. Лизин А. М. Морфологічна структура плаценти при синдромі затримки росту плода / А. М. Лизин // Архів клінічної медицини. – 2005. – № 1 (7). – С. 23–26.

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЩИТОПОДІБНОЇ ЗАЛОЗИ В УМОВАХ ЕНДЕМІЧНОГО ЗОБУ НА ПРИКАРПАТТІ

Вечер Зоряна,

У курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Грицуляк В.Б.,
кандидат медичних наук, доцент

Щитоподібна залоза підтримує метаболізм у тканинах і органах на оптимальному для нормальної діяльності рівні. Її гормони стимулюють поглинання кисню в більшості клітин організму людини, допомагають регулювати метаболізм ліпідів і вуглеводів. Вони життєво необхідні для нормального росту та розвитку. Захворювання щитоподібної залози сповільнює фізичний та психічний розвиток дітей, знижується опірність холоду, виникає карликовість. Навпаки, надмірна секреція її гормонів призводить до виснаження організму, підвищеної нервозності, тахікардії, тремору та надлишкового утворення тепла. Зміни зовнішнього середовища вносять значні корективи щодо секреції гормонів щитоподібної залози, особливо це стосується населення гірських районів.

Для Верховинського району серед різних захворювань проблема йододефіциту є актуальною гепатологією, бо визначає не тільки стан здоров'я дітей та підлітків, але й інтелектуальний рівень населення. Йододефіцитні захворювання зумовлені зниженням функціональної активності щитоподібної залози у відповідь на дефіцит йоду в довкіллі. Найбільш несприятливими наслідками хвороби може бути мертвонароджуваність, вроджені вади, кретинізм, ендемічний зоб. Основним етіологічним чинником ендемічного зобу є недостатність йоду в довкіллі, тому профілактика йододефіцитних захворювань (ЙДЗ) і контроль за йодною забезпеченістю населення в гірських районах є медико-соціальною проблемою [1; 2; 3; 4; 5].

За даними ВООЗ на сьогодні частота збільшення щитоподібної залози серед школярів Українських Карпат досягає 85%. Провідною ознакою зобу у дітей є сповільнення росту, спостерігається фізична та розумова млявість, сонливість, мерзлякуватість, зростання маси тіла. Хворі на зоб діти гірше навчаються в школі, частіше хворіють, є анемічними.

Проявом важкого ступеня зобу є ендемічний кретинізм, розвиток якого зумовлений порушенням у формуванні і діяльності центральної нервової системи через нестачу йоду та гіпотериоз матері. Це сповільнює розвиток мозку плода, формування якого завершується впродовж перших 3-х років життя дитини. Якщо в даний період є нестача йоду та тиреоїдних гормонів, то в мозку розвиваються незворотні структурно-функціональні порушення.

За даними обласного інформаційно-аналітичного центру медичної статистики, станом на 01.01.2008 рік у Верховинському районі нараховувалось 8494 дітей і підлітків віком до 14 років. У 268 з них виявлено дифузний зоб I ступеня.

Дифузний зоб II–III ступеня зареєстровано у 11,2% дітей. При цьому розлади психіки відмічено у 18,8% дітей, а вроджені вади – у 13,7%.

Про те, що Карпати є регіоном зобної ендемії, було відомо давно, але перша наукова експедиція, яка глибоко вивчала цю проблему, здійснена медиками тільки у 1974 році.

У гірських районах нашої області було обстежено понад 8000 людей, у тому числі дітей у більшості з яких виявлено збільшення щитовидної залози. Науковцями експедиції встановлена причина зобної ендемії – нестача йоду в навколишньому середовищі. Тому було запропоновано негайне йодування кухонної солі.

За наполяганнями медиків у 1951 році в області було відкрито протизобний диспансер. Після цього облвиконкомом, облздороввідділом та Івано-Франківським медичним інститутом у Верховинський і Косівський райони споряджено ще кілька експедицій (1956, 1970, 1979 рр.), завданням яких було встановити ефективність йодної профілактики та більш глибоко обстежити гуцульське населення. Завдяки комплексним заходам профілактики зобна ендемія на Прикарпатті відступила, але гіперплазія щитовидної залози I–II ступеня зустрічається ще досить часто і в наші дні, за несприятливих умов вона може перерости в ендемію зобу.

Одним із шляхів боротьби із зобною ендемією є пропаганда і здійснення вчителями гірських шкіл як протизобної пропаганди, так і відповідних заходів. Серед останніх покращення йодного забезпечення дітей, пропаганда продуктів, багатих на йод тощо. Спільно з медичними працівниками вчителі мають виявляти дітей, у яких є прояви перших ознак захворювання на ендемічний зоб.

1. Боднар П. М. Йододефіцитні стани та ендемічний зоб / П. М. Боднар, О. В. Щербак, Ю. Г. Комісаренко // *Ендокринологія*. – К. : Здоров'я. – 2002. – С. 91–101.
2. Буканова С. В. Тиреоїдний статус дітей і підлітків з дифузним ендемічним зобом / С. В. Буканова, Л. Н. Самсонова // *Педіатрія*. – 2004. – № 3. – С. 15–18.
3. Паньків В. І. Стан зобної ендемії в Українських Карпатах. Профілактика та лікування ендемічного зобу / В. І. Паньків // *Перинатологія та педіатрія*. – 2002. – № 1. – С. 72–73.
4. Йододефіцитні захворювання : діагностика, профілактика та лікування / [Паньків В. І., Тронько М. Д., Боцюрко В. І., Марков В. В.] // *Методичні рекомендації*. – К., 2003. – 73 с.
5. Парашак Г. П. До історії вивчення проблеми ендемічного зобу на Прикарпатті / Г. П. Парашак, І. Г. Боцюрко, І. Г. Бабенко // *Галицький лікарський вісник*. – 2000. – Т. 7, № 2. – С. 136–137.

ФІЗІОЛОГІЧНЕ ОБґРУНТУВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ РЕГУЛЯТОРІВ РОСТУ У ПОСІВАХ ХРЕСТОЦВІТИХ КУЛЬТУР

Руда Тетяна,
V курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Козак О.Є.,
кандидат біологічних наук, доцент

Одним із резервів підвищення врожайності та поліпшення якості продукції рослинництва є використання регуляторів росту рослин – природних або синтетичних сполук, які в малих концентраціях здатні призводити до значних змін у рості та розвитку рослин.

Мета роботи – вивчення дії регуляторів росту на ріст і розвиток проростків та рослин хрестоцвітих культур. Об'єкт дослідження – рослини ріпаку озимого на різних етапах онтогенезу. В експериментах випробовували препарати регу-

ляторів росту, створені в Інституті біоорганічної хімії та нафтохімії НАН України: Трептолем, Ноостим, Емістим С, Вегестим-1.

Науково-дослідна робота проводилась на дослідних полях Івано-Франківського інституту агропромислового виробництва та у лабораторних умовах на базі відділу біохімічної оцінки насіння хрестоцвітих культур цього ж інституту. У процесі виконання наукової розробки проведені дослідження по визначенню оптимальних концентрацій регуляторів росту при їхній дії на проростки, а також закладені польові досліди для визначення доцільності застосування відібраних препаратів у посівах ріпаку озимого.

У лабораторних умовах вивчали вплив регуляторів росту на енергію проростання, схожість, сиру та повітряно-суху масу семиденних проростків ріпаку озимого. Установлено, що регулятори росту Трептолем та Ноостим у концентраціях 0,0005–0,04 мл на 100 г насіння практично не впливали на проростання насіння ріпаку озимого. Трептолем у концентраціях 0,0005–0,003 мл препарату на 100 г насіння не змінював схожості насіння ріпаку, але значно стимулював накопичення сирої та повітряно-сухої маси семиденних проростків. Накопичення сирої маси знаходилося в межах 10–20%, а сухої – 10–20%. Емістим С добре стимулює проростання насіння ріпаку. За його дії енергія проростання у ріпаку озимого збільшувалася на 10–18%, а схожість – на 5–10% при нижчих концентраціях препарату.

Таким чином, досліджувані препарати впливають на ріст рослин уже на перших етапах онтогенезу. Трептолем і Ноостим сприяють накопиченню сирої та повітряно-сухої маси проростків, а Емістим покращує енергію проростання та схожість насіння ріпаку.

У польових умовах вивчали вплив фізіологічно-активних речовин на перемішлю, ріст, розвиток та формування врожаю ріпаку озимого. У процесі проведення досліджень отримано такі результати.

Перезимівля рослин ріпаку озимого сорту Света в цьогорічних умовах осінньо-зимово-весняного періоду була високою і коливалася в межах 96–100%. Істотних відмінностей між варіантами досліду не було.

Досліджувані регулятори росту (Емістим С, Трептолем, Вегестим-1) позитивно впливали на ріст і розвиток рослин ріпаку озимого, покращуючи їх структуру та стимулюючи формування генеративних органів.

Так, висота рослин зростала на 13%, кількість пагонів на 1-й рослині – на 12%, кількість стручків на 1-й рослині – на 25%, кількість насінин на 1-й рослині – на 31%, що, в результаті, дало можливість сформувати більший урожай насіння з однієї рослини. Найбільший біологічний урожай (+34%) отримали з ділянок, де застосовували Емістим С у концентрації 0,02 мл на 100 г насіння. У інших трьох дослідних варіантах урожай насіння також був більший за контрольний, але лише у межах 6–10%.

Таким чином, фізіологічно-активні препарати збільшували біологічну урожайність ріпаку озимого. Найбільший урожай отримали з ділянок, де застосовували Емістим С.

Фактично зібраний урожай був на 40% нижчим від біологічного. Далися ознаки нерівномірне досягання, передчасне розтріскування стручків і ураження хворобами та шкідниками. Рослини з дослідних ділянок із концентрацією

Трептолему та Емістиму С 0,02 мл на 100 г насіння дали на 10–12% більше насіння. Інші дослідні варіанти не відрізнялися від контрольних.

Якість насіння визначали за низкою параметрів. Олійність зібраного насіння була високою (~45%) і характерною для даного сорту. Жирнокислотний склад притаманний для ріпаку і відповідає усім вимогам: із найбільшим вмістом олеїнової та високом – лінолевої кислот і повною відсутністю ерукової кислоти, що свідчить про високу якість отриманої олії. Вміст глюкозинолатів нижчий допустимої норми. Різниця між дослідними та контрольними рослинами за хімічним складом насіння виявлено не було.

Таким чином, застосування регуляторів росту у посівах ріпаку озимого змінює структуру рослин, збільшує урожайність цієї важливої культури і не впливає на хімічний склад його насіння. Отримані результати свідчать про перспективність досліджень у даному напрямку.

1. Гродзинский А. М. Краткий справочник по физиологии растений / А. М. Гродзинский, Д. М. Гродзинский. – К. : Наукова думка. – 1973.
2. Мусієнко М. М. Фізіологія рослин / М. М. Мусієнко. – К. : Либідь. – 2005.
3. Полевой В. В. Фитогормоны / В. В. Полевой. – К. : Ленин. унів. – 1982.
4. Рекомендації із застосування регуляторів росту рослин у сільськогосподарському виробництві. – К. : Високий врожай. – 2006. – 28 с.
5. Ріпак / [В. Д. Гайдаш, М. М. Климчук, М. М. Макар та ін.]. – Івано-Франківськ : Сіверсія. – 1998. – 224 с.

СТРУКТУРА ЦЕНОПОПУЛЯЦІЙ БУКВИЦІ ЛІКАРСЬКОЇ (*BETONICA OFFICINALIS* L., LAMIACEAE) НА ПРИЛУКВИНСЬКІЙ ВИСОЧИНІ (ПЕРЕДКАРПАТТЯ)

Жураківська Світлана,
IV курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Шумська Н.В.,
кандидат біологічних наук, доцент

Територія Передкарпаття є зоною інтенсивного розвитку промисловості, землеробства й тваринництва, котрі супроводжуються скороченням видового різноманіття рослин. Тому на прикладі вивчення ценопопуляцій окремих видів рослин можна виробити стратегію збереження унікального фітоценофону.

Об'єктом дослідження є ценопопуляції буквиці лікарської (*Betonica officinalis* L.) з родини Губоцвітих (Lamiaceae) на Прилуковинській височині (Передкарпаття). Згідно адміністративного районування територія дослідження припадає на три райони Івано-Франківської області – Калуський, Тисменицький і Галицький. Дослідження проводились із травня 2007 року до 2009 року. Результати були отримані на основі вивчення структури п'яти ценопопуляцій, які зростають на відстані 1–5 км одна від одної. Ценопопуляції I та II зростають в Крилоському лісництві Галицького національного природного парку. Ценопопуляція I зростає на узліссі, а II – у лісі. Ценопопуляція III знаходиться у Майданському лісництві Івано-Франківського держлісгоспу на відкритій місцевості

в умовах достатнього освітлення та зволоження. Ценопопуляція IV зростає на території Ямницького лісництва Івано-Франківського держлісгоспу (с. Ценжів) на лісовій галявині; ценопопуляція V – в північній частині Калуського держлісгоспу на околиці с. Боднарів на узліссі.

Фітоценотичну характеристику рослинності, вивчення життєвого циклу, визначення вікової структури і щільності ценопопуляцій проводили методом викопування всіх рослин на пробній площі (1×1 м²). Внутрішньопопуляційну мінливість вивчали шляхом морфометричних досліджень репрезентативної вибірки із популяції (25 генеративних особин) з вимірюванням 13 ознак. Віковий склад вивчали за схемою Т.А.Работнова з доповненнями О.В.Смирновой та ін. [2; 3]. Отримані цифрові дані опрацьовані варіаційно-статистичними методами [4]. Визначали індекс морфологічної інтеграції, який показує сприятливість умов зростання ценопопуляцій рослин [5].

В онтогенезі *B. officinalis* виділено 3 вікові періоди та 9 вікових станів: прегенеративний період: р – проростки, j – ювенільні, im – іматурні, v – віргінільні; генеративний період: g₁ – молоді, g₂ – середньовічні, g₃ – старі генеративні; постгенеративний період: ss – субсенільні, s – синільні. Проведені дослідження вікової структури показали, що всі ценопопуляції є повночленними.

Щільність досліджуваних ценопопуляцій *B. officinalis* становила від 68 (популяція II) до 108 (популяція V) особини на 1 м². Просторове розміщення особин у ценопопуляціях має компактний характер [1].

Встановлено, що у віковому спектрі кожної ценопопуляції домінуючими є проростки, генеративні особини; найменше субсенільних і синільних рослин. Чисельності ювенільних, іматурних і віргінільних особин притаманне середнє значення.

Кореляційні зв'язки наявні між багатьма ознаками. Індекс морфологічної інтеграції коливається від 16% (популяція II) до 60,25% (популяція V), що свідчить про кращі умови існування даної популяції.

Із п'яти досліджуваних ценопопуляцій у найоптимальніших умовах середовища зростає ценопопуляція V. Про це свідчать такі ознаки, як найбільші розміри надземної частини (126,6 см), листків (12,7 см), суцвіття (7,0 см), а також найвища щільність рослин та частка квітучих особин на 1 м² (50) поміж усіх досліджуваних ценопопуляцій. Ценопопуляція росте на відстані 3–4 м від лісу, тому не зазнає затінення та пригнічення з боку дерев. За рахунок достатнього освітлення і зволоження рослини зацвітають і плодоносять швидше від особин інших ценопопуляцій, які ростуть під покривом лісу чи на невеликій галявині, як популяція II. Антропогенний тиск на ценопопуляцію незначний, оскільки вона зростає далеко від доріг та колій.

Найменша щільність рослин характерна для ценопопуляції II, що пов'язано із затіненням, витоптуванням та випасанням. Фенофаза цвітіння починається пізніше, ніж в інших ценопопуляціях, що зумовлено малою кількістю світла. Імовірно, що ця ценопопуляція згодом буде витіснена іншими рослинами, для яких дані умови є сприятливішими.

Таким чином, буквиця лікарська на Прилуковинській височині відзначається різноманітністю еколого-фітоценотичних умов зростання, щільності та вікової структури ценопопуляцій, а також морфологічною мінливістю.

1. Малиновський К. А. Структура популяцій рідкісних видів флори Карпат / К. А. Малиновський – К., 1998.
2. Работнов Т. А. Вопросы изучения состава популяций для целей фитоценологии / Т. А. Работнов. – М., 1950. – Вып. 1.
3. Смирнова О. В. Ценопопуляции растений / О. В. Смирнова, А. С. Комаров, Л. А. Жукова – М., 1988.
4. Зайцев Г. Н. Методика биометрических расчетов. Математическая статистика в экспериментальной ботанике / Г. Н. Зайцев. – М., 1973.
5. Злобин Ю. А. Ценопопуляционный анализ в фитоценологии / Ю. А. Злобин. – Владивосток, 1984.

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПО ЗАПОБІГАННЮ ДЕГРАДАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ с/г. ПРИЗНАЧЕННЯ

Лукач Оксана,
У курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Волошук М.Д.,
доктор с/г наук, професор

У результаті інтенсивного, недостатньо обґрунтованого використання земель с/г призначення, за останні 25–30 років на території України значно посилюються деградаційні процеси. Так, за даними літературних джерел та нормативних матеріалів: вміст гумусу зменшився від 3,5 до 3,2%; площі кислих ґрунтів збільшилися на 1,8 млн га (25%), засолені – на 0,6 млн га (24%); загальна площа сільськогосподарських угідь, які зазнали згубного впливу водної ерозії, становить 13,3 млн га, з них 10,6 млн га орних земель (32% загальної площі цих угідь); у складі еродованих земель налічується 4,5 млн га з середньо – та сильно змитими ґрунтами, у тому числі 68 тис. га, які повністю втратили гумусовий горизонт. Середньорічний розрахунковий змив ґрунту з орних земель становить 15 т/га за рік, втрати гумусу при цьому сягають 0,5 т/га, а поживних речовин – 0,6 т/га.

Поданий перелік еколого-економічних проблем деградації земель с/г призначення є далеко не повним, але наслідки вражаючі. З метою подолання подальшої деградації ґрунтів доцільно удосконалити існуючу нормативно-законодавчу регламентацію в галузі ефективного та раціонального використання земель.

Основним завданням правової охорони земель є забезпечення збереження та відтворення земельних ресурсів, екологічної цінності природних і набутих якостей земель. Важливу роль у здійсненні завдань правової охорони земель відіграє держава шляхом виконання ряду своїх функцій, які закріплені в чинному законодавстві.

В Україні з 1991 року було припинено реалізацію програм підвищення родючості ґрунтів усіх рівнів – національного, обласного, районного, сільськогосподарського підприємства. Зменшено фінансування заходів щодо охорони ґрунтів і наукових досліджень. Як наслідок, в останні роки практично немає реальної роботи з охорони земель. Занедбано проекти протиерозійної організації території, не створено жодного зразка впорядкованого агроландшафту, не ре-

конструються протиерозійні й гідротехнічні спорудження, запущені та знищуються лісосмуги. В основу оцінки якості ґрунтів було взято дані крупномаштабного ґрунтового обстеження 1957–1961 рр.

Перед поділом (розпаюванням) земель в Україні не було відокремлено (враховано) малопродуктивні й ерозійно небезпечні землі. Вони були розділені на паї й частково передані у власність без обмежень їх використання. Під рілля використовують землі з крутизною схилів 3–5 і більше. При цьому природно, що різко зростають (утричі й більше) утрати родючості ґрунту за рахунок змиву (перевищують допустимий рівень у 5–9 разів). Водночас деградаційно небезпечні землі ні в якому разі не можна передавати з державної в комунальну і, тим більше, у приватну власність. Інакше ті біди, що властиві агроландшафтам України (замулення малих рік, зменшення біологічної розмаїтості, погіршення екологічних функцій, посилення контрастності і жорсткості клімату й інші), будуть збільшуватися, а негативні явища інтенсифікуватись.

Для більшості нормативно-правових актів України, що регламентують діяльність у сфері охорони ґрунтів, не створена система їх реалізації, відсутні необхідні нормативні документи й методики оцінки збитків, заподіяних земельним ресурсам унаслідок недбалого землекористування. Зволікається питання створення в країні Державної служби охорони ґрунтів. Поряд із застосуванням примусових ґрунтозахисних заходів треба розгорнути діяльність із роз'яснення населенню екологічних і економічних переваг охорони ґрунтів.

Законодавчо, до сьогодні не визначено обов'язки власників, користувачів й орендарів земельних ділянок щодо консервації малопродуктивних земель для забезпечення їхньої охорони й відтворення родючості ґрунтів, передачі землі в оренду, плату за землю, переведення земель с/г призначення в інші види угідь.

Отже, найближчим часом необхідно розробити законодавчі акти, задіяти механізми, без упровадження яких оптимізувати державну систему охорони ґрунтів неможливо.

До законів загальної призначення доцільно віднести:

- закон про охорону ґрунтів, де чітко визначити їх правовий статус;
- про моніторинг ґрунтів як спосіб систематичного відновлення інформації про земельні ресурси в просторі й часі, що здатний дати адекватну оцінку їх стану й прогнозу;
- про особливо цінні й зникаючі ґрунтові об'єкти (про збільшення частини цілинних площ, заказників, заповідників і їхнє використання);
- про вилучення малопродуктивних земель з інтенсивного обробітку під природні кормові угіддя, рекреаційні цілі та їх консервацію;
- про загальнодержавну програму використання й охорони земель;
- про Національну програму охорони родючості ґрунтів.

Таким чином, доцільно терміново опрацювати і провести ряд законодавчих актів з охорони ґрунтів, які будуть сприяти більш ефективному ходу земельної реформи, сталому екологічно збалансованому землекористуванню. Зокрема, в першу чергу, треба прийняти нову редакцію закону про плату за землю, про земельний кадастр і моніторинг, про бонітети і грошову оцінку земель, про вилучення

СПЕКТРАЛЬНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ БАРВНИКА КАТІОННИЙ СИНІЙ 41 ПІД ЧАС ВЗАЄМОДІЇ ІЗ РЕЧОВИНАМИ ПОЛІАНІОННОГО ХАРАКТЕРУ

Шийчук Андрій,

V курс, Інститут природничих наук.

Науковий керівник – Сіренко Г.О.,

доктор хімічних наук, професор

малопродуктивних земель із інтенсивного використання під природні кормові угіддя, рекреаційні цілі і, нарешті, про охорону земель і відповідну державну програму з визначенням джерел фінансування, включаючи кошти землевласників.

1. Булигін С. Ю. Формування екологічно сталих агроландшафтів / Булигін С. Ю. – Х. : ЧДАУ, 2001. – 116 с.
2. Гавриш Н. С. Юридична відповідальність як спосіб правової охорони ґрунтів / Н. С. Гавриш. – Одеса : Астропринт, 2000. – 356 с.
3. Жушман В. П. Аграрне право та законодавство України : навч.-практ. посіб. / В. П. Жушман. – Х. : Одісей, 2003. – 451 с.

Взаємодії барвників із поліаніонними речовинами вивчаються досить давно, при чому в наукових публікаціях часто фігурують лише кілька барвників, наприклад, метиленовий синій або акридиновий жовтий. Зазвичай ці барвники належать до тіазинового ряду, як, наприклад, згаданий метиленовий синій. Дана робота присвячена барвнику катіонний синій 41, який належить до класу азо-барвників, чим і відрізняється від часто згадуваних барвників і в дослідженнях він з'являється помітно рідше. Що ж до досліджуваних полімерів, то це були карбоксиметилцелюлоза (КМЦ), полістирен-сульфонат натрію (ПСС) та поліакрилат натрію (ПА). Згадані полімери застосовують у будівництві та в харчовій промисловості, в основному як загущувачі та стабілізатори. Також їх застосовують у нафтовидобувній промисловості для загущення бурових розчинів.

Для дослідження взаємодії барвника із КМЦ готували серію розчинів у мірних колбах на 100 мл, у які піпеткою вносили 50 мл розчину барвника й різні кількості розчинів КМЦ, ПА та ПСС із бюретки. Після додавання необхідних кількостей реагентів колби доводили до мітки дистильованою водою і витримували один день для досягнення рівноважного стану.

Спектри поглинання досліджуваних розчинів записувались на спектрофотометрах Hitach та Merck Spectroquant у координатах $D = f(\lambda)$, де D – оптична густина розчину і λ – довжина хвилі. Спектри записували в діапазоні довжин хвиль від 250 до 800 нм із кроком довжини хвилі 1 нм в кюветах з оптичною довжиною 1,00 см, виготовлених із поліметилметакрилату.

Унаслідок взаємодії барвника із полімерами, колір їх системи (фіолетовий) відрізняється від кольору чистого барвника (синій). З літературних даних випливає, що жодних змін хромофорів чи суттєвих структурних змін в барвнику не відбувається, натомість, скоріш за все, має місце агрегація барвника за принципом стакінг-взаємодій, які виникають між ароматичними системами, розміщеними в паралельних площинах на відстані в кілька ангстремів. Також є дані про утворення агрегатів, типу голова-хвіст різних конфігурацій. Роль полімеру полягає у притяганні катіонів барвника до своїх аніонних груп, внаслідок чого зростає локальна концентрація барвника в околі аніонних місць, що сприяє агрегації. Можливість утворення солі барвника із полімером теж не виключається, але так, як це буде сіль слабкої основи – барвника і слабкої кислоти – полімеру, сіль буде гідролізуватись.

Так, як основний акцент даної роботи робиться на аналітичному застосуванні цього явища, детальне вивчення причин змін кольору не проводилось.

КИСЛОТНО-ОСНОВНІ ВЛАСТИВОСТІ 1-ДІАЗОАНТРАХІНОНУ

Брик Людмила,

V курс, Інститут природничих наук.

Науковий керівник – Лучкевич Є.Р.,

кандидат хімічних наук, доцент

Усі спектри систем полімер-ВВ41 містять ізобестичні точки, що свідчить про наявність у системах двох речовин у рівновазі. Скоріш за все, це є вільний барвник і його комплекс із полімером. Із зростанням співвідношення полімер-барвник, поглинання на оптичних густинах максимуму барвника, а це 620 і 575 нм, спадає, натомість поглинання на 520 нм зростає, при чому ця смуга відсутня у спектрі чистого барвника, а отже, відповідає комплексу.

Щоб виявити кількісні зв'язки оптичних густин із співвідношенням полімер-барвник, було побудовано залежності цих оптичних густин від згаданих співвідношень (для кожного з досліджуваних полімерів). У залежностях присутні лінійні ділянки, а також насичення. Зрозуміло, що з аналітичною метою зручніше використовувати саме лінійні залежності. Також було побудовано залежності співвідношень оптичних густин максимумів від співвідношення полімер-барвник.

Так, як концентрація барвника в кожній із серій є незмінною, то, фактично, ми маємо побудову аналітичних сигналів від концентрації полімеру. Тобто, якщо відомі всі інші параметри, можна визначити концентрацію полімеру в моль-мономера/л методом калібрувального графіка.

Щоб кількісно схарактеризувати докладність того чи іншого графіка, а отже і його придатність для аналітичного визначення, було пороховано межі визначення за формулами, що оцінюють стрибки експериментальних точок відносно кривої апроксимації. Тобто ці стрибки вважаються основним джерелом похибки. Умовно кажучи, якщо отриманий результат є меншим за розраховану в такий спосіб межі визначення, він буде співрозмірний стрибкам калібрування, тобто співрозмірний похибці, а отже не є надійним.

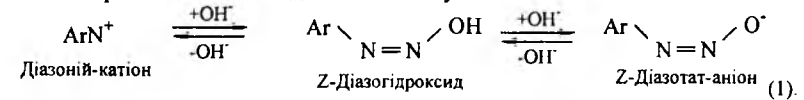
Для запропонованого методу визначення було виведено робочу формулу. Підставляючи в неї коефіцієнти b_1 і b_0 з рівняння апроксимації калібрувального графіка й оптичні густини, отримані при вимірюванні, можна одразу отримати концентрацію полімеру в моль-мономера/л, ммоль-мономера/л, мкмоль-мономера/л. Метод дає можливість визначити полімери в кількостях близько 10 мкмоль-мономера/л.

Висновки

1. Було вивчено взаємодії барвника ВВ із рядом аніонних полімерів.
2. Виявлено зміни в спектрах систем полімер-барвник, що говорить про утворення деякого комплексу.
3. Виявлено можливість застосування даного явища із аналітичною метою.
4. Пороховано межі визначення для різних аналітичних кривих, а саме для залежностей оптичних густин і їх співвідношень від співвідношення полімер-барвник.
5. Виведено робочі формули для аналітичного визначення полімерів.

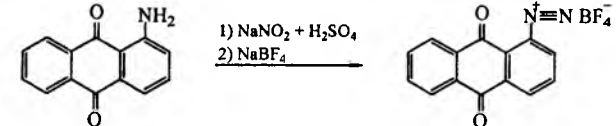
Основною характеристикою катіону арилдіазонію, як і будь-якого органічного катіону, є його кислотність.

Кислотно-основні властивості діазонієвих солей, як відомо, описуються з допомогою рівняння, яке передбачає утворення продукту послідовного приєднання двох гідроксид-аніонів – діазотат-аніону

Вплив різноманітних замісників на кислотно-основні перетворення в основному представлено похідними бензедіазоніїв. Серед похідних нафталену зроблені окремі спроби вивчення перетворення сульфо – [1], нітро – [2] та незначна кількість гідроксипохідних [3]. Кислотно-основні властивості діазосполук ряду антрахінону взагалі не вивчалися.

Об'єктом дослідження є кислотно-основні властивості діазосполук на прикладі 1-діазоантрахінону. Вихідною сполукою обрано 1-аміноантрахінон, який попередньо продіазотували в середовищі концентрованої сульфатної кислоти і виділили тетрафлуороборатну сіль.

Для вивчення природи діазосполук важливим є визначення характеру приєднання гідроксид-аніону в лужному середовищі, так як характер такого приєднання буде визначати величину концентрації діазогідроксиду. Для похідних бензедіазонію є характерне швидке приєднання двох гідроксид-аніонів і відповідно низька концентрація діазогідроксиду в межах $\text{pH}=\text{pK}_a/2$. Для похідних нафталіндіазонію характер приєднання залежить від природи й характеру замісників.

Оцінку константи кислотності 1-діазоантрахінону проводили методом спектрофотометричного титрування. Згідно отриманих результатів для 1-діазоантрахінону характерне преднання одного гідроксид-аніону, що суттєво відрізняє його від похідних бензену. Отримана ж величина $\text{pK}_a=9,17$ близька до константи кислотності *n*-нітробензолдіазонію, константа кислотності якого рівна $9,2\pm 0,2$ [4].

Визначення константи швидкості розкладу проводилося за методикою, запропонованою Г.Цоллінгером [5]. Дані приведені у табл.1.

1. Miguel G. Neumann et. al. // J. Colloid Interface Sci. 255, 254–259 (2002)
2. Grauer Z. // Chem. Soc. Faraday Trans 1 83,1685 (1987).
3. Cenens J., Schoonheydt R. A. // Clays Clay Miner. 36, 214 (1988).
4. Gessner F., Schmitt, C. C., Neumann M. G., // Langmuir 10, 3749 (1994).
5. Miyamoto N. et. al. // Appl. Clay Sci. 16, 161 (2000).
6. Rytwo G., Nir S., Crespin M., Margulies L. // J. Colloid Interface Sci. 222, 12 (2000).

Таблиця 1

Залежність констант швидкості розкладу 1-діазоантрахінону від рН середовища

№ п/п	k	pH
1	$1 \cdot 10^{-4}$	2,46
2	$4,4 \cdot 10^{-4}$	2,86
3	$4,9 \cdot 10^{-4}$	2,98
4	$6,9 \cdot 10^{-5}$	8,65
5	$7,62 \cdot 10^{-4}$	8,96
6	$6,5 \cdot 10^{-4}$	9,04
7	$4,3 \cdot 10^{-4}$	9,23
8	$2,36 \cdot 10^{-4}$	9,72
9	$4,6 \cdot 10^{-4}$	9,98
10	$1,8 \cdot 10^{-4}$	10,87
11	$4,96 \cdot 10^{-4}$	11,07

Згідно класичним уявленням, про кислотно-основні перетворення діазополук, при рН близька до 9,2, повинен спостерігатися максимум швидкості розкладу, так як концентрація діазогідроксиду при такому рН буде максимальна. Як видно, константа швидкості розкладу 1-діазоантрахінону залишається практично незмінною. Стала величина константи швидкості розкладу при різних значеннях рН середовища може вказувати на те, що у даному випадку діазогідроксид, який утворився, швидко, ймовірно, ізомеризується в іншу діазоформу, стабільність якої близька до стабільності 1-діазоантрахінону в кислому середовищі.

1. Механизм превращения 4-сульфато-1-нафталиндиазония / [Малеваный А. С., Багал И. Л., Быкова Л. М., Ельцов А. В.] // Журн. общ. химии. – 1981. – Т.17. – Вып. 8. – С. 1689–1699.
2. Багал И. Л. Превращения, кислотно-основные свойства и реакционная способность солей нитронафталиндиа-зония / И. Л. Багал, Е. Р. Лучкевич, А. В. Ельцов // Журн. общ. химии. – 1996. – Т. 66. – Вып. 1. – С. 122–136.
3. Волосянко М. Г. Вплив гідроксильної групи в анельованому ядрі на кислотно-основні властивості сульфонафталиндиазоніїв / М. Г. Волосянко, Є. Р. Лучкевич // Наукові записки Тернопільського нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. – Серія: Хімія. – 2007. – Вып. 11. – С. 40–43.
4. Кислотно-основные и стереоизомерные превращения нитробензолдиа-зониев в водной среде / [Е. Р. Лучкевич, В. Е. Милейко, И. Л. Багал, А. В. Ельцов] // Журнал общей химии. – 1986 – Т. 56. – № 7. – С. 1574–1592.
5. Zollinger H. Diazo chemistry : 2 p. – P. I. Aromatic and heteroaromatic compounds / Zollinger H. – Weinheim; New York; Basel; Cambridge; Tokyo, 1994. – 457 p. – ISBN 3-527-29213-6 (Weinheim...), ISBN 1-56081-878-6 (New York).

МАСОВА КУЛЬТУРА ЯК КОМПОНЕНТ ТУРИЗМУ

Дем'яник Леся,
V курс, Інститут туризму.
Науковий керівник – Савчук Б.П.,
доктор історичних наук, професор

Актуальність даної теми полягає в тому, що туризм, як масове явище, своєю появою завдячує індустріальній стадії розвитку людства, якій був притаманний прискорений розвиток продуктивних сил, поглиблення поділу праці, розвиток урбанізаційних процесів. Туризм є важливим чинником, економічно-соціального та культурно-духовного розвитку країни. Концепція сталого розвитку стосується не тільки економічного зростання, соціального прогресу й охорони навколишнього середовища, а також вона має широкі гуманістичні, етичні і культурні виміри [5, с.188]. Тому, туризм як складне суспільне явище, потребує всебічного осмислення.

Беручи до уваги те, що туризм із кожним днем стає все більш масовим суспільним явищем, виникає потреба визначення взаємозв'язку туризму та масової культури, які є продуктами розвитку цивілізації та являють собою комплекс соціокультурних цінностей, що відповідають рівню потреб і смаку масового споживача. Туризм та масову культуру можна розглядати як породжений масовою комунікацією феномен.

Сьогодні існує досить розгалужена система індустрії масової культури [3, с.86], яка включає в себе такі підрозділи: засоби масової комунікації; систему організації та стимулювання масового попиту на продукцію, найяскравішим прикладом якої є реклама; індустрія здоров'я (досить популярним у наш час стає формування іміджу здорового способу життя); індустрія дозвілля (сюди відноситься саме туризм, книговидання, популярна музика і т. д.); міжнародна комп'ютерна мережа Інтернет; масова соціальна міфологія (численні матеріали про життя кумирів, поширені міфи, псевдонаукові вчення, де складні або недостатньо досліджені проблеми зводяться до простих пояснень, типу: вплив прибульців із космосу, зірок, знаків зодіаку, передбачення Нострадамуса та багато іншого).

Аналізуючи теоретичні відомості стосовно даної теми, зокрема, зміст масової культури та чинники її формування, відзначаємо що масову культуру можна дійсно віднести до компоненту туризму. Туристична індустрія у своєму виробництві застосовує практично усі засоби формування індустрії масової культури. Зокрема, сюди можна віднести телебачення та усі види реклами. Наймасовіші компоненти масової культури широко застосовуються в туризмі. До цих компонентів відносимо:

– різноманітні парки розваг, які відвідують практично усі верстви населення, наймасовішим із яких є добре відомий Діснейленд (цей популярний парк щороку відвідує приблизно 20 млн осіб);

– анімацію, основне завдання якої полягає у створенні для туриста усіх комфортних умов;

– індустрія мистецтва – це різноманітні музичні заходи та кінофестивалі, виставки, ярмарки тощо (масова культура дістала широке поле дії саме у сфері мистецтва, яке має порівняно легший доступ до масової свідомості та націлене здебільшого на дозвілля і розваги);

– сувенірна індустрія (сувеніри для туриста являються спогадами про подорож і про прекрасні дні, проведені в іншому місті чи країні, саме тому різноманітна сувенірна продукція буквально заповнила міста, найчастіше відвідувані туристами) та багато іншого.

Підсумовуючи проведені дослідження можна сказати, що масова культура й туризм у наш час тісно взаємопов'язані між собою, адже практично усі компоненти масової культури використовуються в туристичній індустрії. До того ж, сам туризм із кожним днем набуває все більш масового характеру і на сьогоднішній день являє собою важливе масове суспільне явище. Також туризм сприяє поширенню масової культури, а масова культура в свою чергу сприяє розвитку туризму. Завдяки впливу масової культури на суспільство виникають такі місця масового відвідування, як Діснейленд, паломницькі місця, масові спортивні заходи (наприклад, футбольні матчі, які масово відвідують вболівальники з усього світу), різні культурні і музичні заходи, та кінофестивалі тощо. Завдяки існуванню таких місць масового відвідування розвивається і сам туризм.

1. Бочелюк В. Й. Дозвіллезнавство : навч. посіб. / В. Й. Бочелюк, В. В. Бочелюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 208 с.
2. Калач О. Масовая культура как новая историческая парадигма культуры : автореф. дис... канд. филос. наук: 09.00.11 / О. Калач ; Белорус. гос. ун-т. – Минск, 1996. – 16 с.
3. Масовая культура : учеб. пособ. / [Акопян К. З., Захаров А. В., Кагарлицкая С. Я. и др.]. – М. : Альфа-М; ИНФРА-М., 2004. – 267 с.
4. Мукерджи Ч. Новый взгляд на популярную культуру / Ч. Мукерджи, М. Шадсон // Масовая культура и массовое искусство : “за” и “против”. – М. : Гуманитарий, 2003. – 295 с.
5. Слободенюк Е. В. Вплив подорожі та туризму на культурний розвиток людини / Е. В. Слободенюк // Мультиверсум : Філософський альманах : зб. наук. праць / [відп. ред. В. В. Лях]. – К. : Український Центр духовної культури, 2001. – Вип. 26. – С. 186–193.

ЗАКЛАДИ РОЗМІЩЕННЯ ГУЦУЛЬСЬКОГО ПРИКАРПАТТЯ

Павлишак Надія,
У курс, Інститут туризму,
Науковий керівник – Клапчук В.М.,
кандидат географічних наук, доцент

Гуцульщина, край мальовничої природи, цілющого клімату та гостинних людей, сьогодні майже у всіх асоціюється з відпочинком, із туризмом. Останніми роками регіон набуває все більшої туристичної популярності внаслідок стрімкого розвитку сільського зеленого туризму. Лівовою часткою слави завдячує край славнозвісному ГК “Буковель”. Однак, ця загальновідома історія останнього десятиліття є лише тією поверхневою частиною, значно глибшого в своїй основі айсберга під назвою “Туризм на Гуцульщині”.

Початки організованого туризму на Гуцульщині сягають значно глибше – середини XIX ст., а уже на першу третину XX ст. припадає найбільший розвиток курортної справи в цьому краї. Свідченням цього є велика кількість вітальних листівок, різноманітних рекламних та інформаційних матеріалів для туристів, виданих у цей період.

Поштовхом для розвитку туризму й курортної справи стало будівництво залізниці Станіславів – Вороненка у 1833–1894 рр., довжиною близько 100 км [3].

Найбільшим бальнеологічним центром був лікувальний центр в найвіддаленішому Верховинському селі Буркут, слава про воду якого ширилася й у 1860–1880 рр. Було створено відпочинкову інфраструктуру та бювет, прокладено дорогу. Після Першої світової війни і до сьогодні колись славний лікувальний-оздоровчий центр занепав [1].

Також на приплив курортників мало вплив розпорядження Францішка Краттера–Станіславівського окружного старости (1821–1833 рр.) про будівництво шосейної дороги долиною Пруту через Дору, Ямну, Микуличин до Яблуніці. Роботи на цій ділянці тривали десятки років і були завершені у 1847 р. Неподальк від Скель Довбуша зведено кілька чепурних вілл, за ними нависла над шосе велика скеля, названа в честь будівника дороги “Каменем Краттера” [3].

За неповних 15 років від цієї події було вибудовано 70 вілл, на що пішло приблизно 500 тис. корон. Власниками їх були урядовці, купці, промисловці. Як читаємо у хроніках Гуцульщини за 1899-й рік: “З 1894 року зведено понад 50 дерев'яних і мурованих вілл, котрі цього року всі заповнені (...). У відпочиваючих популярними є маршрути до Скали Довбуша, каменя Краттера, на гору Багровець, звідки прекрасний вид на Делятин, а також до водоспаду Жонка. В селі вже четвертий рік діє водолікувальний заклад доктора Градера з Станіслава” [6].

25 серпня 1896 р. був створений туристичний “Клуб Яремчанський”. Силами клубу маркувалися стежки для прогулянок в гори, зроблено сходинки до водоспаду Пробій, визначено місця для риболовлі. Клуб робив все, щоб привабити відпочиваючих і нарешті відділити Яремче від Дори [4]. Нагадаю, що найближчі села Ямна та Дора, набагато старші від Яремче. 1787 роком у Йозефінській метриці датується перша згадка про Яремче як присілок Дори.

1899 р. видавець Леон Забалевиц організував випуск газети “Яремче”, яка виходила раз на тиждень і тільки у відпочинковий сезон. У 1902 році станіславський фотограф Артиховський у своїх двох віллах відкрив фотосалони. Він також продавав листівки з видами Яремче.

У 1905–1906 рр. в Яремче відпочивало за сезон 1500 чоловік, що приносило власникам вілл до 200 тис. корон щорічно. Затрати на будівництво вілл окупувалися за 3–5 років. У 1907 р. випущено путівник по Яремче. Для відпочиваючих влаштовували фестини, концерти, ігри тощо [6].

А 1919 р. цю місцевість загарбали поляки. Вони теж почали розбудовувати Яремче, споруджуючи нові вілли і пансіонати під різними романтичними назвами, такими як “Рай”, “Морське око”, “Пристань”, “Троянда”, “Варшав'янка” та ін. На той час Яремче мало два готелі, 44 пансіонати, три санаторії, 56 вілл та 53 гуцульські хати, призначені для тих, що приїжджали на відпочинок. У той час за винайм однієї кімнати платилося 60–80 золотих на місяць [2, с.248; 4].

У 1930-х роках, коли більшість населення курортної зони ледве зводили кінці з кінцями, по віллах та пансіонатах відпочивали і лікувались, насоло-

джуючись красою природи, тисячі курортників, збагачуючи власників рекреаційних та ігрових установ [4].

Після війни в Яремче розпочався період відбудови. Зводились нові турбази, будинки відпочинку для дітей і дорослих, літні дитячі табори. 30 грудня 1977 р. Яремче отримує статус міста обласного підпорядкування.

Із часом курорт Яремче профілюється як спортивно-оздоровчий центр. Власне на радянський період припадає пік туристичної популярності Гуцульського Прикарпаття – у 1980-ті рр. щорічна кількість рекреантів сягла рекордної позначки – понад 1 млн осіб. Однак переважна більшість цих туристів приїжджала за профспілковими путівками, тобто край не докладав майже ніяких зусиль щодо промоціювання туристичних послуг та забезпечення їхньої відповідної якості.

Зі здобуттям Україною незалежності, кількість рекреантів різко зменшилася більше ніж на половину, система радянських закладів розміщення була у досить занедбаному стані та не відповідала світовим стандартам. Та з другої половини 1990-х рр. розпочався новий етап розвитку даної зони, як курортної. З'явилися нові гостьові вілли та приватні пансіонати, розпочато реконструкцію санаторно-відпочинкових закладів, активізувався розвиток сільського зеленого туризму.

Проаналізувавши сучасний стан туристичної галузі Гуцульщини та ті суттєві кроки, які вона робить для розвитку останньої, можна зробити висновок, що загалом регіон розвивається темпами, яким може позаздрити навіть Київ. Про більш ніж позитивний розвиток краю свідчать і дані. Так, за червень–серпень 2007 р. територію Яремчанщини відвідало 253,5 тис. осіб, що на 129,6 тис. більше у порівнянні до відповідного періоду 2006 р. Загалом за 2008 р. їх число становило 853,9 тис. осіб. На сьогодні у Яремчанщині діють 15 санаторіїв та баз відпочинку, 25 готелів та близько 280 приватних садиб, що приймають відпочиваючих [5].

Не відстає за темпами від Яремчанщини і Косівщина. Упродовж дев'яти місяців 2008 р. Косівщину відвідали понад 50 тис. осіб. На території району розташовано 15 туристично-оздоровчих об'єктів, де одночасно можуть оздоровитись і відпочити більше 1200 чоловік. Усе популярнішим у районі стає сільський зелений туризм. Сьогодні більше 50 сільських господарів готові прийняти гостей у своїх садибах [5].

Будівництво закладів розміщення в Гуцульському краї є одним із найкращих вкладень капіталу й сьогодні майже кожен місцевий житель може довести це.

1. Грабовецький В. Ілюстрована історія Прикарпаття : [Тисячолітній літопис Гуцульщини] / В. Грабовецький – [2-е вид., доп.]. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2004. – Т. 3. – 464 с. – ISBN 966-7363-89-9.
2. Домашевський М. Історія Гуцульщини / М. Домашевський. – Чикаго : Гуцульський дослідний ін-ут; Конференція Гуцульських товариств Америки і Канади, 1986 р. – Т. 3. – 441 с.
3. Клапчук В. З історії Яремчанської курортної зони / В. Клапчук, О. Клапчук // Хрестоматія з гуцульщинознавства : [упор. П. Лосюк]. – Косів : Писаний Камінь, 2001; Святиня : ПрутПринт, 2001. – 656 с. – ISBN 966-7325-64-4.
4. Клапчук В. М. Нашому місту – 200 років : (м. Яремче) / В. М. Клапчук // Рад. Верховина : [газ. Сколівського р-ну Львівської обл.]. – 1987. – 10 верес.
5. Режим доступу : pravda.if.ua / Новини / Туризм / Яремчанщина очікує мільйонного туриста [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravda.if.ua/news-902.html>.
6. Сірежук П. З хронік Гуцульщини / П. Сірежук // Гуцульський край : [газета Косівськ. р-ну]. – 1999. – 30 січ.

ЗАМКИ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

Павлишин Соломія,
II курс, Інститут туризму.
Науковий керівник – Калущкий І.Ф.,
доктор сільськогосподарських наук, професор

Розвиток туристичної сфери у Прикарпатському регіоні є історично послідовною закономірністю. Багатство природних ресурсів Західної України у поєднанні із історико-культурною спадщиною мають все необхідне для розвитку масового туризму: сприятливі природні умови, матеріальні та людські ресурси, туристично-рекреаційний потенціал створює можливості для всебічного задоволення пізнавальних, оздоровчо-спортивних і духовних потреб вітчизняних та іноземних туристів [4, с.3–4].

Актуальною сьогодні є проблема збереження та популяризації старовинних споруд для розвитку туризму. Важливість цієї проблеми визначається тим, що замкова спадщина перебуває у вкрай занедбаному стані й охоплена процесом невпинного фізичного знищення. У даний час на державному обліку перебуває 75 замків.

Перед державними та регіональними органами державної влади стоїть проблема яким чином зберегти замки і фортеці від подальшого фізичного знищення, яким чином акумулювати необхідні кошти для їх відродження, і необхідно вирішити яким має бути це відродження. Постає питання, як не знищити історико-архітектурну автентичність наявних фортифікаційних споруд захопившись їх переобладнанням під казино, готелі, ресторани. Як застосувати європейський досвід збереження і використання замків. Що потрібно українським замкам, щоб зайняти конкурентну позицію на європейському туристичному ринку.

Із часів Київської держави і Галицько-Волинського князівства оборонні споруди у первісному стані не збереглися, адже вони були переважно дерев'яні. У XIII ст. на зміну дереву як основному будівельному матеріалу прийшов камінь та опалена цегла. Перші цегляні замки були збудовані на галицьких і волинських землях. У XVI–XVII ст. кам'яні споруди – замки й монастирі – остаточно витіснили дерев'яні оборонні споруди попередніх епох [1, с.43–151].

На Львівщині в даний час налічується дев'ять замків у різному стані збереження. Замками в Олеську, Підгірцях, Золочеві, замковим палацом у Жовкві займається Львівська галерея мистецтв, вони увійшли у найбільш популярний маршрут “Золота підкова Львівщини”. А от замки у Помолянах, Свіржі, Старому Селі, Добромилі, Бродах продовжують руйнуватися. Уже за радянських часів зникли замки в Гологорох і Білому Камні [5].

На території Закарпаття нараховується один замок-палац та 12 замків (збудовані у період X–XVI ст.): замок-палац Шенборнів-Бухгаймів у Чинадієво (зараз використовується під санаторій “Карпати”), замок Паланок у Мукачевому, замки в Ужгороді, Хусті, Квасах, Середньому, Королево, Виноградово, Невицький замок, замок домініканців у Чинадієво, дворянська садиба в с. Довге. Уже зруйновані Вишківський, Бронецький та Боржавський замки. Замки виростали у місцях, якими просувалася лінія кордону Угорської імперії, яка через Карпати здійснювалася до кордонів Галицько-Волинського князівства [6].

На території Івано-Франківської та Чернівецької областей знаходяться Хотинський, Чернелицький, Раковецький та Галицький (зараз реставрується) замки. Не збереглися до наших днів замки у Рожнятові, Маріямполі та Надвірній.

Перші науково-краєзнавчі описи замків України почали проводитися в XIX ст. Дослідження замків Галичини, виконане в другій половині XIX ст. істориком А. Чаловським, цінне тим, що автор використав архівні матеріали. У книзі, крім тексту, є рисунки і плани замків у Добромилі, Надвірній, Старому Селі, Свіржі, Раківцях, Галичі.

Замкові комплекси Галичини і Поділля досліджували П. Раппопорт, М. Каргер, Ю. Нельговський, М. Рожко, О. Мошок, які вивчення архітектурної цінності пам'яток поєднували з аналізом різноманітного історичного архівного матеріалу, фактичного сучасного стану фортифікацій.

О. Мацюк у своїй праці "Замки і фортеці Західної України. Мандрівки історичні" (1997 р.) розробив туристично-краєзнавчі маршрути до пам'яток оборонного будівництва Західної України [1, с. 143–151].

О. В. Лесик запропонував класифікувати всі замки і монастирі України за придатністю цих пам'яток для розміщення в них функціональних груп приміщень закладів відпочинку й туризму.

Запропонована класифікація замків Західної України за ознаками їх можливого використання під установи відпочинку й туризму передбачає комплексну участь усіх пам'яток історії та культури з іншими цінними факторами розвитку туризму (лісові, водні, кліматичні ресурси) [4, с. 13–17].

Аналізуючи літературні джерела вітчизняних та зарубіжних (особливо німецьких та французьких) авторів, приходимо до висновку, що у використанні замків Західної України для пізнавального туризму та відпочинку є значні невикористовувані резерви і для їх залучення вважаємо необхідним наступне:

- поєднувати державну політику у галузі історико-архітектурної спадщини з аматорською, меценатською і волонтерською діяльністю різних клубів, об'єднань;
- здійснити музеєфікацію замкових комплексів;
- проводити інформаційно-рекламне просування та різнобічні історико-театралізовані фестивалі, змагання, шоу на базі замкових комплексів;
- розробити законодавчу базу, яка регулюватиме питання про передачу замків в оренду приватним особам (з відповідними зобов'язаннями).

1. Горбик В. О. Проблеми дослідження і збереження пам'яток історії та культури в Україні / Горбик В. О., Денисенко Г. Г. – Л., 2003. – № 3.
2. Лесик О. В. Замки та монастирі України / О. В. Лесик. – Л.: Світ, 1993.
3. Петраківський В. Л. Туристичне краєзнавство / В. Л. Петраківський, М. Й. Рутинський. – К.: Знання, 2006. – 575 с.
4. Рутинський М. Й. Замковий туризм в Україні / М. Й. Рутинський. – К.: 2007. – 432 с.
5. Режим доступу: <http://tutbuv.com/> Тетяна Костенко "Дзеркало тижня" №25 5–11 липня 2008.
6. Режим доступу: www.uzgorod.ws/zakpage-zamku.htm.

ЗМІСТ

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

ФІЛОСОФІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

Ленард Ірина. ПРОБЛЕМАТИКА ФІЛОСОФІЇ КУЛЬТУРИ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ДМИТРА ЧИЖЕВСЬКОГО.....	3
Фреїв Наталія. ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	5
Родчук Дмитро. ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ У ФІЛОСОФСЬКІЙ КОНЦЕПЦІЇ СЬОРЕНА К'ЄРКЕГОРА.....	7
Кемінь Олег. МУСУЛЬМАНСЬКІ ВІЙСЬКОВІ КОНФЛІКТИ ХХ СТОЛІТТЯ: ІДЕОЛОГІЯ ТА ВПЛИВ НА РЕЛІГІЙНУ ДОКТРИНУ ІСЛАМУ.....	8
Сафронова Ольга. ФОРМУВАННЯ ЕКО-ГУМАНІСТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ ЯК ОДНЕ З ОСНОВНИХ ЗАВДАНЬ ФІЛОСОФІЇ.....	10
Сафронова Ольга. СОЦІОЛОГІЯ ЕКОЛОГІЇ.....	12
Зенкова Сєда. ІДЕЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ЛЮДИНИ, СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ У ФІЛОСОФІЇ ГЕРБЕРТА СПЕНСЕРА.....	14
Гринів Оксана. АНАЛІЗ ПРОЯВУ АКТУЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ У РІЗНИХ ЕГО-СТАНАХ.....	15
Яремак Анастасія. ЧИ МОЖНА ВВАЖАТИ ЧОРНИЙ ГУМОР ГУМОРОМ....	17
Духович Ірина. РЕКЛАМА ЯК ЗАСІБ МАНІПУЛЮВАННЯ СВІДОМІСТЮ СПОЖИВАЧА.....	19
Данкович Галина. ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ САМООЦІНКИ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	21
Овчарик Зоряна. ОСОБЛИВОСТІ ДИНАМІКИ ПОДРУЖНИХ ВЗАЄМИН У МОЛОДІЇ СІМ'Ї.....	22
Вдовин Ірина. ІКОНА "АНГЕЛ ГОСПОДСТВА" ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVII ст. В УКРАЇНСЬКОМУ САКРАЛЬНОМУ МИСТЕЦТВІ.....	24
Дячук Христина. ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ІЗ КРИЗОВИХ СІМЕЙ.....	26
Кіцелюк Ольга. ПСИХОДІАГНОСТИКА, КОРЕКЦІЯ І МОЖЛИВОСТІ САМОРОЗВИТКУ СТАРШОКЛАСНИКА.....	28
Назарець Тетяна. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРИЧИНИ ЛИХОСЛІВ'Я....	29
Стецик Оксана. МОДА ЯК КУЛЬТУРНИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН....	30
Шийчук Анна, Дейчаківська Галина. ЩОДЕННИЙ БАЛАНС: ПРАКТИЧНІ ТЕХНІКИ У РОБОТІ КОНСУЛЬТАНТА ЩОДО РАЦІОНАЛЬНОГО РОЗПОДІЛУ РЕСУРСІВ.....	32

ІСТОРІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

Самборський Євген. МІОНХЕНСЬКА ЗМОВА 1938 р.: ПРИЧИНИ ТА ПЕРЕДУМОВИ (ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ).....	35
Лихач Наталія. ЕПІСТОЛЯРНА СПАДЩИНА ВИДАТНИХ ДІЯЧІВ ГАЛИЧИНИ КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ КРАЮ.....	37

Дубчак Сергій. КАТАРСЬКИЙ ПАПА: ОСОБИСТІСТЬ СЕРЕДНЬОВІЧНОГО ЄРЕТИКА.....	39
Мосорко Мар'яна. НІМЕЦЬКИЙ ФАКТОР У ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОМУ КОНФЛІКТІ НА ВОЛИНІ 1943 р.....	41
Стефінів Лілія. ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЛАДИ МІСТ ОБЛАСНОГО ЗНАЧЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ).....	44
Колосюк Ірина. СТЕПАН БАНДЕРА І НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНА БОРОТЬБА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В 30–50 рр. ХХ ст.: ДЖЕРЕЛА ТА ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ.....	46
Великочий Діана. РАДЯНСЬКО-НІМЕЦЬКІ ДИПЛОМАТИЧНІ ВІДНОСИНИ 1939–1941 рр.....	48
Жерноклєва Ілона. ДИПЛОМАТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯРОСЛАВА МУДРОГО.....	49
Генза Ольга. ЗАГАРБАННЯ ТЕРИТОРІЇ БІЛОРУСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ РОСІЙСЬКОЮ ІМПЕРІЄЮ ПІД ЧАС ТРЬОХ ПОДІЛІВ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ.....	51
Мишолович Наталія. ПОБУТ НАСЕЛЕННЯ КАРПАТ У НАРОДНИХ КАЗКАХ.....	54
Дердюк Мирослав. ВІЙСЬКОВО-ПОВІТРЯНІ СИЛИ СРСР: БОРОТЬБА ЗА ПАНУВАННЯ В ПОВІТРІ (ЛІТО–ЗИМА 1941 р.).....	55
Козлов Станіслав. ВІДОБРАЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСАХ УКРАЇНИ.....	57
Свінцицький Дмитро. УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЛЕМКІВ (НА ПРИКЛАДІ ПІДГАЄЦЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ).....	60

ФІЛОЛОГІЯ

Пискливець Марія. ЕКЗИСТЕНЦІЯ КОХАННЯ У РОМАНАХ “ГУДЗИК” ІРЕН РОЗДОБУДЬКО ТА “САМОТНІСТЬ В МЕРЕЖІ” ЯНУША ВИШНЕВСЬКОГО.....	63
Голодюк Ярослав. ЕМОТІКОН ЯК НЕОГРАФЕМА В ДИСКУРСІ МОВЛЕННЯ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ.....	64
Женчук Ольга. РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТІВ “СВІТЛО”/“ТЬМА” (“ <i>ŚWIATŁO</i> ”/“ <i>CIEMNOŚĆ</i> ”) У РЕЛІГІЙНІЙ КАРТИНІ СВІТУ.....	67
Хороб Соломія. “РИТУАЛ” ЯК МІФОЛОГІЧНА ПРОЕКЦІЯ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ МАРИНИ ТА СЕРГІЯ ДЯЧЕНКІВ).....	69
Перепічка Іванна. МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ І ВИДИ ДОКОРУ В РОМАНІ МАРІЇ МАТІОС “СОЛОДКА ДАРУСЯ”.....	71
Островська Марія. СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЕСЛІВ РУХУ В СУЧАСНІЙ ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ.....	74
Кашуба Антоніна. ЗНЕВАЖЛИВЕ СТАВЛЕННЯ ДО ЖІНКИ, ЯК АРХЕТИП МЕНТАЛЬНОСТІ СЛОВ'ЯН.....	76
Мазничка Оксана. ІМПРЕСІОНІЗМ У ТВОРЧОСТІ ІВАНА ФРАНКА.....	77
Рис Галина. СЛОВА-СИМВОЛИ НА ПОЗНАЧЕННЯ КОСМОГОНІЧНИХ ЯВИЩ У ПОЕЗІЇ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.....	80
Бахматюк Інна. ОСОБЛИВОСТІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ФУНКЦІЇ ОЦІННИХ ІМЕННИКІВ У РОМАНІ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА “РЕКРЕАЦІЇ”.....	82

Брошко Валерія. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕФЕРЕНЦІЙНО ТОТОЖНИХ НОМІНАЦІЙ ІСУСА ХРИСТА В САКРАЛЬНОМУ ТЕКСТІ.....	84
Вірстюк Ігор. СКЛАДНІ РЕЧЕННЯ З ПОЯСНЕННЯМ ОБ'ЄКТА ДІЇ ОПОРНОГО ПРЕДИКАТА (на матеріалі повісті Г.Хоткевича “Довбуш”).....	86
Ященко Елена. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ТРАНСФОРМАЦИИ ЖАРГОННОЙ ЛЕКСИКИ В МОЛОДЕЖНОМ СЛЕНГЕ.....	88
Павлюк Уляна. ОСОБЛИВОСТІ СТИЛЮ ТА ТЕХНІКИ РОБЕРТА ХАЙНЛАЙНА.....	89
Цюк Тетяна. ЕМОТИВНІСТЬ ДІАЛОГІЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ У РОМАНІ Ф. БЕГБЕДЕРА “99 ФРАНКІВ”.....	91
Корольова Наталія. КОМУНІКАТИВНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТЕКСТІВ ІНТЕРВ'Ю В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ ПРЕСІ.....	93
Олексин Олена. РЕАЛЬНИЙ ТА ФІКТИВНИЙ КОНЦЕПТ ЧАСУ ТА ПРОСТОРИ У ФРАЗЕОЛОГІЇ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ.....	95
Яремак Ірина. СТИЛІСТИЧНІ ФУНКЦІЇ ПРОСТОРІЧНОЇ ЛЕКСИКИ У РОМАНІ АННІ ГАВАЛЬДИ “ПРОСТО РАЗОМ”.....	97
Петруняк Романія. АКТУАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ “FAITH” У РОМАНАХ ДЕНА БРАУНА “АНГЕЛИ І ДЕМОНИ” ТА “КОД да ВІНЧІ”.....	99

ЕКОНОМІКА

Кохан Ірина. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРОШОВИХ НАДХОДЖЕНЬ СТРАХОВИКІВ.....	102
Климончук Христина. ВИТРАТИ ПОДВІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ОБЛІКУ.....	105
Лукан Олександра. МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА.....	107
Івасишин Іван. ПРИНЦИПИ АУДИТУ ЯК ОСНОВНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ.....	108
Шпак Андрій. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ В УКРАЇНІ.....	110
Шелюжак Марія. РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	112
Кельбас Оксана. ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙ У СИСТЕМУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	113
Будько Оксана. МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЛІКВІДАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	117
Атаманюк Вікторія. МЕХАНІЗМ УДОСКОНАЛЕННЯ ТА УПРАВЛІННЯ МІЖНАРОДНИМИ ТРАНСПОРТНИМИ ПЕРЕВЕЗЕННЯМИ.....	118
Бойко Вікторія. ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ РЕГІОНУ ЯК ЗАСІБ ЗМІЦНЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІЙ.....	121
Папач Ірина. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ І ОРГАНІЗАЦІЙ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ В ПЕРІОД ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ.....	123
Червінський Андрій. ВПЛИВ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ).....	126

Колчук Петро. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ..... 128

ПРАВОНАВСТВО

Харишин Христина. СМЕРТНА КАРА В УКРАЇНІ: ЗА ЧИ ПРОТИ?..... 130
Масевич Станіслав. ДОГОВІР АНДЕРРАЙТИНГУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ..... 132
Гуляк Ольга. ВИКОНАВЧА ВЛАДА В КОНТЕКСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ..... 133
Семків Віта. ДОГОВІР ОРЕНДИ ВОДНОГО ОБ'ЄКТА..... 135
Маковська Соломія. КОНСТИТУЦІЯ ПИЛИПА ОРЛИКА ТА ЇЇ ДЕМОКРАТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ..... 137
Петренко Вікторія. ОБГРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПРИНЦИПУ ТАЛІОНУ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ..... 139
Назарук Микола. МЕДІАЦІЯ В КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ У ВИПАДКУ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ НЕПОВНОЛІТНИМИ..... 141
Ульванський Ярополк. ДО ПОНЯТТЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО КООПЕРАТИВУ..... 143
Киценюк Наталя. ОСОБЛИВОСТІ СТАДІЇ КАСАЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ..... 145
Таран Ольга. ЛІКВІДАЦІЯ ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ..... 147
Гичка Катерина. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН ЗА ДОГОВОРОМ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА..... 149
Захарчишин Юлія. ІДЕЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ, РІВНОСТІ ТА СВОБОДИ ПРАВА КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ..... 151
Шевчук Любов. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ УМИСНОГО ВБИВСТВА ГРУПОЮ ОСІБ БЕЗ ПОПЕРЕДНЬОЇ ЗМОВИ..... 153

ПЕДАГОГІКА

Балан Віта. ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ГІРСЬКИХ ШКІЛ..... 155
Галій Галина. РОБОТА З КАЗКОЮ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ..... 157
Цюпака Ольга. ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ..... 159
Дума Тетяна. ВИВЧЕННЯ ОМОНІМІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ..... 161
Козачок Мирослава. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З СІМ'ЯМИ, ЩО ВИХОВУЮТЬ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ..... 163
Сагайдак Тетяна. РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО СПРИЙНЯТТЯ МУЗИКИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ..... 165
Шолопак Інна. РОЛЬ ГІРСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА У ФОРМУВАННІ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ..... 167

Калин Віталія. РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ..... 169
Майдан Наталія. ІГРОВІ ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНИХ НАВИЧОК У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МУЗИКИ..... 171
Креховецька Інна. САМОСТІЙНА ПІЗНАВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ ПРОФІЛЬНИХ КЛАСІВ ЯК БАГАТОАСПЕКТНА КАТЕГОРІЯ..... 172
Осташ Анастасія. ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ 1-го КЛАСУ ЗОШ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ..... 175
Джус Тетяна. МОНІТОРИНГ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ІЗ МАТЕМАТИКИ МЕТОДОМ ПРОЕКТІВ..... 177
Збрицька Наталія. СИНДРОМ “ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ” ПЕДАГОГА ЯК СКЛАДНА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ..... 179

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Сподаренко Віктор. СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ БАЯННО-АКОРДЕОННОЇ ТВОРЧОСТІ ВІКТОРА ВЛАСОВА..... 182
Калитка Віра. ЛЕМКІВСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР У СУЧАСНОМУ ЕСТРАДНОМУ ВИКОНАВСТВІ..... 184
Манівчук-Мішко Іванна. РОМАНТИЧНИЙ СКРИПКОВИЙ КОНЦЕРТ ХІХ ст. (1800–1870 рр.) ДО ПРОБЛЕМИ ЕВОЛЮЦІЇ ЖАНРУ..... 186
Солтис Роман-Руслан. ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТКУ КЛАСИФІКАЦІЇ НИЗЬКИХ ЧОЛОВІЧИХ ГОЛОСІВ (БАС, БАРИТОН, БАС-БАРИТОН)..... 188
Шумей Роман. ДУХОВИЙ ЕТНОІНСТРУМЕНТАРІЙ ГАЛИЦЬКОГО РЕГІОНУ КАРПАТ У НАРОДНИХ ТРАДИЦІЯХ ТА ОБРЯДАХ..... 190
Федорняк Наталія. АНГЛОМОВНІ ДЖЕРЕЛА ДОСЛІДЖЕННЯ БАНДУРНОГО МИСТЕЦТВА..... 192
Яловенко Ольга. СОЛОМІЯ КРУШЕЛЬНИЦЬКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА УКРАЇНСЬКУ НАРОДНУ ПІСНЮ..... 194
Польова Мар'яна. АНСАМБЛЕВЕ МУЗИКУВАННЯ У КОМПЛЕКСНОМУ РОЗВИТКУ ПІАНІСТА..... 195
Бідочка Мар'яна. САКРАЛЬНА МУЗИКА, ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У МАЙБУТНІХ ДИРИГЕНТІВ ТА ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ..... 198
Андрусів Наталія. НАРОДНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНЕ ВИКОНАВСТВО ПРИКАРПАТТЯ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ..... 200
Тугай Мар'яна. ХУДОЖНИКИ-ІЛЮСТРАТОРИ ВИДАВНИЦТВА “А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА”. КОСТЬ ЛАВРО..... 202
Кононова Олена. НОВІ СТИЛІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ЖИВОПИСІ СЕРЕДИНИ ХІХ-ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ..... 204
Кочкодан Богдана. ПРОЦЕСИ “РЕКОНСТРУКЦІЇ” ТА “ІНТЕРПРЕТАЦІЇ” В ПРОМИСЛОВОМУ ДИЗАЙНІ..... 206
Мартишук Мирослава. ВПЛИВ СЮРРЕАЛІЗМУ НА МОДЕЛЮВАННЯ КОСТЮМА..... 208

Лисько Олеся. ВИШИВКА ІНТЕР'ЄРНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ НА БУКОВИНІ (ГЛИБОЦЬКИЙ РАЙОН).....	210
Назарук Катерина. ЗООМОРФНА ПЛАСТИКА В УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ КЕРАМІЦІ (ТИПОЛОГІЯ. ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ).....	211
Осадчук Тетяна. ВИРАЖАЛЬНІ ЗАСОБИ СЛОВЕСНОЇ ДІЇ АКТОРА: ПЛАСТИКА, ЖЕСТ, МІМІКА.....	214
Прокоп'як Ігор. ВОЛОДИМИР БЛАВАЦЬКИЙ – РЕФОРМАТОР ГАЛИЦЬКОГО ТЕАТРУ.....	216
Москалик Віра. ГОЛОС – ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ ПСИХОФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ.....	217

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ

Янів Олеся. РОЗВИТОК РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ У ВІКОВОМУ АСПЕКТІ.....	219
Шкрібляк Уляна. ПОКРАЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЮНИХ ЛИЖНИКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДІВ САМОРЕГУЛЯЦІЇ.....	221
Ковальчук Валентина. КОРЕКЦІЯ ПОКАЗНИКІВ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ ЮНАКІВ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ.....	223
Андрійчук Любомир. ФОРМУВАННЯ СПОРТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ У ЛИЖНИКІВ НА БАЗОВОМУ ЕТАПІ ПІДГОТОВКИ.....	224

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

МАТЕМАТИКА

Борейко Михайло. РОЗПІЗНАВАННЯ НАПІВТОНОВИХ ГРАФІЧНИХ ОБРАЗІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ.....	227
Василишин Тарас. ПОЛЯРИЗАЦІЙНА ФОРМУЛА ДЛЯ (p, q)-ЛІНІЙНИХ ВІДОБРАЖЕНЬ.....	229
Савчук Павло. ДЕЯКІ ЗАУВАЖЕННЯ ЩОДО НАБЛИЖЕНОГО РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧІ ДІРІХЛЕ ДЛЯ РІВНЯННЯ ЛАПЛАСА У ПРЯМОКУТНІЙ ОБЛАСТІ.....	231
Щерб'юк Тетяна. РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ В МУЛЬТИМЕДІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	233

ФІЗИКА

Грушевський Тарас. ЕЛЕКТРОХІМІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ КАТОДІВ ЛІТІЄВИХ ДЖЕРЕЛ СТРУМУ НА ОСНОВІ MgF_2	235
Григорчук Володимир, Вакун Мирослава. ВПЛИВ ТЕМПЕРАТУРИ ВІДПУСКУ НА СТРУКТУРУ АМОРФНОГО МЕТАЛІЧНОГО СПЛАВУ НА ОСНОВІ ЗАЛІЗА.....	237
Дмитрук Володимир. НАНОКОМПОЗИТНІ МАТЕРІАЛИ $\alpha-Fe_2O_3$ / $\gamma-Fe_2O_3$: СИНТЕЗ ТА ВЛАСТИВОСТІ.....	238
Мацькевич Тетяна. ЕЛЕКТРИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ НАПІВПРОВІДНИКІВ A^2B^6 ЛЕГОВАНИХ ІЗОВАЛЕНТНИМИ ДОМІШКАМИ.....	241

Івануляк Тетяна. ЯВИЩА ПЕРЕНОСУ У ТВЕРДОМУ РОЗЧИНІ PbS_xSe_{1-x}	242
Петришин Володимир. СИНТЕЗ ТА ВЛАСТИВОСТІ НАНОДИСПЕРСНОГО ЗАЛІЗО-ІТРІЄВОГО ГРАНАТУ.....	244
Щерб'як Володимир. МОДЕЛЮВАННЯ ПАРАМЕТРІВ ТА ХАРАКТЕРИСТИК ТРИВИМІРНИХ КМОН-КНІ-СТРУКТУР.....	246

БІОЛОГІЯ, ЕКОЛОГІЯ

Дутчак Галина. ХІМІЗАЦІЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ПРОБЛЕМИ ОДЕРЖАННЯ ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТИХ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ.....	249
Мазурик Ірина. СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЛАЦЕНТИ У ЖІНОК ПРИ ЗАТРИМЦІ РОСТУ ПЛОДА.....	251
Вечер Зоряна. СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЩИТОПОДІБНОЇ ЗАЛОЗИ В УМОВАХ ЕНДЕМІЧНОГО ЗОБУ НА ПРИКАРПАТТІ.....	253
Руда Тетяна. ФІЗІОЛОГІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ РЕГУЛЯТОРІВ РОСТУ У ПОСІВАХ ХРЕСТОЦВІТИХ КУЛЬТУР.....	254
Жураківська Світлана. СТРУКТУРА ЦЕНОПОПУЛЯЦІЙ БУКВИЦІ ЛІКАРСЬКОЇ (<i>BETONICA OFFICINALIS</i> L., LAMIACEAE) НА ПРИЛУКВИНСЬКІЙ ВИСОЧИНІ (ПЕРЕДКАРПАТТЯ).....	256
Лукач Оксана. УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПО ЗАПОБІГАННЮ ДЕГРАДАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ с/г. ПРИЗНАЧЕННЯ.....	258

ХІМІЯ

Шийчук Андрій. СПЕКТРАЛЬНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ БАРВНИКА КАТІОННИЙ СИНІЙ 41 ПІД ЧАС ВЗАЄМОДІЇ ІЗ РЕЧОВИНАМИ ПОЛІАНІОННОГО ХАРАКТЕРУ.....	261
Брик Людмила. КИСЛОТНО-ОСНОВНІ ВЛАСТИВОСТІ 1-ДІАЗОАНТРАХІНОНУ.....	263

ТУРИЗМ

Дем'яник Леся. МАСОВА КУЛЬТУРА ЯК КОМПОНЕНТ ТУРИЗМУ.....	265
Павлишак Надія. ЗАКЛАДИ РОЗМІЩЕННЯ ГУЦУЛЬСЬКОГО ПРИКАРПАТТЯ.....	266
Павлишин Соломія. ЗАМКИ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ.....	269

Наукове видання

Еврика-ХІ

Збірник студентських наукових праць

Головний редактор	<i>В. М. Головчак</i>
Літературне редагування	<i>Т. Р. Бойко</i>
Комп'ютерна правка, верстка	<i>О. В. Клименко</i>
Коректура	<i>Т. Р. Бойко</i>

Підп. до друку 06.09.2010 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура "Times New Roman".
Ум. друк. арк. 16,16. Тираж 125 пр. Зам. № 85. Віддруковано на ризографі.

Видавець

Видавництво Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
76000, м. Івано-Франківськ, вул. С. Бандери, 1
Тел. 71-56-22. Е-mail: vdvcit@pu.if.ua.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2718 від 12.12.2006